

Stanislav Vydra.

PŘEDNÍ

K Ř I S I T E L Ě

NÁRODA ČESKÉHO.

Boje a usilování o právo jazyka českého
začátkem přítomného století.

Vypisuje

A N T O N Í N R Y B I Č K A.

— ∞ D Í L P R V N Í. ∞ —

℥ PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČKA.

1883.

Inspicere tamquam in speculum in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.

Terentius. (Adelphi act. III. sc. 3. v. 61.)

Chvalmež muže slavné a otce naše v národu jejich, muohou slávu spů-
sobil Pán skrze ně velebností svou!

Jes. Sirach 40. 44.

Předmluva.

iž v nejoutlejším věku libovali jsme sobě ve vypravování rodičů a učitelů svých, jež se vztahovala k příběhům mužů znamenitých a zasloužilých. — Zalíbení toto neutuchlo v nás i napotom, anobrž vzrostlo v letech studií našich v té míře, že jsme všelike chvíle prázdné předkem obraceli k vyhledávání a čítání biografií osob, ježto se byly někdy proslavily znamenitými skutky a velikými zásluhami o veškeré člověčenstvo neb o některý národ, nebo kteréž vynikaly druhdy vůbec na poli vědeckém, uměleckém i též humanistickém.

Zanášejíce se pak v letech dospělejších vedle přísných prací úředního povolání svého — jako by k zotavení — taktéž studii k domácí historii politické i kulturní směřujícími a při tom zvláště vyhledáváním osob a dat, kteréž v příčině též nás někdy plátně působily a jmenovitě ku konci minulého a na počátku přítomného století o oživení a vyzdvižení národnosti naší úsilovně se zasazovaly; vyrozuměli jsme, že právě o těch mužích, kteří byli tu i tam co nejhorlivěji sobě počínali a neobyčejných hmotných i duševních obětí na oltář vlasti naší času toho ochotně přinášeli, až po tu chvíli zpráv širších v obecnost naše buďto naprosto se nedostalo. aneb že zprávy o nich dosaváde u veřejnost příšlé jsou jenom chudé a neúplné, na mnoze pak i křivé a nepodstatné, byvše váženy z pramenů kalných a nespolehlivých a přecházejíce takto bez dalšího kritického zkoumání a objektivního tříbení z jednoho spisu biografického do druhého.

Taktéž jsme se přesvědčili, že data a příčiny vnější, ježto u věci té tehdaž rozhodně působily, našim potřebám národním jednak platně pomáhajíce, jednak dalšímu vzdělávání našemu překážejíce a na újmu jsouce, nebyly bedlivě vyhledávány, ani všestranně líčeny a objektivně posuzovány.

Zkušenosti tyto přijmely nás k tomu, že jsme se jali záhy k věci té zvláštní zřetel obracet i tudíž co nejhorlivěji — nešetříce ani práce ani nákladů hmotných — vyhledávati a sbíráti písemné i ústní, tištěné i psané pomůcky, vztahující se k příběhům a příčinám nadepsaným a předkem k biografiím mužů, kteří u nás někdy v oboru věd a umění úsilovně pracovali, aneb sice o oživení a vyzdvižení literatury i umění a rozšiřování vzdělanosti vůbec se zasazovali a takto duševnímu i hmotnému dobrému národu našeho platně pomáhali.

Nabyvše takovýmto dlouholetým vyhledáváním a bedlivým sbíráním, jakož i důvěrným obcováním s velezasloužilými vlastenci staršími a jinými národnosti naší příznivými muži spanilomyslnými hojných a podstatných i na mnoze dosaváde neznámých materiálů biografických a dat kulturních, chtěli jsme teprve svým časem — až by se nám k tomu dostalo chvíle prázdné a pohodlné — sbírky a studie své spořádati a je jakožto pomůcku k vlastenskému Plutarchu a k domácí historii kulturní s krajany svými sděliti a u veřejnost podati.

Že se však někteří přátelé a příznivci naši o studiích a sbírkách těchto záhy dozvěděli, byli jsme nejedenkrát od nich vyzýváni, abychom čas od času alespoň některé kusy již nyní — mnohým k povzbuzení a jiným k poučení — buďto o sobě aneb v časopisech domácích u veřejnost podávati neváhali.

Chtějíce takovýmto slušným přáním a důtklivým žádostem milých přátel a vzácných příznivců svých pokud možné vyhověti a zadost učiniti, podávali jsme v prodlení let minulých nadepsané své materiálie buďto o sobě aneb v časopisech domácích (ve Škole a Životě, Sborníku, Lumíru, Památkách Arch., Časopisu Českého Musea, Živě, Blahověstu, Květech, Světozoru a Osvětě), jak toho právě přátelé naši žádali, tiskem u veřejnost. — Činiliť jsme to jednak z té příčiny, abychom i jiné nás u věci té spůsobilejší krajany své, starší a mladší, k podobným pracem povzbudili, jednak i proto, abychom u obecnstva našeho zachovali památku mužů, kteří v stoletích minulých i letech přítomných hlubokou učeností

a nevšední uměleckou spůsobilostí, aneb obětovnou spanilomyslností a opravdovou lidumilností mezi vrstevníky svými se proslavili, aneb o oživení a vyzdvižení národnosti naší v nedávno minulé, kritické době zásluh nesmrtdlných nabyli a nám i budoucím příklad všelikého následování hodný na sobě zůstavili, jejichžto však jména vzácná a skutky slavné generaci nynější naprosto byly neznámy, aneb alespoň tyto až dosaváde nebyly úplně vyličený a náležitě oceněny. —

Ačkoliv jsme sobě toho dobře vědomi, že tyto naše studie kulturní a sepsání biografická jsou na mnoze neúplna i tytýž snad chatrná, nicméně vyrozuměli jsme přece, že obecenstvo naše až dosaváde je dosti vděčně přijímalo a tudíž usilování naše v příčině té že nezůstalo bez účinku. Že pak biografie, kteréž o sobě byly vytištěny, nejsou více na skladě kněhkupeckém, jakož i že leckterý z časopisů, v němž ostatní biografie byly obsaženy, čtenářům nyní již velmi zřídka do rukou přicházejí, byli jsme přáteli a známými svými několikráte vyzváni, abychom veškerá tato, až po tu chvíli po různu u veřejnost vyšlá sepsání biografická sebrali a vespolek znovu u veřejnost podali.

K takovému, zhusta nás docházejícímu vyzývání a přání přátel a příznivců svých sebrali jsme všeliké své větší práce biografické, před tím o sobě i v časopisech vydané, a přehledše, doplnivše a opravivše je zde onde, sestavili jsme vše v jakýs celek a rozdělili jej na dvě části, z nichž by první zavíral v sobě biografie spisovatelů a vlastenců, kteří ku konci minulého a v první polovici přítomného století o naši ožilost národní a vyzdvižení literatury domácí platně a usilovně se zasazovali; v druhé pak části obsaženy byly biografie několika osob, kteréž jednak již v minulých stoletích nevšední učeností a rozšafností ve vlasti naší se proslavily, jednak téhož času i za naší paměti na poli uměleckém nemálo vynikaly, avšak až dosaváde téměř docela u nás i vně nepovšimnuty zůstaly.

Podávajíce takto pouze z příčin výše přivedených první část sbírky svých sepsání a studií biografických nyní u veřejnost a dobře znajíce jejich neúplnost a nedostatečnost, toliko toho sobě žádáme, aby vážené obecenstvo tak, jakož to až dosaváde při pracích našich činilo, i tentokráte laskavě prohlíželo více k dobré vůli naší nežli k věcem tu vypsáním, pokládajíc celé dílo to za pouhou pomůcku těm, kdož by se svým časem chtěli zasazovati o sepsání zevrubné a pragmatické domácí historie literární a kulturní, ježto ono kromě

věcí snad odjinud již známých, zavírá v sobě tytéž i leckteré důležité datum kulturní a nejednu zajímavou maličkost literární, o nichž by se snad jinde nemohli tak snadně dočísti zpráv širších a spolehlivých.

Prameny, z nichž jsme při spisování svému látky vážili, přivedeny jsou při jedné každé biografii.

Psáno ve Vídni v slavný hod Páně velikonoční l. 1882.

A. R.

~~~~~

řiběhy politickými a církevními, kteréž se v století XV. a XVI. v zemi České a Moravské sběhly, povznesly se duch a národnost česká nade vše očekávání nad Němectví a literaturu latinskou, před tím tam převládající, i zjednán jazyku českému v zemích jmenovaných volný průchod v domácnosti i veřejnosti, v chrámech, ve školách, na sněmích, v soudech a všelikém jiném jeduání veřejném. Tím jest vzděláván jazyk český, knihy učené i nábožné v něm vždy hojněji jsou spisovány a pomocí vynalezeného právě umění tiskařského více a více rozšiřovány. Neunavitelným snažením a prací mužů nábožných, vzdělaných a spanilomyslných, jakož byli: V. K. ze Všehrd, Konáč, Hájkové, Kocín, Koldín, D. z Veleslavína, K. z Žerotína, J. A. Komenský. pak vůbec usilováním bratří Českých a Moravských vzdělan, ušlechtěn a rozhojněn jest jazyk český v prodlení století XVI. tak vysoce, literatura domácí obohacena důkladnými spisy a učenými pracemi v té míře, že doba ta nazývána *zlatým věkem* jazyka českého.

Avšak jakož všechny věci nastávají, na krátce neb dlouze pomíjejí a zase znovu vzcházejí a vzrůstají, tak se dalo i s řečí a národností českou. Dlouholetou válkou, jižto rozbrojnictví, soběctví, nesnášlivost a jiné mrzké náruživosti rozžehly, vlast naše druhdy květoucí, slavná a bohatá, jednak vystěhováním se veliké části obyvatelstva jejího, jednak ohněm, mečem, hladem i morem zpustošena a téměř na rub obrácena jest; do krajin pustých a liduprázdných povoláno jest obyvatelstvo kmene a jazyka cizího, ti pak, kdož z předešlých obyvatelů tam pozůstali, těmito neřestmi válečnými jako by v národ zcela jiný se převrátili a zmalátněli. Národnost a jazyk český co den mizely, v zapomenutí, ano v opovržení upadaly, a to jednak trestuhodnou nečetností těch, jimž právě náleželo všimati sobě jazyka mateřského, jednak nevčasnou a nerozumnou horlivostí jiných, kteří vše, co bylo českého, jako bludné a nebezpečné kaceřovali, stíhali a mařili. Tím zničeno jest mnoho vzácných památek vzdělanosti domácí, mnoho drahých pokladů literatury české a platných pomůcek vzdělávání národního. Jazyk český, někdy vysoce vážený a rozšířený, bohatý a jadrný, ohebný a ušlechtilý, byv vyloučen ze škol, chrámů a jednání veřejného, ležel opovržen a jako v prachu zahrabán, a jsa nazýván jazykem sprostáckým a sedlským, nacházel přitulku sotva již v chýžích chátřů nejchudší. Neboť i rození Čechové styděli se za svůj poctivý jazyk mateřský a nechtěli ani Čechy více nazývání býti. — I bylyť to smutní časové, jež trefně vyličil básník, žaluje takto:

„Tak jsme již klesli světu ku posměchu,
že v Čechách Čechem být se brání Čechu,
a být-li nechce ve své řeči tupcem,
jest mocně zaklet věčným zůstat hlupcem!“ *)

I měli za to již mnozí mužové nevlastenští, národnosti české nepřizniví, že méně dvaceti let jazyk český docela zanikne a národnost naše bude pohřbena na věky.

Avšak jinak bylo psáno v knize nevyzpytatelných soudův božských. Prozřetelnost Nejvyššího, kteráž rovněž pečuje o zdaření a rozkvět útlé bylinky polní, jakož bdí a ochrannou ruku drží nad příběhy a bytím národů a všehomíra, vzbudila v době právě nejrozhodnější několik mužů spanilomyslných, rázných a obětovných, kteří, nadšeni jsouce opravdovou láskou vlasteneckou, ujali se jazyka národního co drahého dědictví po otcích je došlého. I hleděli šlechtitní mužové tito dle vši možnosti k tomu, aby se jazyk mateřský, druhdy vznešený a vysoce vzdělaný, ale nyní bohužel opovrhovaný a jako v prachu ležící, zachoval, povznesl i rozhojnil, aby se prostředkem jeho docela opuštěný a zanedbaný lid českoslovanský vzdělával a ušlechťoval a tím opravdově šťastným a spokojeným státi se mohl.

Dosáhnouti cíle, jež sobě lidumilové tito byli vyměřili, nebylo věci snadnou a příjemnou. Avšak láska, již oni měli k národu svému, byla větší nežli všeliké jim v cestu kladené překážky a nahodilé nesnáze, věc pak, o niž bylo činiti, byla tak spravedlivá ano svatá, že snažení jejich nemohlo se minouti s účinkem dobrým.

Tím se stalo, že právě v ten čas, kdež nepřátelé jazyka českého za to měli, že se již přibližuje okamžení, kde se vyplní pověstná slova Eneáše Silvia: „že někdy na mostě pražském Čech jazykem českým mluvící tak vzácným bude, jako jelen se zlatýma rohami,“ strom národnosti české začal znovu pučeti, bujně vzkvétati a hojné i zdárné ovoce vydávati, tak že se i tu ukázalo, že

„Čas vše mění i časy: k vítězství žet vede pravda!“

Jakož pak to jest svatou povinností jednoho každého národu, „*pamatovali na otce a vůdce své*,“ a jakož právě u nás památka ne-jednoho z oněch mužů, kteří ku konci minulého a v první polovici přítomného století o oživení národnosti naší a vzdělání krajanů svých horlivě usilovali, jednak přišla v úplné zapomenutí, aneb sice zásluhy jejich u věci této nebyly náležitě vylíčeny a oceněny; ustanovili jsme se na tom, že vyhledáme a vypíšeme příběhy šlechtitného života i vylíčíme plody ducha jejich a vyčteme i oceníme práce, kteréž k dobrému a poctivému národu svého podnikali, vykonali a k místu přivedli.

Spůsobem tímto pokusili jsme se vykresliti aneb alespoň nastíniti obrazy života a působení těchto našich spisovatelův a mužů vlastimilovných, a to: *Václ. Mat. Krameriusa, Stanislava Vydry, Jos. M. Rautenkrance, Jana Nejedlyho, Jos. L. Zieglera, Mat. Jos. Sychry, Jana Hýbla, Dom. Fr. Kynského, Vinc. Zahradníka, Jos. Vl. Kamarytu, Frant. J. Slámy, Vojt. Jos. Sedláčka a V. Al. Svobody*, a podáváme je v I. oddělení sbírky této u veřejnost.

*) A. J. Puchmajera *Fialky* str. 86.

VÁCSLAV MATĚJ KRAMERIUS.

SPISOVATEL A KNĚHTISKAŘ.*)

Mezi šlechtnými muži, kteří se ku konci minulého a na začátku přítomného století o zachování a rozšíření jazyku a pozdvižení literatury české, jakož i o vzdělávání krajanů svých horlivě a platně zasazovali, sluší jmenovati, a to na prvním místě, *Augustina Václava Matěje Krameriusa*. Nebo byltě času toho jako by osou, o kterou se otáčely všeliké snahy a práce k pozdvižení jazyka a vzdělání národu našeho směřující a jeho ústavy literární (Noviny a Expedice) byly tehdaž hlavními rourami, jimiž se šířily všeliké užitečné vědomosti v lidu našem, v kteréžto příčině zjednal sobě takových zásluh, že je vším právem *nesmrtedlnými* nazývati můžeme. Že pak žádný ze starších přátel a vrstevníků jeho nezůstavil nám širšího vypsání života a působení tohoto tehdaž v svém způsobu jediného vlastimila, nelze sobě vysvětliti leč tím, že mužové tito asi za to měli, že není ani možno, aby památka a zásluhy vlastence tak znamenitého v zapomenutí přijíti a jeho výborné a hojně práce literární potomkům neznámy zůstatí mohly.**)

Václav Matěj Kramerius narodil se dne 9. února r. 1759 v kr. městě Klatovech v Čechách,¹⁾ v domě „u černé růže“ nazvaném a byv v tamním děkanském chrámu Páně dle obřadů církve katolické pokřtěn, nazván jest *Augustin Václav*, později však psával se také *Václav Matěj* dle jména, kteréž mu později dáno bylo při biřmování.

*) Vytisknuto r. 1859 s titulem: „Život a působení V. M. Krameriusa.“ V Praze, nákladem J. Pospíšila. 8°.

**) Pomůcky, jichžto jsme k práci přítomné užili, jsou tyto: Dáta životopisná nám od synů Krameriusových *Vojtěcha* a *Karla* zaslaná; zprávy životopisné a povahopisné, kteréž jsme ze spisů Krameriusových a jiných souvěkých knih a časopisů sami vyhledali; dáta rozličná, jichž jsme se již před lety dověděli od několika starších vlastenců a literátů, kteří v mladosti své Krameriusa znali a s ním obcházeli, a konečně rozprávky, ježto jsme o starších spisovatelích našich druhdy s děkanem J. L. Zieglerem, bývalým vychovatelem synů Krameriusových, mívali a je sobě zapisovali. — Viz též: *Neue Annalen der Literatur des öster. Kaiserstaates*. Wien. 4°. II. Jahrgang. 1808. IV. Jahrgang. 1810. *J. Jungmanna historie liter. české*. V Praze 1825 a 1849. *Slovník naučný*. IV. str. 956 a. *C. Wurzbach: Biographisches Lexikon*. XIII. B. S. 119—124.

Rodičové jeho *Augustin a Terezie Krameriusovi*²⁾ byli v Klatovech usedlí, požívající tam pro svou nábožnost, dobrosrdečnost, úslužnost a správnost obecné vážnosti. Otec provozoval řemeslo krejčovské a byl zároveň kostelníkem při tamním děkauském chrámu Páně, vyhledávaje řemeslem a službou tou potřebné výživy sobě a rodině své, ježto se kromě již jmenovaného syna skládala ještě ze sedmero dítek, dvou synův a patero dcer.³⁾

Prvního vychování a vycvičení v základních pravdách náboženství katolického dostalo se našemu Krameriusovi v domě rodičů jeho, o dobré zvedení dítek svých nade všechno pečlivých; když byl však dospělejší, dán na tamní gymnasium, kdež tehda vyučovali kněži z tovaryšstva Ježíšova.

Skončiv s dobrým prospěchem r. 1775 studie gymnasijsní, Kramerius odebral se, jsa tehdaž jinoch sotva 17letý, do Prahy, aby se tam vzdělal ve vyšších vědomostech na starožitné universitě Karlově. Zde pak oddal se s obyčejnou sobě pilností a láskou studiím matematickým, filosofickým a krásovědeckým, maje tu za professory v matematice a astronomii vlastimilovného St. Vydru a slavného Steplinga, ve fysice krajana svého Petra Chládku, v estetice Meissnera, v logice Jana Schöpla, v krásovědě a stylistice pověstného tehdaž Karla Seibta. Ačkoliv Kramerius aby sobě zjednal potřebnou výživu, velikou část času svého strávil musel vyučováním mladších studujících, přepisováním a podobnými k tomu pracemi, nicméně zdárně prospíval v nadepsaných vědomostech. Skončiv pak studie filosofické obrátil se k právníctví, maje za to, že přísluhováním práva svým časem bude moci krajanům svým nejplatnější služby konati a obíral se tudíž od r. 1778 až do r. 1780 bedlivě studii právníckými a politickými.

Jakož známo, domnívali se času toho nepřítelové jazyka našeho, že co nevidět zanikne na dobro a přijde v úplné zapomenutí. Avšak právě v době nejkritičnější povstalo několik mužů spanilomyslných, kteří tím horlivěji zasazovali se jali o jeho zachování a přiloživše rukou svých k práci potřebné, sbírali starší spisy české, vydávali je znovu i spisovali sami knihy nové v jazyku českém ukazující při tom zřejmě a rázně k jeho nevyhnutelné potřebě a platnosti. S muži těmito, — jakož byli M. Pelcl, F. Procházka, Jos. Dobrovský, Raf. Ungar, bratři Thámové, Fr. Tomsa a j. — Kramerius náš oznámil se záhy a povzbuzen jsa slovy a příkladem jejich oddal se vedle svých studií právnických pilnému čtení starších spisů českých. Vyrozuměv pak bedlivým jich studováním, že jazyk náš jest tak hojný, ohebný a jadrný jako každý jiný a nad to, hledíc k více nežli 6 milionům obyvatelů v dědičných zemích rakouských jím mluvících, vysoce užitečný anobrž nevyhnutelně potřebný; zahořel k němu takovou láskou a horlivostí, že napotom přední, ano téměř jediný účel jeho byl ten, aby mateřský jazyk ze své dosavadní opovrženosti vynesel, k náležité poctivosti a platnosti vyzdvižen a časům potomním dochován byl. Pročež skončiv třetí rok studií právnických Kramerius změnil původní, k soudnictví a právníctví směřující úmysl svůj a ustanovil se na tom, že se oddá docela spisovatelství českému.

Jedna z předních příčin, kteréž Krameriusa k tomu přiměly, aby se v tomto svém předsevzetí upevnil a v něm setrval, byla ta, že prostředkem Jos. Dobrovského oznámil se s rytířem *Janem z Neuberku*. — Spanilomyslný pán tento, jsa muž klassicky vzdělaný a důkladný znatel i horlivý milovník všelikých umění a maje nad to neobyčejnou lásku k jazyku mateřskému i obšírnou známost starší literatury české, nešetřil žádných nákladů na zvelebení národnosti české.⁴⁾ Sbíral a kupoval staré mince, obrazy, rytiny, starožitnosti, především pak starší knihy české a jiné k mluvnictví a dějepisu českému se vztahující spisy. Staré otrhané a neúplné knihy české doplňoval, rukopisy vzácné dával sobě přepisovati i přepisoval je jednak sám bedlivě a pěkně, (ku př. český slovník Rosův), a činil vše to tolikéž u vyšším věku, ačkoliv tu neustále churavěl a prsty jeho dnou a jinými bolestmi byly zchromeny. Maje dva syny a chtěje každému z nich zůstaviti biblioteku českoslovanskou, prohlížel k tomu, aby každou tištěnou i psanou knihu českou měl v 2 exemplářích před rukama.

Rytíř z Neuberku poznáv spůsoblost Krameriusovu ku pracem dotčeným, vzal jej do domu svého a da-da mu úplnou výživu potřeboval ho ku pořádání své biblioteky, k přepisování starých českých a jiných historie a filologie české se týkajících rukopisů. Při tom Kramerius společně s pánem svým obíral se taktéž pracemi kněhtiskařskými, poněvadž pán z Neuberku k tomu konci, aby doplňovati mohl ztrhané a vůbec neúplné staré knihy české, měl v domě svém ruční lis impressorský s náležitou k tomu zásobou písma litého. Neuberk dával tehdaž také některé starší mluvnické spisky nákladem svým u Schönfelda přetiskovati, při čemž Kramerius z části obstarával také korekturu tisku, čímž nabyt již tehda potřebné u věci té spůsoblosti.⁵⁾

Ježto do domu Neuberkova přicházeli tenkrátě téměř všickni v Praze žijící literáti a umělci vlastenští (Dobrovský, Pelcl, Procházka, R. Unger, K. z Bienberka, Fr. Tomsa, Cornova, L. Vokounius, Zeberer a j. v.) a Kramerius býval při jejich zajímavých rozprávkách a učených hádkách, měl tím příležitost, ducha svého více vzdělávati a v lásce k jazyku mateřskému a horlivosti vlastenecké se upevniti.

Pilným čítáním starých knih českých a bedlivým přepisováním rukopisů a jiných důležitých památek literárních obsahu theologického, historického a mluvnického, v jazyku českém někdy vzdělaných, oznámil se Kramerius s pravými vzory čistého, jadrného a prostomilého spůsobu mluvení a psaní českého a osvojil sobě všeliké v těchto pokladech národní literatury naší obsažené krásy mluvnické, jadrnost, ráznost, bohatost a srozumitelnost v té míře, že již první od něho vydané spisky od samého Dobrovského spisům tak zvaného zlatého věku k boku byly kladeny.⁶⁾ Při tom neodložil žádné tištěné nebo psané knihy dříve, pokud sobě všeliké v ní obsažené spůsoby mluvení, jadrností, ohebností nebo jinými krásami a zvláštnostmi vynikající ke své a svých přátel budoucí potřebě nebyl vypsál a zaznamenal. V takovémto čtení a studování starých knih českých pokračoval Kramerius i v letech dospělejších s takovou pilností, že zůstavil po sobě výše 30 svazků podobných výpisků fraseologických a poznamenání mluvnických.⁷⁾

Času toho spatřujeme Krameriusa ponejprv mezi spisovateli českými. Převédl totiž na jazyk mateřský několik spisků k tomu konci tehdaž sepsaných a vydaných, aby se jimi zdvihly a vyvrátily předsudky, odpory, hany a osočování, ježto vycházely od jisté třídy obyvatelstva a směřovaly proti tehdejším reformám v řádech církevních a proti opravám v dosavadním způsobu vlády světské, kteréž vznešeným a lidu milovným císařem Josefem II. v rakouských zemích dědičných byly nařízeny a v skutek uváděny. Byly to spisky tyto:

a) *Cirkulární spis pána z Hájce*, biskupa králové-hradeckého k duchovenstvu osady jeho strany tolerance. V Praze 1782. b) *K důstojné velebnému biskupu králohradeckému* podle vydání jeho cirkulárního spisu na duchovenstvo osady jeho. Tamtéž 1782 (kteréžto dva spisky Kramerius posílal do obcí, jichž obyvatelé k víře evangelické se přihlašovali, aby věděli, kterak se mají u věci té chovati). c) *Patentní ruční kniha* pro měšťana a sedláka I. díl. 1782. d) *Knihá Josefova*, sepsaná od jistého spatřujícího 18tého století, dílem stalé věci, dílem prorocství. V Praze 1784. Spisek tento, byv sepsán a vydán původně v jazyku německém od neznámého nám spisovatele, způsobil ihned po svém vyjití neobyčejného hluku a pohnutí a byl proto také od Krameriusa na jazyk český přeložen, který k překladu tomu přidal čtení hodnou předmluvu, z níž již viděti jest směr jeho budoucího snažení literárního. Píšeť v něm „že vydává spisek ten jediné z milosti ku pravdě, na zákonu „jak přirozeném tak i psaném a nám vydaném upevněné . . . a k osvědčení lidu našeho pověřčivého, jenž toho nejprvé a především potřebuje . . . a třeba že mnozí jej budou proto tupiti a kaceřovati, pravda „že mu přece jest milejší, než nesmyslných hlav nevím jak veliká „s pošetilostí smíšená horlivost . . .“

Času toho Kramerius konal již také — ať tak díme — veškeré tehdaž ožilé evang. církvi reform. služby nemálo platné. — R. 1783 byli totiž povoláni do Čech z Uher mladí evang. kazatelové reform., kteří — jsouce rodilí Maďaři — neznali se téměř na prosto v jazyku českém, a pročež bylo se jim nyní přiučiti jazyku tomu alespoň na tolik, aby se poněkud mohli smluviti s osadníky svými. — V Praze tehdaž žil a držel dům jistý *Štěpán Kandu*, maďar rozený a horlivý kalvinista, který všem času toho z Uher do Prahy přicházejícím mladým kazatelům reform. v svém domě obýdlí a přítulku poskytoval a ve všelikých potřebách za prostředníka a poručníka jim se podával. Týž byl již před tím oznámil se s naším Krameriusem, studujícím tehdaž filosofii, a obrátil nyní naň pozornost nadepsaných krajanů svých i doporučil jim ho za rádce a tlumočníka při jich literárních pracích pastýřských. Rady této užil předkem *J. Vegh*, jmenovaný tehdaž kazatel sboru reform. do Libiše, vzav Krameriusa na faru svou, aby se tam pomocí jeho alespoň poněkud vycvičil v jazyku českém, dáváje mu za to byt a stravu v domě svém a platě mu měsíčně jeden dukát na hotově. Takto pracoval Vegh vždy kázání, kteráž v neděli v sboru přednášel, v jazyku latinském, jež pak Kramerius do češtiny vykládal a Vegha v předčítání překladu toho cvičil. — Jsa pilný a nemálo nadaný J. Vegh přemohl brzo největší obtíže jazykové a dal se do překládání jiných spisů pastýřských do češtiny; jmenovitě ještě r. 1783 jal se překládati z maďarského *agendu*,

kterýžto překlad — byv Krameriusem přehlednut a upraven — vyšel tiskem s titulem: *Agenda*, t. j. pořádek přísluhování večerí Páně, přísluhování nemocným atd., v Praze u Rosenmüllerových dědiců 1783. 8° st. 53.

Po Veghovi povolal k sobě — za učitele jazyka českého — V. M. Krameriusa Josef Szalay, kazatel sboru refor. v Lysé, kterýž pomocí a navedením jeho jal se tehdaž vykládati do češtiny *konfessí helvetskou*, jež pak r. 1784 také tiskem u veřejnost vyšla.⁸⁾ Mimo jmenované dva kazatele evang. užili tehdaž i napotom jiní ještě kněží evang. při spisování a vydávání svých prací pastýřských a naučných rady a pomoci našeho Krameriusa, kterýž r. 1783 také k tisku připravil nové vydání spisu: „*Filipa Kegelie dvanáctero přemýšlování duchovních s přídavkem písní duchovních*. V Praze. 8° st 374 a 173.

Jakož každý k jakési činnosti duševní probuzený národ především sobě libuje ve zpěvích a básních, a jakož, ať tak díme, muza básnictví vážnějším sestrám svým cestu razí a připravuje, tak také se u nás v době té, kdež národnost česká k novému životu byla probuzena, působením horlivého V. Tháma sestavil spolek mladších vlastenců (jakož byli V. Thám, V. Stach, Jan Kavka, Ondř. Haffner, Max Štvan, V. Melezynek, J. B. Dlabač a j.), kteří jednak vzděláváním a vykládáním básní německých na jazyk český, jednak skládáním původních básní českých, řečí a literatury domácí vyššího vzletu a větší pružnosti dobytí, a jí u mladších čtenářů, zvláště pak u krásného pohlaví, průchod zjednatí chtěli. K mužům těmto připojil se také vůbec horlivý a ohnivý Kramerius a vzdělal několik menších původních i přeložených zpěvů českých, kteréž jednak porůznu, jednak ve sbírce básní českých, r. 1785 skrze V. Tháma s titulem: „*Nové básně v řeči vázané*“ vydané, tiskem u veřejnost podal. Vyrozuměv však, že bude moci jiným způsobem ku vzdělání jazyka národního platněji pomáhati, vzdal se dalšího veršování a skončil dráhu básnickou tím, že sebrav své dosavadní práce veršované vydal je roku 1788 s titulem: „*Noví čeští zpěvové pro krásné pohlaví ženské*.“

Příjemné a dalšímu vzdělání Krameriusovu příznivé postavení a žití v domě rytíře J. z Neuberku změnilo se však ano pominulo tehdaž docela. Neboť šlechtetný pán tento, který se po celý ten čas ke Krameriusovi choval co laskavý přítel, dobrotivý učitel a věrný rádce, zemřel dne 31. října r. 1784 k velikému želu všech svých přátel a ctitelů a k patrné ztrátě ožilé národnosti a obnovené literatury domácí.⁹⁾

Poněvadž úmrtím rytíře z Neuberku zaměstnání a výživa, kteréž se v jeho domě našemu Krameriusovi až dosaváde dostávalo, najednou pominuly, viděl se on nucen, ohlížeti se po novém zaneprázdnění a výdělku, na kterýž mu také nebylo dlouho čekati. Rosenmüllerovi dědicové počali r. 1782 znovu vydávati „*České poštovské noviny*,“ jež Frant. Kozuri, poctivý Staroček, spisoval, počínaje je obyčejně pokaždé několika českými verši, v kterémž způsobu vycházely až do r. 1785, jsouce dosti pilně čítány v Čechách, na Moravě i Slovensku. Když však r. 1785 Fr. Kozuri noviny ty přestal spisovali, převzal je od dědiců Rosenmüllerových Jan Ferd. z Schönfeldu, a vyžádav sobě k jich vydávání zvláštního privilegium, vydával je od 1. ledna r. 1786 s titulem: „*Schönfeldské císařské král. poštovské Noviny*.“ Redakci novin těchto

svěřil Schönfeld Krameriusovi, kterýž literárními pracemi svými již tehda u obecnstva českého nemalé sobě dobyl přízně a důvěry. Kramerius uvázav se v redakci českých novin Schönfeldových vstoupil tím na půdu novou, rozsáhlou a praktickou, kdež měl dobrou příležitost, zdárně přičiňovati ku vzdělávání svých krajanů a k zvelebování jazyka národního.

Jak dostál této velmi nesnadné úloze, poznati lze z toho, že od té chvíle, co počal noviny ty spisovati, čtenářů a odbíratelů co den přibývalo, ježto je s potěšením čítali a čítati sobě dávali i ti, kdož ještě nedávno pevně za to měli a tvrditi směli, že jazyk český k ničemu více se nehodí, leč k rozprávčkám sedlským a sprostáckým a že v něm ničehož nelze psáti a vydávati, leč obyčejné knížky modlicí, chatrné kroniky, lživé snáře a sprosté kalendáře.¹⁰⁾

Kramerius užil nad to každé prázdne chvíle, která mu při redigování novin Schönfeldských zbývala, ke spisování a vydávání jiných poučných a vzdělávacích knih a spisků, z nichž zde toliko jednu připomínáme: „*Křesťanská katolická užitečná domovní postila* na všechny nedělní a sváteční evangelia přes celý rok. Proti všemu nedělnímu i svátečnímu zlému užívání přeložena od V. M. Krameriusa,“ kteráž r. 1786 u Schönfelda tiskem vyšla. — Času toho nebylo u nás před rukama jenom poněkud obstojně *kroniky české*, ačkoliv po ní hojná byla poptávka. Pročež ustanovil se J. Schönfeld na tom, že vydá v jazyku českém *Vypsání příběhů národu Českého od prvních obyvatelů až na nynější časy* a to toho způsobu a směru, jakého bylo Pelzlovo dílo: *Geschichte Böhmens*, tehdáž právě potřeťi vytištěné. Vzdělání kroniky takové vzal na sebe tolikéž Kramerius a měla se již také tisknouti, jakož tomu vyrozuměti jest z oznámení Schönfeldova, dne 7. srpna r. 1786 vůbec vydaného.¹¹⁾ Avšak sešlo s práce této z příčin nám neznámých, čehož tím více jest litovati, poněvadž se nadíti bylo, že by Kramerius byl podal dílo, co řeči i věci se týče, správné a důkladné.

Vyrozumívaje den ode dne lépe tomu, čeho národu českému, tehdáž tak zanedbanému, k vzdělání a vyzdvižení jeho jest potřebí, a chtěje krajanům svým ve všem dobrém a užitečném posloužit, obrátil Kramerius nyní zřetel svůj k té větvi literatury prstonárodní, jež v způsobu tom jest snad nejdůležitější, kteréž však tehdáž v Čechách, na Moravě i na Slovensku málo kdo sobě všimal, totiž ke *kalendářství*. Věda, že kalendář jest téměř jediná kniha, která se dostává do rukou i těch, kdož obyčejně jiných knih nekupují, a vyrozumívaje, jak chatrný býval obsah těchto za onoho času jediných kněh prstonárodních (ježto kromě rubrik dnů a měsíců a domnělé povětrnosti budoucí ničehož více leč několik nechutných povídaček v sobě zavíraly), neváhal v této nad míru důležité věci učiniti důkladnou opravu a užiti kalendáře jakožto výdatného prostředku k vzdělávání spoluobčanů svých. Pročež začal k r. 1787 vydávati: „*Nový kalendář toleranci* pro veškerý národ český katolického a evangelického náboženství.“

Kalendář tento sestavil Kramerius tak, že obsahoval v sobě mimo rubriku měsíců, dnů a svátků katolických, evangelických a židovských i obyčejných zpráv astronomických a meteorologických, zvláštní část poučnou a kratochvilnou, jež zavírala v sobě: patenty a jiná důležitá nařízení veřejná, výtali z celoročních novin, tak že i ten, kdo novin

nečítal, tuto v sumě všech pamětihodných, minulého roku sběhlých událostí dočísti se mohl; dobrá a praktická naučení domácího a polního hospodářství se týkající: domácí prostředky lékařské; poučné příběhy a kratochvilné povídky; vypsání krajin, především českoslovanských; naučení o věcech přirozených; rozličné tabulky a klíče početní, úplný seznam trhů výročních a j. v. Kalendář ten byl sepsán v řeči srozumitelné, prosté a jadrné a spořádán tak, že ho katolíci i evangelíci bez všelikého pohoršení mohli užívat, věcmi v něm obsaženými čtenáři sprostší se poučiti, vzdělanější pak jimi alespoň příjemně se vyraziti; nad to byl velmi laciný, neb se prodával toliko po 10 kr., pročež stal se v krátkém čase nejoblíbenějším ze všech dosavadních kalendářů českých a býval obyčejně již o Všech Svatých rozprodán. —

Za tou příčinou pohlížel Kramerius k tomu, aby kalendář ten rok od roku lidu našemu platnějším a užitečnějším byl; pročež vyzýval snažně každého roku všechny vlastence a zvláště úředníky hospodářské, řemeslníky a polní hospodáře: „kdyby nějaká dobrá naučení a hospodářské nálezy věděli, ježto by dosaváde v domácím a polním hospodářství „a řemeslnickém obchodu známy nebyly, aby vše to z lásky k svým „milým krajanům k zaznamenání do „*Kalendáře tolerancí*“ k obecnému „rozšíření a užití jemu zaslati sobě neobtěžovali.“

Takovým způsobem stal se „*kalendář tolerancí*“ skutečnou „*po-kladnicí domovní*“, již lid náš netoliko na rok, nýbrž i na budoucí časy k svému dobrému užívatí a pro mnohá v ní obsažená naučení užitečná a čtení kratochvilná i budoucím potomkům svým zachovati mohl a skutečně také zachovával. — R. 1794 začal Kramerius též vydávati český kalendář na stěnu v archovém formátě s rozličnými tabulkami. — Kalendář tolerancí vycházel až do r. 1798 a litovati jest, že Kramerius pro nahodilé překážky u vydávání jeho dále nepokračoval.

Tak jako *Kalendáři tolerancí* rok od roku dostávalo se většího účastenství u obecenstva všelikého stavu a vyznání, množil se taktéž počet odbíratelů novin Schönfeldských pod obezřelou redakcí Krameriusovou. Že tím vydavateli jejich nemalý užitek vycházel, snadno jest vyrozuměti; nicméně nedostával Kramerius za práci svou dosti slušného honoráru, i chování Schönfeldovo k němu nebývalo vždy takové, jak by toho důležité služby jeho byly zasluhovaly. Kramerius jsa dobře vědom svých schopností a účinků svého dosavadního vynasnažování, uzavřel u sebe, že nebude sloužiti více interessům cizím, alebrž že chce sobě samému pracovati a čeho mu k živnosti jeho potřebí bude, o své újmě vyhledávati a tím sobě mezi krajaný svými samostatného postavení zjednati.

Vypověděv tedy smlouvu, kterou byl s p. z Schönfeldu učinil, Kramerius vzdal se ku konci měsíce května r. 1789 redakce novin poštovských. Načež již dne 6. června t. r. oznámil, že bude nyní sám také vydávati noviny české a ucházel se ihned při c. k. českém guberniu o dovolení k vydávání novin těch, kteréhož se mu také již dne 18. června t. r. dostalo, ačkoliv mu Schönfeld všelijaké překážky v cestu kladl, ne bez příčiny se obávaje, že noviny jeho docela klesnou, jak mile Kramerius počne vydávati své noviny české.

Dne 1. července r. 1789 vyšlo první číslo českých novin Krameriusových s tímto názvem: „*Pražské poštovské noviny na r. 1789, vydané prací a nákladem V. M. Krameriusa.*“ Noviny tyto posílaly se poštou na venek každou sobotu, pražským však předplatitelům vydávaly se již v pátek o 11. hodině dopoledne a obsahovaly na čtvercovém archu tyto rubriky: a) Všelike tehdejší příběhy válečné; b) jiné smíšené zprávy politické; c) c. k. patenty, dekrety dvorní a jiná nařízení a vyhlášení úřední; d) oznámení nových knih českých s krátkým jich posouzením, jakož i oznámení starších knih, kteréž v expedici novin těch bylo dostati; ¹¹⁾ e) zprávy místní z Prahy a venkova i krátké nekrology zemřelých vlastenců; f) čísla v c. k. loterii pražské a brněnské vytažená; g) pražské ceny tržní, oznámení prodejů, nájmu a t. p.

Poněvadž noviny tyto novinám Schönfeldským, jakož se lehce domýšleti, na zjevnou újmu byly, zasazoval se Schönfeld poznovu dle vši možnosti o to, aby další jich vydávání překazil; ale všelike jeho vynasnažování nemělo jiného účinku leč toho, že dekretem dvorským dne 3 ledna r. 1791 seslaným Krameriusovi bylo nařízeno, aby výše přivedený název svých novin změnil, poněvadž toliko „českým novinám Schönfeldským přísluší c. k. privilegium privativum, nazývati se c. kr. novinami poštovními.“ — Na toto nařízení vydával Kramerius noviny své dále s názvem: „*Krameriusovy c. kr. vlastenské Noviny.*“ ¹²⁾

Jakož byly noviny Schönfeldské za redakce Krameriusovy pro rozmanitý obsah oblíbeny a vůbec čítány, hleděl Kramerius nyní tím více k tomu, aby se jeho *Vlastenským novinám* dostalo téhož účastenství čtenářstva českého. — Snažení to nebylo bez účinku; neboť, jakož vysvědčují souvěké zprávy, ¹³⁾ Noviny Krameriusovy za příčinou obsaženého v nich vypravování a líčení velikých ve Francii tehdaž vzešlých a odtud po celém téměř světě rozšířených hnutí a válek, jakož i pro čistou, jadrnou a vůbec ušlechtilou řeč, kterou byly psány, a pro pořádné jich vydávání, měly ihned po vyjití svém hojných odbíratelů, jichž počet co den se množil tak, že se jich posléze přes 1400 počítalo. K tomu přispělo nemálo i to, že Kramerius později přidával k novinám svým přílohu, obsahující vypsání krajín cizích a především těch, k nimž se tehdejší příběhy a události válečné vztahovaly, vypravování ze starší historie, naučení přírodopisná a hospodářská a k tomu podobné zajímavé a užitečné věci.

Jakož takto noviny Krameriusovy den ode dne v Praze i na venku více se čítaly a odebíraly, zanikaly *pražské poštovské noviny Schönfeldské* v té míře, že se jich r. 1799 sotva tři exempláře c. k. poštou do krajů rozesílalo, roku pak 1800 již ani jeden exemplář po poště na venek nevycházel. Schönfeld stěžoval sobě již r. 1796 u českého gubernium na Krameriusa, že by k novinám svým přidával články intelligenční, nemaje k tomu práva, kteréž dle smlouvy s c. k. erárem učiněné toliko jemu, Schönfeldovi, přísluší. Nařízenoť na to Krameriusovi, aby se strany přidávání listu intelligenčního k novinám, smluvil se Schönfeldem; takové smlouvení nepřišlo však mezi stranami k místu, načež Schönfeld — obnoviv dne 31. března r. 1799 svou smlouvu novinářskou s erárem — znovu sobě stěžoval do Krameriusa za příčinou listu intelligenčního.

C. kr. gubernium vyslechnuvši úřad fiskální zapovědělo dne 26. září r. 1799 Krameriusovi uveřejňovati zprávy úřední a jiné články intelligenční v novinách svých; Kramerius odvolal se na to až k dvorské kanceláři české; avšak dekretem dvorským, dne 2. prosince r. 1801 č. 22459 vydaným, nebylo odvolání tomu místa dáno; ale poněvadž se při tom vyhledalo, že se Schönfeldských novin r. 1799 jenom tři exemplářů, r. 1800 však ani jediného exempláře poštou na venek nerozesílalo, uloženo jest zároveň Schönfeldovi, aby se strany věci té konečně s Krameriusem shodl a jemu za slušnou náhradu vydávání listu intelligenčního ponechal, aneb se o to postaral, aby list intelligenční více, nežli se to až dosaváde dalo, novinami jeho se rozšiřoval. Návrhu pak od c. k. českého úřadu fiskálního zároveň učiněnému, by politickým a soudním úřadům v Čechách bylo nařízeno, aby všeliká vyhlášení, jimiž se strany k něčemu zavazují (welche die Personen zu Etwas verbinden), v obou jazycích vyhlášovala, nebylo místa dáno, „*ježto prý jazyk německý jest řečí soudní!*“ — Kramerius musel tudíž vynechat z novin svých zprávy intelligenční, avšak rozhojnil je za to platněji způsobem výše přivedeným.¹⁴⁾

Ačkoliv vydávání Novin mnoho času a práce vyhledávalo, nicméně Kramerius pracoval i na jiných spisech, jakož i obstarával tisk a vydávání kněh od jiných spisovatelů vzdělaných. — Roku 1789 vydal „*Laudonův život a jeho hrdinští činové,*“ roku na to jdoucího 1790 „*kšaft nebo poslední vůle J. C. M. Josefa II. v domácím jazyku vyložený;*“ „*Modlitba Josefa II. za svůj lid*“ a „*Věvec pocty* na věčnou památku zemřelému Gedeonovi sv. pánu z Laudonu, kr. pol. maršálkovi sebraný“ a r. 1793 *Noviny o nešťastném Ludvíkovi XVI. králi francouzském a jeho odpravení, a Vypsání ukrutné smrti Marie Antonie, královny francouzské,* — kterážto vypsání za příčinou vznešených osob, jejichž život a utrpení způsobem prostomilým a jazykem jadrným v nich byly vyličený, velikého účastenství dosáhla, tak že nebylo téměř čtenáře českého, v jehož ruku by se spiskové tito tehdaž nebyli spatřovali.

Nabyv takto vydáváním novin a obchodem s knihami řádné živnosti, Kramerius ustanovil se na tom, že změni svobodný stav svůj a zřídí sobě svou domácnost. Oznámiv se již před tím s *Genovefou*, dcerou *Jana Heciriusa*, měšťenína a zlatníka na Novém M. Pražském v Spálené ulici v domě „u Ježíšků“ přebývajícího, pannou šlechtinou, rozšafnou a nemálo vzdělanou, požádal rodičů za ruku dcery této a slavil s ní sňatek svůj dne 22. května r. 1791 v chrámě farním u Trinitářů na Novém městě Praž. V manželství tom splodil Kramerius sedmero dětí, čtvero synů: *Václava* (r. 1792), *Vojtěcha* (r. 1795), *Karla* (r. 1797) a *Jana* (r. 1802) a tři dcer: *Ludmilu* (r. 1793), *Klárku* (r. 1796) a *Magdalenu* (r. 1800), kteréžto dcery však již v mladistvém svém věku zemřely, tak že toliko jmenovaní čtyři synové rodiče své přežili.¹⁵⁾

S mladou chotí svou Kramerius vyvolil sobě obydlí v domě „u *půl-zlatého kola*“ vedle železných dveří v Starém městě Pražském a přenesl tam expedici „*Novin vlastenských,*“ jakož i sklad a prodej svých knih českých a maje nyní domácnost a živnost svou lépe spořádanou, oddal se docela svému spisovatelskému povolání.

Především obrátil nyní zřetel k vydávání knih kratochvilných, chtěje tolikéž tím způsobem chuf k čtení českých spisů a lásku k jazyku mateřskému u krajanů svých vzbuzovati. Neboť vyrozuměl, že leckterý Čech a Moravan v té době, kde romány Richterovy, Cramerovy, Spiessovy, Meissnerovy a jiné s neslýchanou až dosaváde dychtivostí se čítaly, ke knize německé jen proto sáhl, poněvadž v jazyku mateřském něčeho podobného nemohl se dočísti, a již proto pokládal jazyk český za chudý a nevzdělaný.

Kramerius vzdělal tedy sám rozličné spisy k poučení a k obveselení krajanů svých, obsahující v sobě historie rytířské, staročeské rozprávky, pověsti, veselé a smutné příběhy, čarodějné povídky a t. p., jakož byly: *Arabské povídky*, *Rybrcol na krkonošských horách*, *Čarodějnice Megera*, *Anežka královna sicilská*, *Milfort a Otilie*, *Básně o čarodějnicích* (dle francouzských Contes de fées, Feenmärchen), *Skalni duchové*, *Zděnek ze Zásmuk*, *Ferdinand a Kalisto*, *Hrabě Rožmberk*, *Rozličné povídačky k poučení a obveselení*, *Příběhové pro obveselení myslí* a j. v. Mimo to přiměl Kramerius také jiné české literáty (Pr. Šedivého, J. Rulíka, A. Borového) k tomu, aby podobné knížky spisovali, nebo z jiných jazyků na český vykládali, kteréž on pak nákladem svým vydával, k. p.: *Maran a Onyra*, *Zazděná slečna*, *České Amazonky*, *Zrcadlo pošetilosti*, *Zrcadlo příkladů k naučení a obveselení*, *Mnislav a Světivina*, *Žert a pravda*, *Krásná Olivie* a j. v.¹⁶⁾

Spůsobem tímto dostal se od r. 1780 až do r. 1800 nemalý počet knížek kratochvilných do rukou čtenářstva českého, z nichž některé tak se zalíbily, že v krátkém čase po druhé i po třetí přetištěny, některé (ku př. České Amazonky) i na jazyk německý byly vyloženy; jiné pak (ku př. Hrabě Rožmberk, Mnislav a Světivina, Maran a Onyra, Krásná Olivie, Anežka, Zděnek ze Zásmuk, Rozličné povídačky) až podnes ještě se přetiskují a vydávají.

Nebude a nemůže ovšem žádný schvalovati přemrštěný směr a záhubné účinky tehdejšího francouzského a německého romanopisectví, z něhož z části tolikéž do češtiny bylo překládáno. Jestli také známo, že Kramerius sám často toužil na to, „že lid náš dosaváde spíše hledí „k čtení Štylfrida, Brunsvíka, Fortunata, Meluziny a podobných hloupých „povídek, nežli k čtení jiných knih užitečných.“ Pročež mnohý bude se asi tomu diviti a na to žehratí, že Kramerius sám, opovrhuje „hloupými povídkami,“ čtenářům svým podával čtení snad mnohem škodlivější, nežli byly hloupé tyto povídky?¹⁷⁾

Avšak máme za to, že by žehráni a výčitky podobné nebyly dosti místné a podstatné; neboť sluší u věci té uvážiti, že tehdejší téměř každý s neobyčejnou dychtivostí ano lhtavostí sháněl se po modních románech rytířských a historiích strašidelných, a že téměř naprosto bylo nemožné tehdejšímu duchu času a vůbec panujícimu smýšlení ná odpor se stavěti. Nadto mínění Krameriusovo o věci té, „že i smyšlenými věcmi nejdříve „mysli své poobveseliti a tudy k čítání užitečnějších spisů chuti sobě „dodati můžeme,“ nebylo docela omylné, alebrž podstatné a praktické. Mimo to užíval Kramerius při volení spisů vždy míry jisté a výboru zvláštního, vylučuje vše, co by dobrým mravům na újmu býti a vůbec nějaké pohoršení čtenářů dáti mohlo, tak že bychom leckterou z povídek

od něho vzdělaných nebo vydaných (ku př. Anežka, Maran a Onyra, Rozličné povídky a j.) i nyní ještě schvalovati, anobrž pro nezávadný jich obsah a jadrný, čistý jazyk před mnohými novomodními romány jim přednost dáti mohli. Uvážíme-li vše, co jsme právě připomenuli, nebudeme a nemůžeme zajisté vydávání výše vytčených knížek kraťochvilných Krameriusovi a společníkům jeho na zlou stranu vykládati, alebrž budeme takové jeho předsevzetí za záslužné pokládati a je vděčně sobě připomínati.¹⁸⁾

I jiné větve literatury naší Kramerius sobě také tehdaž povšimnul, totiž *literatury dramatické*. Byltě totiž času toho jazyku českému průchod zjednan i na divadle Pražském, tak že počínajíc od r. 1785 provozovaly se tam řádně a stále činohry a zpěvohry české a to s takovým účinkem, že (dle básní a oznámení divadelních dne 16. června r. 1786 vydaných) ctitelové Thalie české dobu tu „za zlatou epochu českého jazyka a herectví vyhlášovali.“ Poněvadž tím vzcházela potřeba českých kusů divadelních, Kramerius neváhal vedle jiných vlastenců obírat se též vzděláváním her českých, přeloživ již r. 1785 jednu takovou hru: „*Albert a Lotte*“ na jazyk český (kterouž dne 22. dubna r. 1788 divadlo české od Pražského měšťana *Jiříka* za Poříčskou branou nově zřízené bylo zahájeno) a vydav tiskem později i několik her divadelních P. Šedivým a jinými ctiteli Thalie české tehdaž vzdělaných, (ku př. *Lesní duch*, *Živé hodiny*, *Masné krámy* a j.).

Času toho Kramerius uvázal se v jiné ještě užitečné předsevzetí. Vyrozuměv totiž, že lid náš libuje sobě ve vypsáních cest do cizích krajin a že „čítáním takových vypsání nabýváme známosti rozličných „národů na světě i mnohých neznámých a přepodivných věcí a tím že „se učíme znáti veliké a přepodivné skutky Boží a tudíž k velebení „jeho nevystíhlé všemohoucnosti a moudrosti tím více srdce své roz- „něcujeme“ —, začal vydávati takováto putování, jednak od něho samého, jednak od jiných na jazyk český vyložená. — R. 1798 vydal práci a nákladem svým: „*Jana Smita, kapitána anglického, pravdivé příhody po cestách, kteréž vykonal ve čtyřech dílech světa*,“ ukázav v předmluvě ke spisku tomu na užitek, jenž krajanům jeho z čítání spisů takových vzcházeti může. Na to vydal téhož roku: *Fr. Bakona Vypsání nového světa z lat. od J. B. Dlabáče* přeložené. Později chtěl vydati ještě větší sbírku takových vypsání cest na způsob oblíbených Kampeových „*Reisebeschreibungen*,“ avšak jsa jinými pracemi zaměstnán a nemoha předsevzetí toho ve skutek uvésti, zůstavil část vypsání těchto v rukopise, kteráž teprv od jeho dědiců r. 1812 s názvem: *Sbírka vypsání cest po moři* ve 2 dílech vydána byla.

Kramerius přebýval až dosaváde v domě „u půlzlátého kola“ na Starém M. Pražském, kde měl také svou expedici novinářskou a prodej kněh, nákladem svým vydaných i v komisi jemu svěřených. Avšak že počet odbíratelů novin neustále zrůstal a zásoba knih na skladu jeho co den se rozhojňovala, nepostačovaly dosavadní místnosti k expedici a ku skladu tomu. Pročež Kramerius viděl se nucena, ohlížeti se po rozsáhlejší obydli, jež i nedlouho na to našel v domě bývalého knihtlačitelle Karla Hrabý na Starém M. v Dominikanské ulici „u 3 stříbrných růží“ pod č. p. 373 st., 232 n. Avšak K. Hrabá zemřel dříve, nežli se

tam Kramerius přestěhoval a dům i knihtiskárna připadly rodině Straširypkově; když však v krátké době i otec rodiny této na věčnost se odebral, vystěhovala se pozůstalá vdova na venek do Tehova, pronajmuvši celý dům Hrabovský i tiskárnu v něm pozůstávající našemu Krameriusovi.

Do tohoto domu Kramerius přenesl na počátku r. 1795 expedici novin i sklad a prodej knih svých a spořádal důkladně tiskárnu řečenou, opatřiv sobě náležitou zásobu písma, papíru a jiných potřeb tiskařských, a zjednav potřebné dělníky, při čemž mu platně radni a pomocní byli Jos. Madl, faktor v typografii c. k. norm. škol. a Matěj Štastný, bývalý faktor v tiskárně Hrabovské, oba to mužové rozšafní, správní a obchodu tiskařského dobře znalí. Pročež Kramerius vážil sobě velice těchto dvou Staročechů, a byl na ně po všechn čas ze srdce laskav, připomínaje sobě vděčně při každé příležitosti platné a věrné služby, kteréž mu činili.

Kramerius maje nyní dostatečné místnosti a svou tiskárnu a nabyv při své obezřelosti, skrovnosti a dosavadním dobrém odbytu knih a novin také dosti peněžitých prostředků, spořádal a rozšířil svou expedici novinářskou i svůj obchod typografický v ten způsob, že jeho „*Česká Expedice*“ od té chvíle stala se pověstnou ve všech krajinách, kde mluveno a psáno jazykem českým. Přicházeli tam nejen čtenářové knih a novin českých v Praze a v okolí osedlí, nýbrž všickni, kdož tehda v Čechách, na Moravě a Slovensku s knihami českými obchod vedli, a vůbec všickni venkovští milovníci jazyka a čtení českého, kteří přišedše o výroční pouti Svatojanské a Svatováclavské nebo za nějakou jinou příčinou do měst Pražských, neopomenuli navštívit „*Expedici českou*“, aby tam koupili nové knihy poučné a kratochvilné a potěšili i povzbudili se rozprávkami s milým jim Krameriusem, který vůbec neznal většího potěšení nad to, když mohl někomu z krajanů svých v něčem býti raden a pomocen.¹⁹⁾ Při takové příležitosti Kramerius povzbuzoval vždy také venkovské své krajany a vlastence k pilnému čítání knih užitečných, napomínaje je při tom, „aby knih potřebných a užitečných nad zlato „a drahé kamení sobě vážili, ježto jsou nejvěrnějšími průvodci, kteří „nám nejjistější cestu k ctnosti a moudrosti ukazují.“ —

V *Expedici české* scházeli se tehdaž také jak starší literáti čeští, tak i vzrůstající mládež vlastenská, aby rozmlouvali vespolek o věcech, týkajících se literatury domácí. — Všim tím stala se *Expedice česká* nejen střediskem všelikého obchodu s knihami českými, alebrž i všeliké činnosti na poli znovu procitlé literatury národní a byla tehdaž Čechům poněkud tím, čímž byly — ovšem v způsobu mnohem rozsáhlejší — Francouzům a Němcům firmy Didotova, Schraemblova, Degenova, Cottaova a j. v., její pak vlastenecký a spanilomyslný majitel byl času toho jak se podobá nejpopulárnějším mužem mezi krajany svými.

Jakož byli již před tím někteří láskou vlastenskou zanícení mužové, Fr. Procházka, M. Pelcl, Fr. Tomsa a j. pro zachování jazyka před úplným pádem a zapomenutím starší naučné a jiné důležité knihy české znovu tisknouti dávali, ježto nebylo tehdaž při ruce nových spisů; znaje potřebu a užitečnost takového předsevzetí a maje k tomu dostatečných prostředků Kramerius na tom se ustanovil, že u vydávání takových starších knih ve větší míře nežli dosaváde bude pokračovati. Povšimnutí

hodná jsou slova, která pronesl o věci té v předmluvě k „*Cestě Jana Mandivilly po světě*“ r. 1795 vydané, ježto z nich vyrozuměti jest, jak upřímně národ svůj miloval a jak prakticky a obezřele sobě počínal.²⁰⁾

Takové starší knihy české počal již r. 1790 vydávati, dada přetisknouti knížku „*Letopisové Trojanští*“ pro zajímavý obsah a jadrnou řeč předkům našim velice milou a proto již před tím třikráte vytištěnou, k níž přidal důležitou předmluvu. — Na to dal r. 1791 po předešlém šesterém vydání znovu vytisknouti „*Ezopovy básně spolu s jeho životem*.“ Roku 1794 vydal znovu Šim. Lomnického „*Krátké naučení mladému hospodáři*“ a r. 1795 vyšla nákladem jeho výše připomenutá „*Jana Mandivilly, rytíře anglického cesta po světě*.“ R. 1806 přetiskl „*Krátkou historii o válce židovské, z knih Josefa Flavie r. 1595 od M. Stypacia Strakovského vytaženou*“, a roku na to jdoucího 1807 knížku velmi oblíbenou „*Příhody Václava Vratislava z Mitrovic v tureckém zajetí*.“ — Konečně připravil nové vydání Gynterodovy české Cyropedie čili „*Xenofonta mudrce Atenského Život a skutkové Cyra staršího, prvního mocnáře perského*“, který spis však teprv r. 1809 nákladem dědiců jeho na světlo vyšel.

Vydáváním takových starších spisů chtěl Kramerius především těm, „kdožby k vzdělávání řeči české ruky přičiniti chtěli, platných „prostředků podati, jak čistě a ozdobně po česku psáti a tím svá přičinění krajanům svým užitečnější učiniti mají.“ Pročež nedal se u věci té nijakými úsměšky ani jalovými vtipy několika tehdejších mudráčků mýliti, kteří takové staré spisy pouhou veteší k ničemuž jinému leč na obálku německých a francouzských klassiků se hodící, nazývali, aniž jinými hmotnými překážkami odstrašiti; anobrž vybízel při každé příležitosti krajané své: „aby sobě starých českých knih, psaných kancionálů „a k tomu podobných rukopisů co drahých klenotů vážili a jich jiným „v ruce nevydávali, leč kteří jim dobře rozumí a jich pro potřebu dobře „užiti mohou.“

Avšak vydávaje znovu starší knihy české nespustil Kramerius s očí cíle, který si byl při všelikých literárních předsevzetích vytknul, ano za hlavní účel života svého vyměřil, totiž: „Co bylo v celé moci „ducha a vtipu jeho, krajanům svým a znamenitě řemeslníkům a rol- „níkům — kteří vyloučením jazyka ze škol, úřadů a života společenského „potřebných prostředků k vyššímu vzdělávání se byli zbaveni, — spisy „svými bránu k uměním a vědomostem otvírati, ku vzdělávání rozumu, „k ošlechtění srdce jejich přispívati a tím k jejich pravé blaženosti „a spokojenosti pomáhati.“

Pročež Kramerius r. 1807 jal se vydávati spisy prostonárodní, jichž čítáním by sprostší jeho krajané o mnohých užitečných věcech, o nichž potud málo věděli, nějaké širší známosti nabyli. Spisy ty obsahovaly v sobě naučení a pojednání, vztahující se ku vzdělání dobrých mravů a citu náboženského, k poznání cizích krajin a národů, rozmluvy o věcech přirozených, vypravování z historie obecné a domácí, poučení o domácím hospodářství, o řemeslech, nových nálezích průmyslových a t. p. Vše to bylo vypravováno z větší části v rozmlouváních souseda Lipana s poslem Pražským velmi živě a srozumitelně, vystříhajíce se při tom všeliké rozvláčnosti, kterou se nezřídka tento způsob vypravování

a poučování stává nudným a nezáživným. Aby se pak spisům těmto co možná nejširšího zjednálo průchodu, Kramerius přidával je po půl-
arších za zvláštní přílohu k svým novinám, čímž se spisy tyto při
tehdejším velikém počtu odběratelů novin jeho v Čechách, na Moravě
a Slovensku hojně rozšířily.

První knížka působu toho r. 1801 vydaná byla: „*Večerní shro-
máždění Dobrovické obce.*“ Rozmlouvání v knížce této obsažená zavírají
v sobě pravidla šlechetného života: především o výchování dětí, o za-
chování se k čeládce, sousedům a j., o nakládání se zvířaty, naučení
hospodářská, vypravování z kosmografie, základy fysické geografie a
meteorologie, známosti země České, mravné povídky, báchky pro děti,
povídačky o strašidlech a t. p. Obsažená tu naučení hospodářská a
fysikální jsou tak prostá, srozumitelná a zajímavá, že jich každý po-
chopiti a užití může, pravidla šlechetnosti a mravů tak pravdivá, že
nelze aby ti, kdož je čítají, k důvěře v Boha, k lásce k svému bližnímu,
k poslušnosti představených svých, vůbec k životu šlechetnému nebyli
povzbuzeni.

Na to r. 1803 Kramerius vydal spis jiný s titulem: *Dobrá rada
v potřebě anebo vypsání života Davida Opatrného*, dle Salzmannova:
Heinrich Kluge. Čteme tu krátká, prostá, avšak výborná pravidla opa-
trnosti, zakládající se na tom, že David Opatrný, jehož život se zde
vypisuje, dle hesla svého:

„Chceš-li zdrav a vesel býti,
statečku si přischrániti,
važ si času, chyt se práce,
zahálky se střež co zrádce!“

všeho, zvláště však času drahého k dobrému a k užitku svému věděl
užiti a obrátiti, tak že takovou opatrností z mladého tuláka stal se
zámožným hospodářem.

Potom Kramerius přikročil k vydávání prostonárodního vypsání
krajín cizích, a to především těch, na které za příčinou tehdejších pří-
běhů politických a válečných pozornost celé Evropy se obracela, aby
čtenářové novin příběhům těm tím lépe vyrozuměli a jejich počátky a
účinky důklaději pochopili. — Roku 1802 přidával k novinám svým
„*Úplné vypsání Egypta*, jenž leží v třetím dílu světa Africe.“ Roku
na to jdoucího 1803 vyšlo „*Historické vypsání, kterak čtvrtý díl světa,
Amerika, od Kolumbuse vynalezen byl,*“ a téhož ještě roku vydáno jest
„*Historické popsání velikého Mongolského císařství v druhém dílu světa
Asii*“ (co první díl Indie). R. 1804 vyšel „*druhý díl Indie*, t. j. histo-
rické vypsání mnohých království a krajín, jenž na druhém indickém
poloostrově v Asii leží,“ jakož i „*Cesta do Arabie a do země svaté,
jinak Palestiny.*“ Ve spisech těchto vyličují se rozliční v zemích jmeno-
vaných bydlící národové, jejich někdejší příběhy, jejich nynější mravy,
obyčeje, soudní a váleční řádové a náboženství, vypisují se tu tamní
místa památná, Jeruzalém, Meka, Medina, Gou a j.; dočítáme se také
v nich zpráv o Deukalionovi, Venuši, Pytagorovi, Bramovi, Magích a
Sabeismu, o Mohamedovi a učení jeho, o objevení mořské cesty do

Indie r. 1497, jakož i trefného ocenění zásluh a charakteru Kolumbova, jsou tu též prostomilá vypravování o tamějších zvířatech, rostlinách, nerostech, výrobcích a jiných věcech pamětihodných.

Tyto spisy prostonárodní Kramerius ukončil „*Přítelem lidu*,“ knížkou k poučení a vyražení r. 1806 ve dvou svazcích vydanou. Byltě dávno již té myslí, aby vzdělal pro čtenáře své knihu, kteráž by na způsob malé encyklopedie zavírala v sobě výbor užitečných vědomostí a byla zřízena tak, aby i prostí čtenářové věcem v ní obsaženým lehce mohli rozuměti. Kniha tato s titulem „*Všeobecná kronika světa od nejprvnějších až do těchto časů*“ měla se taktéž po půlarších k Novinám vlastenským přidávati;²¹⁾ avšak nahodilými překážkami byl Kramerius nucen práci tu odložit a vydal zatím spisek „*Přítel lidu*,“ kterážto knížka obsahem svým i způsobem vypravování rovnala se výše jmenovaným spisům prostonárodním a poučným.

Říkávaliť ctihodní předkové naši, „že na tom všeliká podstata a celé dátno záleží, jak nyní naši mládež budeme míti zvedenou, že budoucně takových po sobě církví a správ obecních zanecháme.“ Nejinak smýšlel i náš Kramerius; pročez také vyrozuměv, jak velice národní vychování u nás tehda bylo zanedbáno a že málo jest literárních pomůcek, jichž by se u věci té mohlo užiti, vzbuzoval způsobilé k tomu vlastence: Tomsu, Rulíka, Pařízka a j. k vzdělávání kněh ku potřebě mládeže a jejích vychovatelů. Takové pak od nich vydané spisy, na př.: Rulíkův překlad „*Gastonovy užitečné knihy o dobrém zvedení mládeže*,“ Fr. Tomsy „*Nešťastní příběhové*“ a j. Kramerius schvaloval nejen v novinách svých učitelům a rodičům, anobrž sám také přičinil ruky činné k věci té, vzdělav jednak několik spisů k poučení mládeže, jednak vydav nákladem svým některé takové knížky, jež byli jiní sepsali, on pak přehledl a opravil. Jsoutě tyto: *Cvičení dítek jednoho každého stavu, item příkladové a básně dítkám k dobrému naučení* r. 1792 vydané; *Zrcadlo šlechtivosti s pěknou předmluvou*; *Veselí a smutní příběhy nezkušených dítek, počestné mládeži české k naučení a výstraze*; *Mravové šlechtivých dítek k bedlivému jich následování naší mládeži české předložení*, ono r. 1805, tyto dva r. 1806 vydané; a *Kampéův Mladší Robinzon* r. 1808 vytištěný. Mimo tyto knížky Kramerius r. 1806 vzdělal velmi pěkný spisek pro mládež: „*Obnovený Ezop*, ctnostné mládeži k moudrosti a rozšafnosti ukazující; „avšak jsa tehdaž jinými pilnými pracemi a potom tělesnou churavostí stížen, nemohl jej dokončiti; pročez byl spisek tento teprv později k tisku upraven a r. 1815 skrze dědice Krameriusové vytištěn.

Všechny tyto knížky obsahovaly v sobě vypravování a příběhy tak příjemné, že každé dítě čtouc je nebo slyšíc je čísti a vypravovati, nejsnadnějším způsobem známosti rozličných věcí užitečných nabyti, ctnostem se poučiti a chybám odučiti mohlo. — Knížky ty hodily se také velmi dobře za prémie školní a byly k tomu konci od samé c. k. censure a úřadů školních rodičům, učitelům a duchovním správčům schváleny, pročez Kramerius měl vždy také zásobu kněh těch čistě vázaných na skladě a prodával je, aby se tím více rozšířily, za cenu velmi levnou.²²⁾ Spiskům těm dostávalo se i nemalého účastenství,

tak že nedlouho po vyjití svém bývaly již rozebrány a znovu se musely tisknouti.

Prohlížíme-li k vyčteným právě spisům, kteréž Kramerius počínaje od r. 1782 až do r. 1808 jednak sám vzdělal, aneb z cizích jazyků do češtiny vyložil, jednak od jiných vzdělané opravil a svým nákladem tisknouti dal, shledáme, že větší část knih českých, ku konci minulého a na začátku přítomného století vytištěných, vyšla na světlo toliko jeho přičiněním, tak že v tom způsobu s našim druhdy nejslavnějším kněhtiskařem J. Melantrichem a A. z Veleslavína dobře porovnán a jim po bok postaven býti může.²³⁾

Krameriusova činnost literární neobmezovala se však pouze na vzdělávání a vydávání knih českých. Alebrž vyměřiv sobě za přední cíl všelikého svého snažení opravdivé vzdělání a ošlechtění svých krajanů, všímal sobě každé jiné příležitosti a užíval všelikých k tomu způsobných prostředků. Pročež se také milerad propůjčoval radou i skutkem svým mladším vlastencům, kteří tehdež spisováním kněh krajanům svým prospěti a kleslou národností českou k předešlé platnosti přivést se snažili.²⁴⁾ Za tou příčinou Kramerius byl ve svazku přátelském se všemi staršími literáty, kteří tehdež české knihy spisovali nebo studii řeči a historie české se obírali, s F. Durychem, F. Procházkou, J. Cornovou, J. Dobrovským, A. Strnadem, St. Vydrou, M. Pelclem, J. Chládkem, P. Wokouniusem, J. Zebererem, Jar. Schallerem, B. Dlabáčem, J. Rulíkem, Fr. Tomsou, K. a V. Thámem, J. Schiffnerem a j. K tomu konci obcoval také důvěrně s jinými vzdělaností, rázností a vlastenskou hovlivostí tehdež na slovo brannými muži všelikého stavu, řádu a náboženství, z nichž tuto toliko několik přivedeme, aby laskaví čtenářové poznali, jaké populárnosti a vážnosti obecné Kramerius času toho požíval. Byliť to: kanovníci J. Rychlovský a J. Medlín, opatové Pr. Škoda Emauzský a Zik. Hemerka Želivský, provinciálové Morie Svoboda minoritský a Jak. Šantl dominikánský; doktor a professor theologie F. Ditrych; pražští farářové: Václav Rokos v Tejně, Fr. Grabat u sv. Jindřicha, Mat. Haupt na Strahově, Mat. Kroilo u sv. Vojtěcha, Diviš John u sv. Jiljí; Frant. Österreicher, děkan v Žebráce; Štěpán Leška, evang. superintendent v Praze; Fr. Tvrdý, radní u gubernium Pražského; Ant. Slivka, radní zemský; Fr. Němeček, professor universitní; J. Koželuh, ředitel kůru u sv. Víta; Václav Lumenda, učitel u sv. Jindřicha; Vavř. Amort, učitel u sv. Štěpána a j. Avšak i spolek mladších spisovatelů českých, ve kterýž ku konci minulého století působením a přičiněním Šeb. Hněvkovského studující ze všech fakult v Praze vešli a se spojili,²⁵⁾ obracel se ku Krameriusovi, jakožto muži u věci již zkušenému, při každém důležitějším předsevzetí a vyhledával jeho rady a pomoci, kteréž Kramerius nikdy mu neodepřel, alebrž vždy milerád poskytoval. — Všickni tito vlastenci a čeští literátové a kromě nich také mnozí vlastnilovní sousedé Pražští: Vaňka, doktor Vrabec, Šlemer, Soukup, Kvadrát a j. přicházeli alespoň jedenkrát za týden, obyčejně v pátek, když se vydávaly „*Noviny vlastenské*“, do České Expedice a bavili se tu vespolek poučnými rozprávkami a rokovali o vydávání nových kněh a o jiných literárních potřebách.

Výše přivedený spolek mladších spisovatelů obíral se tehdáž nejvíce vzděláváním básní a zpěvů, kteréž ve zvláštní sbírce vycházely a již k čtvrtému svazku dospěly. Spolek tento, který se dle svého *A. Puchmíra* také *Puchmírovský* nazýval, zasazoval se mimo jiné tolikéž o to, aby vedle „Novin vlastenských“ vycházel ještě nějaký spis periodický, který by zvláště vzdělanějším čtenářům se hodil. I několik starších vlastenců, jmenovitě J. Dobrovský, Pelcl a Kramerius, schvalovali předsevzetí toto a slibovalo pomoci své k jeho provedení; Pelcl jmenovitě chtěl podávati pojednání historická, Dobrovský kritiky, Vojt. Nejedlý, Puchmajer a Hněvkovský básně všelijaké, J. Nejedlý překlady z nových a starších klasiků zahraničních, Kramerius poučná vypravování, především však chtěl sbíratí předplatitele a starati se o pořádné rozesílání spisu toho. Že však Pelcl, který se nejvíce o tuto věc ucházel, již r. 1801 zemřel, nevešlo předsevzetí to tenkrát ve skutek. Že pak tento, hledíc k zvelebení literatury naší, vysoce důležitý spis k velikému potěšení všech vlastenců konečně přece r. 1806 pod redakcí prof. Jana Nejedlého s titulem „*Hlasatel český*,“ jakožto spis čtvrtletní, vycházeti začal, o to měl také Kramerius nemalou zásluhu, který do něho povídky a jiné drobné kusy podával, předkem však sbíráním předplatitelů a rychlým rozesíláním svazků vycházejících k jeho rozšiřování nemálo pomáhal.

Avšak nejen s učenými a vlastimilovnými muži v Praze a v okolí tamním Kramerius byl ve spojení přátelském, anobrž jsa muž praktický a důvtipný a vlastenec pravý přemýšlel neustále o tom, kterak by se Čechové, Moravané, Slezané i Slováci, co se týče vzdělávání společného jazyka svého, pevněji mezi sebou spojili, „aby účinkové jich učených a k obecnému dobrému směřujících prací byli tím výdatnější.“ Za tou příčinou psával professorovi Fil. Nedělovi v Brně a Stachovi v Olomouci, a farářům Aug. Kučovi, Zabranskému a Fr. Polaškovy i jiným horlivým vlastencům na Moravě. Taktéž byl ve spojení s J. Zlobickým, professorem jazyka českého ve Vídni, a Jos. Werschhauzrem, učitelem téhož jazyka u J. C. V. arciknížat tamtéž, jakož sobě také dopisoval s Jiřím Palkovičem, Boh. Tablicem, Mart. Hamaljárem, Jiřím Rybaim, Lad. Leškou, S. Čerňanským, L. Bartolomeidesem a jinými učenými Slováky, vybízejce je, aby se o vzdělávání řeči české a pozdvižení literatury její mezi krajany svými tolikéž snažně přičiňovali, zasílaje jim k tomu konci nové knihy české v Praze vytištěné, jakož i na vzájem přijímaje ku prodeji knihy v Prešpurku, Skalici, Vácově a jinde skrze ně tehda vydané.²⁶⁾

Času toho byli právě Ant. Bernolák, Jiří Fandly a několik jiných slovenských spisovatelů v okolí Trnavském od jazyka biblického odstoupili a knihy v nářečí Trnavském vydávati začali. Kramerius nesl velmi těžce toto roztržení, znaje jak škodlivé jsou takové novoty a roztržky literatury národní. Pročež často a důtklivě psával výše jmenovaným slovenským přátelům svým a vzbuzoval je, aby se, hledíc k jazyku spisovnému a k literatuře, pevně spojili s Čechy, ukazuje, kterak především v této věci má průchod klassické povědomí „že svorností i malé věci v hromadě se drží a rostou, nesvorností pak i největší se rozpadávají a hynou!“

Jakož již výše pověděno, Kramerius od r. 1795 přebýval v domě Hrabovském č. p. 373 st. 232 n.; když však r. 1804 prošla smlouva nájemní, kterouž byla vdova Straširypkova o dvůr Těhovský s tamní vrchností učinila, uvázala se sama v držení domu Hrabovského a typografie v něm pozůstávající, odevzdavši správu všeho toho dospělému synu svému Ant. Straširypkovi. Tím byl Kramerius přinucen vyhledati sobě a rodině své nové obydlí a pro expedici svých novin jiné místnosti. Přestěhoval se tudíž s rodinou i expedicí svou ku konci měsíce října r. 1804 do domu „u červeného srdce“ č. p. 394 st. 131 n. na Starém městě Pražském v ulici Bartolomějské, později však do domu „Jeruzalem“ nazvaného, v téže ulici č. p. 308 ležícího. Nebyla však dlouho Expedicí česká v domě tom; neboť Kramerius měl nyní již tolik jmění svého a požíval také tolik důvěry obecné, že mohl sám sobě koupiti dům v městech Pražských a zříditi jej dle potřeby a pohodlí svého, a poněvadž dům někdy Hrabovský a potom Straširypkovský č. p. 373 st. 232 n. tehda právě byl na prodej, koupil jej Kramerius na začátku r. 1806 a přestěhoval se tam o sv. Jiří téhož roku s rodinou i tiskárnou svou.

Nebyl však dlouho v držení domu toho; neboť již několik roků před tím měl jakýsi neduh na pravé noze, kterýž byv příliš kvapně vyléčen zůstavil po sobě škodlivé účinky, tak že Kramerius napotom často postonával. K tomu přišlo také, že záhy od mladosti za příčinou svého povolání spisovatelského téměř neustále sedával při stolku psacím a to příliš schýbený, ježto byl zraku krátkého; při tom polyboval se málo a nevycházel na zdravé povětří v té míře, jak toho bylo potřebí k zachování síly a pružnosti tělesné. Vodnatelnost prsní a bolestné zatvrzení jater byly nevyhnutelnými toho účinky, kteréž neunavnému životu jeho v plné ještě síle mužné konec učinily. Již v měsíci lednu r. 1808 Kramerius začal patrně chřádnouti; v měsíci únoru nucena se však již viděl ulehnouti na lůžko nemocné, obíraje se nicméně i tu pracemi literárními a jmenovitě spisováním „Novin vlastenských.“

Cítě konečně na sobě, že se přibližuje doba, v kteréž mu bude loučiti se navždy s milovanou svou rodinou i drahou vlastí českou, žádal dne 21. března přítele svého Fr. Faust. Procházku, tehdejšího ředitele gymnasií českých a bibliotekáře Pražské knihovny universitní, aby ho důstojně připravil k pouti nadzemské. Druhý den na to z rána přijal z rukou Diviše Johna, provinciála dominikánského, svátosti umírajících; jsa takto posílněn k pouti nadzemské zůstal až do poslední chvíle sobě vědom a mysli neohrožený, a zemřel téhož ještě dne, 22. března r. 1808. Mrtvé tělo Krameriusovo pochováno jest na to dne 24. března na Volšanském sv. poli v četném průvodu věrných přátel všelikého řádu, stavu a věku a hlubokém zármutku rodiny jeho a všech upřímných vlastenců.

Zpráva o smrti Krameriusově²⁷⁾ způsobila na venku veliké pohnutí a dojala hluboce každého pravého vlastimila, i jsouc neočekávaná a vztahující se k muži vůbec milovanému brána byla, zvláště v krajinách vzdálenějších, delší čas v pochybnost. Pročež docházely hojně dotázky strany věci té do Prahy, anobrž mnozí navštívili schválně Prahu, aby se přesvědčili osobou svou, podstatná-li zpráva o smrti

milého a váženého jejich Krameriusa čili nic? Taktéž ještě mnoha léta potom mladší a starší vlastencové, když do Prahy přišli, navštěvovali hřbitov Volšanský, aby tam vyhledali hrob Krameriusův a blahorečili památce jeho.²⁸⁾

Vypsavše příběhy života Krameriusova a účinky jeho literárního snažení, vyličíme ještě povahu ducha a popíšeme tělesnou postavu jeho, tuto zvláště proto, poněvadž nezachovalo se žádné podobizny jeho, ježto přes všeliké domlouvání přátel svých nikdy se k tomu nemohl odhodlati, aby za živobytí dal se vyobraziti. Kramerius byl postavy vysoké, štíhlé, ve všech částech těla souměrné; černé vousy, které obyčejně holíval, zdobily plně jeho tváře, vlasy měl hnědé, na temeni však řídké, čehož příčinou bylo obyčejné tehdyž užívání vlásenek (*tupé*), kteréž bývaly vzrůstu vlasů na újmu. Mužný avšak příjemný obličej jeho krášlilo dvě velikých modrých očí, z nichž zářily přívětivost a srdečnost; nos a rty jeho byly přiměřeny k ostatním částem obličeje; celé pak jeho zevnější chování a veškeré spůsoby byly lahodny, avšak prosty všelikého malicherného pitvoření a poklonkářství.

Co se týče duševní povahy, Kramerius již v útlé mladosti dával na jevo velikou lásku k učení, nevšední bystrost ducha a paměť výbornou, jsa při tom v řečech i v celém chování příjemný, ku každému přívětivý a úslužný, nad to vždy veselý myslí a tudíž i zpěvu a hudby milovný. Pročež býval miláčkem bratří a sester i spolužáků svých; když pak na vyšší studie odešel do Prahy, těšili se všickni domácí na jeho příchod o prázdninách do domu otcovského. Neboť rozmilý jejich Augustin přinášival vždy sebou mysl jasnou a knihy kratochvilné a věděl pokaždé povídati nové příběhy zajímavé. Při tom byl již jako jiných pevné povahy, srdnatý, v předsevzetích svých vytrvalý a v úmyslech svých neoblomitelný.²⁹⁾

Ježto rodičové za příčinou své skrovné majetnosti a četné rodiny nemohli dávatí Krameriusovi k výživě jeho dostačitelnej pomoci peněžitě, nucena se viděl již záhy vyučováním mladších študujících a jinými pracemi literárními potřebnou výživu sobě zjednávat; tím však nabyta pevná a odhodlaná povaha jeho ještě větší pružnosti a vytrvalosti, což pak na veškerý jeho budoucí život a na směr všelikých jeho předsevzetí nezůstalo bez dobrého účinku.

Obrátiv již v mladosti ducha svého k užitečným vědomostem a jsa pln čitelnosti a horlivosti pro vše, co vzdělává rozum a ošlechťuje mravy, stal se brzo mužem důkladně vzdělaným, opatrným a vytrvalým. Ovšem vynikali mnozí z tehdejších učených, ku př. Dobrovský, Pelcl, Procházka, důvtipností, bystrostí ducha, původností myšlenek a rozsáhlostí svých vědomostí nad Krameriusa; avšak čeho se jemu v spůsobu tom nedostávalo, doplňoval neunavnou pilností, podivuhodnou vytrvalostí a nevšední praktičností. Neboť k čemu se jednou odhodlal, od toho nedal se tak lehce odvésti, leč by se byl přesvědčil, že by další při tom setrvání bylo buď bez účinku aneb že by mohlo býti dobré věci na újmu.

Jsa již od mladosti své vždy činným a pilným, Kramerius byl potom, když se stal manželem a otcem, tím přičinnivějším a podnika-

vějším. Pilnost a horlivost jeho byly zajisté podivu hodny; pracoval neunavně od rána až do noci, sedě neustále při svém psacím stolku, nepřeje často duchu i tělu svému potřebného oddechu a občerstvení, tak že pilnost tato zdraví jeho bohužel příliš záhy záhubnou se stala. I v nemoci své pracoval pokud síly jeho stačily, ano leže téměř již na smrtelné posteli, neustále ve svém spisovatelském povolání, říká tu ještě „Noviny vlastenské“ nejstaršímu synu svému do péra.³⁰⁾

Při tom byl střidmý, skrovný a rozšafný, pročez — máje požehnání boží při všelikých svých předsevzetích — stal se mužem zámožným a majitelem domu Pražského. Byltě však také muž spravedlivý, rázný a počestný; nezačal ničehož ve svém obchodu, aniž se pouštěl do nějakého jednání, které by svědomí a dobrému jménu jeho bylo mohlo býti na újmu. Kráčetí křivými cestami k cíli vyměřenému, chytiti úskoky, osočování a jiným licoměrným způsobem zvítěziti nad sokem svým, vymstívati se za utrpené bezpráví a spláceti zlé zlým; vše to bylo mu mrzkostí, již nenáviděl z hlubokosti srdce svého. Taktéž byl prázden oné, ať tak díme, cechovské závisti, kteráž, zakládajíc se na nesmírné dychtivosti po výdělku, vše sama jenom sobě chce získati a nerada popřává bližnímu nějakého štěstí a prospěchu. Při tom býval Kramerius vždy skromný a mírný, pročez nevychloubal se zásluhami svými, nýbrž hleděl spíše dobré skutky a šlechetná předsevzetí jiných lidí vychvalovati. Taktéž nedal se lehce k hněvu aneb nějakým surovostem popuditi; sebe hrubší úrážky nesplácel jinak, leč krátkou, trefnou, nezřídka humoristickou odpovědí.³¹⁾ Vůbec byly příměst, přívětivost, ochotnost, svědomitost a staročeská poctivost hlavními známkami povahy Krameriusovy, k nimž se připojovaly ještě také nelíčená nábožnost a uctivost k osobám starším a představeným; „*vůbec prospívat, vždy a všude krajanům svým posloužiti a vše dobré mezi nimi rozšiřovati*“ bývalo heslem jeho, kterémuž nejen slovy anobř i skutky svými průchodu zjednávati neopomíjel.

Chovaje se vůbec tak, jak na křesťana a lidumila přísluší, Kramerius vedl také ve své domácnosti život příkladný, jsa milované své choti laskavým manželem, dobrým rádcem a věrným pomocníkem ve všech potřebách domácích, dětem svým pečlivým otcem, příbuzným vždy ku pomoci ochotným přítelem a dobrodincem, čeládce a ostatním domácím pak bedlivým hospodářem a příkladným pánem, který je vždy k dobré kázni, mravnosti, nábožnosti a pořádku napomínal. Jak velice mu záleželo na dobrém vychování a vzdělání synů svých, lze poznati z toho, že svěřoval vychování jejich mužům uměním, mravností a vlastenskou horlivostí vynikajícím.³²⁾ Všechny čtyři syny své dal vzdělati ve vyšších vědomostech, z nichž nejstarší *Václav Rodomil* co spisovatel český a knihtiskař nastoupil v živnost otce svého, († r. 1861.) druhý *Vojtěch*, oddav se stavu kněžskému výše čtyřiceti let pracoval na vinici Páně († jako děkan v Mnichovicích r. 1864.), ostatní dva, *Karel Bor.* a *Jan Nep.*, vzdělavše se v umění literním pracovali horlivě na poli vychovatelství domácího (onen jako professor na c. k. gymnasiu na Malé straně v Praze, † 1874., tento co vychovatel brabat z Ledeburu). Laskavá péče Krameriusova vztahovala se též na mladší jeho bratry a sestry i dítky jejich, jimžto při každé příležitosti ochotně

býval raden a pomocen, dáváje jim i delší čas v domě svém výživu, obydlí a vychování.

U veřejném čili literárním počínání svém Kramerius hleděl vždy k straně praktické, t. j. k vydávání takových spisů, jichž právě se ukazovala největší býti potřeba. Jakmile v tehdejších pohnutých a válečných časech pozornost obecná byla obrácena k některé dosavad neznámé osobě, krajině nebo věci, prohlížel ihned — jakož výše připomenuto, — k tomu, aby tu bylo nějaké knížky, z níž by obecnstvo české mohlo nabyti potřebných vědomostí. — Veškeré spisy skrze něho vzdělané nebo vydané jsou veskrz přiměřené k tehdejším potřebám lidu českého; co se v nich vypisuje a vypravuje, jest pravdivé a nezavadné, mravnými naučeními a praktickými úvahami. k životu domácímu dobře se vztahujícími protkávané, způsob pak vypravování toho jest srdečný, prostý a srozumitelný. Což divu, že tehdejší čtenářstvo v knihách těch sobě libovalo a je hojně kupovalo, že každou českou knihu za dobrou a čtení hodnou pokládalo, která měla na čele svém nápis: „*Prací a nákladem Krameriusovým*,“ ano že tehdáž i dlouho potom „*psáti a mluvití po Krameriusovsku*,“ znamenalo tolik, jako mluvití a psáti vůbec dobře česky. Taktéž žádný z nás, kdo spisy ty bedlivě pročetl, diviti se nebude, že ti, kdož někdy čítávali noviny a jiné práce Krameriusovy, čtouce potom *novější* děje-, země- a přírodopisná vypravování, ne bez příčiny toužili na drsnatost, nesrozumitelnost a nečeskost jazyku v spisech těchto, a že ještě v novější době mnozí milovníci jazyka českého v knihách skrze Krameriusa vydaných rádi a často čítávali a jim před novějšími spisy přednost dávali. I máme za to, že hledíc k pravému způsobu psaní a vypravování prostonárodního až podnes žádný ze spisovatelů našich nad Krameriusa nevynikl, anobrž vyjímajíc snad Palkoviče, Sychru, Tyla a Kodyma jej ani nedostihl a že vlastencům, kteří ku vzdělávání národu našeho knihy spisují, práce Krameriusovy vždy ještě mohou býti za příklad, jak by čistě, srozumitelně a právě k potěšení a poučení krajanů svých po česku psáti mohli a měli.

K hojnému, ano na onen čas bezpříkladnému odbytu kněh, jež Kramerius vydával, pomohla nemálo také levná cena, za kterou se při vši tehdáž panující drahotě věcí všelikých (zvláště r. 1803—1805) prodávaly, jakož i to, že vycházely obyčejně ve dvojím způsobu, na pěknějším klíženém papíře, často tolikéž s čistě rytými obrázky pro zámožnější čtenáře a na sprostším papíře pro chudší čtenářstvo. Při tom řídil Kramerius svou *Expedici* velmi obezřele; maje ve všech větších městech českých své jednatele a jsa ve spojení obchodním s kněhkupci moravskými, jakož i se všemi spisovateli na Moravě a Slovensku, spořádal prostředkem jich rozesílání kněh českých v Praze vycházejících tak, že každé žádosti co nejrychleji bývalo vyhověno, ačkoliv dovážení a zaslání bylo tehdáž mnohem nesnadnější a nejistější nežli za našich časů.³³⁾

Jak to z všelikého snažení a konání Krameriusova vychází, byl přední anobrž jediný cíl a účel jeho při všem tom, aby jazyk vlastenský ze své dosavadní opovrženosti vydobyt, k náležité poctivosti a platnosti vyzdvižen a národ náš prostředkem něho vzděláván byl. Neboť

pokládal jazyk mateřský za největší klenot každého národu, o jehož zachování a zvelebení mu náleží dle vši možnosti pečovati, nemají-li duch a mravy jeho utrpěti a škodu vzíti. Mluvíval a psával o tom přátelům svým často tak vřele, trefně a důtklivě, že tuto některá z povědění jeho na paměť přivádíme:³⁴⁾

„Jakož nelze vlast bez národu, tak i nelze národ bez jazyka „zvláštního sobě pomyslit, a nikdo, jenž jazyk národu svého nemiluje a nevzdělává, nemůže se pravou láskou k vlasti honositi.“ — „Rusové rozprávějí rusky, Francouzové francouzsky, Vlaši vlasky, a tak „po celém světě každý národ zvlášť svým jazykem mluví a od jiných „se dělí: jenom Čechové měli by své mateřské řeči se zpronevěřiti a „ji zapírat, ačkoliv tak ohebná, lahodná a k rozdělování všech umění „spůsobna jest.“ — „Miluj vlast svou nejprve po rodičích a nade „všecko jmění, abys právě ukázal, žeš syn matky své věrný; rovněž „tak miluj i jazyk její, kterýmž se ode všech jiných vlasti dělí.“ — „Jazyk mateřský jest takový klenot, že i barbarští a nejtupější národové nevědí, co by se nad něj více a dráže vážiti mohlo: a my „bychom se směli za něj stydět a jím opovrhovati?!“ —

Kramerius nesrovnával se ovšem s Dobrovským v tom, že by další vzdělávání jazyka českého, jako již odumřelého, nemožné a všelijaké snažení v věci té marné bylo;³⁵⁾ nic méně nevidělo se mu přece, že by se žádoucí zvelebení jazyka novotami v pravopisu, formováním nových písmen, tvořením z brusu nových, dosavad neslýchaných slov a podobnými zkouškami mohlo k místu přivést, jakož tehda někteří spisovatelové (prof. F. V. Pohl, kněz M. Šimek, J. Prokop a j.) na nemalou škodu věci samé obmýšleli a v skutek uváděli.³⁶⁾ Věděl Kramerius velmi dobře, že u věci, o níž jest činiti, nedá se váhati, a že neradno mařiti hříčkami drahý čas a nehojné sily, jakož také nahlížel, dle příkladu výtečného F. Proeházky, že zděděný od otců jazyk k věci toho času nejpotřebnější a nejpilnější postačí, pokud se jen od něho bude všeliká drsnost a zpotvořenost odlučovati. Z té příčiny vystříhal spoluvlastence v Čechách, na Moravě a na Slovensku před takovým nevčasným novotářstvím a škodlivým různěním, napomínal je důtklivě *k staročeské jednotě* u věci té a povzbuzoval zároveň, aby nejprve hleděli jazyk mateřský, živly cizími znešvařeny, k jeho prvotní čistotě a ráznosti opět povznést, pročez aby se všeliká nová, proti ústrojí jeho utvořená nebo cizí, bez potřeby do něho přimíšená slova vyloučila, na-proti tomu však aby se dobré staré, avšak poněkud již v zapomenutí přišlé způsoby mluvení obnovily; při tom ukazoval vždy k vysoce důležitým slovům, kteráž byl tehdaž Dobrovský ve svém spisu „Böhm. u. Mähr. Literatur 1780“ o věci té pronesl.³⁷⁾ Taktéž připomínal neustále, že „spisové zlatého věku jazyka našeho jedinkým jsou a mají býti „pravidlem, dle kterého my úsilně pracující jazyk svůj časem k té „dokonalosti, jakou se před dvěma stoletími stkvěl, přivést, anobrž „dle potřeby nemálo i rozšířiti můžeme; sice ale, jestliže ze stezky té „se vyšineme a starých znamenitých spisů českých následovati nebudeme, že všeliké práce a úsilí naše nadarmo bude, a jazyk náš bohatý, „jadrný a ohebný již jazykem českým býti přestane a v jazyk docela „jiný se přemění.“

V horlivém snažení svém Kramerius nedal se ničádnými úsměšky aneb osočováním mýliti, žádnými překážkami odstrašiti, aniž škodou hmotnou odvrátiti; anobř setrval i tehda, když sebe horlivější mužové již ochabovati počínali. Když se r. 1797 sám horlivý a ohnivý A. Puchmajer prohlásil, že „přflíšná láska k jazyku našemu tu malou hrstku „opravdových Čechů mámí a šálí a zrak jim zastiňuje, že se ani pravdy „dopídití ani mlhy hrubé, v níž se čeština vždy více a více tratí a „pohřízuje, viděti nemohu,“ a když Puchmajer r. 1802 pohybuje strůnami své druhdy vesele zaznívající lyry s hlubokým žalem toužil :

„Jak žalostné jsme dočkali se chvíle,
v níž vlasti jméno zlého dojít cíle
a svalit má se (bez naší-li viny?)
vše co Čech slove, u věčné rozvaliny!“

i tenkrát nepozbýval Kramerius mysli dobré a vytrvalosti, alebrž doufaje v prozřetelnost Nejvyššího a jsa přesvědčen, že se zasazuje o věc dobrou, spravedlivou ano svatou, nabýval při každé nesnázi nové síly a pružnosti ducha, tak že vždy napotom směleji kráčel k cíli sobě vyměřenému.³⁸⁾

Pročež mu nebývalo také většího potěšení, jako když mohl oznamovati příběhy a skutky, jimiž se národnosti naší platnějšího dostávalo průchodu. Žádosti od stavů českých r. 1790 v příčině vyzdvižení a zvelebení jazyka národního k nejvyššímu trůnu podané, zřízení na to české stolice učitelské na vysokých školách Pražských, dosazení na ni mužů vzdělaných a horlivých, jakož byli F. Pelcl a J. Nejedlý, a jiná k tomu podobná od vlády učiněná opatření a vydaná nařízení; zaražení stálého divadla českého v Praze, uvítání císaře Leopolda II. ku korunování na království české do Prahy přišlého skrze tehdejšího nejv. purkrabího hraběte z Rotenhanu jádrnou řečí českou a odpověď císařova v témž jazyku k ní daná; čestné vyznamenání a obdarování, kteréž se r. 1798 dostalo několika českým spisovatelům (Pelclovi, Dlabačovi a j.) od vévody Kurlandského, který tehda Prahu navštívil; uvedení řádného vyučování jazyku českému na theologickém ústavu v Hradci Králové r. 1802; horlivé usilování J. Palkoviče, B. Tablice, M. Hamuljara a jiných Slováků o vzdělávání jazyka mateřského mezi svými krajany, zřízení „*inštytutu literatury slovenské*“ tamtéž³⁹⁾: tyto a jiné k tomu podobné příběhy a skutky, z nichž vycházelo, že opovrhovaný dosavád jazyk národní se zdvíhá a ve školách i v životě obecném platnosti nabývá, naplňovaly srdce Krameriusovo radostí velikou a bývaly mu hojnou odměnou za jeho lidu- a vlastimilovná snažení a nezřídka jedinou náhradou za nemalé oběti, jež přinášival na oltář vlasti své, a za útržky, osočování a kaceřování, s nimiž se mu v šlechetných předsevzetích jeho často bylo potkávati.

Naopak nebylo mu však většího zármutku, jako když ho došla zpráva, že nějaká nehoda potkala toho neb onoho horlivého vlastence a literáta, aneb že dokonce smrtí sešel některý z nich; neboť věděl dobře, „že žeň veliká, ale dělníků málo!“ Ztráta, již času toho utrpěla věc národní úmrtím ctihodného St. Wydry, učeného Raf. Ungra, horlivého J. Chládky, pilného F. Pelcla, učených opatů Emauzského a Želivského Pr. Škody a Zikm. Hemerky a jiných tehdáž zemřelých

mužů spanilomyslných, zarmoutila vysoce našeho Krameriusa, který hoří svému v rozmluvách s přátely svými i v novinách a jiných spisech svých dával průchod volný.

Miluje vřele vlast, národ a jazyk svůj, Kramerius byl také upřímně oddán panujícímu domu Rakouskému, jakož i vždy býval poslušen svých vrchností a ochoten a pilen u vyplňování všelikých povinností občanských. O jeho upřímné a věrné oddanosti k zeměpánu a jeho naskrze bezúhonném smýšlení politickém a jednání vlasteneckém dávají zřejmé svědectví veškeré jeho spisy prostonárodní, především pak jeho „Noviny vlastenské.“ Ukazoval v nich velmi zhusta k záhubným účinkům a škodám, kteréž vcházejí z toho, „když národ — nedbaje na Boha „a rozum zdravý a dada výhost všelikému citu mravnímu a nábožnému — „pustí úzdu náruživostem svým a stane se neposlušným svých od Boha „mu nařízených vrchností světských a správců duchovních.“ Při každé pak příležitosti dával výstrahu svým krajanům před takovými výstřednostmi a pošetilostmi a napomínal je k lásce k Bohu a k bližnímu, k poslušnosti svých představených a k oddanosti a věrnosti k rodu panujícímu, tak že noviny jeho názvem i obsahem svým byly *novinami vlastenskými*. Ježto pak požíval u svých krajanů všelikého stavu, řádu a vyznání neobmezené důvěry, nezůstávala taková jeho povzbuzování hlasem volajícího na poušti, alebrž působila v tehdejších nebezpečných časech válečných velmi dobře na mysl čtenářů, utvrzujíc je v lásce vlastenecké a věrnosti k panovníku svému.

Přivedeme-li sobě k myslí všeliká právě vyčtěná lidumilovná vynasnažení Krameriusova a vlastenecké jeho práce i platné jich účinky, nezbyvá nám jinak nežli přisvědčiti, že — co tak často synům a přátelům svým říkával — „že šlechetného člověka činí šlechetné smýšlení a vznešení skutkové, nikoliv narození, kteréž není zásluhou naší;“ — „že svět „tento jest pole, na kterémž sejeme, pročez hledmež dobré semeno za- „seti, abychom i my i potomci naší hojnější užitky těžiti mohli,“ že vše to sám na sobě ukázal a tomu skutky svými průchod zjednatí se snažil.

Byliť ovšem tehdá také lidé ducha sprostého a malicherného, kteří — jsoouce vznešenějších citů neschopní a k nezištným skutkům nespůsobilí — osočovali a zlehčovali leckterá lidumilovná snažení a vlastenecká předsevzetí Krameriusova. Nic však méně větší část souvěkých krajanů jeho, mezi nimiž byli mužové nábožností, šlechetností a vzdělaností na slovo brání, měli jej u veliké poctivosti a vděčně sobě připomínali neocenitelné zásluhy a služby jeho, nazývajíce jej „češtiny důkladným znatelem a znamenitým rozmnožitelem, opravdovým „Čechem, učeným, výborným a vzácné památky vlastencem, krajanů „svých pravým mentorem a českým Salzmanem, upřímným ctitelem „vlasti, národu a jazyka svého, anobř i českým Ciceronem.“⁴⁰⁾ I největší koryfeové naší: J. Jungmann, P. Šafařík, Fr. Palacký, J. Palckovič, B. Tablic, hrabě Lev Thun a j.⁴¹⁾ v spisech svých vděčně připomínají nesmrtelné zásluhy, kteréž Kramerius sobě získal o vlast, jazyk a celý národ český. Pročez doufáme, že krajané naší nebudou nás vinití, jako bychom byli příliš skvěle vyličili obraz přítomný, málo aneb naprosto žádného stínu k němu nepřiloživše. Neboť vypisujíc život a

působení muže, jehož heslem bylo „*vůbec prospěti, vždy a všude krajanům svým posloužiti a vše dobré mezi nimi rozšiřovati*,“ a který vždy a všude heslu tomu skutky svými průchod zjednával: který — hledíme-li k lásce k vlasti a jazyku mateřskému — Viktorinovi ze Všehrd, Danielovi z Veleslavína a Janovi Komenskému vším právem na bok postaven a vůbec mezi nejvěrnější syny, jež kdy zplodila země česká, položen býti zasluhuje: neváhali jsme k tomu užiti barev světých, ano pokládali jsme za svou povinnost, míti u věci té zření k významným slovům velikého zákonodárce špartského Lykurga, „*že slušné a spravedlivé jest, aby dobří, výborní a pracovití mužové chváleni byli, poněvadž to jest záplata a mzda za veliké a počestné práce jejich, kteréž jsou pro dobré vlasti své nesli!*“

PŘIPOMENUTÍ.

¹⁾ Zpráva Rulíkova (v *Učené Čechii* III.), že by byl Kramerius zemřel v 53. roce věku svého a že by se byl narodil r. 1755, jakož i v Jungmannově *Hist. lit. české*, že se narodil dne 19. března l. 1753, jest tudíž nepodstatná.

²⁾ Dle ústních podání přišla rodina Krameriusova na začátku minulého století s několika jinými rodinami z říšského města Mohuče nad Rýnem do Čech a usadila se v Rakovníce, odkudž se buďto děd aneb otec Krameriusův do Klatov přestěhoval. Až podnes žije několik velkoobchodnických rodin jména toho v Mohuči, kteréž p. Jan Kleinberger z Kleinbergu, c. k. generál-major, syn z nejmladší sestry Krameriusovy, paní Terezie Kleinbergovy, byv před několika lety posádkou v pevnosti Mohučské, tamtéž vyhledal.

³⁾ Tři z deér těchto provdaly se za vojenské důstojníky c. k. jezdeckého pluku Rosenbergského, který tehda ležel v Klatovech, totiž za pp. Regna, Duswalda a Kleinbergera.

⁴⁾ Viz mimo jiné básně, kterou J. B. Dlabač r. 1784 vydal „ke cti svých přátel K. H. a V. Tháma,“ dle kteréž tehda pan z Neuberku sloužil vůbec „*otcem vlastenců a Čechů*,“ jsa výborný Čech a předků svých horlivý ctitel.

⁵⁾ Spisky, které tehdaž rytíř z Neuberka (děd bývalého rady zemského Jana rytíře z Neuberka) znovu vydal a to doslovně, ničehož ani roku prvního jich vydání nezměnil, byly tyto: „*Výborně dobrý způsob, jak se má dobře česky psáti neb tisknouti 1668*“; „*Pauli Cernoviceni Vocabularium ruthmo-bohemicum 1614*“; „*Prima principia linguae bohemicae*“; „*Principia linguae vandicae, quam alii vandalicam vocant. 1679*“.

⁶⁾ Dobrovského *Literar. Magazin* II. 143.

⁷⁾ Výpisky tyto synové Krameriusovi Václav a Vojtěch oděvzdali r. 1816 prof. J. Jungmannovi, který tehda do Prahy se přestěhoval a později při spisování slovníka svého jich užil, jakož vyrozuměti z předmluvy k slovníku tomu.

⁸⁾ Viz: *Ze zápisů Jana Vegha*. V Praze 1882.

⁹⁾ Čtení hodná jsou slova, která Dobrovský o tomto spanilomyslném mecenáši českém ve spisu svém „*Literar. Magazin* III. 179“ pronesl.

¹⁰⁾ K oblíbenosti Novin Krameriusových ukazují také rozličné básně příležitostné, kteréž tehda vycházely. Jmenovitě sepsal *Štěpán Leška*, Slovák a tehdejší superintendent evangelický v Praze, a *Jan Melezyněk*, měšťanin Pražský, několik takových ke charakteristice doby tamní zajímavých zpěvů. *Leška* vydal r. 1786 básně, která začíná takto:

„Harfo česká zastaralá,
jenž bylas zaprášena:“

načež líčí, kterak jest nyní z prachu očistěna a kterak mnozí mladší spisovatelé jazyk český vzdělávati začínají, a pokračuje takto:

„Spisy Krameriusovy,
výborné Procházkovy,

Tomsovy, také Thámovy
 (povím krátkými slovy)
 čtenu býti zasluhují;
 nebo v sobě obsahují
 i slovenčinu čistou
 i věc vzdělání jistou.
 Zvláště pak *Noviny české*,
 které se píší v Praze,
 mají jistě jako hezké
 vázeny býti draze.
 Pro všelikou ušlechtilost,
 ve věcech i řečích spanilost.
 Pro vzdělání našeho
 jazyka otcovského.
 Přirozená věcí snadnost,
 mírnost u vypravování,
 jazyka krásná jadrnost,
 jeho vyčišťování . . . .
 Kdo něco česky psáti chceš,
 kdo chceš dobrým Čechem býti,
 když jen české *Noviny* čteš,
 můžeš se z nich spraviti,
 české dobropísemnosti,
 v jadrné výmluvnosti,
 v způsobu psaní krásném,
 srozumitelném jasném . . . .“

Týž *Leška* vydal téhož ještě roku 1786 jinou báseň „*Chvalozpěv Krá-
 meriusovi*“, již začíná takto:

„Panu Krameriusovi,
 českému Novináři,
 Slovák s upřímností zpívá,
 nechť ať se kdo chce posmívá;“

na to chválí dobré vlastnosti a zásluhy Krameriusovy a porovnává jej s Ko-
 menským a Veleslavínem:

„Pan z Veleslavína vydal nám kněh mnoho,
 i pan Kramerius jest úmyslu toho;“

pak ukazuje, kterak Kramerius jazyk český vzdělává:

„Co skribulusové zhyzdili, zrušili,
 tomu Kr. čistou dá košili,“

a klade jej po bok Procházkovi, říká:

„Oni vyčistějí a vypulerují
 jazyk, jež tak milují,“

a končí slovy:

„Čtete spisy Krameriusovy
 A jeho *Noviny*, pak zvíte, co on ví.“

Melezyněk vydal nedlouho na to báseň, jako odpověď k básni *Leškové*,
 v kteréž dává na jevo své potěšení z chvály, již Slovák tento českým spisova-
 telům vzdává, a vychvaluje na to sám tehdejší české literáty a jmenovitě Kra-
 meriusa.

¹¹⁾ Viz Dobrovského *Lit. Magazin* II. na obálce.

¹²⁾ Zajímavé jest srovnání cen, za které staré vzácné knihy české tehdyž
 byly na prodej, s velikými cenami, kterých nyníjší antikváři za tyto „zpráchni-
 vělé a zvětralé sloupy literatury české“ žádají. Tak prodával se tehdyž *Ve-
 leslavínův kalendář historický* (bez listu titulního sic úplný) za 36 kr., Rvačov-
 ského *Masopust* (zde onde ztrhaný) za 1 zl. 30 kr., Št. Berličky *Bežžerství
 kněžské* za 1 zl., Harantovo *Putování* za 2 zl., Martinianiho *Kronika* z r. 1488
 za 5 zl., Fauknarův *Titulář* za 36 kr., Veleslavínův *Nomenclator* za 36 kr.,
Dictionarium Dasipodii a *Thomae Resselii* z r. 1560 a 1562 za 2 zl., *Život
 Karla IV.* od Amb. z Ottrstorfu za 30 kr., Tomáše Jordána *Knihy o vodách*

hojitelných za 2 zl., M. Černobylo *Hospodář* za 36 kr., Lomnického *Věník fíkovný* za 24 kr., téhož *Poslání k tureckému císaři* za 1 zl., *Bibli bratrská* šestidílná z r. 1613, úplný a čistý exemplář, za 16 zl. atd.

¹³⁾ České noviny Schönfeldské vycházely potom s názvem: „*Cis. král. priv. Pražské poštovské Noviny s Jeho Cis. král. Milosti nejmilostivějším vyjádřením privilegia*“ a to od r. 1789 až do r. 1791 a byl jich redaktorem V. Thám; r. 1792 proměnily se v „*Noviny hospodářské*“ jsouce redigovány Janem Tandlerem, zanikly však již roku na to příštího, později však byly opět obnoveny.

¹⁴⁾ Viz Dlabáčův spisek: *Nachrichten von böhmischen Zeitungen* 1803.

Vlastenské Noviny Krameriusovy vycházely až do r. 1824. Po smrti V. M. Krameriusa redigoval a vydával je nějaký čas J. Rulík a po něm nejstarší syn Krameriusův Václav R. Tento prodal právo své k Novinám těm a k Čechoslavu r. 1823 ryt. Schönfeldovi za 1000 zl., který je sloučil v jedno se svými c. k. Novinami poštovskými.

¹⁵⁾ O Václavovi Rodomilovi, nejstarším synu V. M. Krameriusa, zavírá v sobě širší zprávu biog. Slovník Naučný IV. str. 956., k nž ukazujeme. — Vojtěch, druhý syn, oddal se po skončených studiích filosof. stavu duchovnímu; po svém vysvěcení na kněžství (1819) byl kaplanem v Mnichovicích, na to farářem v Hrušicích, (po 18 letech) a posléze děkanem v Mnichovicích, kdež zemřel dne 7. září 1864, byv bedlivý pastýř stáda svého a horlivý milovník národa českého. — Karel, třetí syn, studoval gymnasium a filosofii v Praze, načež se oddal stavu učitelskému, byl delší čas professorem na c. k. gymnasiu Malostranském a zemřel dne 12. března 1874 na ochrnutí mozku. Nejmladší Jan vzdělal se taktéž v umění literárním a zanašel se potom vychováním mládeže ve vyšších rodinách.

¹⁶⁾ U věci té byl Prokop Šedivý časem toho jedním z nejpilnějších pomocníků Krameriusových; viz o tom širší vypsání: *Pr. Šedivý* a jeho povídky od B. Spisse, Světozor 1877 příl. č. 31.

¹⁷⁾ Z jakých příčin uvázal se náš V. M. Kramerius jednak v spisování, jednak u vydávání „*historií rytířských a jiných čtení kratochvilných*“, o tom promluvil sám širěji v předmluvě k spisu „*České amazonky aneb divčí boj v Čechách*“, jež Pr. Šedivý zdělal a Kr. r. 1792 nákladem svým tiskem vydal. Že pak předmluva ta jest nemálo důležitou ku charakteristice tehdejšího čtenářstva domácího, podáváme ji tuto dle celého znění.

Píšeť Kr. takto: „Jakož všbec známo, Němci za našich let spisováním a vydáváním pěkných historií a příběhů, kterýmž *romány* říkají, a že vždy veliké množství milovníků takových spisů mají, v krátkém čase svou literaturu zvelebili i tak rozšířili, že v pravdě nevíme, aby se nyní který národ tak velikým počtem pěkných knih, jako Němci, honositi mohli.

Skrze takové tedy historie oni své-li literatuře velice prospěli a napomohli, i také-li kdo z Čechů může tak příliš sprostný býti, aby řekl aneb jenom pomyslel, že se jazyk jeho k podobným historiím nehodí? Zjistě jazyk náš český tak jest prostranný a na slova hojný, že v něm všelijaké příběhy i nejkrásnější spisovati můžeme; ano chceme-li v naší řeči hrdinské skutky vypravovati, zjistě v té věci žádnému jazyku svého místa neustoupí a tak pravda zůstane, jakož mnozí cizí povážliví mužové o našem jazyku pověděli: že prý jest nejvíce pro samé hrdinské činy sformován. Než možno-li, aby i čeští spisovatelé vydáváním podobných historií a příběhů naši českou literaturu na vyšší stupeň přivedli?

Na tuto otázku ještě posavád slušné odpovědi dáti nemohu. Záleží na obráceném lidu, s jakou totiž vděčností a jak mile takové spisy přijme; neboť nebude-li nikdy nic jiného čísti, než co proň mdlý člověka mozek za duň nevědomosti smyslel, a nezavrhne-li hloupých povídaček o Finetě, Bruncvíkovi, Meluzině, Štíllfridovi, Popelce, Eilenšpiglovi a jiných více, — ježto zhola ani k naučení, ani k nejmenšímu myslí vyrazení nesloužejí, — jisto jest, že nelze k čtení pěknějších a k čtení potěšitelnějších i moudřejších historií přechodu učiniti.

Ku konci loňského roku vydán jest na světlo americký příběh o Maranovi a Onyře. Mnozí našeho jazyka milovní Čechové a Slované — Moravanům potud málo se dostal do ruky — chválili velmi tento příběh, pravice, že jest utěšený ke čtení a že pěkná řeč česká příběh ten tím více ozdobuje. Jiní však ničemuých výmyslů žádostiví počali se znovu tázati: také-li historie

o Meluzině, Eilenspiglovi atd. k dostání jest, poněvadž se jiné zcela nové a jindy neznámé historie, jako o Maranovi a Onyře tisknou a prohlašují? Pro takové tedy, jakož vím, ani tento příběh „o bojovných dívkách v Čechách“ se nehodí; neboť v něm Bruncvíkových skutků nenaleznou. Však nicméně přece se vydává a přijmou-li jej tak mile a vděčně naši povázhlivější Čechové, jakož americký příběh přijali, vydavatel vezme sobě na starost, že čas od času vždy pěknějších a utěšenějších historií do rukou dostáváti budou, které se také spíší.

¹⁸⁾ U věci této ukazujeme k trefné výpovědi Sabinové v „*Krit. Příl. k Nár. Listům*“ r. 1864 str. 326. obsažené: „Kramerius též sepsal celou řadu povídek a románů, ale vše jest pouhé spracování a popularisování plodů cizích. Avšak Kr. měl v tom zvláštní zběhlou a uměl i původně málo záživné a vkusné povídky pro lid český upravit, tak že veliké obliby u českého lidu nacházely. Kdyby byl nějaký Kramerius později povstal a romány Skotovy tak spracoval, jako to onen s méně proslulými činil, bylo by čtenářstvu českému velice poslouženo bývalo.“

¹⁹⁾ My sami znali jsme nejednoho tak zvaného českého čtenáře a písmáka, kteří v mladších svých letech k V. M. Krameriusovi osobně docházeli a knihy české u něho kupovali; všickni mluvili o něm s neobyčejnou úctou, ano s jakýmsi nadšením a přiváděli sobě na paměť vzácné rozprávky, ježto on s nimi mívával. Při tom budiž připomenuto, že ve východních Čechách a na západní Moravě lid náš nazýval „čtenáře“ ty osoby, které kupovaly noviny, časopisy a jiné knihy české, a to, čeho se v nich dočtly v nedělních a jiných schůzkách se svými sousedy sdělovaly a je vůbec o současných politických a národních věcech a potřebách poučovaly; ty však, kdož se nad to zanášely i čítáním písem sratých a jiných kněh nábožných, jmenovaly se „písmáky“, jejichžto zvláště mezi evangelíky nemálo nalézti bylo, a kteří také z přímě lehko pochopitelných časů svého leckomu byli trnem v očích.

²⁰⁾ Předmluvu tu ukončuje těmito slovy významnými: „Čechové! Vy všickni národové rozsáhlého slovanského jazyka! Pomněte na úspěšný dar matky své, abyste nepřišli v pohrdání u cizích národů, jenž vaši dokonalé řeči zhoř rozuměti nechťi, přičiňte se, vzdělávejte ji a hajte a tím způsobem dokážete, že jste kmenové *Slávy*, kteráž ani rezem zajíti, aniž hlodáním jedovatého ještěra na věky porušena a zkažena býti nemůže!“

²¹⁾ Část prací Krameriusem k tomu připravených vydali s připomenutým titulem dědicové jeho později u veřejnost.

²²⁾ Tak prodával ku př. dvanáct exemplářů spisku pěkným obrázkem ozdobného „*Zrcadlo šlechtivosti*“ při tehdejší drahotě všech věcí pouze za 3 zl.

²³⁾ Ve spisku „*Upomínka na starost Krameriusovu*“, v Klatovech r. 1868 vytištěném, p. J. Truhlář vyčítá na str. 18—29, díla literární, kteréž V. M. Kramerius jednak sám sepsal, jednak od jiných sepsaná vydal. Avšak seznam ten není úplný; čemuž ovšem nelze se diviti, když povážíme, že — jakož jsme se sami po velmi klopotném vyhledávání přesvědčili — není u nás knihovny, v které by všechny spisy Krameriusovy více se nalézaly.

²⁴⁾ Tak ku př. měl se ku konci minulého a na začátku přítomného století utvořiti v Praze zvláštní spolek k vyzdvižení jazyka českého a zvelebení literatury jeho, oč se tehdejší Dobrovský, Procházka, Pelccl a jiní vlastenci zasazovali a u věci té delší čas každého pouděli se scházivali a radili. Ku spolku tomu přistoupil také ihned náš Kramerius a chtěl v příčině té tím pomáhati, že by byl přidával k novinám svým každého týdne přílohu literární s titulem „*Hlasatel literatury české*.“ Bohužel pro všešle na to běhy válečné a jiné překážky nepřišlo to tehdejší k zaražení spolku toho, čímž také sešlo s vydáváním nadepsané přílohy literární.

²⁵⁾ V spolku tom byli tehdejší: bratři Vojtěch a Jan Nejedlí, Š. Hněvkovský, A. Puchmajer, A. Pavlovský, J. Rautenkranc (Rautovský), V. Chaloupecký, Jos. Jungmann, I. A. Seidl, Ig. Hájek, Tad. Setelaim, Václ. Bergner, Fr. Hek, Fr. Novotný a j. v.

²⁶⁾ I měltě Kr. také nemalé účastenství v tom, že tehda J. Palkovič, B. Tablic, I. Rybay, J. Glosins, M. Dendely a j. v. s kněhtlačiteli Prešpurskými a Vacovskými a několika kněhikupci a knihaři slovenskými v spolek vešli, který se o slušnější tisk a hojnější odbyť kněh československých na Slovensku měl

zasazovati. Bohužel že působení spolku toho vzešlou nedlouho na to novou válkou francouzskou bylo překaženo.

²⁷⁾ Přivádíme tuto slova, kterými J. Rulík, jeden z nejdůvěrnějších přátelů Krameriusových, smrt jeho krajanům svým oznamoval: „Dne 22. března měsíce r. 1808 usnul v Pánu učený Čech a českých novin spisovatel Matěj Václav Kramerius, měšťan Pražský, k velikému zármutku učené Čechie v 53. (vlastně v 49.) roce svého pro jazyk a národ svůj chvalitebně pracujícího věku. Byl a více není tentýž vlasti své syn neporušený, an Čecha

ospalého ze sna budil,
k ochraně své řeči pudil.
V Čechách věčně jeho jméno
od potomkův budiž ctěno!“

²⁸⁾ Bohužel až posaváde neukazuje nějaká tabule památní přichozím do Prahy dům ten, v kterém žil a smrti sešel vzácný vlastenec tento, aniž spatříme na Volšanském sv. poli nějaký náhrobník na tom místě, kde někdy pohřbeny byly tělesné pozůstatky jeho, jakož na to již před drahně lety důtklivě toužil F. J. Budíslav Vererka ve svém „Rozjímání Čecha na hřbitově Pražském u hrobu ctihodného, vážného a zasloužilého vlastence a Čecha, p. Václava Krameriusa, spisovatele českého.“ Dne 15. února l. 1815. (C. k. vlast. Noviny. L. 10. z r. 1815.) — Za to s nemalým potěšením připomínáme, že obyvatelstvo kr. města Klatov, rodiště našeho V. M. Krameriusa, způsobilo v měsíci září r. 1868 velikolepou slavnost ku poctivosti znamenitého tohoto někdy krajana svého, ozdobivši při tom i příslušnou tabulí pamětní dům (někdy u „Černé růže“ zvaný, nyní č. 134. znamenatý), v němž on dne 1. února r. 1759 spatřil světlo vzdejší.

²⁹⁾ Charakteristický zdá se nám býti tento příběh z mladosti Krameriusovy, pročez jej zde přivádíme. — V Klatovech měl býti prodán dům v sousedství rodičů jeho ležící. Ohlásilo se již několik měšťanů tamních, kteří chtěli dům ten koupiti; avšak najednou se pověst po městě, že v domě tom straší, načež ihned ubylo kupců, čímž cena domu toho valně klesla a držitelům jeho bylo se obávati, že utrpí patrné škody. Kr., který byl právě přišel z Prahy domů na prázdniny, vyrozuměl, že tu vězí nějaké šibalství, umínil sobě přijíti věci té na stopu. Ukryl se tedy v chodbě domu toho, v němž byl dobře známý, a očekával odhodlaně té hodiny, kdež strašidlo obyčejně rejdy své provádělo. I čekal dlouho, a chtěl již odejíti, když konečně přišlo strašidlo se silným rachotem a přiblížilo se k místu, kde Kr. byl schován. Jsouc v dlouhé roucho bílé zakukleno a majíc obličej dlouhými šedivými vousy téměř zakrytý. I nerozpakoval se Kr. dlouho, alebrž popadl odhodlaně zakuklence za prsa, mrštíł jím o zemi, učinil pokřik, a když se na to sousedé okolní sběhli a strašidlo v rukou Krameriusových na zemi ležící odhalili, spatřili na místě domnělého ducha jednoho z tamních obyvatelů, kterýž boje se trestu a týrání většího ihned skroušeně vyznal se, že chtěl strašením svým všeliké jiné kupce odehnati a tak dům ten za levný peníz obdržeti.

³⁰⁾ Poslední literární práce Krameriusova byla povídka „Lukrecia,“ kterouž syn jeho Václav Radomil v „Kněze zlaté“ r. 1817 vydané dal vytisknouti.

³¹⁾ Klademe tuto jednu takovou odpověď z Novin vlasteneckých (č. 52. r. 1794) jako na úkazku tehdejší polemiky: „Nota pro Vavru. Jakýsi hrubý Vavra poslal kritiku o Passmayerových kázáních. Měl bych právo jemu nezdvořile odpověditi. Však nechť ví, že mne nezdvořilost jeho — tak jako každého jiného Vavry — neurazí. Kdyby on skutečně Vavrou nebyl, porozuměl by, že já cizích zpráv z prstu nevycucám, než že mi poslány býti musejí. Moudrému napověz, říkají Čechové!“

³²⁾ Z mužů těchto přivádíme zde, ať o jiných pomlčíme, toliko učeného a horlivého vlastmila Josefa Zieglera.

³³⁾ Jak horlivý byl Kr. v rozšiřování kněh českých nejen nákladem svým vytištěných, alebrž i od jiných nakladatelů vydaných, viděti jest z tehdejších seznamování prenumerantů, v kterýchž zhusta mezi 300 odběratelů bývalo jich 100 i více, jež Kr. sám sebral a k prenumeraci vybídl.

³⁴⁾ Povšimnutí hodné jsou u věci té předmluvy, jež Kr. k některým spisům připojil, totiž k *Večernímu shromáždění obce Dobrovské*, k *Cestě Jana*

Mandivilly, k Příteli lidu, k Příhodám Václ. Vratislava a k Letopisům Trojanským.

³⁵⁾ „I Kramerius některé nové slovo pronesl, ale proto nebyl novotářem, nebo nebažil po novotách, ani po chvále reformátorské, ani nestoudně řeči nehyzdil, aniž komu přednosti záviděl,“ praví J. Palkovič v Tatrance I. 3 sv. 102.

³⁶⁾ V. Pohl vydal, jakož známo, r. 1773: „Neuverbesserte böhm. Grammatik mit allerforderlichen tüchtigen Grundsätzen,“ v níž dosavadní ortografii bratrskou dle svého zdání měnil, nová slova na místě užívaných vymýšlel a vůbec jazyk český dle své libovůle přistříhoval a valchoval. Příklady jeho následovali M. Šimek (ve spisu svém „Krátký výtah všeobecné historie přirozených věcí“), J. Prokop a j., chtějíce tím jazyk český rozhojnit a vzdělati: jak málo k tomu tato sice horliví mužové byli spůsobilí a jak nemotorně sobě u věci té počínali, vyrozuměti lze z malické tuto přiložené průby takového rozhojňování. Dle zdání panů těchto slove: „běžlin Rennthier, cestliti reisen, chřiplice Nasenlöcher, čverouli Viereck, člyna Materie, drus Draht, hvězdnatost Gestirn, lokvice Flasche, medodlí Kupferwasser, Nizokrajina Belgien, ohlík Hacken, povaha Erwägung, představitelkyně Vorstellungskraft, prstoun Zehe, ředlice Planet, štitlice Schildkröte, štitlík Pinsel, šimězrno Samenkorn, temnice Abendstern, tmy Dämmerung, vařna Küche, vonocitedlnost Wohlgeruch, stonaroň Elenthier, vyobrazitelkyně Einbildungskraft, vyplachniště Seifen- oder Wascherwerke im Bergwesen, rozrudkyně Urtheilskraft, lykatel Arzt, želhrouň Komet a j. v.“

³⁷⁾ Mluvit Dobrovský ve spisu tom takto (str. 99.): „Die böhmische Sprache lässt sich nicht überall nach der deutschen schmiegen: denn jede Sprache hat etwas Eigenthümliches. Nicht einmal der Lateiner kann die deutschen Zusammensetzungen mit einem Worte geben, er muss sich einer Umschreibung bedienen: wenn man so fortfährt (wie Pohl und Šimek), so wird man nicht mehr böhmisch, sondern mit böhmischen Wörtern deutsch schreiben“ . . . . . (Str. 100.): „Die Lateiner nahmen griechische Wörter in ihre Sprache auf, wenn sie mit den lateinischen zu kurz kamen; warum sollten denn gerade die Böhmen sich dieser Freiheit nicht bedienen dürfen? Einheimische Thiere und Pflanzen wissen wir böhmisch zu nennen; ausländische nennen wir mit fremden Namen. Diess erfordert die Oekonomie der Sprache; denn wo ist die Sprache auf dem ganzen Erdboden, in der man alle amerikanischen Thiere und Pflanzen anders als amerikanisch nennen könnte?“ . . . . (Str. 111.): „Nichts ist in der Philologie verderblicher als unnütze Neuerungen, nichts hingegen erwünschter, nichts, das die gründlichen Kenntnisse der Sprachen mehr befördeite, als stäte Gleichförmigkeit in der Orthographie. Dadurch wird der Leser in Stand gesetzt auch seit 300 Jahren gedruckte Bücher ohne Schwierigkeiten zu lesen: und soll vielleicht dieser Vortheil hier nicht in Betrachtung kommen?“ . . . .

³⁸⁾ Trefně připomenul u věci té jeden ze starších našich výtečníků a bývalých přátel Krameriusových: „že by jmenovaný právě miláček žertovně Múzy české A. Puchmajer po své někdejší jeremiádě sotva byl mohl později zase vesele sobě zazpívat, kdyby nebývalo vytrvalého Krameriusa, narážejce na prostomilou, času toho vůbec oblíbenou píseň vlasteneckou: „Na jazyk český“ počínající takto:

„Dělali jsme sobě, brachu,
milý Čechu, hejblata,
ze tě bez povyku v prachu
naši pohřbí vnoučata atd.“

(*Píalíky* str. 122.).

³⁹⁾ Zvláště milými bývaly Krameriusovi zprávy ze Slovenska, z nichž vyrozumíval, že slova jeho, jimiž bratry Slováky ku vzájemnosti literární s Čechy a Moravany povzbuzoval, nezůstávají bez účinku. Především pak měl veliké potěšení z toho, když r. 1800 horlivý a praktický J. Palkovič (v předmluvě ku přeložení Hufelandovy Makrobiotiky) zřejmě se prohlásil, že „proto českou t. j. vypulovanou slovenskou řečí psáti se snažil a že nemíní, aby za odpuštění žádati měl, poněvadž nyní chvála Bohu všickni učenější Slováci v tom se srovnávají, že „Slovák po česku pišící nejlépe a nejslovenštěji píše.“ Když na to r. 1801 týž Palkovič ve zvláštním spisku národ slovenský povzbuzoval k téže vlastenecké lásce a k milování své řeči materské, s jakou se bratři Čechové jazyka otcovského ujmají, jakož i k tomu, aby se s Čechy podle jich jazyka spojili, promluviv při tom tato důležitá a navždy povšimnutí hodná slova: „Slováci, procitněmež! Ujměmež se sami sebe a dobrého nám od otců pozůstave-

něho jména, jako otčizny, vytrhněmež sebe a jazyk svůj z pohanění; sstupmež se v společnost, spojmež se s Čechy a přinesmež svému milostnému jazyku . . . přinesmež slovutné a milé své vlasti s synovskou vděčností nějakou malou částku svého usilování a svého jmění v obět,“ radoval se Kr. z počínání toho co nejvíce a psal o tom tolikéž přátelům svým. Když pak nedlouho na to působením superintendenta M. Hamaljára. J. Palkoviče, B. Tablice, S. Černánského, L. Bartolomeiděsa, Gabr. Machuly a jiných vzdělaných Slováků a znamenitou pomocí peněžitou vznešeného metropolity Step. Strátimiroviče k jmenovanému právě cíli „*Institut literatury slovenské*“ v skutek vešel a r. 1803 stolice řeči a literatury československé v Prešpurku zřízena byla: měl z toho Kramerius tak srdečné potěšení a účastenství, že nejen promlouval a dopisoval o tom sobě s přátely svými, alebrž rozhlašoval vše to s velikou radostí anobř nadšením v Novinách Vlastenských. (*Nov. vlast. r. 1802 č. 18.*)

⁴⁰⁾ Ukazujeme k přípisu, kterým J. Rulík třetí díl svého historického kalendáře Václ. M. Krameriusovi, „c. k. Vlastenských Novin vydavateli, českých knih slavnému spisovateli, Čechu učenému a znamenitému“ oddal a obětoval: pak k spisu periodickému: *Annalen für Kunst und Literatur* 1810 B. 2. S. 438, kde se píše o našem Krameriusovi takto: „Nur wenige, die Kultur des Landmannes betreffende Schriften haben wir in unserer Muttersprache, und von denen, die wir besitzen, gehört die Mehrzahl dem leider für die Cultur der böhmischen Sprache und Literatur den 22. März 1808 in seinem 53 J. in Prag zu früh verstorbenen W. Kramerius an. Das, was Becker, Salzmann, Zereuner und andere würdige Deutsche für ihre Nation waren und noch sind, das war der Verstorbene für seine Böhmen und die mit ihrer Sprache verwandten Mähren und Slowaken. Die reine und populäre Sprache, die in seinen Schriften herrscht, die Art, wie er das Nützliche mit dem Angenehmen verband und jede Gelegenheit ergriff, seine Landsleute zu belehren und zu unterhalten, machten ihn zum Lieblingsschriftsteller der Nation und erwarben ihm die Liebe des Landvolks und die Achtung aller Menschenfreunde, die ihn persönlich oder auch nur durch seine Schriften kannten. Das Andenken unter uns an ihn wird nie erlöschen!“

⁴¹⁾ Viz Jungm. „Slovesnost 1820,“ J. P. Schaffarík „Geschichte der slav. Sprache und Literatur 1825,“ Čas. Mus. 1831, Boh. Tablic „Poezie“ D. IV. 23. J. Palkovič „Týdenník“ 1818; „Tatranka“ I. 3. str. 102. II. 1. st. 64. Leo Graf Thun „Über den gegenwärtigen Stand der böhmischen Literatur 1842“.

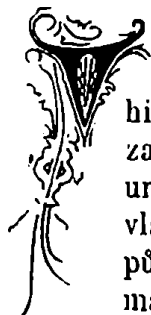

STANISLAV VYDRA.

SPISOVATEL A PROFESSOR UMĚNÍ MATEMATICKÉHO. *)

Vydra, milý Vydra, usnul v Pánu,
ztratili jsme Čecha věrného:
Každý, v srdci nesa těžkou ránu,
oplakává otce vlídného!

V. Nejedlý.

historií naší ožilošti národní platného, anobrž předního místa zaujíma *Stanislav Vydra*, rodič Královéhradecký, bývalý professor umění matematického na universitě Pražské a nejstarší člen vlasteneckého trojlístku, který v minulém století vypučel na půdě Královéhradecké. Avšak až po tu chvíli málo sobě všimáno u nás tohoto vzácného, ano ve svém způsobu snad jediného vlastimila. Ovšem co samé literární činnosti se týče, zůstává on za mnohým ze svých vrstevníků; avšak hledíc k působení vlasteneckému a platným jeho účinkům Vydra vyniká nad ně v nejednom způsobu a pročež toho zasluhuje, aby památka jména jeho na světlo vynesena a jiným k povzbuzení a následování trvale byla zachována. **)

Stanislav Vydra narodil se dne 13. listopadu r. 1741 v městě Hradci Králové, z otce *Karla Frant. Vydry* a matky *Terezie* rozené *Umlaufové*, a jakož toho dne, kteréhož se narodil, slavil se právě svátek sv. Stanislava Kostky, dáno mu na křtu sv. jméno světce tohoto.

*) *Vytištěno v Čas Česk. Mus. 1870 str. 55. a 103.*

**) Viz: *F. M. Pelzl*: Gelehrten u. Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten. Prag 1786. — *Stan. Vydra*: Historia matheseos in Bohemia et Moravia cultae. Pragae 1778. — *Předmluva k spisku St. Vydry*: Epigrammata. Pragae 1804. — *Oda na Stan. Vydru* od J. Nejedlého, r. 1798. — *Rulíkův* kat. hist. k r. 1799 a 1804. — Na smrt St. Vydry. od V. Nejedlého, 1804. — *Elegie na smrt St. Vydry* od J. Jungmanna. r. 1808, s hojnými připomínkami biografickými. — *Předmluva k spisu: Počátkové arithmetiky* od St. Vydry, vydání od L. Jandery r. 1806. — *Rede zur Gedächtnissfeier des H. St. Vydry*, bei Gelegenheit der Aufstellung seines Brustbildes in der k. k. Bibliothek, verfasst u. am 20. Juli 1816 vorgetragen von L. Jandera. Prag 1816. — *Oesterr. National-Encyklopaedie*. VI. B. S. 209. Wien 1837. — Mimo hojné zprávy, jež s námi druhdy sdělili bývalí žáci a přátelé Vydrovi: bratři Nejedlí. J. Jungmann, Š. Hněvkovský, J. L. Ziegler, J. Devoty, L. Jandera a jiní na slovo braní mužové.

Oba rodičové pocházeli z Nového Bydžova; otec skončiv studie právnické na universitě Pražské byl syndikem nejprve u magistrátu v Brodě Č., na to v Trutnově a N. Bydžově a potom v Hradci Králově; zde stal se později radním a spravoval místo to s takovou rozšafností, že požíval obecné důvěry a dlouho zůstal v paměti sousedstva tamního. Zemřel dne 24. prosince r. 1769 v 75. roce stáří svého. S manželkou svou, již přežil dvě léta, splodil tři syny; nejstarší *Ignác* — nar. dne 2. srpna r. 1729 — vstoupil do řehole jezuitské, spravoval v ní všelijaké úřady a byl při jejím zrušení správcem statku Tuchoměřického, načež se odebral k svému mladšímu bratrovi Janovi do Hradce Kr., kdež zemřel dne 28. února r. 1783. *Jan*, druhý syn, — nar. dne 4. září r. 1739 — odhl studiu humanitní a sloužil potom u magistrátu Královéhradeckého jako taxátor a expeditor a zemřel v rodišti svém dne 9. listopadu r. 1810. S tímto bratrem svým byl Stanislav Vydra, nejvyšší jeho o mnoho mladším, společně vychován a vzděláván a přilnul k němu tudíž s neobyčejnou láskou a oddaností, v níž setrval až do své smrti.

Jakož pak rodičové bratří těchto byli vůbec lidé rozšafní, nábožní a počestní, vedli také děti své ke všemu dobrému a užitečnému, k nábožnosti, šlechetnosti a pracovitosti.¹⁾ Takovýmto vychováním položen jest i v našem Stanislavovi základ k vzácným vlastnostem, — k šlechetnému smýšlení, rozšafnému jednání, k nevšední dobročinnosti a nelíčené nábožnosti, — kteréž napotom v celém svém živobytí tak zřejmě a platně na jevo dával a jimiž tak chvalitebného jména sobě zjednal.

V základních vědomostech literárních, v čtení, psaní, počítání, Vydra byl vyučován skrze soukromého učitele v domě otcovském, a to velmi důkladně. Jsa zrozen z rodičů českých a přebýváje v městě, kdež tehda téměř veskrze ještě panovaly jazyk a způsoby české, byl vyučován prvotně v jazyku mateřském a čítaje při tom také pilně české knihy nábožné a naučné (ku př. Steyrovu *Žáčka*, Konstancův *Brus. J. Fera Schola civilitatis*, Drexlerovu *Brusírnu jazyka lidského*²⁾) nabyt tím záhy nevšední znalosti jazyka českého a pravidel jeho. Taktéž liboval sobě Vydra již tehda ve zpěvu a hudbě a hleděl se v nich dokonale vycvičiti; jak se podobá působily k tomu nemálo slavná hudba a vážné zpěvy a chorály, kteréž slýchal téměř každodenně v tamním katedrálním chrámu P. sv. Ducha, jehož kůr hudební a literátský — jakož vůbec známo — již v XVI. století a napotom zase na začátku XVIII. století vznešenou hudbou a vážnými zpěvy při službách božích s něho se ozývajícímí vůbec na slovo brán byl.

Ve všech těchto vědomostech základních Vydra prospíval tak výborně, že již ve svém osmém roce — v měsíci listopadu r. 1750 — vstoupiti mohl do první školy latinské na gymnasiu Královéhradeckém, na němž času toho vyučovali veskrze kněží z tovaryšstva Ježíšova. — V první a druhé třídě měl učitele P. Antonína Födiše, v třetí a čtvrté P. Jana Krňovského, v páté a šesté P. Frant. Damašku, vůbec muže, dle svědectví Vydrova, lidumilovného, nábožného, klassicky vzdělaného, výmluvného a slova božího v jazyku českém výtečného hlasatele. Při svých dobrých schopnostech, při své neobyčejné vědodychtivosti a nevšední pilnosti prospíval Vydra výborně ve všech odvětvích literárních, spo-

juje s tím zároveň příkladnou mravopoctnost a nelíčenou nábožnost: pročez byl miláčkem všech svých učitelův a zvláště tehdejšího rektora jezuitské koleje Královéhradecké, P. Mladoty, který jej téměř jako syna svého miloval a od něho také synovsky ctěn a vážen byl. — Že učitelové tito k tomu prohlíželi, aby jinocha tak nadaného a mravného řádu svému získali, toho — hledíc k zřízení a historii řádu jezuitského — netřeba doličovati. Tím se také stalo, že Vydra již ve svém šestnáctém roce přijat byl do tovaryšstva Ježíšova, třeba že nevynikal ani tělesnou spůsobilostí, aniž měl očekávati velikého jmění po rodičích svých.

Dne 27. října r. 1757 dovezen jest od své vroucně milované matky Terezie do koleje Brněnské, aby tam odbyl *noviciát* řeholní. — V Brně potrval plná dvě léta a odebral se odtamtud teprv ku konci r. 1759 do koleje Klatovské, maje tam tolikéž po dvě léta opakovati střídý humanitní a obíráti se studii starých klassiků a estetikou. Cestu do Klatov vykonal Vydra společně s jinými ještě jinochy sám dvanáctý na obyčejném voze formanském a přišel na nové své místo děkovať vroucně Pánu Bobu, že po skončeném noviciátu bude se nyní zase moci obíráti pracemi literárními. Neboť ačkoliv od dětinství veden byl k horlivému navštěvování chrámů a vykonávání náboženských cvičení a také v pozdějších letech všeho toho nemálo pilen býval: nic méně znechutilo se mu již jaksi živobyť noviciátní, kdež toliko modlení, postění se, těla moření a jiná duchaprázdňá cvičení ascetická byla jediným jeho zaměstnáním.

V koleji Klatovské, jižto řídil tehdaž P. Matěj Sechstaedter, Vydra vzdělával se po dvě léta v řeči řecké a latinské, v dějepisu, geografii, archeologii a jiných vědomostech; zde oznámil se také s několika mladšími vzdělanými jezuity, jmenovitě s Václavem Haagem, mužem důvtipným a všestranně vzdělaným, s nimiž později tolikéž několik let strávil v koleji Pražské. Za učitele měl v Klatovech P. Ignáce Kampacha a po jeho brzké smrti P. Antonína Šinda a P. Jana Fillipiho sv. p. z Aureru. Důkladnému vedení těchto vůbec vzdělaných mužů³⁾ měl Vydra z veliké části co děkovati, že napotom tak vysoce sobě liboval v čítání klassiků řeckých a latinských a že nabytí nevšední známosti obou těchto jazyků, tak že věděl velmi zdařilé latinské verše skládati a ozdobně po latinsku řečňovati anobrž i plyně řecky mluvíti. — Dvouletí v Klatovech strávené čili tak zvanou „*repetitio humanorum*“ pokládal také náš Vydra mezi nejpříjemnější chvíle života svého a ještě u vyšším stáří rozehrával se nemálo a býval vždy při dobré chuti, kdykoliv mu někdo léta tato ku paměti přivedl.

Z Klatov Vydra poslán jest do Pražské koleje Klementinské, aby tam slyšel vědy filosofické. S touž horlivostí a láskou, s kterou se až dosaváde zanášel jazyky klassickými, věnoval se nyní vážným předmětům filosofickým; cítil se tu však především tažena k unění matematickému, oddal se mu s celou duší a myslí svou. Avšak přes to přese všechno nezanedbával svých studií klassických, anobrž vzdělával se tehdaž také v jazyku německém a hleděl se oznamiti s veškerými lepšími plody rozkvétající právě literatury německé a nabytí spůsobilosti v německém psaní a řečňování. Ovšem při své nelíčené ná-

božnosti a přísné mravnosti míval zřetel toliko k spisovatelům v tom i onom způsobu docela nezávadným, jakož byli ku př.: Haller, Rabener, E. Kleist, Gellert, Hagedorn a předkem epigramatista Kaestner; všelikých jiných varoval se však naprosto, třeba se jim tehdaž ze strany obecenstva dostávalo sebe většího účastenství.

Při tom všem Vydra nezapomínal však na svou řeč mateřskou a literaturu českou, anobrž byl jich jakož i historie domácí po celý ten čas nemálo pilen a miloven. — V domě rodičů a příbuzných jeho chovalo se tehdaž mnoho starších a novějších knih českých: Bibli svatováclavská,⁴⁾ Zdoroslaviček, spisy Barnerovy, kroniky Hájkova a Beckovského, Veleoslavínův Kalendář histor., téhož Politia historická, Práva městská a Zřízení zemské, historické spisy Balbinovy a jiné starší a novější knihy a spisky české. Vydra jsa nemálo vědodychtivý a čtení milovný četával již jako gymnasista, maje chvíli prázdnou, v knihách těchto, a nabýval z nich známosti vlasti české a její historie, jakož i jazyka českého, a uče se jazykům klassickým prostředkem řeči české vyrozumíval přirovnáním této s oněmi, že jazyk český, co ohebnosti, jadrnosti a bohatství se týče, jazyku latinskému i řeckému nemálo se vyrovná, anobrž tytýž nad ně vyniká, a zahořel k němu den ode dne větší láskou a šetrností. —

Mimo to žije tehdaž v městě na památky a vážné příběhy historické po Praze a Hoře Kutné v Čechách snad nejbohatším, cítil se zvláště puzen k historii české: pročez také čítáním výše psaných kronik a zvláště historických spisů krajana svého Boh. Balbína hleděl se šířeji oznámiti s historií českou, čímž také láska k vlasti a slavné někdy její minulosti jakož i k bohatému a vzácnému jazyku mateřskému co den v něm vzrůstala a se rozhojňovala, tak že vlastenecké smýšlení nesmrtelného Balbína a jeho horlivá láska k řeči domácí již tenkrát v srdce a mysl našeho Vydry přecházeti se zdály.

Skončiv r. 1764 studie filosofické Vydra zanášel se napotom ještě po celý rok matematikou a fysikou, a to s takovým prospěchem, že na sebe obrátil pozornost všech profesorů. Na to poslán jest do kolleje Jičínské, aby tam vyučoval gramatice; zde obíral se také po celý ten rok (1765) v hodinách prázdných rejsováním a zdělal mnoho výkresů krajin a míst okolních a jmenovitě pověstných skal Prachovských, kteréžto práce ještě ve svých starších letech u sebe choval a známým svým ukazoval.

Jakož výše psáno, šla tehdaž o Vydrovi, co vědomostí matematických se týče, pověst velmi pochvalná a pročez r. 1766 jest povolán z Jičína do Prahy a přidán tu za adjunkta slavnému Steplinkovi⁵⁾ při jeho astronomických pozorováních. — Zároveň pak mu ještě uloženo, aby slyšel také přednášky bohovědecké a nad to i vyšší matematiku, jižto vyučoval pověstný J. Tesánek.⁶⁾ — Ačkoliv byl Steplink muž vysoce vzdělaný a dobrosrdečný, nicméně odrážel každého od sebe svým přísným, teměř nevlídným způsobem vnějším, pročez byl také Vydra z počátku v obcházení s ním poněkud bázlivý a nejapný: avšak sotva že šířeji poznal tohoto v skutku vzácného muže, byl mu celou duší svou oddán a vážil sobě jeho v té míře, že pětiletí, ježto jako

adjunkt po boku Steplinkovu strávil, pokládal, hledíc k vyššímu vzdělání svému, za nejdůležitější a nejplatnější dobu života svého.

Po skončených studiích theologických Vydra r. 1769 vysvěcen jest na kněžství a slavil své prvotiny kněžské v Hradci Králové uprostřed svých příbuzných a jmenovitě u přítomnosti staříčkého otce svého, načež se navrátil zase do Prahy do tamní kolleje Klementinské. — Roku na to jdoucího (1770) poslán jest do Jičína, aby tam, dle pravidel řádu svého, odbyl tak zvaný *terciarát*, ačkoliv Steplink tomu odporoval a jej déle ještě u sebe míti žádal. — V Jičíně zanášel se Vydra vyššími studiemi theologickými a exerciciemi řeholními, maje tu sobě představeného P. K. Příkryla, známého missionáře zámořského,⁷⁾ avšak ještě ku konci téhož roku vyslán jest do kraje Čáslavského, aby tam churavého faráře Vilímovského zastával ve správě duchovní

K tamní osadě farní příslušel také Golčův Jeníkov; zde měli Jezuité svou residenci, v níž tehda přebývalo několik starších členů řádu toho, kteří byli před tím delší čas se zdržovali jako missionáři v krajinách zámořských a nabyli tím nevšedních zkušeností a vědomostí praktických. Vydra přebývaje v jich společnosti nabyl důvěrným s nimi obcházením nemalých známostí místo- a národopisných i jiných praktických vědomostí a byl by tu strávil příjemných okamžiků, kdyby svěřená mu správa duchovní nebyla spojena bývala s neobyčejnými pracemi, obtížnostmi a nebezpečími. Neboť za příčinou předešlé neúrody nastal v celém okolí veliký nedostatek všelikých věcí potravních, z čehož vzešla veliká drahota a hlad obecný, v jehož zápětí následovaly nebezpečné nemoce a veliké přímoří. Vydrovi bylo nyní ve dne i v noci navštěvovati nemocné osadníky své a zaopatřovati je svátostmi umírajících, anobrž nezřídka starati se tolikéž o pohřeb zemřelých a o výživu pozůstalých po nich nuzných sirotků. Poněvadž v chudé krajině této nebylo tak lehkou dostati nějakého slušného povozu, musil Vydra cesty své konati buďto pěšky, aneb na bídém, voly taženém voze otevřeném, a to zhusta v největší slotě a nechlvíli. — Všelike tyto s tehdejšími úřadem pastýřským spojené nesnáze a obtížnosti nesl však trpělivě a odhodlaně, nepronesl slova stížného aniž dala nějaké nespokojenosti s postavením svým průchodu, anobrž choval se po celý ten čas (r. 1771 a 1772) tak ochotně, dobročinně a obětavě, že osadníci tamní jmenovali jej vůbec svým dobrodincem, otcem ano andělem strážným. I podobalo se také, že prozřetelnost vyšší bedlivě nad ním svou ochrannou ruku držela, ježto po celé to dvouletí nedotkla se ho žádná nákaza aniž zastihla jej nějaká churavost, třeba že téměř každého dne několikráte bylo mu navštěvovati obydlí, přeplněná osobami, kteréž nakažlivými nemocemi byly stíženy. — Vydra náš zůstav takto přes všelike vytrpělé obtíže a trampoty zdráv a čerstev na těle i na duši, děkoval z toho vroucně Bohu a choval také od té chvíle nemalou šetrnost v sobě ku kněžím ve správě duchovní na venku zřízeným.

Jakož výše povědíno, pohřešoval Steplink vysoce Vydra při svých nčených pracích a prohlížel neustále k tomu, aby jej dostal zase do Prahy a přivedl na dráhu učitelskou, ku kteréž pokládal Vydra zvláště býti povoláného. I událo se mu také brzo příhodné k tomu příležitosti. R. 1772 vzdal se P. V. Zeno, který až dosaváde vynucoval umění

matematickému na Pražské fakultě filosofické, svého úřadu učitelského. čímž stolice ta stala se prázdnou. Steplink jsa času toho ředitelem studií matematických a filosofických na universitě Pražské, učinil ihned návrh ke dvorské kommissi studijní, aby se místo to dostalo Vydrovi, kterýžto návrh byl nedlouho na to od císařové Marie Terezie schválen, načež nejvyšší rozhodnutí strany toho došlo do Prahy ještě před počátkem nového roku školního (1772/3). Vydra obdržev zprávu o tom opustil ihned Jeníkov a navštívil toliko na několik dní bratra svého v Hradci Králové, uvázal se dne 1. listopadu r. 1772 v úřad profesora matematiky na Pražské fakultě filosofické, na níž byl také nedlouho před tím nabyt hodnosti mistra čili doktora umění svobodných a filosofie.

Již první rok učitelství svého Vydra věděl se v nový a to nesnadný úřad svůj vpraviti tak výborně a spravoval jej tak horlivě a platně, že o něm u věci té co nejpříznivější hlas šel po celé Praze, ano po celé zemi české, a úplná spokojenost představených i upřímná láska a nevšední šetrnost posluchačův i výborné jich prospívání v umění matematickém byly zdárným ovocem jeho neobyčejné učitelské horlivosti a nevšední spůsobivosti. — Avšak ještě téhož roku, a to v prázdninách dne 5. října r. 1773, zrušen jest řád tovaryšstva Ježíšova v celé říši rakouské, kteréžto zrušení mimo jiné mělo i to za účinek, že všickni jezuité, kteří až dosaváde na universitách a jiných vyšších ústavech vzdělávacích byli nařizeni za professory, úřadů těch měli na-prosto prázdni býti a místa ta měla se jinými světskými nebo duchovními professory obsaditi. Pročež měla i Pražská stolice matematická pozbyti svého teprv před rokem obdržného důstojného zástupce a posluchačové svého milovaného učitele. Avšak, jakož připomenuto, dal Vydra již v prvním roce svého učitelského působení takovou spůsobivost a horlivost na jevo, že sotva možno bylo nalézti tehdaž osoby světské nebo duchovní, která by byla mohla místo to zastávati s takovým účinkem jako náš Vydra. Za tou příčinou ucházeli se jak představení studií tak i jiné vysoce postavené a o zkvétání university a vzdělávání mládeže opravdově pečující osoby vzácné*) u nejvyšších míst důtklivě o to, aby Vydra i napotom zůstaven byl na své stolici učitelské. Prání tomuto bylo také k nemalé radosti všech, jichž se týkalo, vyhověno a Vydra zůstal ve svém úřadu učitelském a spravoval jej napotom až téměř do své smrti, tudíž tak dlouho a s takovým prospěchem, jakož snad žádný před ním, aniž snad až dosaváde kdo po něm byl to činil.

Vydra zanášeje se nyní bez ustání zamilovaným svým uměním matematickým a v něm vyučováním, užíval všelikých prostředků, aby nesnadné studium toto mládeži akademické dle vši možnosti polehčil a příjemné učinil: pročež sepsal také několik pojednání matematických a vydal je k snadnějšímu jich užití tiskem u veřejnost. R. 1774 vyšly tři takové spisky: a) *Primae calculi differentialis et integralis notiones*: b) *Annotationes in regulas arithmeticarum, quas regula aurea ingreditur* a c) *Supplementum tractatus de sectionibus conicis*. z nichž první spisek r. 1783 po druhé vytištěn byl s titulem: *Elementa calculi differentialis et integralis*. — Aby posluchače své přiměl k studiím matematickým, ukazoval při každé příležitosti k platnosti ano nevyhnutelnosti umění

toho v životě praktickém; ukazoval k tomu, že je sluší pokládati k nejvzácnějším vědomostem lidským a že tudíž od pradávna u všech národů vzdělaných bylo pěstováno. — O tom, kterak umění matematické v Čechách a na Moravě druhdy bylo vzděláváno, sepsal Vydra zvláštní knížku, ukázav v ní, kdy se umění to u nás ujalo a kdo byli jeho učitelové a ctitelové, kterýžto spis k vybídnutí hr. Frant. Kinského r. 1778 vydal také tiskem s titulem: *Historia matheseos in Bohemia et Moravia cultae; conscripta bono auditorum suorum, Pragae 8° st. 100.* — Téhož roku činil dne 5. prosince řeč latinskou při úmrtní slavnosti ku poctivosti J. Steplinka od university Pražské zřízené a sepsal nad to obšírný životopis tohoto slovutného matematika a hvězdáře. Řeč i biografie tato byly pak také vytištěny takto: *Laudatio funebris J. Steplink coram senatu populoque academico in basilica Sti. Salvatoris dicta, Pragae 1778 a Vita admodum reverendi ac magnifici Josephi Stepling, Art. L. L. et Philos. Doctoris in Univ. Prag. quoad Phisicam et Mathesim C. R. Directoris. Adjuncta sunt nonnulla virorum celeberrimorum datae ad Steplingium et Steplingii epistola.* — Když napotom působením senatu akademického císařová Marie Terezie v síni c. k. bibliotéky Pražské postaviti dala poprsí Steplinkovo a ono u přítomnosti osob urozených, vyšších c. k. úředníků a senátu akademického v měsíci červenci r. 1780 bylo odhaleno, oslavil Vydra příběh ten velmi ozdobnou a důkladnou řečí lat., která taktéž byla vytištěna s titulem: *Oratio ad monumentum a M. Teresia Augusta Josepho Stepling in bibliotheca Clementina erectum rituque solenni dictum anno 1780 mense Julio habita coram incoliti Bohemiae regni optimatibus, literario magistratu senatuque academico a St. Vydra, Pragae 1780.* — Až do r. 1784 přednášely se matematika a fysika na Pražské fakultě filosofické v jazyku latinském. Roku toho však uveden nový plán studií a nařízeno, aby napotom o předmětech nadepsaných četlo se jenom v jazyku německém, tehdaž vůbec v nižších i vyšších studiích uváděném. Nařízením tímto přišel Vydra v nemalou nesnázi; neboť byl se všelikým vědomostem od té chvíle, co vstoupil do řádu jezuitského, učil toliko jazykem latinským a také napotom téměř jenom v jazyku tom mysliti, psáti a mluvití uvykl; taktéž nebyl jazyk německý tehda ještě ani tak vzdělaný a rozhojněný, aby všeliké vyšší a exaktní vědy byly se v něm ihned prostě a jasné mohly přednáseti. Nicméně při své neobyčejné lásce k umění matematickému a k posluchačům svým uvázal se ihned u vykládání svých latinských přednášek na jazyk německý, ač pracoval u věci té dnem i nocí tak bedlivě, že při početí nového roku školního mohl přednáseti umění matematické v jazyku německém, a to neméně jadrně a pochopitedlně, jak to byl ve svých dosavadních latinských čteních činival. K poučení a vzdělání žáků svých sepsal také později několik matematických a fysikálních pojednání v jazyku německém a vydal některá z nich tolikéž tiskem u veřejnost; na př.: *Sätze aus der Mechanik, die den Herrn Hörern der angewandten Mathematik vorzutragen pflegt St. Vydra, Prag 1795 a j. v.*

Vedle své stolice učitelské, jížto všeliké své síly věnoval, Vydra spravoval také rozličné úřady a hodnosti akademické. Dvakráte, a to

r. 1789 a 1799, zvolila jej fakulta filosofická za svého děkana, a pokud požůstával tak zvaný konses studijní, za svého jednatele v něm; roku pak 1800 zvolen jest jednomyslně ode všech fakult a jich členů za rektora magnifica university Pražské. Roku 1799 propůjčena mu také hodnost čestného kanovníka u Všech Svátých na hradě Pražském, v kteroužto hodnost dne 8. prosince t. r. slavně jest uveden. Konečně r. 1802 v měsíci prosinci jmenoval císař František II. Vydra ředitelem studií matematických a fysikálních na universitě Pražské. — Všelike tyto naň vložené hodnosti a spojené s nimi povinnosti Vydra zastával s onou neunavnou bedlivostí a příkladnou rozšafností, s kterou až dosaváde svůj zamilovaný úřad učitelský spravoval, a nedal se v tom ničímž ani příčinami ani překážkami naprosto mýliti a rozpakovati. Takto na příklad činil dne 12. února roku 1800 jako rektor magnificus latinskou řeč slavnostní (kterou dle bývalého obyčeje každý rektor magnificus v den narozenin císařských u přítomnosti celé university v chrámu P. Marie před Týnem činíval), a to při tuhé zimě a déle nežli jednu celou hodinu, ačkoliv velikým kašlem a prsní churavostí byl stížen a lékař jeho dr. Oreilly mu v tom vysoce bránil a jej s toho zrazoval. Ráznou a ozdobnou řeč tuto vydal také tiskem takto: *Oratio cum aug. Caesaris Regisque Bohem. Francisci II. antiq. et celeb. Caroli-Ferdinandea Universitas natalem diem 12. Febr. 1800 solemni ritu in basilica Týnensi celebraret, dicta a St. Vydra, ejusdem Univ. Rectore etc. Pragae 1800.* — Těmito a k nim podobnými neobyčejnými pracemi učitelskými a úředními utrpělo konečně nemálo zdraví Vydrovo, a to tím více, poněvadž i těch několika mu zbývajících hodin prázdných neužil k svému zotavení, alebrž obětoval jich nábožným cvičením a jiným pracem učeným. Neustálé psaní, počítání, kreslení a zvláště čítání knéh ve dne i v noci ano i na procházkách a zhusta v nejjasnějším světle slunečním, jakož i snad také prach křídový, ježž ve škole při tabuli do sebe vssál, působily velmi zhoubně na zrak Vydrův, tak že r. 1799 na levé oko patrně oslábnul a konečně v měsíci červenci při zkoušení na oko to docela oslepnul. Že však jeho pravé oko bylo zdravé a nehoda jemu v pracích příliš nevadila, anobž při tom vždy ještě dobře čísti a psáti mohl: tajil se před každým ztrátou tou a konal všelike své práce jakož až dosaváde.

Na začátku r. 1800 byl Vydra za příčinou zachlazení se stížen velikým kašlem, ježž hned z počátku zanedbal; navštěvoval přes všelike lékařské výstrahy kollegie své bez přerušení, anobř činil, jakož nade-psáno, dne 12. února t. r. v chrámu Týnském řeč slavnostní, při čemž se nemálo zapotil a potom rychle zase ochladil: tím rozdráždil kašel svůj tak, že přes všelijakých léků užívání nemohl se ho dlouho zbavit, čímž pak zvláště plíce jeho nemálo trpěly a se nakazily. Vydra byl den ode dne churavější a slabší a musil se konečně r. 1801 vol nevol na čas vzdáti svého úřadu učitelského. Horlivou péčí svého přítele, slavného tehdaž lékaře dra. Oreillyho, zotavil se zase v té míře, že příštího roku školního (1802) mohl zase do školy choditi a čtení matematická odbývati, čemuž posluchačové a přátelé jeho nemálo byli po-vděční, on pak sám za toto své pozdravení vroucně Bohu děkoval a k němu se modlíval. Avšak zdraví Vydrovo bylo již znamenitě sesláblo

a zvláště byly plíce jeho tak nakaženy, že radost přátel a žáků z pozdravení jeho dlouho netrvala. Začalťe znovu silně kašlati a na celém těle chřadnouti, tak že ku konci roku školního sami lékařové důtklivě mu přimlouvali, aby se naprosto vzdal úřadu učitelského. Že se však v prázdninách zase trochu zotavil, opovrhl radou lékařskou a začal v příštím na to roce školním (1802/3) opět zamilované své umění matematické přednáseti. Na začátku měsíce ledna r. 1803 ochablo však i jeho pravé, dosaváde zdravé oko, a slabost ta denně se množila. Dne 22. ledna t. r. přišel do školy jsa zraku již velice mdlého, přistoupil k tabuli a započal svá čtení matematická; avšak nedlouho na to zatemnilo se zesláblé pravé oko jeho v té míře, že musil v přednášení svém ustáti a od žáků ze síně školní do obydlí svého veden býti. I nelze nám zde náležitě vyličiti celou tragickou scenu tuto, o níž bývalí posluchačové a přátelé Vydrovi napotom vždy nic jinak nežli s hlubokým pohnutím myslí a očima slzícíma věděli povídati, a zajisté každý, kdo bíd lidských jest čitelný a prohlíží k obecné šetrnosti a lásce, jižto Vydra v městech Pražských i na venku požíval, lehce vyrozumí, jaké pohnutí způsobila zpráva o osudném příběhu tomto. Byliť ovšem ihned přivoláni nejvzácnější lékaři Pražští a užíváno všelikých prostředků, aby vůbec váženému a milovanému muži tomuto zrak jeho alespoň z části byl navrácen; avšak bohužel všeliké namáhání zůstalo bez účinku, a Vydra byl nyní světla denního naprosto zbaven a k trvalé temnotě odsouzen.

V jak trapném, politování hodném, anobrž téměř zoufalém způsobu náš Vydra nyní zůstával, tomu snadno vyrozumíme, uváživše, že téměř půlstoletí ničím jiným se nezanášel, nežli pracemi, k nimž nevyhnutelně potřebl zraku a světla denního, od nichž nyní docela musil upustiti a tolikéž naprosto se vzdáti svého úřadu učitelského, nad nějž mu zde nebylo zaměstnání milejšího ani důležitějšího. Avšak snášel nehodu tuto trpčlivě a s opravdovou křesťanskou oddaností, modle se horlivě za své brzké pozdravení a doufaje pevně, že nabude opět zraku a že milované žáky bude moci zase vyučovati, anobrž hleděl i v tomto svém trapném způsobu krajanům svým a jmenovitě české studující mládeži platně prospěti.

Již před několika lety byl se totiž Vydra na tom ustanovil, že — jakož až dosaváde zákonem vázán byl mládeži české, na velikou újmu přirozeného jazyka jejího, umění matematické nejprve v latinské a potom v německé řeči přednáseti — čtení svá vzdělá také v jazyku českém, aby takto naše mládež domácí v umění tom jednak lépe se vzdělávati, jednak pak i vyrozuměti mohla, že jazyk český naprosto není tak sprostý a nespůsobilý, jak jej tehdejší nepřátelé národnosti naší nařikati a lyzdití směli. Jsa však jinými pilnými pracemi zanešen nemohl k spisování tomu přikročiti, a teprv nedlouho před svou churavostí roku 1802 počal práci tu, dada se skutečně do spisování aritmetiky české. Avšak za příčinou nahodilé se churavosti a jiných zaměstnání nemohl v práci té tak, jakož toho sobě žádal, ku předu jíti, anobrž vol nevol musil ji na jiný čas odložit. — Ježto byl nyní po svém oslepuutí všelikých prací úředních a školních prost, uvázal se v pokračování v díle tom, a to předkem také k přimlouvání několika

přátel svých, kteří mu tím jakés takés zaměstnání zjednali a trapnou dlouhou chvíli poněkud skrátili chtěli. Vydra vyhověl přání tomu s ochotností velikou a každého dne říkal do péra několik hodin své přednášky matematické v jazyku českém několika studujícím, kteří se k tomu byli odhodlali, a mezi nimiž byli nejpilnější a posléze téměř jediní dva u Vydry přebývající jinochové vlastenští, totiž: Josef Ziegler a Inocenc Dostal.“) V takovémto diktování pokračoval tak horlivě, že v prodlení téměř ani celého roku první díl umění matematického — obsahující v sobě *počátky aritmetiky v jazyku českém* — byl ukončen a nezbyvalo ničeho, leč aby je někdo ještě přehledl, a co by bylo chybně napsáno, opravil, čehož bylo tím více potřebí, poněvadž Vydra tehdy již také valně nedoslýchal a tudíž diktování a zapisování bylo rovněž velmi nesnadné a obtížné. K tomu konci odevzdal Vydra rukopis této první části matematické „jakožto památku a odkaz svým milým krajanům“ Ladislavovi Janderovi, bývalému posluchači a nyní zástupci svému v úřadě učitelském s tou výslovnou žádostí, aby jej přehledl a k tisku připravil.¹⁰⁾

Vedle této vážné práce Vydra obíral se tehdy také skládáním latinských epigramů obsahu nábožného, naučného i jinak zajímavého a zdělal jich — počínaje od 23. března r. 1803 až do m. února r. 1804 — na počet osm a osmdesát. Básničky tyto oddal Vydra žákům svým, připojiv k nim čtení hodnou předmluvu, v níž vypravuje, kdy, kde a kým byl vzdělán v umění básnickém a jazycích klassických; vyšly tiskem t. r. 1804 s titulem: „*Stanislai Vydra epigrammata*. Pragae 1804. 8°.¹¹⁾ Ku konci měsíce srpna r. 1804 začal Vydra patrně na těle chřadnouti a tak silně kašlati, že téměř docela sluchu svého pozbyl, čímž všeliké ústní s ním rozmlouvání takřka nemožným se stalo, a on takto i té jediné jemu až dosaváde pozůstávající zábavy, důvěrného totiž rozmlouvání s přáteli svými postrádati a tolikéž od započatého diktování *české algebry* ustáti nucena se viděl. I nepozůstávalo zbědovanému starci ničehož jiného, leč modliti se a snášeti politování hodný osud svůj s křesťanskou trpělivostí a úplnou oddaností do vůle boží, což on také, — jsa zvyklý vše dobré i zlé naň až dosaváde přišlé vděčně z rukou Prozřetelnosti přijímati —, beze všeho reptání činiti neopomínal. — Tento politování hodný způsob Vydrův netrval však dlouho, anobrž utrpení jeho dosáhlo brzo ukončení svého. U večer dne 2. prosince r. 1804 Vydra jak obyčejně ulehl pokojně na lože své, aniž byly osoby tu přítomné něco zvláštního na něm zpozorovaly; avšak záhy po půlnoci dne 3. prosince ranila jej mrtvice, tak že přes všelikou pomoc a namáhání ihned přivolaných lékařů nepřišel více k sobě, alebrž usnul v Pánu tise a pokojně u večer po deváté hodině téhož dne. Zpráva o smrti Vydrově, ač nebyla neočekávaná, zbudila nicméně v městech Pražských i na venku neobyčejné pohnutí a zármutek. Mrtvé tělo jeho bylo dne 6. prosince dopoledne v chrámu universitním sv. Salvátora po zádušních službách božích slavnostně vykropeno a na to přes všeliké tehdy panující nepříznivé počasí při neobyčejném účastenství veškerého obyvatelstva Pražského od posluchačů filosofie, veskrz ve smuteční roucha oblečených, městy Pražskými až na samé Volšanské sv. pole nesené a tam od nich samých pohřbeno. — Nad mohylou

Vydrovou zřízen byl později od žákův a přátel jeho náhrobník s tímto nápisem :

Vydra !

Orbem terrarum qui mensus es astra polosque,
Heu ! Tibi homo mensus est exiguum tumulum.
At Deus immensi Tibi designavit Olympi
Luciferum spatium perpetuumque decus,
Et sors Te sidus vidit splendere Piazza,
Nobis tu certe discipulis rutilas.

Vypsavše příběhy života Vydrova, pokusíme se ještě také vyličiti jeho povahu a působení jako člověka, kněze, učitele a vlastimila a ukázati k zásluhám, jež sobě získal v jednom každém způsobu tomto o člověčenstvo, vědu a národnost svou.

Hledíc k Vydrovi jakožto *člověku* sluší vším právem chváliti jej pro jeho nevšední rozšafnost, neoblomnou ráznost a mravní statečnost, pro jeho pravdomluvnost a staročeskou poctivost, pro jeho nevšední dobročinnost, nelíčenou prostosrdečnost a upřímnost, pro jeho panen-skou čistotu mysli, pro jeho všestrannou zachovalost a života neúhonnost. — Co Vydra uznal jednou za dobré, poctivé a spvavedlivé, od toho nedal se odvrátiti pod žádnou záminkou ani za žádnou příčinou, byť i mu proto sebe větší nastávaly nesnáze, nebezpečenství a ztráty hmotné. Slovo někomu dané bylo mu tak pevné a svaté, že ho nikdy nezrušil, třeba mu z toho vzešly sebe větší škody a nepříjemnosti; taktéž nevyšlo z úst jeho slova obojetného, ouskočného nebo nepravdivého, byť to i pouze v žertu bývalo; aby tvrdil, schvaloval něco, aneb se k něčemu přimlouval, nebyv o podstatě a pravdě toho úplně přesvědčen, pokládal za věc muže počestného a rozšafného nehodnou a neslušnou, i jednaje sám vždy a všude jako „*cordatus Bohemus*,“ měl staročeskou poctivost a upřímnost za přední povinnosti jednoho každého člověka.

Co se pak týče dobročinnosti a bíd cizích čitelnosti, tuť zjednal sobě Vydra předkem nevšedních zásluh o trpící člověčenstvo. — Pomahaltě seč síly a skrovné prostředky jeho stačily nejen svým příbuzným a přátelům i svým chudým posluchačům, anobrž neodepřel pomoci své žádnému, kdo se k němu utekl; žádný žebrák a nuzný neodešel ode dveří jeho, aby jej byl dárkem nějakým na penězích, jezivu, šatstvu nebo jiných věcech neobmyslil; žádný zarmoucený a skličný neopustil obydlí jeho, aby jej byl svými srdečnými slovy nepotěšil, jemu síly, důvěry a potěchy nedodal; opuštěné pak vdovy a sirotci utíkali se k němu jako k otci svému a nalézali v něm vždy platného těšitele a upřímného rádce. Neměl-li Vydra sám právě dostatečných prostředků při ruce, aneb nemohl-li v příčině nějaké sám pomoci nebo platně poraditi, tuť hleděl prostředkem přátel nebo vyšších příznivců svých potřebné rady a pomoci zjednati. Tuto bíd cizích čitelnost a dobročinnost Vydrovu sluší tím výše pokládati, uvážíme-li, že sám neměl jmění nějakého aniž příjmů velikých, ježto jeho roční plat učitelský činil toliko šest a později sedm set zlatých; pročež chtěje jiným dobře činiti, musil sám sobě leccos odepříti a vůbec ve

svých každodenních potřebách velice se obmeziti. Za tou příčinou odíval se velmi jednoduše, obydlí své měl co nejsprostěji ano téměř nuzně zařízené, stravy požíval z obyčejné hospody brané a k posloužení svému míval toliko jednoho nebo dvou chudých studujících, jimž za to dával stravu a byt u sebe. — Taktéž při svém dobročinnosti neznač žádného rozdílu osob ani co vyznání ani co národnosti se týče; každý člověk, ať byl katolík nebo evangelík, Čech nebo Němec, mohl v stejné míře jist býti pomocí Vydrovou, byl-li chudý, nemocný nebo sice zbědovaný. Ovšem že i mnozí nehodní zneužívali neobyčejné dobročinnosti a nevšední štědrosti Vydrovy, avšak vším tím nedal se on mýliti, anobrž prokazoval dobrodiní kdy a kde jenom mohl, maje tu za pravidlo: „*Že vždy blaženěji dáti nežli bráti!*“

Při takovémto vůbec šlechetném smýšlení a spanilomyslném jednání lehce jest vyrozuměti, že Vydra cítil sebe vždy jenom puze a tažena k tomu, co bylo vyššího, mravního, nadzemského, a že miloval vše to, co bylo vznešené, velikolepé, nebeské, a naopak vzdaloval se všeho sprostého, čistě pozemského, hrubě smyslného aneb nemravného. Pročež jako nevzešla nečistá myšlénka v duši Vydrově, tak neměla také žádná nezřízená žádost a podlá náruživost místa v jeho srdci; tudíž nevyšlo také žádného nemravného, oplzlého, aniž jenom obojetného slova z úst jeho, anobrž rozhorlil se vysoce nad tím, jestli někdo podobných řečí u jeho přítomnosti pronést aneb něčím takovým se pochloubat směl. Nic však méně při tom při všem Vydra nebýval mrzutým mravokárcem, suchopárným kantorem aneb do sebe zarytým nevlídníkem, aniž vůbec nepřitelem všeliké nevinné kratochvíle a veškerého života společenského, anobrž miloval společnost mužů vzdělaných a vážných a bavival se milerád jich poučnými zprávami. Při svých mnohostranných vědomostech a nevšedních zkušenostech a při svém živém a dojemném způsobu vypravování uměl také přátely a spolčníky své příjemně vyrazeti; zvláště věděl mnoho zajímavých průpovědek a historických i jiných anekdot, jež znal místně a trefně přiváděti. Pročež vyhledávali také muži učení, vzácní a vysoce postavení jeho společnost a nejedna rodina šlechtická pokládala to za nemalou čest a potěšení, odhodlal-li se Vydra k vyzvání jejímu strávení prázdniny své na jejím sídle venkovském. — Nebazíltě ovšem po obyčejných kratochvilích, nemaje při svých hojných zaměstnáních úředních a soukromých téměř ani času k jich užívání; nic však méně nepovrhoval jimi naprosto, když se mu nahodily a on jich mohl slušně užiti. Jsa veliký milovník hudby klassické a vyššího umění dramatického navštěvoval koncerty a akademie hudební, jakož i chodíval do divadla, když se tam provozovaly vážné kusy dramatické aneb genialní skladby Mozartovy a Haydenovy. Jedna z nejchvalitebnějších vlastností Vydrových byla jeho srdečná vděčnost k dobrodincům, jeho upřímná láska k příbuzným, a jeho vytrvalá náklonnost k přátelům svým. Příbuzné své Vydra miloval z celé duše a po celý život svůj; všelikých radostí, ježto se jim dostaly, i veškerých žalostí a nehod, kteréž je potkaly, byl tak čitelný, jako by se jeho samého týkaly; ve všelikých jich příčinách a okolnostech býval jim raden a pomocen a odepřel sobě leccos příjemného ano potřebného, aby jenom otcí, matce, bratřím a příbuzným svým mohl působiti nějaké milé

překvapení nebo zjednání nějakou pomoc platnou. — Hledíc k svazkům přátelským bývalo Vydrovi pravidlem: „*Amicitia, quae cessare potest, vera nunquam fuit!*“ a pravidlu tomu zůstával věren po celý čas života svého, připomínaje sobě trvale přátel a dobrodinců svých, zvláště těch, k nimž záhy od mladosti byl připoután aneb s nimiž v řeholi jezuitské stejného užil vzdělání.

Filipi, Přikryl, Stepling, Tesánek měli zajisté málo tak vděčných žáků a upřímných ctitelů, jako byl Vydra, nad něhož vůbec nebylo vděčnějšího žáka a věrnějšího a obětavějšího přítele a soudruha.

Kromě právě vypsaných chvalitebných vlastností Vydra vynikal zvláště také svou bezpříkladnou nezištností a neobyčejnou skromností. Jakož vůbec neznal sobectví a vycházejících z něho nízkých náruživostí, tak i dalek byl všeliké nemírné zisku i peněz žádosti. Ačkoliv měl, jakož nadepsáno, jenom skrovných příjmů, nebral přece za dávané žákům svým namáhavé korrepetice žádného platu, alebrž cvičil je u věci té zdarma, ano zjednával jim zhusta sám potřebných knih a pomůcek ze svého. — Taktéž Vydra nebažil po tučných farách a jiných vyšších beneficiích nebo hodnostech, spojených s příjmy velikými. Nejednoukrát a to již v mladších jeho letech nedlouho po uvázání se v stolicí učitel-skou, byly mu podávány od několika šlechtických patronů, ku př. knížat a hrabat Kinských, hrabat Šternberků a j. výnosné fary a děkanství, jakož i kanovníctví při katedrálním chrámu Páně v Hradci Králové, anobrž když se vymlouval, že by neměl potřebných peněz, aby se mohl zařídit, podávány mu dostačitedlné k tomu konci zálohy a půjčky peněžitě bez všelikých úroků. Avšak Vydra nepřijal žádného místa a beneficia takového, anobrž zůstal ve svém úřadu učitelském, maje pevně za to, že vyučováním mládeže bude moci člověčenstvu a vlasti své platněji sloužiti, nežli kdyby se uvázal ve správu duchovní aneb kterýkoliv jiný úřad a hodnost církevní. — Jakož Vydra nebažil po penězích a příjmech velikých, taktéž dalek byl všeliké nemírné ctižádosti, všeliké marnosti a ješitnosti a tudíž netoužil také po lichých titulech a vnějších vyznamenáních. Že se ucházel roku 1799 o hodnost čestného kanovníka u Všech Svatých na hradě Pražském, tuť sluší u věci té připomenouti, že to učinil bezděky, jsa k tomu téměř donucen od senátu akademického. Neboť bylo tu činiti o obnovení starobylého, avšak poněkud již v zapomnutí příslého práva, dle něhož od pradávna vždy nejstarší duchovní professor na universitě Pražské býval volen za kanovníka výše jmenované kapitoly; pročez sám senát akademický na Vydru tehdáž naléhal a sám se u nejvyšších míst u věci té ucházel, věda dobře, že žádost ta sotva bude oslyšena, když pro mýto to navržena bude osoba tak zasloužilá a vůbec vážená, jako byl právě náš Vydra. Vůbec byl on muž tak skromný a pokorný, všelikého sebe přeceňování a nedoukům obyčejného nadýmání se tak naskrz vzdálený, že mnozí cizinci, kteří doma i zde tolikeré chvály o něm byli čítali a slýchali, sejdouce se s ním osobně, téměř tomu ani věřiti nechtěli, že by to byl muž, o němž tehda vůbec pověst šla, že jest „*chloubou a ozdobou university Pražské.*“¹²⁾ — Nic však méně při vši své skromnosti a pokoře byl Vydra vždy sobě dobře vědom své vnitřní ceny a důstojnosti a tudíž se nesnížil nikdy k podlízavosti aneb k nějaké podlosti a malichernosti,

kteréž by jeho lidské, učitelské nebo kněžské hodnosti mohly býti na újmu.

Hledíc k Vydrovi jakožto *knězi a bývalému řeholníku* i v tom způsobu nelze o něm jinak nežli s největší úctou mluvit. — Plnilť povinnosti svého stavu kněžského tak bedlivě, že kromě zvláštních případností žádné a to sebe menší z nich neopomínal; čítával každodenně mši sv., a to i když býval na cestách, a odbýval doma modlitby a cvičení kněžím každého dne předepsané, ve výročních dnech církevních modlíval se však v chrámu Páně veřejně; mimo to čítal každého dne v biblí řecké a spisech sv. Otců a znamenitě sv. Jeronyma. Ačkoliv od té chvíle, co se uvázal ve stolicí učitelskou, za příčinou spojených s ní hojných prací a namáhání nemohl více míti platného účastenství ve správě duchovní, nicméně kázával i napotom velmi často ve svátky výroční nebo při zvláštních příležitostech církevních v chrámech Pražských a venkovských. K svým kázáním brával vždy texty a kusy velmi poučné, praktické, k hlavním pravidlům křesťanským se vztahující, a věděl je tak trefně, rázně, ozdobně a při tom vůbec srozumitelně přednášeti, že kdykoliv kázával, sobě větší chrámové bývali posluchači přeplnění, tak že u věci té o něm jenom jeden hlas šel a on času svého mezi nejvzácnější duchovní řečníky v Praze i vně pokládán býval. Kázání svá činíval obyčejně toliko v jazyku českém a zřídka jenom latinském a vydával je k žádosti posluchačů také tiskem u veřejnost.¹³⁾

Mluvíce o Vydrovi jakožto knězi katolickém, musíme také připomenouti jeho lásku, náchylnost a úctu k řádu tovaryšstva Ježíšova. Jsa členem jeho od svého šestnáctého roku (od r. 1757) dočkal se l. 1773 zrušení řádu toho v svém nejlepší věku, když se právě domníval, že bude moci činiti tovaryšstvu tomu služby nejplatnější. Jsa nepřitelem všeliké povrchnosti a polovičatosti, býval tomu, k čemu se jednou obrátil, oddán ze všech sil svých a tudíž byl i co řehole jezuitské se týče, jezuitou z celé duše a mysli své. Pročež také snadno jest vyrozuměti, že zrušení řádu svého pokládal za největší nehodu, která jej v životě jeho zastihla, a že neznal osudnějšího sobě jména, nad jméno „*Ganganelli!*“ Žalost tuto nad pádem řehole jezuitské netajil nikdy, jakož i nepřestával pokládati příběh ten za obecné neštěstí a jednu z hlavních příčin osudných bouřek a krvavých událostí, jimiž Evropa a jmenovitě země francouzská ku konci minulého století navštíveny byly. Taktéž toužil na bezpráví, kteréž dle zdání jeho řádu jezuitskému násilným jeho zrušením se stalo, a předkem na nešetrné a téměř nelidské nakládání s některými členy jeho. Jakož často říkával, zůstal jezuitou i po zrušení řádu svého, třeba nesměl nositi více roucha řeholního, anobrž pokládal to za velikou čest a blaženost, že byl někdy jezuitou, a hlásil se k tomu zřejmě při každé příležitosti, nehledě k tomu, že nejedenkrát mu to způsobilo nevšedních nesnází anobrž úředního stíhání.¹⁴⁾

Nelze zde také zatajiti, že mnozí času svého ústně i písemně Vydrovi to vytýkali, že by býval naproti osobám jinak smýšlejícím a znamenitě proti evangelíkům nemálo prudký a nesnášlivý. Ovšem nechceme upírati, že z úst Vydrových zde onde slyšena byla slova, která nezdála se srovnávati s mírností a snášlivostí, jakou nám káže

opravdové křesťanství. Avšak sluší zde uvážiti, že Vydra vychován byl od mladosti v řeholi jezuitské, že byl jezuitou z celé duše své a tudíž že toliko víru katolickou pokládal za samospasitelnou, že co opravdový lidumil ničehož tak sobě nepřál a tak nevyhledával, jako toho, aby všickni lidé dosáhli věčného spasení. Pročež nelze jej pokládati za sprostého zelotu a nesnášlivého přemrštěnce snad proto již, že pronesl někdy slova trpká a důtklivá, a to tím méně, hledíme-li k tomu, že to činil obyčejně bezděky, anobrž jsa k tomu popuzen nevčasnými vtipy ano surovými hanami od tehdejších domácích illuminátů a z ciziny k nám přibylých schöngeistů a mudrlantů proti náboženství katolickému a řádu jezuitskému drze pronášených a vydaných, k nimž by tudíž každý jiný kněz katolický a každý opravdový katolík podobným, ne-li důtklivějším způsobem byl odpověděl a je odvrhl. — Avšak třeba byl Vydra mluvil někdy důtklivě a nesnášlivě, nicméně nikdy nejednal intolerantně; neboť hleděl a věděl každému prospívati a dobře činiti, nehledě naprosto k tomu, jakého by asi byl náboženství, stavu a rodu, křesťan-li nebo žid, Čech-li nebo Němec, domácí-li nebo cizinec; anobrž tu, kde bylo činiti o dobré a vzdělávání jiných, o pomoc a radu nuzným a zbědovaným, pokládal každého člověka za svého bližního a spolubratra.

Majíce zření k Vydrovi jakožto *muži učenému a professoru veřejnému*, tuť jsme již výše pověděli, že byl muž všestranně vzdělaný a výmluvný a předkem v jazycích klassických tak vycvičený, že se v tom způsobu času onoho málo kdo s ním mohl porovnatí,¹⁶⁾ a že byl zvláště také historie obecné a domácí jakož i všelikých k nim se vztahujících vědomostí výborně znalý. Ovšem nebyl náš Vydra tak neobyčejnými dary ducha nadán ani tak vysoce genialní, jako byli učitelové jeho Stepling a Tesánek; nic však méně co veškerého umění matematického, fysikálního a astronomického se týče, měl tak obšírné a důkladné vědomosti, že tehdejší matadorové, jako Bernoulli, Huberti a j. o věcech těch s ním sobě často a rádi dopisovali. I nelze pochybovati, že by to Vydra při své přirozené důvtipnosti a chápavosti, při své neobyčejné pilnosti, při své výborné paměti a živé obrazotvornosti k nevšední dokonalosti a spisovatelské věhlasnosti ve vědách těchto byl přivedl, kdyby se byl mohl tak výhradně jako řečení jeho učitelové uměním matematickým obíratí a kdyby tolikerými pracemi úředními nebýval zanesen, jakož i kdyby nebyl každodenně nemalou část svých hodin prázdných obětoval svým žákům a přátelům i cvičením náboženským. Taktéž nezůstavil nám Vydra obšírných spisů vědeckých, aniž obohatil vědu novými nálezy a zkouškami; avšak nicméně přičinil svými drobnými pracemi literárními nemálo k vzdělání mládeže vlastenské v umění matematickém a jiném. Neboť vše, co psal a vydal, směřovalo k praktické potřebě jeho žáků a mělo za účel, důkladně jich poučiti o tom, co by bylo ve vědě jim přednášené nejdůležitějšího, nejpotřebnějšího a nejužitečnějšího.

Vydra byl také jako *učitel* umění matematického tak výborný a spůsobilý, že u věci té neměl tehdaž tak lehce někoho sobě rovného; kladl-té on sám také na toto vyučování a na své působení učitelské všelikou váhu a zakládal sobě na něm svou čest, chválu a podstatu,

a nelze také upírat, že v tom způsobu nad míru prospěl vědě a vlasti. Aby pak své, obyčejně ještě ne dosti dospělé posluchače získal vážné vědě své, bleděl užiti k tomu všelikých možných prostředků a pohnutek.

Předkem Vydra netoliko na začátku roku, školního alebrž při každé se udalé příležitosti ukazoval k platnosti, podstatě a vzácnosti umění matematického a líčil důtklivě praktickou potřebu a užitečnost jeho v jednom každém případě života obecného a soukromého. Při tom neskládaly se přednášky jeho z jednotvárného ospalého předčítání sešitků před lety již připravených aneb předepsané knihy tištěné, anobrž Vydra přednášel vždy z paměti bez užívání knihy nebo spisu nějakého tak živě a ohnivě, že ku konci hodiny své býval celý upocen a rozčilen. Mimo to přiváděl příklady z dějin obecných a domácích i důvtipné anekdoty k umění tomu se vztahující a hleděl takto přednášky této ovšem vážné, avšak namnoze jednotvárné a abstraktní vědy všelijak příjemnější učiniti a ochabující pozornost mladých svých posluchačů oživit a rozžehnouti. — Poněvadž se posluchačové tito obyčejně ze samých rodilých Čechů a Moravanů skládali, sepsal Vydra také, jakož výše připomenuto, *historii umění matematického*; ve spisku tomto, jež oddal svým posluchačům, vylíčil šířeji, jak umění matematické od pradávných let až do nynějška v Čechách a na Moravě po všechny časy horlivě a platně bylo vzděláváno a kolik vzácných matematiků u nás druhdy se proslavilo a kterak mládež česká — dle svědectví samých cizozemců — k vyšším uměním a tudíž také k matematickým zvláštní lásku a spůsobilost vždy na jevo dávala. Takto a jinými ještě prostředky hleděl Vydra působiti také na ctižádost svých posluchačů a budit a zdržovati v nich lásku k umění matematickému. Pročež volal každého dne několik jich k tabuli a jestli pochopili jenom poněkud věci přednášené, chválil a vyznamenával je způsobem všelijakým, anobrž nerozpakoval se toho, kdo dobře k otázce sobě dané odpovídal, před celým posluchačstvem objímati a celovati. Taktéž dával každého roku několik svých lepších žáků ve veliké síni Karlově u přítomnosti senátu akademického od jiných profesorů slavným způsobem zkoušeti, při čemž dával také these zkoušecí, připojiv k nim vždy jedno nebo dvě pojednání matematické, obyčejně na svůj groš tisknouti a přítomné při zkoušce hosty jimi podělovati.¹⁷⁾ — Kromé toho užíval Vydra tolikéž co zvláště platného prostředku k dobrému prospěchu žáků svých v umění matematickém tak zvaných *korrepeticí*, t. j. soukromého vyučování v obydlí svém. Ku korrepeticím těmto měli volný přístup všickni žáci, kteří toho sobě žádali, a to každého dne ihned po skončeném přednášení veřejném. Vydra přišed ze školy nezřídka celý upocený a unavený nepopřál sobě žádného oddechu, anobrž jal se ihned opakovati s žáky přítomnými, co byl v právě minulých hodinách přednášel a čemu oni nezdáli se náležitě vyrozumívati. Za všeliké takové namáhavé vyučování soukromé nežádal Vydra naprosto žádného platu aniž nějaké odměny a náhrady, anobrž vždy a všude

„bez lichvy všem světlo učenosti
jako slunce rozněcoval,“

tak že i sebe chudší žáci mohli vyučování toho býti účastni. Mimo to Vydra věnoval zvláštní hodiny také těm, kdož chtěli mimořádnou

veřejnou zkoušku z matematiky podniknouti, kdežto s nimi nejen to, co bylo již přednášeno, opakovati, alebrž mnohé kusy a to často ty nejtěžší soukromě jim napřed přednášeti a s nimi se cvičiti musil, poněvadž zkoušky ty se z celého předmětu a časně před ukončením roku školního odbývaly. — Těmito a k nim podobnými pohnutkami a prostředky Vydra vzbudil také skutečně v nejednom ze svých žáků lásku k umění matematickému a přiměl je k tomu, že se napotom výhradně vědě této oddali a v ní se důkladně vzdělali a vycvičili a později učiteli a professory umění matematického a fysikálního na universitách, lyceích a gymnasiích se stali a s dobrým účinkem je tam vzdělávali.

Ačkoliv byl Vydra výborným učitelem matematiky a posluchače své v ní důkladně vyučovati věděl, nespokojil se vším tím, anobrž prohlížel také k tomu, aby svěřená mu mládež tolikéž v jiném, totiž v mravném a náboženském způsobu náležitě se vzdělávala. Pročež napomínal žáky své při každé příležitosti k nábožnosti a mravopoctnosti, a poněvadž se času toho náboženství jako zvláštní předmět na fakultě filosofické ještě nepřednášelo, činil Vydra v pozdějších letech svého učitelství sám každou sobotu odpoledne v síních akademických mládeži na fakultě filosofické studující zvláštní řeči vzdělavatelné a výklady nábožné, ukazuje v nich slovy trefnými, srdečnými a obnivými, v čem záleží podstata náboženství křesťanského a jak nevyhnutelná jest toho potřeba, je důkladně znáti a předpisy a příkázání jeho plniti, má-li člověčenstvo v pravém vzdělávání svém k předu jíti a vznešeného cíle svého dosíci. Vůbec nepokládal Vydra sebe jenom za učitele, kterému by příslušelo svěřenou sobě mládež toliko vzdělávati v uměních užitečných a u vědomostech životu praktickému potřebných, anobrž jako kněz pokládal sebe tolikéž za jejího pastýře duchovního, jemuž uloženo jest vésti své žáky a svěřence vůbec k opravdové nábožnosti a vyšší mravnosti; pročež také nepřicházel k přednáškám do síní akademických jinak, leč oblečen v roucho duchovní.

Avšak Vydra náš nestaral se pouze o všestranné duševní a mravní vzdělání posluchačů svých, anobrž hleděl jim tolikéž pomáhati tu, kde se jich tělesného vychování a zaopatření, jich stravy, šatstva, obydlí a jiných potřeb týkalo. Jakož již nadepsáno, brával každého roku jednoho neb dva chudé studující k sobě k své poslize a opatřiv jich takto obydlím a stravou, zjednával jim také tím prostředků k dalším a vyšším studiím; jiným žákům pomáhal peněžitými příspěvky, aneb když sám neměl peněz hotových, hleděl jim takových zjednati pomocí svých známých, přátel a vyšších příznivců. Zvláště horlivě zasazoval se o to, aby chudým avšak pilným a mravným žákům vyhledal místa vychovatelská v domech šlechtických nebo sice vzácnějších rodinách městských, čímž zjednal nejednomu chudobnému avšak nadanému jinochu příležitosti k dobrému zaopatření a vyššímu postavení úřednímu nebo učitelskému, tak že mnohý později v životě veřejném aneb v oboru vědeckém proslavený muž měl za své skvělé postavení pouze děkovati našemu Vydrovi; nebo byv jím uveden k té neb oné vzácné rodině, nabyt tím i příležitosti nastoupiti na dráhu, vlohám a vědomostem jeho příznivou a příslušnou.¹⁸⁾ — Vůbec byl Vydra nekonečným dobrodincem a věrným přítelem chudších žáků, jehož platné pomoci a dobré rady každý z nich

mohl se nadíti, byl-li jenom pilný, mravný a pořádku milovný; neboť Vydra cítil, myslil, jednal, pracoval ano vůbec žil jenom svým žákům a mládeži vlastenské, pro něž byl hotov odvážiti se jmění, zdraví i života svého; byliť oni jeho „*jediní miláčkové*“, jeho „*dimidium animae*“, jeho „*gaudium et corona vitae*!“

Vyučovav a působiv Vydra takto třicet let na stoličce učitelské,

„kde půl věku slavně od úst jeho
plynul pravdy libý zvuk,
jinocha jej, muže, starce ctného
slyšel otec, syn a vnuk,“

vzdělal výše desíti tisíc žáků v důležitém a vzácném umění matematickém i v jiných k němu se vztahujících vědomostech a položil tím základ k jich budoucímu zaopatření a nezřídka skvělému postavení, jsa při tom všem vždy spíše jich upřímným přítelem, věrným rádcem a obětovným dobrodincem, nežli přísným mentorem a suchopárným mravokárcem. Pročež lnuli také tehdejší žáci a posluchači k Vydrovi s takovou oddaností, láskou a šetrností, jako k žádnému z jeho kolegů, anobrž jakož snad až po tu chvíli k žádnému učiteli na akademii Pražské, pokládajíce jej vůbec za svého otce, jemuž milerádi duši a mysl svou otvírali a k němuž se ve všelikých příčinách života svého o radu a pomoc utíkali, třeba již dávno byli vyšli ze škol a byli již dospělí mužové, nezřídka vysoce postavení úředníci, vyšší duchovní pastýřové, bohatí obchodníci a vážení měšťané.¹⁹⁾

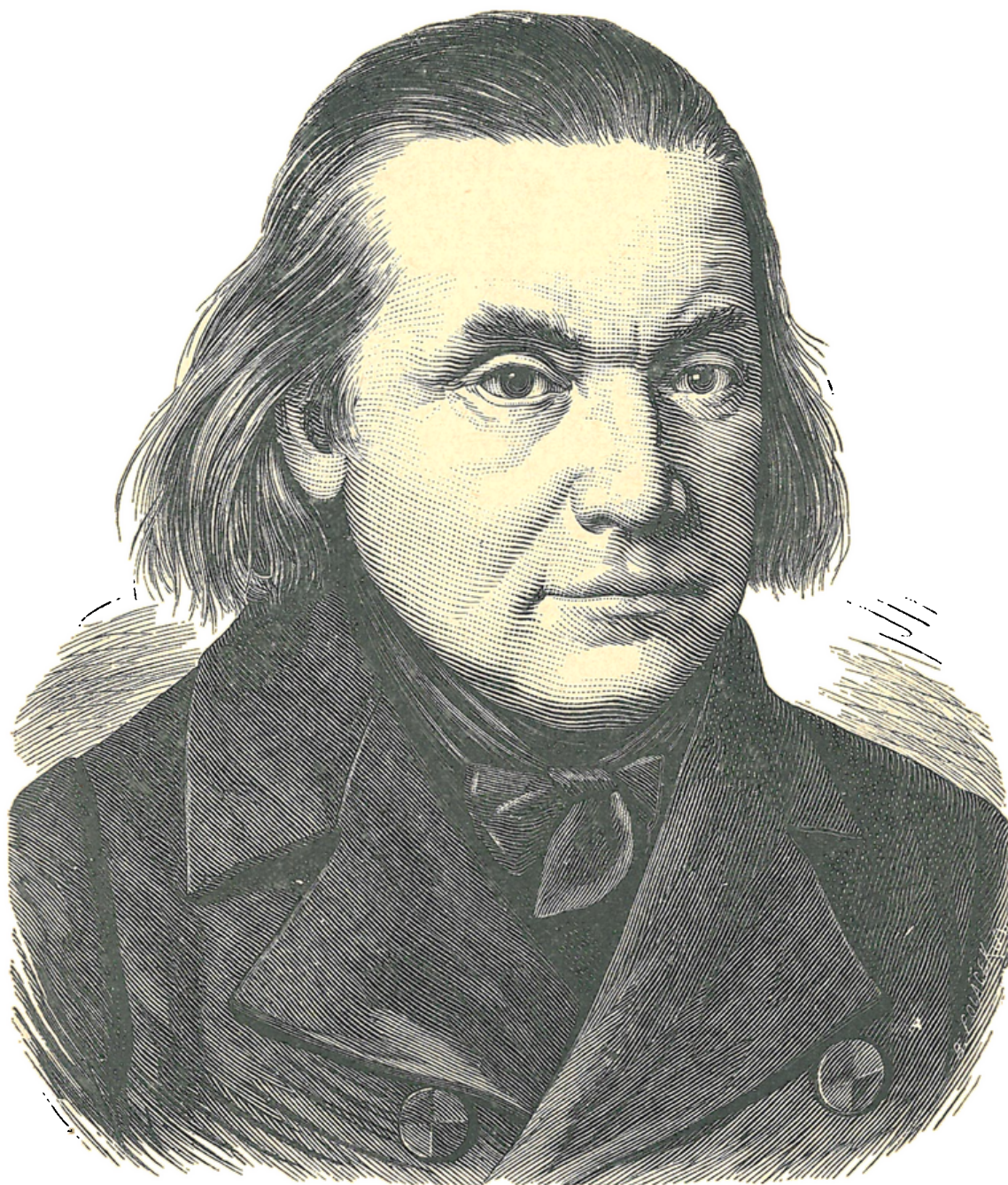
Vylíživše povahu a působení Vydrovo jako člověka, kněze a učitele, vypíšeme nyní ještě poslední a to snad nejskvělejší stránku v povaze jeho; totiž jeho *lásku vlasteneckou* a jeho zásluhy *o vzdělání národnosti a jazyka mateřského*.

Že Vydra již jako útlý chlapec jazyk a dějepis domácí předkem sobě oblíbil, že v tomto i onom v dospělejším věku důkladně se vzdělal a výborným českým kazatelem se stal, že některá svá kázání česká i tiskem vydal a že na sklonku života svého „*počátky umění matematického*“ v jazyku českém vzdělal, o tom jsme již výše promluvili. Vše to byla však jenom nepatrná část jeho působení vlasteneckého, a my bychom se toho zde sotva mohli slušně dokládati, kdyby jinak u věci té nebyl nám prokázal platnějších služeb a nebyl sobě tím získal trvalých zásluh o národnost naši. — Jsa zrozen v městě českém, na památky historické přebohatém, Vydra obrátil záhy zřetel svůj k dějinám vlastenským a oznámiv se důkladně pilným čtením starších knih českých s naším vzácným jazykem svatováclavským, zamiloval sobě jazyk ten pro jeho bohatost, ohebnost, jadrnost a libozvučnost v té míře, že jej měl za největší poklad národní a za nejdražší dědictví po ctihodných předcích mu zůstavené. Pročež velmi těžce nesl tehdejší jeho úpadek a snížení a pokládal jeho zanedbávání a násilné ze škol a života veřejného vytiskování za největší křivdu a zřejmé bezprávi národu českému činěné; i netajíval se vším tím, anobrž veřejně to blásával a k tomu ukazoval, třeba že takovéto toužení a nařikání nejedenkrát mu spůsobilo všelijakých nesnází a nepříležitostí. — Uvázav se v stoličce učitelskou užíval všeliké příležitosti k tomu, aby mládež domácí povzbudil a přiměl k lásce k vlasti a vzdělávání národnosti a řeči mateřské;

ukazoval slovy ohnivými, příklady trefnými a důkazy nevyvratnými, jak svatou jest to povinností jednoho každého a předkem vzdělaného člověka, milovati vlast, národ a jazyk svůj a prohlížeti k jeho zachování a vzdělávání; ukazoval tu k bohatosti, jadrnosti a ohebnosti řeči české a porovnával ji u věci té s jazyky klassickými, jakož i ukazoval k tomu, jak vysoce předčí jazyk slovanský v způsobu tom nad jazyky germanské a romanské. I šel u věci té tak daleko, že se pokaždé nemálo rozlněval, kdykoliv slyšel nebo četl, že se jazyk německý rozšiřuje na újmu českému, aneb že se s ním co do jadrnosti a bohatosti porovnává aneb dokonce že se mu v tom přednost dává. Tudiž tvrdil, že se jazyk český tak dobře jako latinský ano mnohem více nežli německý hodí k přednáškám o všelikých, sebe abstraktnějších vědomostech, a aby to prakticky prokázal a poněkud i nahradil újmu a zkrácení, kteréž se jazyku českému vytištěním jeho ze škol způsobilo, ustanovil se na tom, že sepiše v jazyku tom celé umění matematické, ke kteréž práci však pro svá četná úřední a jiná pilná zaměstnání teprve v pozdních svých letech přistoupil, ale bohužel jí neukončil. Z téže příčiny hněvával se také nemálo na ty naše učence, kteří tehdaž — jako Ungar, Pelcl, Dobrovský a j. — jazyk český již jako by za odumřelý pokládali a o jeho oživitosti a dalším organickém vyvinování a vzdělávání pochybovati směli. Když pak za příčinou neobyčejné zlomyslnosti nepřátel našich a nevšedních překážek od nich národnosti naší v cestu kladených také jiní a to mladší a dosaváde horliví našincové o zdaření se všelikých k oživení národa a jazyka českého podniknutých prací a předsevzetí pochybovati začali, byl Vydra náš vedle V. M. Krameriusa téměř jediným, který dobré mysli u věci té nepozbýval, anobrž pevně doufal a za jisté pokládal, že nelze aby věc tak spravedlivá ano svatá mohla padnouti, anobrž že musí zvítěziti, pokud jenom sami u příčině té budeme ruky přičiňovati a jazyk náš pečlivě vzdělávati a pěstovati. Anobrž Vydra doufal pevně a hlásával to přátelům a posluchačům svým zjevně, i předpovídal to slavně, „že ani sami sv. dědicové čeští toho nedopustí, aby náš *jazyk svatováclavský* měl zaniknouti a jazykem cizím vytištěn býti, anobrž že se obnoví, ožije a rozšíří, jak to bývalo za otce vlasti české, za císaře Karla IV. slavné a svaté paměti a za Rudolfa II., kdež jazyk náš slavil svůj věk zlatý.“ Pročež povzbuzoval staré i mladé, světské i duchovní osoby, aby neztrácely mysli, alebrž stály pevně k dědictví národnímu. Za tou příčinou kupoval a rozšiřoval knihy a časopisy české, půjčoval a rozdával je svým žákům i povzbuzoval své známé a přátele, aby tolikéž knihy české odbírali a pilně čítali. Vůbec Vydra choval se u věci té tak, že vším právem básník o něm mohl pěti: ²⁰⁾

„Ty jsi neústupná skála,
kteráž hlavu k nebi má,
byťby na svých křídlech vála
strašným hřmotem bouře zlá.
Tvá se jako slunce stkví
sláva bude všecken čas,
všech Ti Čechů bude zníti,
po sta letech vděčný hlas.“

Vojtěch Nejedlý.

Především pak Vydra hleděl ve svých posluchačích a přátelích oživit památku bývalé slavné minulosti naší a někdejší historické důležitosti a platnosti národa českého v rozhodování příběhů a záležitostí evropských a pročež je povzbuzoval k pilnému čítání dějin českých, k šetrnosti k starobylým památkám historickým a k úctě a šetrnosti k mužům o vlast zasloužilým aneb u nás vůbec proslaveným. Tak ukazoval, kdykoliv se mu událo mluvit o umění válečném, k tomu, jak vysoce se proslavili předkové naši v století XV. v umění tom, pokládaje u věci té Jana Žižku a spoluválečníky jeho nad Hanibala a Cesara. Taktéž velebil, kdykoliv mluvil o správě veřejné, našeho Otakara, Karla a Jiřího Poděbradského, z nichž zvláště tohoto jakožto dobrodince a příznivce Královéhradečanů nad jiné oslavoval a vděčně připomínal. Taktéž přiváděl — způsobem kalendáře historického — jednoho každého dne udalé se ve vlasti naší pamětihodné příběhy a nekrology mužů slavných a o vlast zasloužilých; u věci té pamatoval ovšem zvláště na naše slavné matematiky (Šindely, Šudy, Lvovické, Hájký, Bacháčky, Marky), jakož i na české básníky, historiky a předkem na slavné někdy členy řehole jezuitské, na M. Šteyra, zakladatele dědictví sv. Václavského, na Jiřího Plachého, statečného vůdce studentův Pražských r. 1648, a především na *Bohuslava Balbína*. Tohoto krajana svého pro jeho ráznou povahu, jeho důkladnou známost dějin vlastenských, jeho upřímnou lásku k jazyku a národu svému pokládal nejvýše mezi všemi členy řehole své, anobrž mezi všemi domácími učenými. Pročež způsobil také dne 29. listopadu r. 1788, kteréhož dne Balbín tehda před sto lety v Pražské kolleji Klementinské smrti sešel, zvláštní slavnost sekulární, při čemž činil na památku tohoto zasloužilého krajana svého řeč slavnostní a sepsal obšírný jeho životopis, jež také vydal tiskem takto: *Leben Bohuslav Alois Balbins, der Gesellschaft Jesu, von Königgrätz aus Böhmen. Beschrieben von St. Vydra a. n. herausgegeben am 29. Wintermonats 1788, an welchem Tage Balbin vor 100 Jahren sein ruhmvolles Leben beschlossen hat. Prag 1788.*²¹⁾

Vydrova vlastenská horlivost a upřímná láska k národu a jazyku svému nezůstaly také bez platného účinku na jeho posluchače, známé a přátele, ježto právě jeho přimlouváním a vyučováním z veliké části získáni byli národnosti naší onino mužové, kteří ku konci minulého a na začátku přítomného století byli nejpilnějšími dělníky na poli literatury naší, tehdaž téměř veskrz ladem ležící, i zajisté pohřešovali bychom až podnes leckterého z našich Nejedlých, Hněvkovských, Jungmanů, Rulíků, Marků, Rautenkranců, Zieglerů v řadě spisovatelův a vlastencův českých, kdyby oni nebyli druhdy bývali žáky Vydry našeho.

Jakož jsme právě vylíčili, byl Vydra muž opravdově nábožný, vysoce vzdělaný, šlechtitný, rázný a vlastimilovný; pročež nelze se diviti, že požíval obecné lásky, důvěry a šetrnosti, tak že v plné míře platila o něm vzácná slova Sirachova: „*Ejhle, muž od Boha a lidí milovaný, jehož památka jest v požehnání!*“ Lásky a šetrnosti této nedostávalo se mu toliko od žáků a přátel jeho, anobrž od osob všelikého stavu, řádu a povolání; hrabata Šternberkové, Kinští, lant-

krabě Fürstenberk, hrabata Schaffgotsche, Věžník, Hartík, sv. p. z Bornu, rytíři Bretfeld a Neuberk a jiné osoby urozené a vzácné pokládali sobě vysoce našeho Vydru a obcházeli s ním co nejšetrněji; tak též téměř všickni ve vlasti naší tehdaž v oboru věd a umění proslulí mužové vážili jej sobě vysoce, bavivali se s ním v rozmlouváních o věcech učených, humanitních a vlasteneckých, aneb dopisovali sobě s ním v téže příčině; slavní matematikové Jos. Steplink, Jan Tesánek, Ant. Strnad, Triesneker a jiní u věci té vynikající mužové, slavní přírodovědci J. Procházka, Klinkosch, J. Gruber, N. J. Jaquin, J. Ch. Mikau, Jirásek, Fr. J. Gerstner, T. Hanke a j., historikové a humanisté: Voigt, Dobner, Pubitschka, Steinbach, ScherschNIK, Pelcl, Ungar, Bienenberk, K. Procházka, F. Exp. Schönfeld, Maader, Cornova, G. Seibt, Bocklet, byli jeho důvěrnými přáteli a ctiteli.²³⁾ Taktéž tehdejší mladí spisovatelové: Thámové, Dlabáč, V. M. Kramerius, Fr. Tomsa, bratří Nejedlí, J. Jungmann, Hněvkovský, Rulík, Al. Pařízek a j. byvše z větší části jeho žáky a vychovanci a skrze něho probuzeni k vzdělávání řeči a literatury domácí, ctili Vydru jako svého otce, rádce a mentora; vůbec každý, kdo poněkud důvěrněji s ním obcházel, nemohl sice nežli chváliti a velebiti jeho šlechetnou povahu a spanilomyslné jednání, jakož se toho také v nejednom souvěkém veřejném i soukromém listu a spisu zhusta dočítáme.²⁴⁾ — Jaké to všeobecné lásky a šetrnosti náš Vydra času svého požíval, tomu vyrozuměti jest i z neobyčejného účastenství obyvatelstva Pražského při jeho smrti; neboť nad paměť lidskou nevidala města Pražská tak slavného a čestného průvodu pohřebního jako byl Vydrův, při němž přes panující tehdaž velmi nepříznivou povětrnost viděti bylo osoby všelikého stavu, řádu, věku, pohlaví a vyznání, a sotva kdy vyléváno tolik upřímných slzí jako nad rakví a mohylou Vydrovou!

Vydrovu neocenitelnou působnost učitelskou, jeho nevšední znalost umění matematického a jeho upřímné usilování o mravní a vědecké vzdělání mládeže domácí uznávali i napotom vždy jeho posluchačové, jakož i veškerá fakulta filosofická, jejímž údem a opravdovou ozdobou byl po tolik let, připomínala sobě vděčně veliké zásluby Vydrovy. Pročež byl také společným jich působením r. 1816 v síních c. k. universitní biblioteky Pražské zřízen Vydrovi zvláštní pomník, kteréžto poctivosti se kromě Steplinga až dosaváde žádnému údu Pražské fakulty filosofické nebylo dostalo. Pomník tento skládal se z poprsí Vydrova²⁵⁾ v rouše řeholním, spočívajícího na sloupu čtverhranném, na němž se četl tento nápis: *Stanislaus Wydra e soc. Jesu, natus Reginae Hradecii 13. Nov. 1747, defunctus Pragae 3. Dec. 1804, mathesis in univ. Prag. ann. 30 professor, doctus, pius, candidus, patriae & professionis suae peramans et collegis et discipulis suis carissimus. Posuit facultas filosofica ann. 1816.* — Pomník tento odhalen jest dne 20. července l. 1816 s velikou slavností u přítomnosti senátu akademického a mnoho hostí vzácných a učených i bývalých žáků Vydrových, při čemž professor L. Jandera, Vydrův žák a nástupce na stoličce učitelské, činil obsírnou řeč, v níž šíře vypsal život a působení neocenitelného učitele svého.²⁶⁾

Ukončujíce přítomné vypsání života a působení Stan. Vydry připomínáme, že jsme sobě u věci té poněkud šířeji počínali z té příčiny, poněvadž jsme až dosaváde pohřešovali v jazyku českém sepsanou biografii tohoto šlechtetného a vysoce zasloužilého muže, a tudíž jsme to pokládali za svou povinnost, obrátiti pozornost generace nynější na tohoto v svém způsobu snad jediného vlastence, který jsa . . .

„ . . dobrý jak jich málo v světě,
člověk, pěstoun, kněz a Čech“ —

ve svém šlechtetném konání a vlasteneckém usilování zůstavil nám příklad všelikého následování hodný a pročež toho za své vzácné a počestné práce, kteréž pro dobré a počestné vlasti a národu svého drahně let konal a nesl, vším právem zasluhuje, aby památka jména jeho potomkům byla zachována a od nich dle zasloužení chválena a velebena !

PŘIPOMENUTÍ.

¹⁾ Otec i matka Vydrovi chovali zvláštní náchylnost a šetrnost ku květinovému a tehdáž rozšířenému řádu jezuitskému, v němž bylo také času toho několik jich blízkých příbuzných; na př. slavný toho času kazatel a missionář a poslední představený dědictví sv. Václavského P. Aleš Fleischer byl bratrovcem matky Vydrovy.

²⁾ „*Žáčkem*“ vyrozumívá se spis M. Steyera: „*Výborný dobrý prostředek, jak se má dobře po česku psáti*“, který r. 1668, 1730 a 1781 byl vytištěn. — „*Brus jazyka českého*“ jest jezuita Jiř. Konstance spis: „*Lima lingua bohemica*“ r. 1667 vytištěný. „*Brus trna lidského jazyka*“ jest překlad Drexlerova naučného spisu: „*Orbis Phaëton*“ r. 1637 a napotom ještě několikrát a posléze r. 1762 s titulem: „*Podpal lidského jazyka*“ působením jezuita Václ. Ludy nákladem dědictví sv. Václavského vytištěný.

³⁾ Tehdejší učitelové Vydrovi *Fillippi* a *Sind* byli muži vzácní a ctihodní; onen vynikal nevšední vědomostí historie obecné, pak řeči a literatury řecké; tento byl důkladně vzdělán v jazyku latinském a byl slovutným paedagogem, uměje své přednášky a úlohy studujícím dávané výborně zříditi, bera látky k nim obyčejně ze souvěkých příběhů, ku př. z tehdejší války korsikánské, čímž žáci k větší horlivosti a účastenství bývali povzbuzováni.

⁴⁾ Dědictví sv. Václavské zřízeno bylo ku konci století XVII. k vydávání dobrých knih katolických, působením zvláště jezuita M. Steyera, o čemž viz širší zprávu v „*Rozpravách*“ J. a H. Jirečka. Dědictví to chovalo se v Pražské jezuitské kolleji Novoměstské; představeným jeho býval vždy jeden starší jezuita, bývalý kazatel a missionář. V druhé polovici století XVIII. byli takovými představenými: Václav Luda, J. Kopal, Leop. Fabricius a Aleš Fleischer, újec Vydrův, který byl posledním představeným dědictví toho.

⁵⁾ *Stepling Josef* (nar. r. 1716 † 1778), jeden z nejdůvtipnějších učených v oboru matematickém a fysikálním času svého, který učením Newtona, Eulera, Wolfa a Leibnice na Pražské universitě naproti panujícím tam až po tu chvíli náhledům Aristotelovým volný průchod zjednal; bylť ředitelem studia matem. a fysik., zakladatelem Klementinské hvězdárny a kabinetu fysikálního tamtéž; sepsal mnoho děl a pojednání matem. a fysik.

⁶⁾ *Tesánek Jan* (nar. r. 1728 † 1788), vychovanec Steplingův a professor fysiky na universitě Pražské; po r. 1773 byl professorem vyšší matematiky a po smrti Steplingově (1778) ředitelem studia matem. a fysik. na universitě Pražské; bylť muž nanejvýše důvtipný a podal mnoho pojednání do akt učené společnosti Pražské.

⁷⁾ P. *Karel Přikryl*, nar. r. 1715 v Praze, muž učený a zkušený; zdržoval se delší čas jako missionář ve východní Indii a jmenovitě v městě Goa; vraceje se odtud byl s několika ještě jezuitů v Lisabonu zatčen a šest let v tuším

vězení tam držán. Byv na to na svobodu propuštěn žil v Čechách a byl posledním rektorem kolleje Královéhradecké, kdež zemřel r. 1785. Zůstavil mimo jiné zvláště zajímavé listy, v nichž vypisuje rozličné krajiny indické.

⁹⁾ Jeden z nejhorlivějších přímlovčích u věci té byl sv. p. Věžník, místo-president gubernia českého, který vyrozuměl, jak vysoce spůsobilý jest Vydra k úřadu učitelskému, dle vši možnosti o to se zasazoval, aby Vydra zůstaven byl i napotom v úřadě tom.

⁹⁾ J. L. Ziegler a Inoc. Dostal přebývali jako studující u Vydry a byli, když docela oslepnul, jeho každodenními společníky.

¹⁰⁾ L. Jandera odkládal však práci tou, až pak Pražský kanovník a skolastik V. Lenhart, exjezuíta a důvěrný přítel Vydrův, u věci té na Janderu důtklivě naléhal, tak že on rukopis ten co textu samého se týče, přehledl a jej Fr. Tomsovi odevzdal, který jej i co do jazyka a slohu opravil. Zkorigovaný spis ten byl potom — ovšem již po smrti spisovatelově — nákladem c. k. normální školy vytištěn takto: *Počátkové arytmetiky od Stan. Vydry*. Vydání od Lad. Jandery v Praze 1806, 8° str. 254 kromě předmluvy.

¹¹⁾ Epigramy tyto jsou formou i obsahem svým nemálo zajímavé, ježto z nich vychází, jak klassicky vzdělán a jak nábožný a spanilomyslný byl náš Vydra, jak vysoce sobě žádal zraku bývalého, aby mohl zase vynucovati milované žáky své. Některé z epigramů těchto jsou i důležité k biografii a charakteristice Vydrové, ku př.

Epigr. 47.

Cur inter Germanum et Bohemum rara est amicitia?

Esse nequit Böhmo Germanus fidus amicus,
Nempe pares inter durat amicitia.
Rus colit et pacem: cupiens non multa Bohemus,
Germanus Martem spirat et arma petit.
Germani lingua est Böhmi contraria linguae,
Hinc inde sensus jungere utrumque nequit.
O Germane tuam non horret discere linguam
Böhmus! Tu curas ejus et ore loqui?
Illi discendo nolim te dicere ineptum,
At contemptorem dicere fors potero?
Jamsi pro nihilo praestans tibi lingua Bohemi
Ducitur, utentem, quomodo amabis, ea?

Epigr. 61.

Quibus dotibus instructum oportuerit esse verum Jesuitam.

Qui voluit Jesu praestans audire sodalis:
Debebat sanctus, doctus et esse sagax.
Namque Deo sanctus placet. Ornat doctus amicos
Artibus. Eludit tela inimica sagax.

Epigr. 72.

Quam anno 1802 coepi bohémico idiomate scribere mathesim, nunc dicto.

Scribere quam coepi, nunc coecus Mathesim,
Te recreare nova luce Bohemé! volens.

¹²⁾ Zajímavé jest, čeho se u věci té, dočítáme ve spisu: *Ausführliche Nachrichten über Böhmen*, Salzburg 1794. Spisovatel vypsav město Hradec Králové, přidává toto: Dieser Stadt verdankt Böhmen mehrere seiner gelehrtesten Männer, unter andern den Dichter Balbin, den Mathematiker Wydra; welchen man ungemein und als eine Zierde der Prager hohen Schule rühmt; er ist des grossen Steplings Schüler. Ich machte mit ihm beim H. Astronomen Strnad Bekanntschaft und dieser stimmte in das Lob ein. Seitdem habe ich den Vorsatz erneuert, gegen physiognomische Urtheile auf meiner Huth zu sein. Professor Wydra hat im Aeusseren nichts als eine unverstellte Bescheidenheit mit einem grossen Manne gemein.

¹³⁾ Takto vyšla tiskem: R. 1793 kázání, které činil v chrámu sv. panny Markéty v Břevnově, když klášter ten osmý věk svého založení slavil; r. 1796 kázání na den sv. prvomučedníka Štěpána v chrámu téhož svatého v slavném Nov. M. Praž. r. 1795; r. 1797 kázání v chrámu P. sv. Ignáce na dobytčím

trhu na text biblický: „že kdož žítí chtějí v Kristu, trpěti budou protivenství,“ které tehda neobyčejnou sensací způsobilo; r. 1798 *kázání v chrámu P. svat. Haštala přednesené* a j. v. — Později sebral Vydra svá porůznu vytištěná kázání příležitostná a rozmnožil je jinými ještě vydal je dohromady s titulem: *Svazek kázání svátečních, která v rozličných místech, zvláště v slavných městech Pražských činil St. Vydra* atd., v Praze 1799. — Z jeho latinských řečí a kázání vyšla toliko jedna tiskem, totiž: *Oratio fanebris dum alma sodalitas latina major B. Mariae Vir. ab archangelo salutatae Pragae piis suorum manibus parentaretur*. Pragae 1780.

¹⁴⁾ Jakož známo, sepsal poslední generál řádu jezuitského Ricci před jeho zrušením ve vězení svém, na krátce nežli zemřel, apologii tovaryšstva Ježíšova a odevzdal ji osobám při jeho smrti přítomným. I Vydrovi dostal se přepis apologie té do rukou, který potom neváhal při každé příležitosti k ní se táhnouti, anobrž i veřejně ji předčítati, třeba že mu proto častokráte bylo domlouváno i ztrátou stolice učitelské vyhrožováno. Všim tím nedal se však Vydra nýliti, maje to za svatou povinnost muže počestného a pravdymilovného, hájiti své a stavu svého cti proti utrhaní a bezpráví jemu činěným, i nalézaje při tom útěchy v slovech biblických, sobě za heslo zvolených: „*Omnes, qui pie volunt vivere in Jesu Christo, persecutionem patientur.*“

¹⁵⁾ Takovýchto vtipkářů a hanců bylo času toho i mezi údy university Pražské; jmenovitě měl A. G. Meissner, z Drážďan do Prahy povoláný professor estetiky a horlivý evangelík, tu slabost do sebe, že zhusta ve svých přednáškách obřady katolické a jmenovitě řád jezuitský a při tom svého kollegu Vydra, pro jeho nábožnost a kněžskou horlivost, za terč vtipků svých volával. Vydra však mu toho nikdy nesplácel stejnou měrou, alebrž choval se k němu vždy nestranně a šetrně, tak že Meissner nejednoukrátě křehkosti své litoval a Vydra za odpuštění žádal.

¹⁶⁾ Nejvíce Vydra liboval sobě v pracích Horácových a Vergilových, jichž menší básně téměř veskrze uměl nazpamět. Bez Horáce nevyšel nikdy na procházku ani na cestu delší, taktéž neopomenul žádného dne přechísti sobě jednu nebo dvě satiry a několik ód jeho.

¹⁷⁾ Úplný seznam těchto kusů zkoušecích čteme při thésích z r. 1802: *Tentamina e masesi pura et applicata ab anno 1774 usque ad annum 1802*. Pragae 1802.

¹⁸⁾ Ukazujeme u věci té toliko k *Tadyášovi Haenkeovi*, jež Vydra času svého schválil za vychovatele domácího tehdejšímu váženému professorovi chemie a botaniky J. Ch. Mikanovi, čímž byl položen základ k pozdější přírodovědecké slávě našeho Haenke.

¹⁹⁾ Trefně u věci té pověděl o Vydrovi básník (V. Nejedlý):

„Outlá srdce k ctnosti veda vnadil,
v umění by božském prospěla,
pro ně pohodlí a život sadil,
aby moudrosti se dotřela.
Jako přítel slovy lahodnými
kleslé od záhuby odvrátil;
nepřipustil, blud by krásicemi
bublinami duše zachvátil.
Proto žáci k němu přilhnuli
se co děti k otci dobrému,
myšlení i srdce rozvinuli
rádi učiteli moudrému.“

²⁰⁾ Jana Nejedlého óda na St. Vydra z r. 1796.

²¹⁾ Tuto neobyčejnou horlivost Vydrovu u vzbuzování mládeže k vzdělávání jazyka k národnosti české trefně líčí básník takto:

„ . . . . . Čechy požehnané
víc než důstojnosti miloval,
a lásce pro vlast drahou svrchované
mládež vznikající povzbuzoval;

kteráž jeho . . . . .

řeči s nadočkovou dychtivostí
poslouchala jak med plynoucí,

jestli mocnou pudil výmluvnosti
 Čechy k slávě věčně kvetoucí;
 jestli v lásce k vlasti tvrdil syny
 milostnými etců obrazy,
 ze sna hlubokého budil činy,
 prosbou, příkladem i důkazy.
 V každém Čechu duše poskočila,
 k nebi pozdvihla si myšlení,
 jasná moudrost cestu prokrestila
 k pravdě, cti a Čechu vzbuzení.
 Všickni všudy uzavřeli svatě,
 Že chtí muži šlechtnými být,
 byť se stkvěli v hodnosti a zlatě,
 nad poklady vlast svou věčně ctít.
 Oheň ctnostný hořel v srdci mladém,
 Vydrau jak lev povstal vlastenec! . . .“

V. Nejedlého elegie na St. Vydra r. 1804.

²²⁾ Co jsme tuto připomenuli, to nejdennkráté seznali jmenovaní mužové sami, zřejmě tvrdíce, že by — tak jako mnoho jiných českých jinochů — byli bezpochyby tolikéž oni propadli valně se tehdaž v Praze a v Čechách rozmahajícím schöngestství, kdyby Vydra, jakož vůbec, tak předkem i v této věci nebýval jejich zkušeným vůdcem a opravdovým mentorem.

²³⁾ Zvláštní ctitelové a příznivci Vydrovi byli svou vzdělaností tehdaž na slovo brání hrabata *Jáchym a František Šternberkové*, jakož i hrabě *František Kinský* († 1805), slavný organisator c. k. Novoměstské akademie vojenské a muž nad jiné v umění matematickém a strategickém vycvičený a národu svého upřímně milovný. Taktéž známý archeolog *K. J. ryt. z Bienenberka*, ačkoliv času svého naříkán byl co *osor cleri*, velikou úctou lnul k našemu Vydrovi, který jej na vzájem za jeho horlivé sobě všimání vlastenských památek historických a zvláště Královéhradeckých vysoce pokládal a s ním důvěrně obcházel. Vydra sepsal také předmluvu k spisku Bienenberkovu o Podmokelském pokladu: *K. J. Bienenberg's Abhandlung über die bei Podmoke im J. 1771 gefundenen Goldklumpen*.

²⁴⁾ Tak se pronesl jeden velmi učený muž již před drahně lety o našem Vydrovi v tento rozum: „Wydra gehörte zu jenen gesinnungstüchtigen Männern, welche sich weder durch widrigen Wechsel des Schicksals, noch durch die Macht der Mode gegen dasjenige bestimmen lassen, was ihnen werth, theuer und heilig geworden. Als ein solcher charakterfester Mann scheute sich Wydra nie seine Stimme zur Vertheidigung der geschmähten Nationalsprache zu erheben und suchte vielmehr die Liebe zu derselben wo möglich zu wecken.“ Zvláště pak povšimnutí hodné jest to, co bývalý Pražský professor a dlouholetý kolega Vydrův, již výše připomenutý *A. H. Meissner*, v letopisech fakulty filosofické o Vydrovi, — jehož se byl nejdennkráté vtipky svými nešetrně dotknul, — před svým odchodem z Prahy připomenul takto: „Wydra war Exjesuit und liess selten eine Gelegenheit, dessen zu erwähnen, unbenutzt; war eifrig in seiner Religion, sehr pünktlich in der Befolgung ihrer Pflichten und Gebräuche, und seine Zuhörer hatten vordem seinen Eifer in diesem Punkte zu mancher Nachsicht in andern Punkten gelenkt; aber er war ein rechtschaffener, gutwilliger Mann, Enthusiast für seine Wissenschaft, unermüdet in seinem Amte, so lange sein Körper es ihm gestattete, verträglich gegen seine Amtsgenossen und ausdauernd in seiner Freundschaft. Sein Herz, es richte in jener Welt welcher Richter man wolle, wird gewiss stets vor ihm Belohnung finden.“

J. Jungmann — zajisté jeden z nejvýznamnějších a víry nejhodnějších žáků Vydrových — povahu a zásluhy tohoto svého nezapomenutelného učitele a příznivce, opěvuje r. 1808 smrti jeho, vyličil krátce, avšak trefně takto:

„Otec žákům, dobrý pastýř stádu,
 vlasti žil, nic sobě sám,
 odpust hano, žil i svému řádu,
 Bohu žil a uměním!“

Jan Nep. Nejedlý.

Bez lichvy všem světlo učenosti
jako slunce vzněcoval,
a kdy statkem přispět nemoh' dosti,
srdce s chudým sděloval

Umřel, ale paměť jeho kvete
po veškeren času běh;
bylť jest dobrý, jakž jich málo v světě,
člověk, pěstoun, kněz a Čech!²⁵⁾

²⁵⁾ Vydra dal sebe ve svém mužném věku v oleji malovati; dle zdařilého obrazu toho, který se až podnes spatřuje v biskupské semináři Královéhradecké, dali později jeho ctitelé zhotoviti na mědi podobiznu Vydrovu. Na obraze tomto v 4° aquatintou pěkně vzdělaném spatřujeme poprsí Vydrovo v rouše kněžském s čepičkou na hlavě a pod tím nástroje matematické a kvetoucí slunečnici s tímto nápisem: „*Stanislav Wydra, k. k. Professor der reinen und angewandten Mathematik an der Universität zu Prag.*“ Obrázek tento jest nyní již velmi zřídka spatřiti, a my jsme až dosavade viděli jenom jedinký exemplář u P. Jos. Devotyho, někdy děkana v Mikulovicích, odkudž se obraz ten s jinými jeho knihami dostal prý později do gymn. musea Chrudimského.

²⁶⁾ Bohužel byl pomník tento před několika lety ze síně té odstraněn a povaluje prý se kdesi na chodbě tanmí.

JOSEF MILOSLAV RAUTENKRANC.

KNĚZ A SPISOVATEL VLASTENSKÝ. *)

Josef Rautenkranc¹⁾ — druhý člen nadepsaného trojlístku Královéhradeckého a času svého jeden z nejbedlivějších strážců Sionu a Parnassu domácího i z nejpilnějších dělníků na národu našeho roli dědičné — spatřil světlo vzdejší dne 2. března l. 1776 v kr. krajském a věnném městě Hradci nad Labem, v domě č. 227 na podloubí za kostelem sv. Ducha (nyní Hartmanovském), z otce *Františka* a matky *Doroty Rautenkrancových*, kteří se z počátku krupařským, později vinařským obchodem živili. Otec František Rautenkranc byl dvakráte ženat; v prvním manželství splodil čtvero synů: *Josefa*, *Mikuláše*, *Jana* a *Františka*, a dceru *Annu*. Nejmladší ze synů těchto, František, oddal se stavu vojenskému, všickni ostatní oblíbili sobě však stav duchovní, z nichž nejstarší byl sice nejmenší a nejslabší, avšak nejbystřejší, všickni pak vynikali zděděnou po otci dobrosrdečností.

Prvního vychování dostalo se Rautenkrancovi v domě jeho otce, který jsa muž srdce dobrého a šlechetného a vůbec pravý to Staročech, prohlížel k tomu, aby i děti jeho záhy vedeny byly k pravé nábožnosti a lásce k Bohu a bližnímu. Vyučiv se Josef Rautenkranc na Hradecké škole hlavní základním vědomostem literním a vycvičiv se také ve zpěvu a hudbě, dán jest v desátém roce stáří svého na gymnasium tamtéž, na němž z části ještě vyučovali učitelé ze zrušeného tovaryšstva Ježíšova. Zde vzdělal se při své čilosti, chápavosti a pilnosti v jazyku německém a latinském i v jiných předmětech školních a skončiv s dobrým prospěchem třídy gymnasijní odešel r. 1790 do Prahy na studie filosofické, dospěv sotva patnáctého roku. — Na universitě Pražské vyučovali tehdáž muži učeností a věhlasností svou na slovo braní, jakož byli: Ig. Seibt, Meissner, A. Strnad, Poklet, Kornova a předkem ctihodný krajan Rautenkrancův St. *Vydra*, jichžto učení a příklady měly nemalý účinek na vzdělání a budoucí směr života jeho.

Ačkoliv Rautenkranc byl narozen a odchován v městě českém, tolika slavnými příběhy i vzácnými a učenými muži proslulém, a ačkoliv již jako gymnasista i česky básnil, nicméně — dle tehdejšího po-

---

*) Vytisknuto v Čas. Č. Mus. 1867., str. 191 a 274.

němčovacího způsobu vychovatelského — jal sobě více libovati v německé, času toho bujně rozkvétající literatuře, čítaje bedlivě oblíbené tehdaž básníky: Ev. Kleista, Bürgera, Höltého, Rabenera a j., jakož i filosofická díla Kantova, Herderova, Lessingova a j. v. Avšak stařícký Vydra (tento *verbo vitague Ješu deditus reginohradecensis Archimedes*), poznav v krajanu svém jinocha nad míru důvtipného a pro vše dobré a krásné zaujatého, přimlouval mu důtklivě, aby vedle jiných vědomostí předkem také hleděl nabyti důkladné známosti jazyka mateřského a působiti pak k oživení literatury domácí. K povzbuzení tomuto Rautenkranc neváhal bedlivě navštěvovati přednášky profesora Fr. M. Pelcla o české literatuře a horlivě čítati starší i novější knihy české a seznámil se takto v krátkém čase se všemi muži, již se tehdaž zasazovali o pozdvižení národnosti a vzdělání literatury české — s Dobrovským, V. Krameriusem, Dlabačem, V. Thámem, Pařízkem, Puchmírem, Hněvkovským, Vojtěchem a Janem bratřími Nejedlými, Tomsou, Rulíkem a jinými ještě vlastenci. Při tom cvičil se tolikéž v jazyku vlašském, francouzském, polském a ruském a pokoušel se později též v českém veršování a v překládání jazyků řečených do češtiny.

Zvoliv po skončených studiích filosofických stav duchovní, R. odbyl na podzim r. 1797 studie theologické; čítaje však teprv jedenmécitma let věku svého, nemohl býti vysvěcen a tudíž bylo mu čekati až do 31. března r. 1798, kdež — obdržev prominutí vyměřeného k stavu kněžskému stáří kanonického — vysvěcen jest na kněžství tehdejším biskupem Královéhradeckým Marií Tadyášem hrabětem z Trautmansdorfu, načež dne 3. května t. r. vyslán jest za kaplana do Nebovid v Čáslavsku. Několik prázdných měsíců před tím, kdež neměl ještě stálého zaneprázdnění, Rautenkranc užil k pracím literárním a mimo jiné přeložil tehdaž k žádosti několika venkovských hospodářů Wiegandův německý spis: *Naučení pro ovčáky a jiné držitele ovčínů* do češtiny, který r. 1798 v Praze vytištěn byl.

V Nebovidech však Rautenkranc dlouho nezůstal, byv již dne 6. února l. 1799 přesazen na kaplanství do Cirkvice. Zde i tam pracoval co nejbedlivěji na vinici Páně; avšak za příčinou přílišného namáhání začal na prsa churavěti a krev plvati, pročež nucen byl vzdáti se všech prací pastýřských a odebrati se na zatímní odpočinek, který mu dekretem, z konsistoře Hradecké dne 1. srpna l. 1802 vyšlým, z počátku jenom na půl léta, později však na neurčitý čas byl povolen. Rautenkranc zůstával nyní v Hradci Kr. u rodičů svých, kdež právě (r. 1802) přičiněním nadepsaného biskupa M. T. z Trautmansdorfu zřízen jest ústav theologický. Vyrozuměv, jak vysoce zapotřebí jest každému duchovnímu, aby byl důkladně znalý jazyka domácího, a že se takové známosti našim mladším duchovním času toho na mnoze nedostávalo, Rautenkranc obrátil na to pozornost jmenovaného biskupa a příznivce svého i nabízel se mu, že sám zdarma cvičiti chce tamější posluchače theologické v jazyku a krásorečnictví českém. Když k tomu biskup přivolil, a to v té míře, že nařídil, aby všickni theologové bez rozdílu národnosti čtení česká navštěvovali, Rautenkranc započal v listopadu léta 1802 své přednášky o jazyku a literatuře české, zahájiv je jadrnou a důtklivou řečí, v níž ukazoval: *Proč a kterak dokonala*

češtiny známost českému duchovnímu pastýři potřebna jest a mezi nejhlavnější vlastnosti a povinnosti se počítá? ²⁾

Rázné, důkladné a při tom zajímavé přednášky Rautenkrancovy působily velmi dobře na mladé theology; bohužel však trvaly jenom po zimní půlletí, poněvadž mezi tím dne 11. března l. 1803 Rautenkrancovi propůjčena jest Chudekovská fundace v m. Jaroměři, při čemž mu dala tamější obec ještě sto čtyřicet zlatých platu ročního a zdarma byt s tím doložením, aby za to měl také dohlídku ke škole městské a aby soukromě vyučoval vždy několik chlapců v předmětech stříd gramatických.

V Jaroměři Rautenkranc pobyl jako soukromý učitel stříd jmenovaných tři léta; neboť zotaviv se poněkud na zdraví svém, ucházel se již na začátku r. 1805 o faru Nebovidskou, již však neobdržel, za to stal se dne 15. října l. 1805 katechetou na škole v Nových Dvorch v Čáslavsku. Zde působil napotom tak platně a výborně, že škola ta již r. 1807 byla povýšena na hlavní normální a Rautenkranc jmenován jest prvním jejím ředitelem a zkvetla na to pod jeho správou v té míře, že byla tehdaž pokládána mezi nejlepší školy v celé diécesi hradce. — V Nových Dvorch Rautenkranc zůstal sedm let, požívaje tam obecné přízně a důvěry; zvláště byl také oblíben u tamní vrchnosti, slavného tehdaž Rudolfa hraběte Chotka z Chotkova, jehož byl i bibliotekářem, za kterouž příčinou spořádal a popsal také vybranou bibliotéku hraběcí, jež měla svým časem vystavena býti v novém nádherném zámku „Kačíně.“

Po celý ten čas Rautenkranc obíral se vedle svých prací úředních předkem tolikéž literaturou domácí a sepsal zvláště také několik zpěvů a svolání, v nichž vyzýval k lásce k vlasti a domu rakouskému, kteréž v tehdejších bězích válečných nemalý měly účinek na obyvatelstvo venkovské. — Rautenkranc r. 1811 ucházel se o faru Církvicovou v Čáslavsku, při čemž mu k ušetření času a výloh na cestu do Hradce Kr. od vlády zemské povoleno bylo, aby mohl odbyti zkoušku konkursní u svého vikářského úřadu na Horách Kutných. Ježto však místo to propůjčeno bylo jinému kandidátovi, žádal roku na to příštího za faru Sedleckou, úmrtím Roberta Křenka tehdaž uprázdněnou. Ačkoliv Rautenkranc dosaváde vedl správu duchovní a školní toliko na patronátech soukromých, nicméně pro své nevšední zásluhy paedagogické a vlastenecké presentován jest od konsistoře kralohradecké v návrhu — o faru tu c. k. dvorské administraci statků náboženských podaném — na prvním místě a obdržel ji také nejv. rozhodnutím dne 27. srpna 1812 seslaným. — Místo to spravoval s neobyčejnou horlivostí a výborným prospěchem svých osadníkův až do své smrti.

Namáhavým kázáním v rozsáhlém chrámě Sedleckém, častými delšími chůzemi bez ohledu na počasí pěšky konanými, a vůbec nevšední svou horlivostí u vykonávání svých povinností pastýřských, Rautenkranc začal po několika letech znovu churavěti na prsa a krev vyhazovati, k čemuž přidružila se ještě veliká slabost žaludku za příčinou nemírného sedání při stolku psacím a častého bdění nočního. Nicméně ucházel se r. 1815 o faru Plánskou v diécesi pražské, již však neobdržel, ačkoliv konsistoř hradecká jej co nejvřeleji pražské konsistoři schvalovala.

Jsa nemálo již churav, Rautenkranc r. 1816 ten týden po velikonoci vykonal za pilnou potřebou při sychravé povětrnosti pěšky cestu do Hradce Kr. Přišed pak tam onemocněl nemálo, tak že musil na několik dní ulehnutí na lože a — proti svému obyčeji — do Sedlec dovezen býti. Od té chvíle nemohl se více již náležitě zotaviti, ježto zvláště žaludek jeho byl tak zeslábl, že kromě odvaru balšámového a léků rozličných téměř ničehož jiného nemohl požití. Takto chřádnul a scházal den ode dne, až konečně dne 22. července v neděli osmou po sv. Trojici l. 1817 o 2. hodině rauní v čtyřicátém sedmém roce věku svého na věčnost se odebral, byv před tím opatřen svátostmi umírajících od svého přítele, tehdejšího exposity Malínského, Josefa Devotyho. Dne 24. července t. r. pohřbeno jest mrtvé tělo jeho na pověstném hřbitově Sedleckém u slavném průvodu, jež vedl tamní vikář a arcikněz kutnohorský Ferd. Hausa, jsa provázen veškerým kněžstvem okolním a nesčíslným množstvím lidu z blízka a z dále k tomu příšlého.

Vypsavše příběhy života Rautenkrancova, pokusíme se nyní šířeji vyličiti povahu a vyčísti mnohostranné působení jeho. — Rautenkranc byl muž, s jakými se zřídka setkáváme v dějinách novější literatury domácí. Byltě všestranně vzdělaný, v jazycích klassických důkladně vy-cvičený, jakož i řeči polské, ruské a francouzské dobře znalý, zvláště pak v češtině a literatuře její dobře zběhlý, tak že jeho prosaické práce, co srozumitelnosti, jadrnosti a vybroušenosti jazyka se týče, s Procházkovými, Krameriusovými a J. Nejedlého spisy dobře srovnati se mohou; nad to byl spisovatel a básník úrodný a oblíbený a vlastenec horlivý, jsa domu panujícím, vlasti a národu svému co nejupřímněji oddán a při tom všem paedagog výborný a duchovní správce bedlivý a příkladný. Co se předkem literární činnosti Rautenkrancovy týče, vychází, že již jako gymnasista skládal a deklamoval básně české a německé. Přišed do Prahy a seznámiv se s vlastenci a básníky tam žijícími: Puchmírem, V. Nejedlým, Hněvkovským a j., pokračoval ve veršování českém v té míře, že máme od něho básně všelikého způsobu. Nejstarší vytištěná báseň jeho pochází z r. 1796: ³⁾ „*Přivítání máje*.“ V mladších letech skládal na mnoze i básně erotické a humoristické, jež později obyčejně u veřejnost podával s podpisem: *Miloslav Rau-tovský*. ⁴⁾ Pokud byl katechetou a ředitelem školy novodvorské, vzdělal rozličné písně dětské a školní k zpívání ve škole a při brách a školních slavnostech určené. ⁵⁾ Mimo to složil básně přátelské, ⁶⁾ příležitostné, ⁷⁾ naučné, nábožné a církevní, ⁸⁾ jakož i několik písní vlasteneckých; ⁹⁾ taktéž vyložil rozličné básně z jazyků cizích do češtiny. Básnické práce tyto vydával jednak o sobě, jednak ve sbírkách a časopisech tehdejších, v Puchmírově: *Sebrání básní a zpěvů*, v Nejedlého *Hlasateli* a Hromátkových *Prvotinách pěkných umění*. Za naší paměti dal je bývalý přítel Rautenkrancův † děkan Vojt. Nejedlý sebrati a vytisknouti ve druhém svazku básní Puchmírových r. 1836 v Praze vydaných, a to na str. 75 až do str. 161. ¹⁰⁾

Všechny básnířské práce Rautenkrancovy, vyjímajíc písně vlastenecké, mají do sebe jakýs ráz idylický a jsouce prosty všelikého dělaného citu, a ať tak díme, všeliké škrobené fantasie, zajímají — byť

se jim zde onde nedostávalo i vyššího vzletu a překvapujících obrazů básnických — nicméně svou nenuceností, plynností a prostou naivností, která ovšem zde onde jest poněkud až příliš nápadna. — Vůbec Rautenkranc skládal verše své spíše z ochotnictví a dle událých se okolností, nežli z pravého nadšení básnického, a zdá se, že sobě v nerýmovaných hříčkách anakreontických snadněji a zdařileji počínal, nežli v skladbách rýmovaných, kde se zhusta setkáváme s rýmy až příliš improvizovanými.¹¹⁾ Nicméně, hledíc k účelu básní těch, zvláště vlasteneckých a školních, a k účinkům, jakých se jimi času svého chtělo dosíci a skutečně i dosáhlo, nelze nám jinak, nežli pokládati je za velmi platné a důležité, vůbec za díla v literatuře naší podstatnější, nežli leckterý sebe obšírnější svazek novějších znělek a básnických pokusův a překladův.

Kromě rytmičtých básní Rautenkranc zdělal a přeložil také některé povídky, zeměpisné a historické obrazy, podobenství, anekdoty a t. p. a podal je tolikéž do Hlasatele a Prvotín.¹²⁾ Taktéž sepsal několik větších prosaických pojednání obsahu naučného,¹³⁾ z nichž zřejmě vychází, jak důmyslný a praktický muž byl a jak výborně se znal v jazyku mateřském a jmenovitě ve srozumitelném a prstonárodním vykládání všelikých sebe vyšších vědomostí.

Přicházejíce takto k působení Rautenkrancovu jakožto učitele praktického, připomínáme, že se tu s ním setkáváme na poli, na kterém, co spůsobivosti a horlivosti se týče, času svého sotva měl koho sobě rovného, tak že ho vidíme státi v přední řadě tehdejších učitelův a vychovatelů domácích, jakož pak nám také téměř ve všech jeho spisech směr paedagogický v oči bije. — Rautenkranc cítil v sobě takřka již od dětinstva zvláštní povolání k učitelství a zanášel se již jakožto studující v otčině své a potom i v Praze vyučováním dítek a žáků mladších. Po skončených studiích filosofických odhodlal se, — jak se podobá, působením ctihodného krajana svého St. Vydry, — k stavu kněžskému, a to zvláště z té příčiny, že měl za to, kterak jako duchovní nejspíše a nejplatněji bude moci působiti na poli domácího vychovatelství a národního vzdělávání. — Jsa po svém vysvěcení na kněžství zřízen za kaplana, navštěvoval ne-li každodenně, alespoň několikráte za týden farní a filiální školy v osadě své, vyučuje tu bedlivě mládež v náboženství a jiných věcech užitečných. — Maje povolání učitelské vždy před očima, nabídl se sám také když se stal r. 1802 deficientem k vyučování theologův hradeckých v češtině a přijal na to fundaci v Jaroměři zvláště proto, že tím nabyt příležitosti, alespoň jakožto soukromý učitel, moci cvičiti několik žáků v náboženství, češtině a předmětech gramatikálních, kterémuž vyučování oddal se s takovou bedlivostí, že žáci jeho zkoušky své na gymnasiu hradeckém pokaždé s výborným prospěchem odbývali. Při tom hleděl vždy v útlých srdcích svěřené sobě mládeže budit lásku k vlasti a řeči národní, ukazuje k důležitosti a potřebě dokonalé známosti jazyka mateřského, k jeho ohebnosti, lahodnosti a jadrnosti, jakož i k jeho příbuzenství s jazyky klassickými, a veda žáky své k překládání z jazyků těchto do češtiny. — Vyrozuměv již za svých studií, kterak literaturu klassickou sluší pokládati za nepřebranou studnici všelikých krás a vědomostí a kterak všechny novější literatury prostředkem jejím se vzdělaly, zdokonalily a rozhojnily, Rautenkranc v soukromých i ve-

řejných dopisech k přátelům svým ukazoval k potřebě, aby také Čechové po té cestě kráčeli a takto jazyk svůj k vyšší dokonalosti a ohlednosti přivéstí hleděli. I přiložil sám k věci té ruku a počal vykládati do češtiny některé ódy Horácovy, epigramy Marciálovy, písně Anakreonovy a zajímavé životopisy Kornelia Nepota.¹⁴⁾

Rautenkranc přišel r. 1805 za katechetu do Nových Dvorů, věnoval všeliké síly své tomu, aby vyzdvihl a zvelebil školu tamní. — Že tehdejší zřízení škol našich a způsob v nich vyučování nebyly příliš stkvěly, o tom netřeba slov šířiti. Zde však Rautenkranc ukázal se býti opravdovým paedagogem, počínaje sobě po celý ten čas tak výborně a prakticky, že ho smíme jmenovati předchůdcem oněch mužů, kteří byli původci tak vysoce vychvalovaných „*systemů praktických*“, jež se teprv za našich dnů ve školách rakouských zaváděly.

Rautenkranc prohlížel všude více k věci samé a k potřebě praktické, nežli k pouhým slovům a lichému nazpaměť odříkávání, a tudíž měl to především na zřeteli, aby děti všemu, čemu se vyučovaly, dobře vyrozuměly. Pročež ukazoval jim věci, o nichž s nimi mluvil, buďto ve skutečnosti aneb alespoň v obrazech, nebo hleděl jiným způsobem přednášky své jim učiniti pochopitelné a zajímavé. Při tom prohlížel také k tomu, aby se v dětech záhy cit pro čest a slušnost, jakož i láska k práci, pořádku a spořivosti budily, anobrž aby také mladá jejich srdce záhy k dobročinnosti a čitelnosti bíd a strastí cizích se vedla a jim navykala.¹⁵⁾ — Jakožto ředitel školní předcházal ostatní učitele svým příkladem v horlivosti a vyučování: neboť kromě všelikých prací ředitelských zůstavil sobě tolik hodin vyučovacích, kolik jich měl každý jiný učitel, totiž vyučování českému jazyku ve všech střídách, pak navedení k písemnostem a zeměpis v českém i německém jazyku v první a třetí střídě. Kromě toho cvičil skoro každý den po škole mládež asi hodinu ve zpěvu rozličných písní nábožných, školních a příležitostných, kteréž sám skládal k nápěvům již známým anebo schválně od něho složeným, nařídív i opatřív to také, že děti ve všech střídách před školou i po škole vždy nějakou přiměřenou píseň zpívaly. O platnosti a užitku zpěvu a písní při vychovávání školním promluvil již r. 1806¹⁶⁾ slova tak důležitá, že nelze jich tuto opomenouti: „Že písně — píse Rautenkranc — pro mládež složené věc jsou přeužitečná, o tom se každý přítel mládeže dávno již přesvědčil. Netoliko že děti ve škole, když učitel při nich býti nemůže, píseň takovou zpívající pokojně zůstanou, ale i mezi učením jim za vyrazení a občerstvení sloužiti může. Děti rády zpívají a je to povaha mladému člověku přirozená. Ve školách v Čechách — německých! — mládež ráda — ačkoliv německy a často co zpívá nerozumějíc — zpívá. Jak ráda bude pak také zpívati mládež ve školách českých, když tomu, co zpívati bude, porozumí? I nemáme-li pokynutí přirozenosti uposlechnouti? Můžeme-li krásnější prostředek míti k vštípení pravidel mravnosti do srdcí dítek jako píseň jest? Mohou-li dětem příjemnější býti jako v oděvu písně? ... Kdyby však jen bylo písní pro děti! ... O melodie nebude nouze v české zemi, jež hudbě vlastní jest...“

Aby při vzdělávání sil duševních tělo dětské nezakrnělo, anobrž přiměřeně se také vyvíjelo, jakož pak aby i dítky při dobré chuti

zůstaly a škola jim byla místem oblíbeným a nikoliv jako by snad nějakou kázní, Rautenkranc milerád prával mládeži po škole mnohou hodinku k mravnému se vyrazení hrami rozličnými, — házením míčem, běháním a lezením o závod, zpěvem, provozováním hudby a j. v. — kteréžto hry on sám nebo tehdejší katecheta, Jan Javornický, řídili a pořádali a jsouce oba muži veselé mysli, obyčejně také sami společně s dětmi v nich účastenství mívali.

Mimo to Rautenkranc uvedl tolikéž zvláštní radovánky dle ročních částek, k. p. slavnost jarní nebo májovou, slavnost třešňovou, slavnost pozimní při česání ovoce a sklizení zemčat a t. p. K takovým radovánkám, z nichž slavnost májová bývala nejhluchnější, vytáhla mládež školní, majíc v čele praporečnicka a hudbu tureckou, záhy z rána do některého blízkého lesíka, sadu nebo luhu a bavila se tam až do večera rozličnými hrami, hudbou a zpíváním písní Rautenkrancem k jedné každé slavnosti zvláště složených, u přítomnosti učitelův a jiných osob dorostlých, byvši při tom častována ovocem, mlékem, chlebem a jinými pokrmy, kteréž jednak Rautenkranc a Javornický sami opatřili, jednak tamní hraběcí rodina, byla-li právě na panství, aneb jiní přátelé dítek k tomu konci poskytli a darovali. — Radovánky takové mívaly ten dobrý účinek, že děti napotom po celý čas bývaly pilnější a mravnější, ježto se vždy již delší čas napřed na ně těšily a bedlivě školu navštěvující pilně a mravně se chovaly, vědouce, že žáci leniví a nespůsobní nebudou moci účastenství míti ani ve slavnostech takových ani vůbec ve hrách školních.¹⁷⁾

Mimo to chtěje i jinak ještě cit pro čest a slušnost v mládeži budití a ji k pilnosti a mravnosti všelijak přiměti, Rautenkranc zřídil zvláštní *známky pilnosti a mravnosti troji třídy* na způsob čestných penězů zhotovené, pak *troji knihu odměny* a *knihu trestu* — dle vazby knihou *zlatou* a *černou* nazvané. — Do knihy zlaté zapisovalo se každého měsíce, kolik kdo měl známek čestných, do knihy černé pak zaznamenávali se ti, kdož byli buď nemravní nebo kdo se nedbale chovali. Knihy tyto bývaly při veřejné zkoušce předčítány a měly dobrý účinek na mravnost a pilnost mládeže školní, pročež byly nedlouho na to nejen v kutnohorském alebrž i v jiných sousedních vikariátech ve školách uvedeny.

Školní zkoušky pololetní i celoroční konaly se vždy se zvláštní slavností a vnější důstojností dne nedělního nebo svátečního, — aby tím snáze i rodiče dítek mohli k nim přijíti — a to u přítomnosti mnoha vzácných hostů stavu duchovního a světského a obyčejně také samé rodiny hraběcí, byla-li právě doma na panství. Aby se hosté sami přesvědčili o prospěchu žáků zkoušených, Rautenkranc dával otázky z jednoho každého předmětu na lístky rozepsati, jež hosté sami žákům rozdávali, k nimž tito pak odpovídali. — Po skončené zkoušce předčítal některý člen přítomné rodiny hraběcí nebo jiný vyšší host jména pilných žáků z knihy zlaté a rozdával jim odměny, čímž věc ta v očích rodičův a žáků nabyla větší podstaty a platnosti. Za odměnu dávány chudým žákům oděv, jiným vkusně vázané knížky modlitební nebo sice naučné. K tomu konci Rautenkranc jednak sám vzdělal několik spisků příhodných, na p. *Engelmanovu knížku, obsahující krátké naučení mravů*

v otázkách a odpovědích (vyt. na Horách Kut. r. 1808 a v Praze r. 1812.), jakož i rozličné *knížky modlitební pro děti*; jednak dával tisknouti svým nákladem spisky podobné, od jiných vlastenců sepsané; k. p. *Paní Miloslavová, krásné povídky k vzdělání rozumu a ošlechtění srdce roztomilých dětí*, jež byl J. Javornický z němčiny přeložil a Rautenkranc překlad ten opravil.

Ježto pak, má-li míti školní vyučování dobrý účinek, předkem zapotřebí, aby mládež pilně školu navštěvovala, Rautenkranc zvláště k tomu prohlížel, aby rodiče děti své pilně do školy posílali, jakož také aby mládež odrostlejší hodiny opakovací bedlivě navštěvovala. Do hodin těchto Rautenkranc jak v Nových Dvóřích tak v Sedlci přicházel — pokud se dalo dělati — každou neděli a přednášel tam mládeži přítomné náboženství a jiné předměty užitečné. Těm, kdož byli pilní a bedliví v navštěvování tom, uděloval pochvaly a dával jim knížky modlitební nebo naučné za odměnu, nedbalé však u věci té oznamoval úřadu místnímu, anobrž i krajskému, a neustal, pokud žáci takoví i rodiče jejich nebyli za to pokáráni. I prosadil to u představených tamních, že žádný učedník, který hodin opakovacích náležitě nenavštěvoval, nedostal za vyučenou, leč byl zanedbané hodiny nedělní nahradil a dochodil. Taktéž musila mnohá dívka, která byla hodiny opakovací zanedbala, jsouc již nevěstou, delší čas k soukromému vyučování na faru choditi, anobrž i školu nedělní navštěvovati a tam z katechismu a mravovědy donášeti, čeho byla v mladších letech opomenula. U věci té Rautenkranc býval neuprositelný a nečinil naprosto žádných rozdílností a výjimek; žádný, ať byl bohatý nebo chudý, jinoch nebo dívka, nebyl připuštěn k řemeslu ani k ženitbě, neznal-li se alespoň v nejpotřebnějších základních pravidlech náboženství křesťanského a jiných vědomostí literních.¹⁸⁾

Chtěje pak svému důležitému povolání učitelskému dle všech sil svých zadost činiti, Rautenkranc sám hleděl v příčině té co možná nejvíce se vzdělati, pročež užil každé prázdne chvíle a udál se příležitosti k čtení starších i novějších spisů didaktických a prohlížel k tomu, aby se osobně nebo listovně seznámil s předními tehdejšími žijícími pedagogy domácími i zahraničními a jich metodami vyučovacími. K tomu konci konal jakožto katecheta a ředitel školy Novodvorské v každých prázdninách menší i větší cesty po Čechách, Moravě, Rakousích i vně mocnářství našeho a navštěvoval tamní ústavy školní a výchovcí; a poznáv jich učitele a zřízení, hleděl nabytých při tom zkušeností tolikéž ve škole sobě svěřené dle možnosti užiti a jim průchod dáti.¹⁹⁾

Mluvíce o pedagogické činnosti Rautenkrancově připomeneme ke konci ještě jeho práce na poli mluvnictví domácího zdělané.

Jakož byly Nové Dvory místo naprosto české, byla škola tamní navštěvována žáky jenom jazyka českého znalými; nicméně mělo se tam dle platných tehdejších zákonů všeliké vyučování konati prostřednictvím jazyka německého. Rautenkranc byl již jako soukromý učitel v Jaroměři nemálo o tom přemýšlel, jak by se českým žákům učení řeči německé mohlo usnadniti, a učinil v té příčině rozličné zkoušky a cvičení, kteréž ukázaly se býti velmi prospěšnými. Když se stal později ředitelem školy Novodvorské, zavedl též způsob cvičení se v němčině a češtině taktéž

ve škole této, a jakož se cvičení ta (skládající se z průpovědí českých a německých příhodně sestavených) i zde neminula s dobrým účinkem, uvedl je v nový způsob a pořádek a vydal r. 1807 tiskem u veřejnost s titulem: „*Cvičení k mluvení jazykem německým. Uebungen im Deutschsprechen. Ein Versuch durch praktische Anwendung nach einer stufenweisen Ordnung den českischen Schülern in deutschen Schulen das Deutschsprechen zu erleichtern, auch für die Deutschen zur Uebung im Čechischsprechen.*“ Knížce této, k níž přidal čtení hodnou předmluvu o potřebě nového plánu vyučovacího, dostalo se pro její praktičnost, hned jakmile byla vytištěna, takového-účastenství, že již po roce byla rozebrána. Rautenkranc přikročil tudíž r. 1809 k druhému opravenému a rozhojnému vydání, k němuž připojil zase obšírnou předmluvu, v nížto mimo jiné důtklivě toužil na nespůsohy, kteréž tehda někteří spisovatelé do spisovného jazyka českého uváděti směli, jako ku př. *T. Fryčej* (jenž mimo rozličné fráse triviální zvláště také směšného „*Oni*“ na místo staročeského „*Vy*“ užívati se jal) a jiní na Moravě a Slovensku to činili. I druhé toto vydání bylo brzo rozebráno, tak že Rautenkranc cvičení ta po třetí do tisku připravil.²⁰⁾ — Mimo tato cvičení sepsal Rautenkranc také ku potřebě žáků svých rozličné přehledné tabulky a rukověti; jeden z těchto velmi praktických spisků vydal také tiskem r. 1809 na Horách Kutných s titulem: *Die deutschen unregelmässigen Zeitwörter zur leichteren Erlernung in 13 Klassen geordnet und herausgegeben von Jos. Rautenkranc.*

Hledíc k Rautenkrancovi jakožto pastýři duchovnímu, tuť byla činnost jeho i v tom způsobu velmi prospěšna a podstatna. Byltě nejen horlivý a oblíbený hlasatel slova božího a svědomitý vykonavatel všech prací a povinností pastýřských, anobrž i upřímný rádce a vždy ochotný pomocník a přítel svých osadníkův, o jichžto opravdové vzdělání náboženské a mravné bedlivě pečoval. — Ježto za oněch časů nebylo českých knih modlitebních k potřebám tehdejších přiměřených, Rautenkranc byl první mezi duchovními domácími, jenž k věci té zřetel svůj obrátili. Aby vyhověl potřebě jmenované, zdělal s užitím dobrých cizojazyčných spisů naučných několik knih nábožných. Již r. 1803, jsa tehdaž kaplanem v Církvici, vydal v Praze knihu modlitební s titulem: *Pokrm duše aneb cvičení se v pobožnosti*, kteráž ihned, jak vyšla, s takovou se potkala pochvalou, že jí v několika měsících přes tři tisíce exemplářů bylo rozprodáno, pročež byla r. 1807, 1812, 1816 a 1818 znovu přetištěna.²¹⁾ Neboť téměř všechny české konsistoře schválily knihu tu osadníkům svým, anobrž Kralohradecký biskup hr. Trautmansdorf vyměřil třicet zlatých ze svého k tomu konci, aby za ně kniha tato byla kupována a mezi lid venkovský rozdávana. Téhož roku 1809 Rautenkranc tamtéž vydal také spisek: *Pobožné přemýšlování na křížové cestě*, který rovněž v krátkém čase v nescíslných exemplářích v Čechách i na Moravě byl rozšířen. — Později přeložil ještě několik času toho oblíbených knih modlitebních do češtiny, totiž: *Modlitby pro mladé lidi*, dle M. Herrmanna (v Praze r. 1812, 1816, 1819 a 1820); *J. Jaisa kniha ke čtení a modlení pro malé děti* (v Praze r. 1811, 1816 a 1831); *Dobré símě v dobrou zemi* (tamtéž r. 1813, 1815, 1818, 1831, 1837, pak v Hradci Jindř. 1831 a 1833).

Vyrozuměv také, že obřady a písně církevní mnohem více působí na srdce věřících a šíře jich dojmají, vykonávali-li a zpívali-li se v řeči jim srozumitelné, Rautenkranc přeložil *agendu duchovní* do češtiny a konal obřady při křtu, oddavkách, zaopatřování nemocných, při pohřbu, při průvodech o křížových dnech a jiných církevních slavnostech v jazyku českém, což se lidu obecnému nemálo líbilo a také nemalý účinek mívalo na mysl kmotrů, svatebčanův a jiných tu přítomných osob. Za tou příčinou vyložil taktéž hymny církevní: *Pange lingua*, *Tu deum laudamus*, *Lauda Sion* a jiné do češtiny a mimo to složil sám nové písně ke mši sv., před kázáním i po kázání, k požehnání a jiným potřebám chrámovým podle rozličných dní a slavností církevních, a dada je na svůj náklad tisknouti, poděloval jimi osadníky své a cvičíval sám mládež školní a jiné osoby v nápěvech k písním těm jím samým složených.

Kromě výše jmenovaných knih modlitebních a písní chrámových Rautenkranc zdělal mnoho kázání, řečí, výkladův a rozvrhův homiletických na všechny neděle a svátky celého roku. Avšak toliko skrovná část těchto důležitých a praktických prací kazatelských dostala se u veřejnost, totiž pouze Rautenkrancova *Kázání postní*, jež bratr jeho Mikuláš Rautenkranc, farář Lanžovský, r. 1825 v Hradci Kr. tiskem vydal takto: *Kázání postní od Josefa Rautenkrance na tři roční běhy rozdělená a v jeden svazek uvedená a vydaná* (8° str. 218). Týž Mikuláš Rautenkranc sebral a k tisku spořádal tolikéž nedělní a sváteční kázání bratra svého a podal je J. H. Pospíšilovi k tisku, u něhož však zůstala ležeti, byvše již censurována.

Jakož pak Rautenkranc času svého vůbec byl znám jako důkladný dogmatik a výborný praktický správce duchovní, jakož i co spůsobilý spisovatel prostonárodní, vyzván jest r. 1810 od vlády zemské, aby sepsal zvláštní knihu k potřebě a vzdělání lidu venkovského v základních pravidlech víry katolické. Příčiny k tomu zavdala ta případnost, že se tehdaž ve východních Čechách rozličná bludná a fanatická učení roztrušovala a tím i sektářství náboženské zmáhati se počalo. Rautenkranc sepsal knihu tu a předložil ji vládě zemské, kteráž mu za ni vykazala sto zlatých honoráře a nařídila, když by kniha ta i od c. k. dvorské censury schválena byla, aby jakožto: *Rukověť náboženství pro křesťansko-katolický lid* ve třech tisících exemplářů byla vytištěna, z nichž se patnácte set exemplářů na útraty fondu náboženského rozdati mělo mezi lid v těch krajinách, kdež se právě jmenované sektářství šířiti počalo.

Že však mezi tím byla již vyšla nákladem nadepsaného fondu náboženského jiná podobná kniha s titulem: *Živé světlo pravdy*, od J. Matějky sepsaná, nepřišlo k tisku jmenovaného díla Rautenkrancova, anobrž dle dekretu dvor. u věci té dne 17. července r. 1817 vyšlého odloženo vydání díla toho, až by kniha Matějkova byla rozprodána. Nicméně mělo sepsání knihy té alespoň ten dobrý účinek, že při obsazování fary Sedlecké r. 1813 na Rautenkrance byl vzat zřetel předkem také proto, že byl na vyzvání vlády výbornou a vůbec schválenou knihu tuto vzdělal a k tisku připravil. Vůbec nezůstávalo tehdejší záslužné a blahodějně působení Rautenkrancovo na poli domácího vychovatelství bez vyššího uznání, jakož jest tomu vyrozuměti z hojných

pochvalných přípisův a dekretův, kteréž ho z vyšších a nejvyšších míst docházely.²²⁾

Promluvivše o pedagogické a pastýřské činnosti Rautenkrancově, obrátíme nyní zřetel svůj k jeho působení vlasteneckému, a to tím více, poněvadž u věci té vynikal téměř nad všechny své vrstevníky a jeho horlivost vlastenecká původ svůj měla jednak v jeho opravdové loyálnosti, jednak se zakládala na jeho upřímné lásce k jazyku a národu svému. — Rautenkranc byl „*patriota*“ v pravém smyslu slova toho, jsa z celého srdce oddán panovníku svému a maje slovem i skutkem platné účastenství ve všelikých předsevzetích a obětech, kteréž národ český ve válkách francouzských k obraně a ochraně domu rakouského podnikal a přinášel. Rautenkranc užíval tenkrátě všeliké příležitosti k tomu, aby krajany své na záhubné účinky tehdejší francouzské nevázanosti a výbojnosti pozorny učinil a k lásce k vlasti a králi svému povzbudil a v ní utvrdil. Nemalá část básnických prací jeho vzešla také z této jeho loyální horlivosti, k čemuž zřejmě ukazují jeho výše přivedené *básně vlastenecké* a rozličná od něho vyšlá *provolání a vypsání*, v nichž krajany své o tehdejších příbězích a jich příčinách poučoval, a aby pevně a věrně k domu Rakouskému stáli, důtklivě je povzbuzoval. Provolání a písně takové dával tolikéž z větší části tisknouti na svůj groš a rozesýlal je po všech končinách a krajích k rozdávání mezi lid venkovský, ku př.: *Slovo pravé všem národům evropským*, v Praze 1795, *Zpěv ke cti cts. Františka II. „Zachovej nám, Bože, krále“* (z německého dle Meinerta) 1796; *Obráz Františka II. v lapidárním písmě* (z něm.) 1798; *List občanům českým s 2 poznámenáními*. Na Horách Kutných 1809 a j. v. — Za takovouto vlasteneckou horlivost dostalo se tehdež také našemu Rautenkrancovi pochvaly a uznání nejen od vlády zemské alebrž i od samého císaře Františka I., jakož pak i jméno jeho zhusta připomínáno mezi horlivými vlastenci v tehdejších listech veřejných.²³⁾

Jak věrně stál k panujícímu rodu Rakouskému, Rautenkranc lnul tolikéž upřímnou láskou ke své vlasti české a toužil při každé příležitosti na tehdejší pokleslý stav národnosti naší i zasazoval se co nejhorlivěji o vyzdvižení a zvelebení řeči a literatury domácí. *Vlastenectví*, t. j. lásku k jazyku a krajině domácí, Rautenkranc pokládal mezi nejprřednější povinnosti každého člověka, jakož to šireji a živěji vyličil v básni: „*Na vlastenectví*“, — kteráž času onoho neobyčejné hnutí způsobila a nejednoho před tím lhostejného Čecha na horlivého vlastimila obrátila — a velebil každého za šťastného, v jehož srdci záhy vzešel a ujal se cit k vlasti a k národu svému!²⁴⁾ — Zvoliv sobě za heslo: „*Miluj vlast a pracuj!*“ směřoval všelikým svým jednáním, mluvením a psaním k tomu, aby mu zadost učinil, a počínal sobě v té příčině a to záhy již v prvních letech svého pastýřského a učitelského úřadu tak horlivě, obětovně a platně, že již tehdež čteme jméno jeho všude tu, kdež se mluví o mužích, jenž času svého jednak vzácnými pracemi, jednak šlechetným a vlasteneckým usilováním nad jiné vynikali.²⁵⁾

Vůbec pak ze všech jeho prací literárních viděti jest upřímné snažení, aby řeč a literatura naše k lepšímu způsobu přivedeny byly

a aby se vyhovělo alespoň nejpilnějším potřebám písemnictví domácího. — Co pak se týče vyzdvižení národnosti české, tuť Rautenkranc u věci té mluvil a psával tak důtklivě a jednal tak prakticky, jak to dosavad málo kdo byl učinil, a přede vším ukazoval k bezpráví, kteréž se tehda národu našemu vytištěním jazyka českého ze škol, úřadův a vyšších jednání dalo, i působil tak zřejmě a slovy tak trefnými a ostrými, že se divíme, kterak se při tehdejší cenzuře vše to mohlo tiskem u veřejnost podati a až na nás přejíti.

Všemu tomu na svědomí přivádíme některá povědění Rautenkrancova, a to předkem taková, která nyní ještě alespoň z části jsou platná a praktická. V listě svém, dne 22. března r. 1806 po vyjití I. svazku *Hlasatele Č.* k vydavateli jeho J. Nejedlému zaslaném, píše o příčinách tehdejšího úpadku jazyka českého takto: ²⁶⁾ „Jsemť dávno již toho přesvědčení, že dokud učení šlechticové a učenci na vysokých a latinských školách na nevlastenecký předsudek stonati, vše jen v cizích jazycích čísti a psáti a za vše to, co česky vyhlíží, se hanbiti budou, darmo na sprostý obecný lid tlačiti budeme, aby on sám české knihy kupoval a čítal. Není národu, kdež by to sprostý lid tak houfně činil, proč medle mělo by tak býti v Čechách? . . . Ale když učení u nás, chtěje učeně psáti, myslí, že by k tomu český jazyk nebyl dostatečný, aneb se obávají, že by nemohouce od cizích národů čtení býti, daleko široko oslaveni nebyli a tak mnohé výborné známosti, kterýmž se ve vlasti naučili, cizím jazykem sepsavše, vlasti jako ukradli, jak neměla literatura i s jazykem i s vlastenectvím hynouti? Jak nemá zahrada spustnout, jsouc od zahradníka opuštěna? . . . Pročež zajisté ne tak přičinou politického zřízení jako vinou domácích učitelů jazyk, mravy a láska vlastenecká v Čechách vymíraly. Má-li se jim vzhůru pomoci, musí se těmto, ne obecnému lidu, pokání kázati. Když bude mít obecný lid příklady a vůdce z vyšších, snadno a brzo se na stupeň stkvělosti pozdvihne, anobrž sám se vespolek k tomu povzbudí! . . .“

V jiném listě dne 15. února r. 1808 tolikéž J. Nejedlému ²⁷⁾ zaslaném — podává v něm zprávu o odevzdání gymnasia německobrodského kněžím premonstrátům želivským a řečích českých u příležitosti té dne 3. listopadu r. 1807 skrze čáslavského krajského hejtmana Norb. Frid. ryt. Schmelzera, pak hradeckého kanovníka Frant. Wurdu a želivského opata Vojt. Fendricha činěných — Rautenkranc touží slovy trpkými na to, že jazyk český vytištěn jest nyní téměř ze všelikého vyššího jednání politického a soudního, a ukazuje, kterak odnárodnělá šlechta naše největší toho vinu nese. Praví mezi jiným takto: „ . . . Řečnictví politické jak dlouho již v naší vlasti mlčelo! Za ten celý tak drahý čas žel! nehrubě se nalezl, kdož by se byl osmělil ve věcech obecných veřejně česky promluvit. Ba ještě větší žel! byli a jsou podnes a mezi vyššími nejmností, kteří by to za věc neslušnou měli, při slavném vyjednávání věcí politických veřejně s češtinou, tou jím, dle jejich domnění, sprostou řečí vystoupiti. Té cti, toho práva musil jazyk vlastenský zadat cizozemskému! A kdo k tomu nejvíce přispěl? Ti, kteří chtějí slouti podporou a ozdobou národu . . . Polští a uherští vladkové tak horlivě jazyk svého národu milují, jej hájí, k jeho zvelebení příkladem, mocí a jméním napomáhají, majíce za to, že by jméno národa

jejich pošlo, kdyby jazyku svému zajíti dali. A naši vladykové hledají v opovržení svého českého jazyka cti a slávy, kdežto jinde šlechta hanby a opovržení v tom hledá a o zaniknutí národu svého se strachuje. Jedině čeští naši vladykové mohou to mítí za hanbu, za věc pohrdnutí hodnou, co všickni národové po celém širém světě za svou čest, za klenot předrahý považují? . . . Že my Čechové, čeho žádají (t. j. bohaté literatury), nemáme, kdo tím vinen, nežli oni sami? . . . Kdo k tomu dopomáhal, či mírněji řečeno, kdo při zemské vládě nedporoval, aby český jazyk ve školách, radnicích, soudních síních a dílem i v chrámech ustoupil cizímu, nežli ti, jenž měli býti hlasem a zástupci národa? *Ať se o to postarají, aby jazyk náš český opět do všech škol byl uveden a aspoň stejného, ne-li většího práva byl účasten . . .* a uvidí, kterak jazyk tento stupně dokonalosti své, na kterém pro zrádné příhody již od 17. století zůstati musil, se povýší! . . .“

Ovšem Rautenkranc nebyl času toho sám jediný, jenž se rázně ujímal národnosti a řeči domácí; horlili za jejich vyzdvížení a zvelebení již před tím: M. V. Kramerius, K. Thám, F. Pelcl, J. Nejedlý,²⁸⁾ A Puchmír a j. Avšak každý, kdo bedlivě přečte výše připomenutý list Rautenkrancův, přisvědčí nám, že vyjímajíc K. Tháma²⁹⁾ od té doby, co jazyk český zase ožil, žádný tak zřejmě a důtklivě neukázal k odrodilosti a malátnosti tehdejší šlechty české a k její netečnosti u věcech národnosti naší, jak to Rautenkranc učinil v této své, příteli J. Nejedlému zaslané a pod egidou c. k. censury vytištěné filipice.

Avšak Rautenkranc netoužil tehda jenom slovy ostrými na úpadek národnosti české a ponížení jazyka domácího, anobrž byl i mezi prvními vlastenci, kteří ukazovali, jak by u věci té mělo a mohlo se platně pomoci, odhaliv zřejmě a bez obalu a ohledu všelikého příčiny a účinky, kteréž tehda národnosti české mnohem byly škodlivější nežli odrodilost a netečnost šlechty domácí. — Ukázalť totiž k tehdejšímu způsobu hlavních a středních škol českých, jakožto ústavům a zřízením národnosti naší nejzáhubnějším, poněvadž prostředkem jich systematicky se pracovalo o úplné potlačení jazyka českého a uvedení živlu německého do veškerého života veřejného, tak že vedle toho všeliké vynasnažování žijících tehdaž vlastimilů zůstávalo bez podstatného účinku a pěstování řeči a literatury domácí bylo téměř jenom jako hříčkou a soukromou libůstkou několika vlasteneckých diletantův. Již r. 1802 v řeči akademické, kterouž zahájil své přednášení pravidel jazyka českého na theologickém ústavu kralohradeckém, Rautenkranc ukázal slovy důtklivými k prázdnotě a úhoru na poli tehdejšího politického a duchovního řečnictví domácího a k vzcházející tím škodě a újmě v mravném i náboženském vzdělávání lidu českého, kterážto chýba — jakož praví — „může býti nazvána všeobecnou od toho času, co českou mládež v cizím a ne v jejím jazyku mysliti a ve všelikém umění v cizím a ne v jejím jazyku vyjadřovati se učiti a tak zvelebováním a rozšiřováním cizího jazyku domácí zanedbávati začali. Kdyby u vyučování cizím jazykům rozdíl se ukazoval mezi nimi a jazykem mateřským, kdyby ne-li všechny, alespoň některé věci ve školách v něm se přednášely; kdyby učení nebyli přestali spisy v něm vydávati a pracovati na rozšíření a zve-

lebení jeho podle příkladu našich slavných předků: — — — lid český byl by dávno již dokonalejší jak v poznávání tak u vykonávání náboženství, a literatura česká již dávno byla by obohacena výbornými příklady křesťanské výmluvnosti.“

Taktéž Rautenkranc připomíná v předmluvě ke spisu: „*Cvičení se k německému mluvení*“ r. 1807 vydaném, jak veliká je toho potřeba, aby se změnil dosavadní plán vyučování ve školách normálních, ježto jest patrně na újmu naší mládeži v jejím se vzdělávání.

Když pak po ukončení válek francouzských národům od jich panovníků rozličné svobody se slibovaly a připovídaly, Rautenkranc r. 1814 vystoupil u věci té znovu a zřejmě i ukázal ve zvláštním pojednání, že příčinu dosavadního klesání národnosti české a živoření literatury naší hledati jest jediné v tehdejším zřízení hlavních a vyšších škol českých. Pojednání toto, jež nadepsal: *Proč by se mělo v hlavních školách království českého učití také česky a češtině?* sdělil s přáteli svými, v jichžto rukou zůstalo však delší čas ležeti a bylo teprv po jeho smrti r. 1818 v Hlasateli vytištěno.³⁰⁾ Jestli pojednání toto dle našeho soukromého zdání jedno z nejpodstatnějších a nejdůtklivějších sepsání, s nimiž se v celé první čtvrti přítomného století na poli domácího řečnictví politického a veřejného, ano vůbec v literatuře naší setkáváme. — Z obšírného pojednání tohoto jakož i z předešlých Rautenkrancových sepsání zřejmě zároveň vyrozumíváme, že Rautenkranc času toho byl snad jediným, avšak působivým a opravdově povoláním dělníkem, anobrž mistrem na půdě publicistiky české, pročež vysoce litovati jest, že okolnosti tehdejší a zvláště jeho předčasná smrt překazily, aby byl ještě platněji a výdatněji pole to vzdělávati mohl.

V pojednání nadepsaném Rautenkranc slovy ohnivými předkem ukazuje, že lásku k vlasti nelze oddělit od lásky k jazyku mateřskému, a každá urážka jazyku učiněná pokládati se musí za urážku na celém národě a na celé vlasti spáchanou; neboť — praví dále — „kdo potlačuje jazyk národa, potlačuje spolu národ. Tyran, který chtěl podmaněný národ vymazati z počtu živých národů, hleděl vždy vyhladiti jazyk jeho jazykem národa vítězného. Že s jménem a jazykem národa přemoženého i duch a povaha jeho sklesne, že oheň svaté lásky vlastenecké vyhasne a doutná-li přece, že národ vždy srdce truchlivého a vysvobození žádoucího bývá, to dějiny všech takových národů vysvědčují. Může-li pastorek milovati otčima, který mu všechno dědictví po pravém otci odejme, ani památky po něm mu nezanechaje? . . . Byl čas, za naší paměti, že nepřátelé jazyka našeho, Němci, i také žel! někteří zrádní Čechové marně usilovali, aby český, tak jako polský, slovenský a uherský jazyk utlačen a po všem mocnářství rakouském jediný toliko německý panujícím učiněn byl. V Čechách se jim to nejlépe dařilo, poněvadž bez toho od dávných časů Němci ze všeho okolí do této krásné a požehnané země pro lepší obživu se hrnuli, aby se v ní usadili, a vladykové čeští ne tak jako polští a uherští vlasti své a zachování jazyka jejího bedliví a pečliví byli. Ale Bůh věčný, národův otec, zmařil tento potvorný úmysl a zachoval na vzdory všemu nepříteli našich pošetilemu úsilí bytost, jméno i jazyky národů neněmeckých, žezlem rakouským spravovaných.“ —

Na to Rautenkranc připomíná, co se dosaváde k zachování jazyka domácího u nás od vyšších míst nařídilo, ukazuje pak, kterak nejen pro zachování jazyka a s tím pro zachování bytosti národní, alebrž i pro jiné jisté příčiny cvičení v jazyku mateřském předcházeti musí všechno cvičení v jazycích cizích; dále více a více se rozhorliv líčí barvami živými všeliké nepřislušnosti a nebezpečí, jež vycházejí národu českému z toho, když mládež ve školách němčinou se přecpává, a ukazuje konečně obšírně a podrobně ve dvanácti člancích, které by se proměny ve školách musily státi a jak by tyto měly zřízeny býti, aby se vyhovělo právu, slušnosti a potřebě národu našeho. Končí pak toto své pověstné pojednání provoláním k stavům českým slovy, nyní ještě povšimnutí hodnými, takto: „Sněmové českých stavů za starých časů rokovali netoliko o berních půjčkách a válečných přípravách, ale také o všem jiném, což k zvelebení a k oslavení národu českého přispívalo. I zachování a vzdělání jazyka vlastenského bylo jim předmětem důležitým, jakož to ukazuje sněm r. 1615 odbývaný.³¹⁾ Slavní stavové české země! Nezůstává-li tento předmět až podnes sám v sobě tak důležitý, ba není-li za našich časů mnohem důležitější a protož hoden vší pozornosti, hoden, abyste se ho jakožto věrní opatrovníci práv, svobod, cti a slávy národu českého znova ujali? Dokázali jste mocnáři i v těchto nejnovějších časech skutky, že jste až dosavad věrní Čechové, věrní své vlasti; . . dejte nový důkaz věrnosti této, ujmouce se českou horlivostí jazyka národu svého . . . Doplněte nedostatky důvodů a navržením mých a předneste žádost tuto ve jménu veškerého národa králi svému . . . Dobudete sobě vděčné veškerého národa památky a slávy, kteréž i co svět světem bude požívatí nepřestanon stavové království českého od r. 1615 . . .“ Rautenkrancův plán k uvedení češtiny do škol hlavních a středních, v nadepsaném pojednání obsažený, ovšem by již nevyhověl potřebám věku nynějšího a musilo by se k němu přičiniti nemálo dodatků a oprav; nicméně zavírá v sobě myšlenky a návrhy na onen čas výborné, praktické, slušné a spravedlivé i ukazuje zároveň, že se Rautenkrancovi již tehdaž zřejmě před očima neslo, oč se za naší paměti lidumilovný *Fr. J. Sláma* a po něm důvtipný a spanilomyslný *Jos. Fr. Smetana* s nemenší horlivostí zasazovali.

Promluvivše o literární a vlastenecké činnosti našeho Rautenkrance, přidáváme ještě něco k poznání jeho duševní povahy a soukromého života. — Rautenkranc byl muž malý, štíhlý postavy, těla slabého, tváře příjemné, oči živých a pronikavých,³²⁾ ducha velmi čilého, ohnivého a podnikavého, u vykonávání svých povinností nad míru horlivý, anobrž neunavitelný, tak že máje nějakou pilnou práci před rukama, celé noci, nepoloživ se ani na lůžko, čítal a psával a dříve neustal, až ji přes všeliké sebe větší překážky k místu a konci přivedl; nad to byl člověk šlechetný, dobročinný, srdečný, úslužný, strastí a bíd cizích vysoce čitelný, při tom však také vždy dobrý a veselý myslí a zvláště v mladších letech zpěvu a hudby milovný, hovorný, čtveračivý, společenský a v obcování s osobami všelikých stavů a řádů velice spůsobivý. Že věděl každou společnost, vyšší i nižší, mužskou i ženskou, jednak moudrými rozprávkami a zdravými úsudky vzdělávati a poučovati, jednak kratochvilnými řečmi a trefnými vtipy příjemně

vyrážeti a při dobré chuti udržovati; nebývalo v okolí tamním církevní aneb světské slavnosti a schůzky, k níž by Rautenkranc nebýval zván a milerád tam vidán; vůbec požíval — za příčinou své dobrosrdečnosti a nevšední vzdělanosti, svých příjemných mravů a prostomilých způsobů — lásky, důvěry a šetrnosti všech, kdož jej šířeji znali a s ním důvěrněji obcházeli. Pročež netřeba podrobněji vypisovati, kterak neočekávaná zpráva o příliš včasné smrti Rautenkrancově času svého veškeré vlastenecké obecenstvo vysoce dojala a hluboce zarmoutila, jakož k tomu ukazují zprávy v tehdejších časopisech českých obsažené a žalozpěvy ve příčině té u veřejnost vydané.³³⁾

Ve své domácnosti Rautenkranc byl velice pořádný a žil velmi skrovně a v pozdějších letech nad míru střídme, tak že nepožíval ani kávy ani jakých nápojů líhových, anobrž píval toliko vodu, k snídání pak polévku nějakou nebo odvar balšámový se sucharem; taktéž nebyl milovníkem her nijakých kromě dámy a šachů, a to i zřídka a jenom času zimního aneb ve společnosti. Avšak zavítal-li k němu některý dobrý přítel nebo host vzácný, viděl ho velmi rád a sdílel s ním ochotně a srdečně vše, čehož poskytovala skrovná jeho domácnost. Jakožto farář v Sedlci žil v důvěrném svazku přátelském se všemi okolními vlastenci a pastýři duchovními, k nimž často docházel a také rád je u sebe vidával. *Hersan*, katecheta a později ředitel hlavní školy kutnohorské, *J. Javornický*, ředitel, a *Krejčí*, katecheta školy novodvorské, *J. Devotý*, exposita malinský, faráři *Vambera* konárovní, *Hájek* nebovidský, *Urban* kankovský a j. přicházeli, když to povětrnost a okolnosti dovolovaly, jednou za týden neb alespoň o svátcích do Sedlce a trávili tam ve společnosti Rautenkrancově několik hodin příjemných. Zvláště docházel tam *J. Javornický*, a to nezřídka na radu ve příčině té neb oné knihy, jižto tehdaž spisoval, podáváje obyčejně rukopis její Rautenkrancovi k přehlédnutí a k schválení.³⁴⁾ — O prázdninách školních přicházelo každého roku do Sedlce několik profesorů z Prahy, Hradce Kr. a z jiných učelišť, jakož i nemálo studujících z okolních i vzdálenějších končin, kteréž Rautenkranc vždy rád vidával a srdečně častoval. Mnohý z nich přišel, aby se ho naučil znáti, jiný již jako starý známý; jeden každý pak nerad opouštěl Sedlec, slibuje a těše se při svém odchodu na shledání se zase se srdečným a vzdělaným svým hostitelem v příštích prázdninách. Avšak i osoby vyšších stavů a řádů navštěvovaly často a rády Rautenkrance, na př. údové hraběcí rodiny Chotkovské, tehdejší čáslavští hejtmané krajští rytíř Schmelzern a Beyerwek, kutnohorský arcikněz Ferd. Hausa a jiní pražští a královéhradečtí dignitáři duchovní, a bavívali se jeho důvtipnými a žertovnými rozprávkami; jakož pak na vzájem, kdykoli Rautenkranc přišel do Čáslavi, Hory Kutné, Kr. Hradce nebo Nových Dvůrů, neopomenul navštívit nadepsané své příznivce, jsa jim vždy hostem velmi vítaným. Taktéž navštěvoval často svého otce a ostatní své příbuzné královéhradecké; po všecken ten čas, co byl farářem v Sedlci, zanášel se myšlénkou, způsobiti zvláštní slavnost rodinnou. Chtěl totiž pozvati k některé tamní pouti výroční otce, bratry a příbuzné své, — avšak tak, aby jeden o druhém nevěděli — a zjednati takto staříčkému otci té radosti, že by spatřil všechny své tři syny — Josefa, Mikuláše a Jana³⁵⁾

— při jednom oltáři pospolu konati slavné služby boží. Avšak nedostalo se mu toho potěšení, ježto jednou ten, podruhé zas onen z bratří těch nemohl přijíti do Sedlce a když se konečně přece roku 1816 všickni tři tam sjeli, nepřišel otec, rozstonav se mezi tím nebezpečně a zemřev nedlouho na to.

Se svými přáteli z let mladších — bratřími Nejedlými, Hněvkovským, Puchmírem, Dobrovským, J. Dlabačem, Palkovičem, Pařízkem a jinými — Rautenkranc zůstal v trvalém spojení; psával jim často a kdykoli se to dalo dělati, navštěvoval je v Praze, Žebráce, Mirošově a jinde. Seznámiv se později s jinými ještě mladšími literáty a vlastenci J. Jungmannem, A. Markem, Štěpničkou, J. Hromátkou, J. Doležálkem, Hankou, Sedláčkem, manžely Rettigovými a j. dopisoval sobě taktéž s nimi, kupoval a rozšiřoval knihy a časopisy od nich vydávané a byl jim vůbec v jejich předsevzetích raden a pomocen.³⁶⁾

Mluvíce tuto o povaze a prostomilých spůsobech našeho Rautenkrance, připomenouti musíme také jeho zvláštní zalíbení v putování, a to veskrze pěšky a obyčejně času nočního bez všelikého zřetele na povětrnost a délku cesty; vykonati šest mil cesty ze Sedlce do Hradce Kr. bývalo mu hříčkou, při čemž, bylo-li to v létě, zastavil se ještě na chvíli u faráře Vambery v Konarovicích a pak u Rettigů v Přelouči; taktéž nebývalo to nic neobyčejného, že — uslyšev, kterak vyšla v Praze nějaká nová kniha česká, aneb že tam přijde některý jeho dobrý známý — najednou u večer vydal se pěšky na cestu a druhého dne záhy z rána byl již na snídání u přítele J. Nejedlého; koupiv pak vyšlé právě knihy a časopisy české a vyptav se na všeliké noviny a důležitosti vlastenecké, vracel se zase u večer do Nových Dvůrů nebo do Sedlce, kam příštího rána dorazil a sotva sobě pooddechnuv, zase se dal do prací školních nebo pastýřských a bedlivě v nich pokračoval. — Jakož již výše řečeno, Rautenkranc pokud byl katechetou a ředitelem školním, strávil také obyčejně celé prázdniny na cestách, jež konal veskrz pěšky a beze všelikých příprav k tomu a dlouhého se rozmýšlování. Přivázav k deštníku nejpotřebnější prádlo, vstřív do kapes u kabátu několik knih a map a vzav k sobě tolik peněz, kolik jich měl právě po ruce, rozběhl se v tu neb onu končinu a prošel takto v několika prázdninách celé Čechy, Moravu, Rakousy a sousední země německé. — Bohužel však, že sobě tímto nemírným a nevhodným počínáním při své jemné povaze tělesné a náchylnosti k souchotinám nemálo na zdraví uškodil, tak že cesty tyto z jedné, pak přílišné sedění, studování a noční bdění a vzešlá tudíž slabost žaludku z druhé strany byly příčinou jeho předčasné smrti.

Peněz Rautenkranc nikdy nebýval velkým milovníkem a také jich nemíval nikdy nazbyt, anohrz při jeho dobrosrdečnosti, štědrosti, pohostinnosti a lásce ku knihám často se mu jich nedostávalo. Obzvláště na knihy a časopisy vydával do roka nemalé sumy, kupuje každou knihu českou a odbíraje všeliké časopisy, jež tehdaž v jazyku českém vycházely, jakož i jiná důležitá díla cizojazyčná k vychovatelství, bohomluvectví aneb k Slovanstvu vůbec se vztahující. Mimo to vydal také na svůj groš mnoho básní a spisků vlasteneckých, jakož i knížek mravoučných, ježto byl jednak on, jednak přátelé jeho sepsali a zdělali.

Taktéž zasazoval se horlivě, a to nezřídka s vlastní škodou, o rozšiřování knih a časopisů mezi lidem venkovským a povzbuzoval své přátele, známé a osadníky ke kupování knih českých, anobrž sbíral sám předplatitele na vycházející tehdaž knihy a periodické spisy české.³⁷⁾

Rautenkranc zůstavil také po sobě bibliotéku, jakou tehdaž málo kdo se mohl honositi, ježto zavírala v sobě téměř všechny starší a novější knihy české, pěknou sbírku klasiků latinských a řeckých, mnoho německých knih belletristických, pedagogických a náboženských, nad to nemálo knih polských, ruských a francouzských a mimo to ještě i mnoho starých rukopisů, pak českých, německých a latinských excerpt a zápisek. Bohužel však rozprášila se bibliotéka tato po smrti Rautenkrancově, jak se to obyčejně při soukromých bibliotékách přihází, do všech koutů světa; větší její část vzal prý sobě bratr jeho Mikuláš, farář lanžovský, něco dostalo se J. Devotému, a co zbylo, přišlo do rozličných rukou nebo docela na zmar. Zvláště litovati jest, že při tom ke ztracení přišla i Rautenkrancova přehojná zásoba slov, frásí, pořekadel, jmen a jiných k tomu podobných výpisků, jež byl drahně let z knih tištěných, rukopisův a mluvy obecné bedlivě sbíral a vypisoval, a svým časem sděliti chtěl s přítelem svým J. Jungmannem ku potřebě jeho velikého slovníku česko-německého.³⁸⁾

Ze všeho, co jsme právě pověděli a vypsali o literárním a vlasteneckém působení Rautenkrance našeho, laskavé čtenářstvo snadno vyrozumí, že činnost jeho u věci té byla nevšední, anobrž — hledíc k účinkům jejím a okolnostem tehdejší — že byla neobyčejná ano opravdově překvapující, jakož i že jeho zásluhy o národnost a literaturu naši jsou tak podstatné, že ho vším právem řaditi můžeme mezi přední a nejplatnější buditele a vzdělavatele národu českého a nejpilnější dělníky na poli literatury domácí na začátku století přítomného. Pročež máme také za to, že krajané naši nebudou nám to na zlou stranu vykládati, že jsme tuto šířeji promluvili o spanilomyslném vlastenci tomto, anobrž *„spatřivše první paprsky vzkříšené slávy národu našeho“* a požívající takto již z části ovoce vlastenských prací a vynasnažení jeho, zvolají s námi: *Vzácná, svatá a požehnaná budiž nám památka Rautenkrance našeho!*

Vynesše pak takto jméno jeho z nezaslouženého zapomenutí, v němž nedbanlivostí dob minulých drahně let zůstávalo, u veřejnost, ukazujeme zde ještě k tomu, že by horlivý tento buditel a pěstovatel literatury naší vším právem toho zasluhoval, aby se mu na pověstném hřbitově sedleckém, kdež tělesné jeho pozůstatky až dosaváde nepovšimnutě odpočívají, zřídil alespoň jakýs takýs náhrobník, a že by slušno bylo, aby i dům, v němž ponejprv spatřil světlo vezdejší, ozdoben byl nějakou deskou památnou.³⁹⁾

~~~~~

PŘIPOMENUTÍ.

¹⁾ Při spisování biografie této užili jsme předkem obšírných zpráv a dát, jež s námi laskavě sdělili zemřelý knihkupec Čáslavský p. V. Váša, bývalý vychovanec a žák Rautenkrancův, pak vys. důst. J. A. Šrůtek, kanovník Královéhradecký; mimo to přečetli jsme bedlivě všeliké literární práce Rautenkrancovy tiskem na světlo vyšlé, jakož i vyhledali jiné pomůcky, jichžto jsme se vůbec na ten čas mohli dopídit. (Viz také Jungm. *Slovesnost* z r. 1819 a 1846; téhož *Historii řeči a literatury České* z r. 1825 a 1849; Š. Hněvkovského: *Zlomky o českém básnictví* 1820; P. J. Šafaříka: *Geschichte der slav. Sprache und Literatur* 1826; J. Michla: *Literární letopis* 1836; J. J. Jirečka: *Antologie III. D.*; *Kritická příloha k Nár. Listům* 1864 č. 5.)

²⁾ *Hlasatel Český* I. roč. 1806 str. 485, a Jungm. *Slovesnost* 1819 a 1846.

³⁾ Viz báseň Rautenkrancovu: *Léta mladosti naší*. List k Atanášovi Vankovi z r. 1797.

⁴⁾ Viz Hromátkovy: *Prvotiny pěkných umění* 1813 č. VII. V druhém svazku Puchmayerova „*Sebrání básní a zpěvů*“ r. 1797 vydaném čteme již také několik básní Rautenkrancových: *Poupě, Dlouhý a krátký čas*.

⁵⁾ *Pince, Toužení po Katince, Oučinkování lásky, Má bohyně, Milce, Dobrou noc, Poupě, List Nýně, Motýl, Růže, Smíření, Výstraha, Toužení po Pince, Dlouhý a krátký čas, Na piketu* (deklamovánka).

⁶⁾ *O dobrém Karličku, Píseň dítěte veselého, Žáků ranní modlitba, Budička, Píseň před školou a po škole, píseň školní, Píseň májová, Píseň dítek před česáním ovoce, Po česání, O bramborích*.

⁷⁾ *Léta mladosti naší*. List Atanášovi Vankovi. *Nový život na Velizu*. Vojt. Nejedlému.

⁸⁾ *Blažený sedlák, Obžerství, České pange lingua, Píseň před kázáním, Píseň po kázání, Zpěv sv. Ambrože a jiné písně k rozličným slavnostem církevním*.

⁹⁾ *Na vlastenectví, Zpěv českých vojinů 1813, Povzbuzení obranců českých, Zpěv osady vojenské, Zpěv plesajících Čechů o slavnosti pokoje 1814*.

¹⁰⁾ a ¹¹⁾ Několik básní z řeckého, některé ódy Horácovy a epigramy Martiálovy, bajky z Lessinga, Poutnice z Bürgera, Běla z Němčeviče, Holoubek z Karamzina a j. v.

¹²⁾ K historii bývalé censury knihovní a k vyrozumění, jak libovolně, nerozumně ano nemotorně mnohý její tehdejší zřízenec sobě počínal, připomínáme toto: Když se jednalo r. 1835 o vydání sebraných básní Rautenkrancových, přetrhl a zavrhl v podaném jich prepisu tehdejší censor, neblahé paměti kněz křížovnický J. Zimmermann, všechny výše vytčené písně vlastenecké a jmenovitě také píseň: *Na vlastenectví* jako nebezpečné a buřičské, ačkoliv byly všechny před tím již několikráte s přivolením c. k. censury vytištěny, veřejně přednášeny a zpívány a po všech krajích mezi lid a vojáky rozdávány a za ně ke skladateli jich nejen od vlády zemské anobrž i od samého císaře Františka I. pochvalné příspisy zaslány. Pročež podána stížnost ve příčině té k českému guberniu, kteréž ihned povolilo, aby se veškeré tyto práce Rautenkrancovy znovu a pospolu přetiskly a vydaly.

¹³⁾ O básních Rautenkrancových píše Š. Hněvkovský ve svých *Zlomoích o českém básnictví* takto: „Básníř tento za Anakreonem spěchal a věnec, ježž milostenky mu uvily, v mladistvém věku přijal. Vroucnými a sladkými city srdce čitelné pojav i k vyššímu letu se strojí, když šipka smrti jej zachvátila.“ — J. Jireček zmíniv se v *Antologii* (III. D.) o vzdělávacích spisech Rautenkrancových, dodává, že básně jeho se značí *upřímným citem a prostou myslí*.

¹⁴⁾ *Muž veliký, Sofronym, Uzbek, Attila, Franklín, O Morlaších, Lazaronové*.

¹⁵⁾ *O vychování pokolení lidského. V čas nouze a nebezpečnosti činí člověk největší prospěchy ve vzdělávání duchovních mocí svých. Dobrý prostředek trestance k práci navykatí. Můžeme li z věcí přítomných uhodnoti budoucnost? Někteří pozorování při nástrojích duševních v mozku. Škodné následky, kteréž zrušení zvyků za sebou táhne, a j. v.*

¹⁶⁾ Z překladů latinských podal tyto kusy z Corn. Nepota do Hlasatele: *Mitridates* (I. str. 421), *Themistokles* (II. 384), *Aristides* a *Pausanias* (III. str. 435 a 430) a *Cimon* (IV. 409); výše přivedené překlady latinských a řeckých básníků čteme v Hromátkových Prvotínách.

¹⁷⁾ Za tou příčinou zaveden byl ten způsob, že se každou středu před učením zpívala zvláštní píseň, a to jednou německy a po druhé česky, totiž: *Hätt' ich nur ein Königreich, Schätze dieser Erde, — Ó kjž mohu králem být, statky světa toho mít!* — načež zámožnější žáci házeli dárky peněžité do pokladnice, za něž ku konci roku koupily se šaty choděcí a jiné potřeby, jimiž pilní a chudobní žáci bývali podělováni.

¹⁸⁾ Hlasatel II. str. 165.

¹⁹⁾ O tom, jak důležité a platné jsou takovéto slavnosti a radovánky, R. podal zajímavé a čtení hodné vyspání „*Jarní slavnost*“ do Hlasatele (IV. 499).

²⁰⁾ Příkladu Rautenkrancova v příčině hodin opakovacích následoval *J. N. Filčík*, dobré paměti „vzorný“ učitel na škole Chrastické v Chrudimsku, který s podobnou přísností mládež k pilnému navštěvování školy a hodin opakovacích přidržoval.

²¹⁾ O Rautenkrancově činnosti ředitelské na škole Novodvorské a jeho rázné, šlechetné a lidumilné povaze pronesl vrstevník jeho *J. Javornický*, času toho katecheta na škole Novodvorské, tento povšimnutí hodný, jelikož pravdivý a podstatný, úsudek: „Dne 18. října 1812 obdržel Rautenkranc dekret za faráře Sedleckého a spůsobil tím v srdcích pravých znalcův a ctitelů zásluh svých o Novodvorskou školu nelíčený zármutek. Tento nejšlechetnějšími city učitelskými proniknutý muž žil jako něžný otec jen slávě školy své, jejímu rozšíření a vždy skvělejšímu prospěchu. On vždy jenom dobro školy a učitelů vyhledával. Jsa nezištný, kojil se šlechetným sebevědomím, že pro vlast a člověčenstvo pracuje; byl vždy věrným vůdcem, upřímným spoluučitelem a přítelem svých spoludělníků. Mírně a trpělivě snášel mnohá rozhořčení a protivení se svých spoludělníků. Nikdy nedal se v takových případech svéstí nečasnou rozhorleností, nebo škodolibou malomyslností; on se nikdy nezlobil, nikdy nebyl lstivým, nýbrž hleděl vždy mírností a dobrotou svornost, sboru učitelskému na nejvýše potřebnou, obnoviti. On věděl se též laskavě chovati k maličkým, uměl k nim se snížiti a s nimi se baviti, a sepsal jim k obveselení mnoho písní v jazyku českém. Mládež jej milovala a on se mohl honositi tím, že ve škole jeho panuje dobrá kázeň.“ (Viz *Beseda učitelská* 1879 č. 42.)

V téže *Besedě učitelské* č. 40., 41. a 43. čteme ještě několik zajímavých příspěvků — vyspaných z archivu školy Novodvorské — k učitelské a ředitelské činnosti Rautenkrancově na téže škole.

^{21a)} Po smrti Rautenkrancově obstaral *J. Javornický*, tehdejší ředitel školy Novodvorské, r. 1819 čtvrté rozmnožené vydání jmenovaného „*Cvičení*“, a to na důkaz vděčnosti k svému bývalému řediteli, a aby vyhověl hojným poptávkám obecnstva po této užitečné a praktické knížce.

²²⁾ Viz *Krameriusovy Vlast. Noviny* r. 1803. (Příloha str. 144.)

²³⁾ Z pochvalných dekretů těchto přivádíme zde toliko vysvědčení od bisk. konsistoře královéhradecké dne 26. října 1815, když se R. roku toho ucházel o faru Planskou, jemu udělené v tento rozum: „Von Seite des Königrätzer bisch. Konsistoriums wird dem wohllehrwürdigen Herrn Josef Rautenkrantz, Pfarrer zu Sedlec, mit Vergnügen das wohlverdiente Zeugnis erteilt, dass er während seiner achtzehnjährigen Seelsorgdienste, die er als Kaplan, dann als Direktor bei der Neuhofer Hauptschule, nun als Pfarrer zu Sedlec, überall mit vieler Auszeichnung geleistet, stets einen exemplarischen und einem Priester zuständigen Wandel geführt und nicht nur an seiner eigenen Ausbildung, sondern auch an der Ausbildung seiner Pfarrlinge, vorzüglich der zarten Schuljugend mit rastlosem Eifer fortgearbeitet und als besonderer Schul- und Jugendfreund bei seiner ausgezeichneten Kenntniss der böhm. Muttersprache bereits mehrere deutsche Volks- und Jugendschriften zur immer grösseren Ausbildung des Wahren, Guten und Nützlichen bei den unteren Volksklassen in's Böhmische übersetzt habe, wodurch er allerdings das Verdienst und Lob eines ausgezeichneten Seelsorgers dieser Diözes, der wegen seiner gemeinnützigen literarischen Verwendung selbst die Belobung des h. Hofes davon getragen, sich er-

worben und sich daher würdig gemacht hat, womit er aller Orts auf's Beste empfohlen werde.“

²⁴⁾ Viz zvláště: Denkbuch für Fürst und Vaterland. Wien 1815. II. S. 19.

²⁵⁾ Tak ku př. v listě k *Atanášovi Vankovi* pokládá sebe i přítele svého předkem proto za nejvyšší šťastné, poněvadž na ně oba

— — — — ve věku časném
vlastenské své světlo pustil den,
kdežto, ó žel! o poledni jasném
tisíc Čechů hrubý tlačí sen!

Příteli svému *J. E. Doležálkovi*, umělci hudebnímu ve Vídni, napsal pak r. 1814 tato významná slova do album jeho:

„Všudy vlast, kde dobře živu býti!“
To jest všechněch bídných břichopásků hlas,
Moudrý bude vlast vždy v srdci míti,
Lásku k ní neshladí místo ani čas!

Viz *J. Nejedlyho: Akademische Antrittsrede 16. Novb. 1801; J. Rulíka: Učenná Čechie* I. str. 19. a *Hněvkovského: Zlomky o českém básnictví*. Zde sluší zvláště také připomenouti, že R. byl tolikéž jedním z těch *dobrých Čechů*, kteří se na začátku přítomného století o založení *společnosti k vzdělávání a rozšiřování jazyka českého* zasazovali. Viz *V. Zeleného: Životopis J. Jungmanna* str. 134.

²⁶⁾ Hlasatel Č. I. str. 316.

²⁷⁾ Tamtéž III. str. 7.

²⁸⁾ Viz zvláště jeho: *Akademische Antrittsrede*, pak: *O lásce k vlasti*. Hlasatel I. str. 5—32.

²⁹⁾ Viz *K. Tháma: Obrana jazyka českého* 1783, str. 20—21.

³⁰⁾ Hlasatel IV. str. 92—98.

³¹⁾ Viz sněm obecný l. 1615 v úterý po sv. Trojici u přítomnosti císaře Matyáše a všech tří stavův království Českého na hradě Pražském odbývaný. Kus „o zachování starožitného jazyka českého a vzdělání jeho“ na sněmu tom uzavřený a usnešený viz dle celého znění v Hlasateli č. I. 1806 str. 28—37.

³²⁾ Bohužel nezachovala se žádná podobizna Rautenkrancova, ježto zůstalo jenom několik silhouetek, kteréž však nebyly dosti věrně zhotoveny.

³³⁾ Viz: *Krameriusovy Vlast. Nov. r. 1817.*, *Palkovičův Týdeník, Hlasatel* č. IV. a j. Ze žalozpěvů na smrt Rautenkrancovu tehdejších vydaných ukazujeme předkem k dojemnému nápisu náhrobnímu, ježž *F. B. Štěpnička* Rautenkrancovi zdělal takto:

Tiše svatí zefirové plyňte
Přes pahrbek, pod nímž dřímá vlastenec,
Vonné lípy lahodně jej stiňte,
Svinujte se růže nad ním u věnec,
Kvítkové se po něm rozvíjejte,
Slavíkové vůkol něho pějte,
Sladký zaslouží sen pravý vlastenec.

Hlas liry české II. 316.,

pak k elegii od *V. Nejedlyho* na smrt Jos. Rautenkrance sepsané, v níž mimo jiné zvláště také trefně líčí povahu a působení Rautenkrancovo takto:

— — — — —
Zakrejte své tváře milostenky
— — — — —

Že múz českých květ,
Krása osvícené společnosti,
Rozkoš dítek, láska útlých žen,
V máji síly své a obratnosti
Zmizel jako lahodivý sen.

— — — — —
K činům povstal obr ve své moci,
Hoře láskou k vlasti rozmilé,
Moudrost vyjasňoval čtnému otci,
Krásy vlnadné dceři spanilé.
— — — — —

Valné zapuzuje mraky bídy
 Žirající srdce veselé,
 Uved zpěvem radost každé třídy
 V spolky, hromem války zatmělé!

Básně V. Nejedlého I. str. 174.

³⁴⁾ *Mikuláš R.* byl delší čas kooperátorem ve Světlé v Čáslavsku a zemřel jako farář v Lanžově u Král. Dvoru; *Jan R.* byl drahně let kaplanem v Čer. Kostelci a posléze farářem v Říčanech; nejmladší bratr Rautenkrancův *František*, jenž se oddal stavu vojenskému, byl však tehda již mrtev.

³⁵⁾ Jan Javornický přeložil Glácovy povídky pro děti do češtiny a dada je s titulem: *Paní Miloslavová* r. 1815 v Praze u Haase vytisknouti, připsal knížku tu J. Rautenkrancovi, faráři Sedleckému, na důkaz své vděčnosti za ochotnost, kterou R. druhdy jemu při vzdělávání se v jazyku českém na ruku šel. Při tom velebil jej jakožto výborného pedagoga a šlechtěného lidumila, který o vzdělávání a ušlechťení mládeže Novodvorské všelikým způsobem, zvláště pak „výborně spořádanými zpěvy“ horlivě se zasazoval a platně u věci té působil.

³⁶⁾ Zvláště často navštěvoval R. bratry Nejedlé a Hněvkovského, s nimiž byl téměř jedna duše, a zdržoval se u nich o každých prázdninách delší čas; taktéž psával zhusta Hromátkovi do Vídně, kdež mu dával však také důtky pro nepořádné redigování *Novin Vid.* a neustálé malicherné změny v pravopise a vnějším způsobu *Novin* jmenovaných. — S J. Jungmannem a A. Markem dopisoval sobě R. zvláště r. 1809—1810, kdež se jednalo o založení jakés *české společnosti literární* k vydávání knih českých (na způsob „*Ústavu Prešpurského*“). Někteří vlastenci, jako Vetešík, Karafiát, Bergner a j., byli k tomu konci již také jisté sumy peněžité složili; avšak v tehdejších nepříznivých okolnostech nevešla společnost ta ve skutek. (*V. Zeleného: Život J. Jungmanna 1873 str. 134.*)

³⁷⁾ Jak horlivým byl R. ve příčině té, vychází ze současných seznamů prenumeračních; nejen že jméno jeho čítáme v každém takovém sepsání, anobrž vyrozumíváme z něho, že se R. předplácel nezřídka na 10—15 exemplářů téže knihy nebo téhož časopisu. Tak ku př. již jako theolog předplácel na 15 exemplářů vycházejícího tehdaž Puchmayerova „*Sebrání básní a zpěvů.*“ Činil to obyčejně k ruce svých osadníků, známých a jiných osob, jež k čítání a odbírání knih českých povzbuzoval, zaplativ nezřídka za ně celou sumu prenumerační, s níž se ovšem často více neshledal.

³⁸⁾ Viz předmluvu k Slovníku tomu.

³⁹⁾ Prání našemu při spisování biografie této v příčině památních desk, kteréž by se měly zasaditi na hřbitově Sedleckém a na rodném domě Rautenkrancově v Hradci Králově projevenému, stalo se z části zadost r. 1877. Dne 21. a 22. července t. r. příčiněním Kutnohorského sboru archeologického „*Vocel*“ odbývána jest v Sedlci blíž Kutné Hory slavnost ku počtě J. Rautenkrance, při níž v neděli dne 22. července za hojného účastenství členů spolku toho a jiných tam přibylých vlastenců po slavné řeči, již činil Sedlecký farář P. Ign. Paták, a při zpěvu spolku „*Tyl*“ odhalena a zasvěcena jest památní deska do tamní zdi hřbitovní zasazená s tímto nápisem: „*Památce českého spisovatele J. M. Rautenkrance, faráře Sedleckého, nar. 22. března 1776, zemř. 21. července 1817, věnuje archeologický sbor „Vocel“ l. P. 1877.*“

JAN NEP. NEJEDLÝ.

PRÁVNÍK A SPISOVATEL ČESKÝ.

Studie biografická.*)

Jan Nep. Nejedly zaujímá neposlední místo v historii naší ožilosti národní. Neboť svým, s nevšedními oběti spojeným usilováním vlasteneckým a svými vysoce platnými pracemi literárními proslavil se nemálo v prvním desíletí přítomného století, anobrž způsobil epochu v dějinách našeho vzkříšení národního, jakož i naopak v pozdějších letech svým tvrdošijným účastenstvím v neblahých hádkách o orthografii a prosodii u nás tehdaž vzešlých vůbec stal se pověstným.

Avšak bohužel ani J. Nejedlyho chvalitebné působení na národní roli dědičné a platné jeho usilování o vyzdvižení národnosti a literatury naší nebylo až po tu chvíli zevrubně vypsáno a náležitě oceněno, aniž bylo osudné jeho účastenství v pozdějších prudkých rozepřích linguistických objektivně vylíčeno a nestranně posouzeno, anobrž hledíc k hádkám těmto, všímali sobě téměř všickni naši historikové literární vždy jenom hlasův a nářků vycházejících z tábora odporného „novotářského“, příčin a námitek se strany „staromilců“ pronášených však skoro na prosto pomíjeli a nešetřili.

Chtějice to, co bylo u věci této až po tu chvíli opomenuto, poněkud napravit, zdělali jsme na základě pramenů nám na ten čas při ruce jsoucích**) přítomnou studii biografickou a podáváme ji zde u ve-

*) Viz: *Osvěta*, r. 1877, č. 4., 5., 7., 8., 9., 10.

**) Prameny, z nichžto jsme při spisování studie přítomné vážili, jsou tyto: Veškeré *spisy a práce literární* J. Nejedlyho (básnické, beletristické, linguistické a j.), jež od r. 1796—1830 tiskem vydal. — *Schwaldoppler*: Geschichte des 19. Jahrhunderts mit besonderer Hinsicht auf die österr. Staaten. 4. Bändchen. Wien 1802. — *Annalen* für Literatur u. Kunst des österr. Kaiserstaates. Wien 1803—1812. — *J. Rulika* Kalendár hist. IV. D. V Praze 1804. — *Histor. Taschenbuch* mit besonderer Rücksicht auf die österr. Staaten. Wien 1806. — *Počátkové českého básnictví*. 1818. — *Šeb. Hněvkovského*: Zlomky o českém básnictví. V Praze 1820. — *J. Jungmanna*: Historie literatury české. V Praze 1825 a 1849. — *Widerlegung der sogenannten analogisch-orthogr. Neuerungen in d. böhm. Sprache*. 1828. — *J. Jungmann*: Beleuchtung der Streitfrage über die böhm. Orthografie. 1829. — *G. Palkovič*: Bestreitung des Neuerungen in der böhm. Orthografie. 1830. — *Historisch-ethnografische Übersicht der wissenschaftlichen Kultur, Geistesthätigkeit u. Literatur des österr. Kaiserstaates von Dr. Fr. Sartori*. Wien 1830. I. — *Jahrbücher d.*

řejnost, a to k tomu konci, abychom jednak obnovili a zachovali památku muže o vlast naši vysoce zasloužilého, a při všelikých svých křehkostech nemálo ctihodného, jednak abychom těm, kdož by se na budoucnost zasaditi chtěli o sepsání pragmatické historie našeho znovuzrození národního, podali k tomu materialii a pomůcek, kterých by se jim z jiné strany tak snadno nebylo snad dostalo.

1. Léta mladosti a nižších studií Jana Nejedlyho.

Jan Nep. Nejedly narodil se dne 23. dubna r. 1776 v městě Žebráce v Čechách z otce *Jana Kř. Nejedlyho* a matky *Anny* rozené *Frydlové*. Rodiče tito pokládáni byli tehdáž mezi přední rodiny Žebrácké; neboť otec Jan, mistr řeznický a držitel rozsáhlých polností, byl muž pro svou vzdělanost, zámožnost, rozšafnost a staročeskou ráznost na slovo bráný, matka Anna byla pak žena „krásou, moudrostí a přívětivostí nad jiné vynikající“, která vzornou opatrností a něžnou laskavostí řídila všeliké kroky útlých dětí svých a spravovala rozšafně veškerou svou domácnost.¹⁾

Rodiče tito, jakož se bylo nadíti, pečovali bedlivě o dobré vychování dětí svých. Že pak prvorozený syn *Vojtěch*²⁾ již ve škole domácí nevšední chápavostí a zvědočtivostí pozornost svých učitelů na sebe byl obrátil, poslán jest k radě a přimlouvání tehdejšího katechety žebráckého *Václava Lahody* — později děkana brandýsského — jakmile se vycvičil v základech literních, r. 1783 do Prahy, aby tam na hlavní škole a na gymnasiu novoměstském, kdež vyučovali kněží řádu piaristického, vzdělával se v řeči německé a latinské i v jiných vědomostech literních. *Vojtěch Nejedly* dostal zde očekávání rodičů svých v plné míře, vynikaje pilností a mravností nad spolužáky své a byv proto také podělen c. k. stipendiem. Na školách těchto vycvičil se *Vojtěch Ne-*

Literatur. B. XXX. 37. S. 28—42. — *Časopis Česk. Musea.* 1830 a 1831. — *Květy.* 1835 str. 293, 1836 str. 279 a Příl. XVII. — *Česká Včela* 1838. — *Oesterr. Nationalencyklopaedie.* Wien 1836. 3. B. S. 32. — *Šeb. Hněvkovského: Životopis J. Nejedlyho* (při básni *Václav* r. 1837 vytištěný). — *J. Michla literární letopis.* 1839 str. 304. — *Oesterreich im J. 1840 v. einem österr. Staatsmann.* Leipzig 1840. B. II. — *W. Hanka's Biografie von Glückselig* in Klar's *Libuša.* 1852. S. 331. — *Zlatá Praha.* 1864, č. 78. — *Sebrané listy Fr. Čelakovského.* 1866. — *C. v. Wurzbach: Biografisches Lexikon.* XX. B. S. 165—168. — *J. Malého: Vzpomínky a úvahy starého vlastence.* 1872. — *Slovník Naučný.* V., str. 693. — *J. Jirečka: Anthologie III.* 1865. — *Šeb. Hněvkovský od V. Št. K.* 1870. — *V. Zeleného: Životopis Jos. Jungmanna.* 1874. — *Scětozor.* 1876. č. 16 a 17. — *Zprávy písemné J. Nejedlyho se týkající,* jež nám laskavě zaslal přítel náš p. *K. Hawlík*, c. k. sudí poděbradský. — *Ústní zprávy a data,* kteréž s námi sdělili přátelé a vrstevníci někdy *Jana Nejedlyho: Šebestián Hněvkovský* (kterýž choval u sebe obšírnou korespondenci s přáteli svými a jinými vlastenci; avšak přes všeliká poptávání nepodařilo se nám vyhledati, kde by se asi nyní nacházela, ačkoliv se podobá, že spisovatel brožurky: „*Š. Hněvkovský r. 1870*“ při práci své měl ji před rukama), *J. L. Ziegler*, *N. Vaněk*, *V. K. Klicpera*, *J. Havelka* a j. — *Rozličné zápisky, listy přátelské, rukopisy* a t. p. po Janu a *Vojt. Nejedlyho* pozůstalé a nyní u jich příbuzného p. *Fr. Nejedlyho* v Žebráce chované. — *Akta bývalé c. k. dvorské komise justiční z r. 1812* v archivu c. k. ministeria práv.

jedlý důkladně v jazyku německém a latinském i vzdělával se také v jazyku řeckém, tehdaž na gymnasiích málo pěstovaném, anobrž učil se tolikéž řeči francouzské a anglické a přivedl to při své bedlivosti a důvtipnosti tak daleko, že již jako gymnasista oblíbené času toho klasiky francouzské a anglické: Fenelona, Marinontela, Florianana, Addisona, Goldsmitha a j. v. v jazyku původním mohl čítati a vykládati.³⁾

I druhorozený syn *Jan Nep.* dával tak jako starší bratr Vojtěch již v dětinství svém, ačkoliv byl těla slabšího a vzrůstu útlého, nevšední chápavost a chuť ku všelikému učení na jevo; různil se však od bratra jmenovaného tím, že byl čilejší, ohnivější a dráždivější, kdežto onen byl vůbec povahy mírnější, jemnější a povážlivější. Při tom však nepožíval Jan Nep. v mladších letech zdraví stálého, churavěje často a to nebezpečně, tak že jedenkrát — v šestém roce stáří svého — lékař, aby ho při životě zachoval, jednoho dne třikrát žilou mu pouštěl. — Když se po delším čase z churavosti té zotavil, žádal toho sobě velice, aby tak jako starší bratr Vojtěch mohl jíti na německé a latinské školy do Prahy. Avšak rodiče bojíce se, aby přílišným namáháním duševním znovu škody na svém zdraví nevzal a snad i dokonce neumřel, zpěchovali se z počátku přání jeho vyhověti, chtějíce jej v dospělém věku, až by se dostatečně na těle sesílil, na řemeslo řeznické dáti. Že však syn Jan ve svých prosbách neustával, přimlouvala se konečně i sama matka za něho u otce, který pak k prosbě jeho přivolil a ho do Prahy poslal, aby se na hlavní škole piaristické vycvičil v němčině a napotom na gymnasiu staroměstském oddal vyšším studiím; při čemž zároveň svěřen jest péči a opatrování svého o čtyři léta staršího bratra Vojtěcha.

V Praze požíval Jan Nejedlý nad očekávání zdraví příznivého, tak že se oddati mohl se vši horlivostí svým studiím, což on také v plné míře učinil. — Naučiv se jazyku německému na hlavní škole piaristické, přešel na gymnasium staroměstské, kde se náležitě vzdělával ve všech vědomostech, jež se tam tehdaž přednášely, a již tenkrát s neunavitelnou pilností a nevšední důvtipností spojoval i příkladnou mravnost a neobyčejnou ráznost; požíval lásky a přízně všech svých učitelův a spolužákův. Po celý pak ten čas byl mu starší bratr Vojtěch mentorem, jsa jemu radou i pomocí všelikou vždy při ruce a pečuje upřímně o všeliké jeho potřeby duševní i hmotné,⁴⁾ jmenovitě povzbuzuje a naváděje jej také k cvičení se jazyku francouzskému, jemuž času toho ve vyšších i nižších stavech u nás nemalého dostávalo se účasť a zalíbení.

2. Jan Nejedlý na studiích filosofických.

Odbýv studia gymnasiální na Starém městě pražském s výborným prospěchem, Jan Nejedlý přešel r. 1792 na universitu tamtéž, aby slyšel předměty filosofické, jimžto se tam času toho ve třech ročnících vyučovalo. Jmenovitě přednášeli tehda: *K. Steibt* logiku a morálku, *St. Vydra* matematiku a geometrii, *A. Strnad* astronomii a fysikální geografii, *Ig. Cornova* dějepis politický a vědy pomocné, *J. Schmidt* fysiku a *A. G. Meissner* krásná umění a jazyk řecký. Z profesorů

těchto, mezi nimiž byli tři exjezuité (Vydra, Strnad a Cornova), působili na mládež studující a jmenovitě také na bratry Nejedlé zvláště dva, totiž: St. Vydra a A. G. Meissner, ovšem každý z nich v jiném způsobu, a měli nemalý účinek na směr jejich života a snažení budoucího. A. G. Meissner, Němec v Budyšině rodilý, muž mravů uhlazených a při tom vtipný i výmluvný a spisovatel nad jiné plodný, seznamoval posluchače své s díly krásné literatury francouzské, anglické a právě rozkvétající německé a povzbuzoval je k básnickým a jiným literárním pokusům v jazyku německém.⁵⁾ — Stan. Vydra, rodem z Králové Hradce, výborný matematik, byl jediný z profesorů filosofických, který po všechn ten čas přes všeliké podezřívání, úsměšky a příkoří zřejmě hlásil se k národnosti české a nadšeně i neohroženě povzbuzoval posluchače své k lásce k národu a k vzdělávání zanedbané tehdejší řeči vlastenské.⁶⁾

Bylať totiž času toho, když bratří Nejedlí konali studia svá na gymnasiích a vysokých školách pražských, národnost česká a řeč domácí v největším úpadku a opovržení a jsouc nepříznivými okolnostmi a zřejmými rozkazy vlády tehdejší vytištěna z úřadů, škol a veškerého jednání veřejného i vyššího života společenského, klonila se k úplnému vyhynutí svému. Avšak právě když nebezpečnost národnosti naší takto vzcházející dosáhlo již téměř vrchu svého, povstalo několik mužů rázných a vlastnilových, jakož byli: nadepsaný St. Vydra, F. F. Procházka, F. M. Pelcl, V. M. Kramerius, J. Dobrovský, R. Ungar, Fr. Tomsa, bratří Thámové a jiní, kteří nešetříce ani práce ani obětí všelikých jali se ujímati jazyka českého a zasazovati o jeho zachování, vzdělávání a rozšiřování.

Hlasy a spisy právě jmenovaných mužů, předkem pak nadšeným a neohroženým napomínáním ctihodného a milovaného učitele svého St. Vydry byla i studující mládež domácí, která tak jako většina obyvatelstva českého národnosti své tehdejší byla odcizená, ze své netečnosti probuzena a k vědomí národnímu přivedena. Což i místa mělo hledíc k našim bratřím Vojtěchovi a Janovi Nejedlým.

Jmenovitě Jan Nejedlý vstoupiv r. 1793 z gymnasia staroměstského na universitu pražskou, věnoval všelikou pilnost svou předkem důkladnému vzdělání se v předmětech na fakultě filosofické přednášených, i užíval každé mu zbývající chvíle prázdné k nabytí všelikých jiných vědomostí. Zvláště hleděl se tehdejší důkladně seznámiti s literaturou francouzskou a anglickou, i s nejvýtečnějšími plody rozkvétající tehdejší literatury německé, jakož i obracel zřetel svůj ku klasické literatuře, jmenovitě k řecké, k níž času toho překlady Wielandovými a Vossovými obrácena byla pozornost nejen starších mužů učených, anobrž i studující mládeže, při čemž mu nejen bratr Vojtěch nemálo šel na ruku, anobrž zvláště také sám professor Meissner býval mu raden a pomocen.

Při tom všem byl náš Jan Nejedlý jednak příkladem bratra Vojtěcha, předkem pak srdečným povzbuzováním váženého a milovaného učitele St. Vydry i k tomu přiveden, že zvláštní horlivostí jal se obracet zřetel svůj tolikéž k jazyku českému, v němž vzdělávati se neměl dosaváde příležitosti, ježto na gymnasiu všemu vyučovalo se v němčině

nebo latině, jazyk však domácí nezřídka jako sprostý a nevzdělaný býval tam naříkán a hanoben.⁷⁾ — Že pak právě času toho (r. 1793) byla zřízena stolice literatury české, jejímžto prvním professorem jmenován jest známý vlastenecký učenec F. M. Pelcl, J. Nejedlý neváhal ihned navštěvovati čtení jeho, a to s takovou horlivostí, že byl pokládán mezi nejpilnější a nejlepší žáky jeho.⁸⁾ — Aby se pak co nejdůkladněji vzdělával v jazyku českém, čítával — k povzbuzování prof. Pelcla — starší knihy české, jmenovitě spisy Veleoslavínovy, Koldínovy, Komenského a jiné knihy bratrské i navštěvoval za tou příčinou pilně c. k. knihovnu universitní, jejímžto správcem byl tehdaž *K. Rafael Ungar*, muž všestranně vzdělaný a vlastimilovný.⁹⁾ Týž zamiloval sobě našeho pilného a důvtipného Nejedlého v té míře, že na něho obrátil pozornost J. Dobrovského, F. F. Procházky a jiných učených a vzácných mužů, anobrž zval ho k sobě k hudebním akademiím a společenským schůzkám, kteréž se v obydlí jeho u přítomnosti nejvzácnějších osob obojího pohlaví, uměním, důvtipem, vděkem a mravy ušlechtilými nad jiné vynikajících, každého téhodne odbývaly. Takto se náš Nejedlý seznámil s předními domácími umělci a učiteli, jakož i zjednal sobě volný přístup do domů vysokých rodin šlechtických — Fürstenberků, Lobkoviců, Šternberků, Nosticů, Thunů, Hartigů, Vratislavů, Ledebourů a j. — času toho v Praze přebývajících, kteréžto známosti jemu napotom nejedenkrát byly nemálo užitečné.

Vedle starší literatury J. Nejedlý obracel zřetel svůj tolikéž k básnictví domácímu, přistoupiv zároveň k českému spolku básnickému,¹⁰⁾ který byl r. 1791 v Praze povstal a to působením Š. Hněvkovského, rodáka žebráckého, pak Ant. Puchmayera vltavotýnského a Vojtěcha Nejedlého bratra Janova, z nichž onen studoval tehdaž práva, tito pak bohosloví na universitě pražské. Spolek tento — obyčejně dle nejčilejšího člena svého „*Puchmírovským*“ zvaný — vytknul sobě za účel skládati práce literární v jazyku českém, větší a menší, obsahu vážného i kratochvilného, a to předkem v řeči vázané, a podávati je čas od času tiskem u veřejnost a působiti takto k tomu, aby krajané jejich nesahali již tak výhradně, jak se tehdaž stávalo, k plodům pěstovaným v bujných sadech zahraničních, anobrž všímali sobě také kvítků v domácí zahrádce vzešlých, třeba že skrovnějších, avšak k vzdělávání, broušení a rozšiřování jazyka mateřského, jakož i k tomu směřujících, aby se jimi průchod zjednával jazyku tomu i do vyšších kruhů společenských, kdež jeho času toho málo sobě bylo všímáno.

Po dalším vyjednávání, radění a sbírání vydal spolek dotčený r. 1795 první svazek svých básnických pokusův a to redakcí *A. J. Puchmayera*, s titulem: *Sebrání básní a zpěvů* a ozdobený podobiznou Jos. Dobrovského, jemuž byli vydavatelé svazek ten připsali. Mezi vytištěnými tu pracemi čteme tolikéž šest kratších básniček Jana Nejedlého,¹¹⁾ který jako předplatitel a spoludělník i v příštích svazcích (2. 3. a 4., jež vyšly r. 1797, 1802 a 1803) se připomíná.

3. Jan Nejedly na studiích právnických, jeho snažení vlastenecká a práce literární času toho.

Skončiv tříletá studia filosofická Jan Nejedly přešel ve školním roce 1795—96 na fakultu právnickou, chtěje dle příkladu krajana svého Šeb. Hněvkovského oddati se soudnictví a advokátství. — Na fakultě této přednášeli tehdaž ve čtyřech ročnících: právo přirozené, státní a mezinárodní, pak trestní prof. *Ad. Kopec*, obecné právo církevní prof. *Sinke*, zvláštní právo církevní prof. *Voith*, právo římské a domácí právo občanské prof. *M. Schuster*, právo lenní, historii říše německé a praxi soudní prof. *Dinzenhofer*, státní právo české nadepsaný prof. *Voith* a nauky politické (obchodní, policejní a finanční) prof. *Butschek*. Z professorů těchto požíval Butschek (později na rytíře z *Heraltic* povýšený) největší oblíbenosti studujících, čemuž ovšem snadno jest vyrozuměti. Neboť jsa vychovancem Jos. Sonnenfelsa, pověstného profesora téhož předmětu na universitě vídeňské, vykládal tak jako učitel jeho nauky politické směrem nových, času toho vůbec hlásaných teorií francouzských, všeliké právo pozitivní a vyvinování se života společenského a státního na základě historickém zavrhuje a toliko na obapolném svobodném usnešení panujících a poddaných se zakládajících. Všim tím, jakož i svými živými a výmluvnými přednáškami uměl Butschek rozněcovati horlivost a udržovati pozornost četných svých posluchačův, a podobá se, že to bylo příčinou, že i náš Nejedly předkem sobě liboval v přednáškách Butschkových, ačkoliv všem nadepsaným předmětům právnickým a jmenovitě historii práva říšského — zvláště v těch částech, kde se dotýkala státních poměrů koruny české — nevšední bedlivost věnoval a důkladné jich známosti nabyti hleděl.

Ačkoliv Jan Nejedly takto všelikou svou pozornost k studiím právnickým obracel, tak že i tu jakož před tím ve fakultě filosofické nad spolužáky vynikal a miláčkem svých professorů býval, nicméně neopomínal po všechen čas studií těchto zanáseti se tolikéž literaturou domácí a zahraničnou, moderní a klasickou, zvláště pak hleděl vzdělávati se více a více v jazyku mateřském, a to pilným čítáním starších právnických spisův českých, vykládáním děl rozličných z cizích jazyků do češtiny a spisováním větších a menších prací českých v řeči vázané i nevázané.¹²⁾

Při tom Jan Nejedly všimal sobě co nejbedlivěji všeho, co se týkalo jazyka domácího a směřovalo ku vzdělání a vyzdvižení národnosti české, povzbuzoval důtklivě spolužáky a jiné známé své, aby se tolikéž vzdělávali v jazyku mateřském a přičiňovali o rozhojnění literatury domácí. I radoval se upřímně každému potěšitelnému příběhu u věci té sběhlému a každé zprávě k tomu se vztahující, kteréž se mu od starších vlastenců aneb osob venkovských dostávalo, i míval vůbec horlivé a platné účastenství ve všem, co se věci národní týkalo a jí pomáhalo.¹³⁾

Jakož se pak času toho literatuře domácí nedostávalo spisů kratochvilných vůbec a předkem takových, kteréž by se obsahem i formou hodily tolikéž čtenářům z kruhů vyšších, jal se Jan Nejedly vykládati oblíbené tehdaž spisy Šal. Gessnera na jazyk český a vydal první jich svazek — „*Smrt Abelova*“ — roku 1800 svým nákladem

u veřejnost. Knížka tato vyšla velmi ozdobně s obrázkem a rytým titulem, rovnajíc se u vnější způsobě pověstným tehdež německým klasikům Schraemblovým; jsouc pak psána jazykem správným, plyným a ušlechtilým, došla obecné pochvaly a všestranného účastenství, anobrž za příčinou přidané k ní čtení hodné předmluvy obrátila na sebe pozornost všech znalců jazyka českého a všech horlivých vlastenců.¹⁴⁾

4. Jan Nejedly jmenován c. k. professorem literatury české.

Roku 1800 rozstonal se professor F. M. Pelcl v té míře, že nemohl konati své české přednášky. Ježto byl Jan Nejedly vydaným právě překladem spisu Gessnerova nevšední znalost jazyka českého na jevo dal, uloženo mu od direktorátu studií filosofických, aby churavého prof. Pelcla v jeho úřadě učitelském prozatím zastával. Když pak nedlouho na to prof. Pelcl dne 9. února r. 1801 smrtí časnou sešel a konkurs k obsazení stolice literatury české rozepsán byl, Jan Nejedly hlásil se také vedle jiných kandidátův o professuru tuto, a ježto jeho práce konkursní uznána byla za nejlepší ze všech, podán návrh do Vídně, aby místo to jemu bylo propůjčeno, při čemž zvláště výše jmenovaný R. Ungar jakožto representant sboru učitelského Nejedlyho za nejspůsobilejšího k úřadu tomu schvaloval a vysvědčoval. K návrhu tomuto jmenován jest Nejedly dvorním dekretem, daným ve Vídni dne 11. září r. 1801, professorem literatury české na universitě pražské a uveden na to dne 16. listop. t. r. nadepsaným R. Ungarem na tuto stolicí. — Instalace tato šla před se v takovém způsobu, že mohla se pokládati za vzááštní slavnost vlasteneckou, o níž se tehdež v Praze i na venku vůbec promlouvalo a psalo a k níž se tehdejší vlastenci delší čas táhli a ukazovali. Neboť snad nikdy před tím aniž napotom nebyla tak zvaná česká síň (č. 3. v I. poschodí klementinském vedle c. k. knihovny) přeplněna tolika a tak vzácnými hostmi, jako dne výše dotčeného. Byliť tu přítomni: tehdejší místopředseda gubernia českého a hejtman městský hrabě Josef Vratislav z Mitrovic, pán národnosti české upřímně nakloněný, mnoho starších a mladších šlechticů domácích, jakož mladý kníže z Lobkovic, hrabata Šternberk, Kolovrat, Lažanský, Chotek, Nosticové a Hartigové, ryt. Šmidgrabner, Jeník a jiných více, celý učitelský sbor fakulty filosofické se ctihodným St. Vydrou v čele, vlastenští studující všech čtyř fakult a téměř všickni v Praze žijící spisovatelé čeští a milovníci jazyka domácího.

Jan Nejedly byv výše jmenovaným R. Ungarem, jakožto representantem fakulty filosofické, přítomnému obecnstvu jako řádný professor řeči a literatury české představen, zahájil na to obšírnou řečí akademickou čtení svá. V řeči této Nejedly ukazoval především k přednostem jazyka českého, táhna se při tom k bohatosti, tvořivosti, ráznosti, jadrnosti a libozvučnosti jazyků slovanských vůbec a českého zvláště a dokládaje se mimo jiné zvláště také svědectvími od učených cizozemců: Jenische, Herdera, Hacqueta, Meinerse a j. u věci té pronešenými. Potom vylíčil obšírně a důtklivě potřebu a užitečnost jazyka českého v životě soukromém i veřejném a připomenul, že tolikéž čest a hrdost národní

toho vyhledávají, aby každý poněkud vzdělaný člověk důkladně se znal ve svém jazyku mateřském.

Jan Nejedly jsa tehdáž mladík sotva pětmečtmaletý, vzrůstu štíhlého a vysokého, vzezření příjemného, zraku bystrého a pronikavého a chování vůbec ušlechtilého, zajímal již svým vnějším spůsobem každého, kdo s ním mívával činiti, nadepsanou však řečí akademickou došel takového účastenství a pochválení u všech tu přítomných, jakého se bylo před tím sotva komu dostalo. Většina posluchačů divila se ovšem z počátku, kterak Jan Nejedly v tak mladém věku k tomuto důležitému učitelství mohl dospěti; jejich divení se přešlo však brzo na to v obdivování jeho nevšední mluvnické vzdělanosti, když z jeho řeči akademické vyrozuměli, jak důkladně se zná nejen v jazyku českém, anobř i v jiných jazycích slovanských i moderních a jejich literaturách, jak hluboko a vědecky nahlédl v ústrojí a jádro jejich a kterak se nerozpakoval ohnivě a nadšeně ujímati se jazyka domácího a k jeho vzdělávání a rozšiřování krajany své důtklivě vybízeti a povzbuzovati. Bylať pak také onano řeč jeho skutečně tak srdečná a při tom tak jadrná a rázná, ano uchvacující a nadšená, že nejedni z posluchačů zjevně jásali, jiní pak, a to starší, až k slzám pohnuti byli, tvrdíce vůbec, že uvázáním se Jana Nejedlyho ve stolicí tuto řeči a literaturě české vzešla nová, šťastná doba.

Znameníť tato řeč Jana Nejedlyho byla také delší čas téměř jediným předmětem rozprávek ve kruzích vyšších a učených, v *Krameriussově expedici české*, kamž přicházeli času toho všickni čeští spisovatelé a vlastenci pražští, jakož i „čtenáři a písmáci venkovští,“ rozmlouváno o ní pak po několik neděl. Pročež naléháno na Nejedlyho, aby řeč tu u veřejnost podal, čemuž on i vyhověl, dada ji v několika stech exemplářů u Jeřábka vytisknouti takto: *Akademische Antrittsrede, gehalten den 16. November 1801 von Johann Nejedly, da derselbe als k. k. ord. Professor der böhmischen Literatur an der Karl-Ferdinandeischen Prager Universitaet von dem k. Rathe und Repraesentanten der philos. Lehrerversammlung Herrn Karl Ungar installiert wurde.* Prag. 4°. S. 26, — a připsav ji jmenovanému hrab. Jos. Vratislavovi, příznivci svému. Že pak všechny exempláře v krátkém čase byly rozebrány, řeč ta ještě téhož roku podruhé a hojněji jest vytištěna.¹⁵⁾

I v pražských novinách českých a německých psáno jest o tomto slavném uvedení J. Nejedlyho na stolicí českou, načež docházely ho přátelské dopisy a přání z nejednoho místa z Čech, Moravy a Slovenska. Tehdejší spisovatel český *Jan Rulík* složil „k oslavení toho památného Čechům dne“ i báseň příležitostní: „*Ke dni uvedení prof. české literatury p. Jana Nejedlyho na učitelskou stolicí v slavné učené pražské universi léta 1801*“, která tolikéž u Jeřábka byla vytištěna a rozdávána. Týž Rulík zaznamenal ve svém *Kalendáři historickém* ke dni 16. listopadu roku 1801 uvedení J. Nejedlyho na stolicí českou jakožto zvláště památnou událost vlasteneckou a dal báseň nadepsanou na trvalou paměť tam i přetisknouti.¹⁶⁾

Skvělé naděje a nevšední očekávání, kteréž byl Nejedly při své instalaci učitelské v obecnstvu českém vzbudil, nesklamal napotom nikoliv; anobř v celém desítiletí na to jdoucím počínal sobě tak rázně,

platně a prakticky, že usilováním svým, jakož níže ukážeme, způsobil novou epochu v historii ožilé literatury a národnosti české.

5. Český překlad I. zpěvu Iliady Homerovy.

Jakož výše připomenuto J. Nejedlý obíral se vedle jiných vědomostí zvláště také pilně studii jazyků cizích, jmenovitě jazyka řeckého, a vykládal rozličné kusy z klasiků řeckých do češtiny. — Vydáním Vossova německého překladu Iliady a Odysey Homerovy obrácena jest tehdaž pozornost učených k tomuto praotci básnictví epického, jehož sláva a platnost umělecká i na vysokých školách pražských zvláště působením prof. Meissnera času toho nemálo byla vyhlašována. Tím také obrácen jest zřetel našeho Nejedlého k nesmrtelnému pěvci Meonskému, a chtěje on „od sebe nějakou částkou k rozmnožení a zvelebení jazyka českého pomáhati, uvázal se v překládání Iliady na jazyk český, přičiňuje se k tomu, aby všechno jakž v jazyku řeckém co nejvěrněji, nejvlastněji, nejsrozumitelněji a nejzvučněji do češtiny přeložil.“

Skončiv r. 1801 překlad I. zpěvu Iliady, Nejedlý přikročil k vydání ho tiskem, daďa jej na své útraty r. 1802 u Jeřábka v Praze vytisknouti takto: *Homerova Iliada. Z řeckého jazyka přeložena do českého od Jana Nejedlého, c. k. řád. profesora literatury české na vysokých školách pražských.* V Praze 1802, str. XII. a 37, a připsav jej výše jmenovanému příznivci svému Kar. Raf. Ungarovi na důkaz vážnosti a uctivosti pro veliké jeho zásluhy o zvelebení vlasti naší.

Překlad tento, veršem přízvučným zdělaný, jest dílo — co obsahu i vnějšího vydání se týče — v nejednom způsobu zajímavé, a hledíc k historii literatury domácí a k biografii J. Nejedlého, nyní ještě důležité a povšimnutí hodné; pročež se nám vidělo o něm zde poněkud šířeji promluvit. — Po dedikačním přípise K. R. Ungarovi svědčícím, v němž Nejedlý jeho zásluhy o vzdělávání literatury domácí a kříšení národnosti české nadšeně vychvaluje, čteme předmluvu (str. I. až VI.), psanou jazykem jadrným a slovy ráznými ano obnivými, v níž Nejedlý způsobem allegorickým líčí bývalý rozkvět a pozdější úpadek vlasti české a ukazuje k tomu, kterak jest svatou povinností každého vlastence, snažnou bedlivostí dle lživny od boha sobě svěřené a na tom pracovati, aby slávu v národě svém rozmnožil, matce své dobrotivé, zemi české, za přemnohá dobrodiní odměnně se odsluhoval, srdce svých spolubratří vzdělával a jazyk starožitný od slavných předků nám dochovaný šlechtil a rozšiřoval. Načež končí tuto čtení hodnou předmluvu tímto srdečným připomenutím: „Beř se tedy po všechny věky, slavný Homéře, do krajin slovanských široko daleko, zavzniž hlasem svým v jazyku českém a naplniž duchem svým Čechy, Moravany a Slováky všechny, aby i oni vzdělávajíce rozum lidský jako Ty od potomků ctění a velebení byli u vážnosti veliké a ve svatém následování!“ — Po této předmluvě vypisuje Nejedlý (na str. VI.—X.) *obsah Iliady*, t. j. války, kterou vedli Řekové s Trojanskými za deset let, proto, že Paris, syn krále trojanského Priama, unesl krásnou Helenu, manželku Menelaa, krále lacedemonského, do Troje; načež přivádí (na

str. XI. a XII.) *pravidla*, dle kterých při skládání hexametrů českých před se šel, z nichž jest vyrozuměti, že Nejedlý od pravidel, Dobrovským o prosodii přízvukně vytknutých, poněkud se odchýloval. Vše to psáno v Praze, dne 20. července 1801. — Po této úvodní části vytištěn jest (na str. 1—23) překlad prvního zpěvu Iliady v hexametrech přízvukných, k němuž (na str. 24—37) přidána jsou vysvětlení geografická, historická a kritická, k čemuž ještě přidáváme, že Nejedlý zdělal překlad svůj dle textu orig. *Samuelem Klarkém* r. 1779 v Londýně a *A. Wolfem* r. 1894 v Hali vydaného, použiv při tom i vysvětlení Keppenových.

Hledíc k vnějšímu způsobu, v němž překlad ten u veřejnost vešel, připomínáme, že Nejedlý spůsobil dvojí vydání; jedno *nádherné* ve *foliu* na silném velinovém papíře, písmem pouze latinským, schválně k tomu litým, pak *sprostší* v 4° písmem latinským a německým. Obě byla ozdobena překrásnými obrazy J. Berkou v mědi rytými, představujícími scénu z I. zpěvu Iliady v. 223—232, kde modrooká bohyně Aténe, vyslaná od Héry, spor mezi Agamemnonem a Achillem vzešlý mírniti a pokojiti usiluje, kterýžto obraz obklíčen jest rámcem ozdobně rytým, v němž se dole spatřuje lev — znak království Českého. K vydání ve foliu přidáno jest dvě krásných výtiskův obrazu nadepsaného, jeden bez nápisu (*avant lettres*), druhý pak s nápisem: „Posledně Atreovče gsi dnes mne potupil gisté“ v. 232. — Vydání ve foliu jest, co papíru, tisku a jiné úpravy se týče, tak nádherné, že se docela rovná pověstnému vydání děl Wielandových z tiskárny Degenovy tehdež vyšlému a vyniká nemálo nad tisky Schraemblovské, tenkrát na slovo brané, pročť je také za nejskvostnější knihu českou času toho vydanou a za opravdovou typografickou zvláštnost vlasteneckou pokládati a k ní tuto ukazovati smíme.

Co pak překladu samého se týče, hledíc k tehdejším okolnostem a tehdejšímu formálnímu a materiálnímu vzdělání jazyka českého, nelze tajiti, že překlad ten, třeba že zdělán toliko přízvukem, v nejedné příčině povšimnutí a chvály hoden jest a že zřejmě ukazuje, jak důkladně se znal náš Nejedlý již tehda v jazyku řeckém i českém, že dílo jeho s překlady v cizích i slovanských jazycích vzdělanými, jmenovitě s vychvalovaným téměř až do nebe německým překladem Vossovým¹⁷⁾ dobře se dá porovnat, a že nad český překlad téhož I. zpěvu Palkovičem tehda zdělaný v nejednom kuse vyniká. Při tom nelze i toho sobě nepovšimnouti, kterak Nejedlý se snažil a věděl překrásná a charakteristická epiteta řecká tolikéž v češtině zvukně a správně vyznačiti (na př. *dalekostřelec*, *stříbrolučník*, *hromovládny*, *mědiperný*, *mědioděnc*, *černomračník*, *pětirožný*, *velkooký*, *zlatotrušná*, *spanilotvárná*, *širokovládny* a j. v.), jakož i že k tomu prohlížel, aby překlad svůj přidáním zevrubným obsahem celé Iliady a hojnými vysvětleními tolikéž méně vzdělanému čtenáři přístupným učinil.

Hledíme-li k účinku, kterýž měly a mají překlady starých klasiků na vzdělání každé novější literatury, a uvážíme-li, že to předkem platí o překladech nesmrtelných děl Homerových, nelze jinak leč schvalovati vůli a předsevzetí našeho Nejedlého u věci té na jevo dané a jest tím více litovati, že nám nepodal překladu celé Iliady, anobrž že pro mnohé jiné zaneprázdnění a změněné okolnosti již při druhém zpěvu

od dalšího překládání upustil. — Neboť třeba že přeložení to jenom přízvukně jest zděláno, bylo by nicméně bývalo tehdejšími vlastencům a literátům nemalou pohutkou k bedlivému pěstování klasické a předkem básnické literatury v češtině a bylo by také na rozkvět českého písemnictví našeho nemalý účinek mělo.

Zajímavý tento překlad I. zpěvu Iliady byl také přijat nejen od vlastenců českých s nevšedním účastenstvím, anobrž obrátil na sebe tolikéž pozornost jiných Slovanů, jmenovitě Polákův a Rusů, jakož i našich sousedů německých. — Byltě totiž Jan Nejedlý téměř všem učeným společnostem slovanským, jakož i knihovnám veřejným a jiným osobám vzácným zaslal po skvostném exempláři překladu toho. Jeden takový exemplář dostal se také tovaryšstvu přátel nauk ve Varšavě, kdež se tento Nejedlého překlad Iliady biskupovi Janu Kosakovskému, členu tovaryšstva toho, v té míře zalíbil, že v sezení, dne 5. února r. 1803 ve Varšavě konaném, činil o něm řeč zvláštní. V řeči té vyložil tento učený prelát se zvláštní pochvalou krásy překladu Nejedlého a ukazoval, jak blízký jest jazyk český polskému, i obrátiv se potom k velikému počtu národů slovanských a k rozsáhlosti sídel jejich, vyzýval členy tovaryšstva toho, aby prohlíželi k zakládání literárních svazků s muži učenými jiných kmenů slovanských, dokazuje při tom s nevšedním nadšením, jak užitečný by byl každému z nich svazek takový.¹⁸⁾ — Nejedlý poslal také několik skvostných exemplářů překladu svého do Vídně a jiných měst větších, kdež svou vnější úpravou a zajímavým obsahem pozornost tamních učenců tolikéž na sebe obrátily a příčinu zavdaly, že v listech veřejných tamtéž vycházejících o překladu tom s pochvalou bylo promlouváno.¹⁹⁾

6. Jan Nejedlý povýšen na hodnost doktora veškerých práv; jeho práce literární z času toho.

Jakož výše připomenuto, J. Nejedlý odbyl studia právnická v letech 1795/96—1798/99, vynikaje v každém běhu ročním pilností a důvtipností a požívaje za tou příčinou lásky a důvěry všech svých profesorů, kteří jej i důtklivě k tomu vybízeli, aby se po skončených studiích právnických zasadil o nabytí hodnosti doktora veškerých práv a aby se takto mohl ucházeti buď o nějakou profesuru právnickou aneb o místo advokáta zemského. — Uposlechnuv rady této Nejedlý odbyl roku 1801—1802 předepsané tehdejší tři přísné zkoušky k dosažení doktorství právnického. Na to podal v měsíci červnu r. 1803 k direktorátu studií právnických, jež času toho prozatím spravoval prof. Dinzenhofer, šedesáte pět thesů z práva civilního, církevního, trestního, lenního a německého, jakož i z nauk politických, kteréž chtěl veřejně rozbírat i hájiti.²⁰⁾ Když byly these tyto od profesorův a od direktorátu schváleny a vytištěny, Nejedlý disputoval o nich veřejně ve velké síni Karolinské dne 12. července r. 1803 o 10. hodině ranní, a to u přítomnosti tehdejšího rektora magnifika Ant. Michelitze, doktora lékařství, profesorů Ad. Kopce, M. Schustra, J. Sinke, J. Dinzenhofra a Butschka a tak hojných hostů, starších i mladších právníků, studujících a jiných

osob vzácných, jakých na dlouhé časy nebylo viděti v síni té, kteřížto všichni až do konce disputace vytrvali.

Dne 19. července 1803 na to byl Nejedlý tamtéž za předsednictví téhož rektora magnifika slavně povýšen na hodnost doktora veškerých práv, při čemž byl promotorem prof. Butschek, známý příznivec Nejedlého. Byla-li již disputace velmi hojně navštívena, sešlo se k promoci doktorské tolik a tak vzácných hostí všelikých stavů, řádů a pohlaví, a to nejen z Prahy anobrž i z venkova, že veliká síň Karolinská je téměř nemohla v sebe pojmuti, což bylo zjevným důkazem, jaké vážnosti mladistvým ještě doktor Nejedlý ve všech třídách obecenstva, jmenovitě ve vyšších kruzích aristokratických, úředních a literárních již tehdejší v plné míře požíval.²¹⁾

Náš Nejedlý, maje zkoušky tyto a spojené s nimi zaneprázdnění a starosti odbyty, obracel zase téměř veškerou svou pozornost ku vzdělávání literatury české, ačkoliv se při tom zanášel tolikéž věcmi právními, pracuje nějaký čas v kancelářích soudů pražských a nad to i v kancelářích advokátských. — Přední svou pozornost obrátil Nejedlý tehdejší k sepsání gramatiky české ku potřebě svých posluchačů, ježto gramatiky Pohlova, Zlobického, Thomsova a Thamova z větší části byly nedostatečné, Peclova pak, jižto při svých čteních dosaváde užíval, jednak byla již rozprodána, jednak tolikéž nepostačovala potřebám četných jeho posluchačů. Nejedlý zdělal gramatiku svou ovšem na základě pravidel v Peclově gramatice obsažených, avšak opravil a rozhojnil je v nejednom způsobu a s nevšední pilností, uživ při tom z části také metody v oblíbené tehdejší Meidingerově gramatice francouzské užívané. — První theoretickou část gramatiky té vydal Nejedlý r. 1804 s titulem: *Böhmische Grammatik mit Tabellen und einem Anhang nach Meidinger's Lehrart für Deutsche bearbeitet*. Prag 1805. 8°. S. 367. Tato část theoretická, jižto Nejedlý připsal Augustinovi knížeti z Lobkovic, naděje plnému synu jeho Osvíc. Ant. Izidora knížete z Lobkovic, vévody Roudnického, pána na Mělnice, Šopce, Drhovli a t. d., skládala se ze čtyř částí (z nichž první zavírala v sobě etymologii, druhá ortografii, třetí tvarosloví a čtvrtá syntaxi) a přídatku o české prozodii. V předmluvě pak ukazoval spisovatel, kterak národ slovanský v říši rakouské jest nejčetnější a kterak jazyk český mezi ostatními nářečími nejdříve byl vzdělán a rozhojněn. — K této části theoretické přidal Nejedlý ještě druhou, praktickou část (*Praktischer Theil*. Prag 1806. 8°. S. 211.), obsahující v sobě příklady a úlohy k čtení a překládání a sumovní přehled literatury české. — Hledíme-li na tuto první linguistickou práci Nejedlého se stanoviska nynější mluvovědy, dalo by se ovšem leccos jí vytýkati; avšak uvážíme-li tehdejší okolnosti literární a kulturní a zvláště krátkost času, ve kterémž Nejedlý dílo to k místu a ke konci přivésti nucen se viděl, nelze jinak leč schvalovati jeho bedlivost a nevšední spůsobitost u věci té na jevo danou.²²⁾

Odbyv pak toto pilné dílo gramatické horlivý a praktický náš Nejedlý přikročil ihned k jiným pracím literárním. — Jakož I. díl spisů Gessnerových (*Smrt Abelova*), r. 1800 vydaný, byl již rozprodán, spůsobil Nejedlý r. 1804 druhé opravené vydání zdařilého překladu toho, k němuž přidal zase důležitou předmluvu „o lásce k vlasti“, kterou

čteme při prvním vydání, a připsal ozdobnou knížku tuto *Alžběte Marii Anně hraběnce z Thunu a Hohenšteinu*, poněvadž sobě jazyk český nad jiné oblíbila, jsouc přesvědčena, „že ten, kdo jazykem vlasti své pohrdá, není hoden, aby v ní přebýval a jí požíval.“ — Téhož roku dal Nejedlý u Jeřábka vytisknouti na své útraty báseň epickou, bratrem Vojtěchem složenou: „*Poslední soud*“ v 16° str. 83., roku pak na to jdoucího 1805, vydal svůj překlad II. dílu spisů Gessnerových, obsahující povídky: *Dafnis a první plavec* v 12° str. 202 s čistě rytým titulem a vinětkou, připsav jej *Paní Terezii sv. řím. říše svob. paní z Ledeburu-Wichelnu, roz. hraběnce z Hartigu*. — Téhož času měl Nejedlý také účastenství u vydávání básně směšnohrdinské: „*Děvín*“ (jižto přítel Š. Hněvkovský byl složil a svým nákladem tisknouti dal), vyjednával s tiskařem Jeřábkem u věci té a obstarával korekturu tisku i podnikaje všeliké jiné s vydáváním tím spojené, zhusta nepříjemné práce a pocházky.²³⁾

7. Hlasatel Český (1806—1808).

Obstarav a přivedl k místu všechny nalepsané práce a předsevzetí literární, náš času toho neunavitelný Nejedlý obrátil zřetel svůj k *domácímu časopisectví*, jehož pole nebylo tehdy tak vzděláváno, jakož toho sobě bylo žádati. — Vycházející tenkrát *Noviny Krameriussory* vypravovaly ovšem jazykem jadrným a srozumitelným lidu našemu o tom, co se dělo ve světě politickém, oznamovaly také vycházející nové české aneb na skladě ležící starší, tištěné i rukopisné, k domácí literatuře se vztahující knihy a spisy a podávaly v přílohách čas od času příkládaných také naučná a kratochvilná vypravování. Avšak tím nebylo vyhověno potřebě časopisu, který by vycházeje ve lhůtách vyměřených zavíral v sobě čtení naučné a kratochvilné, zároveň však promlouval též o věcech domácího života národního a literárního, a to alespoň v té míře, jak to při tehdejších censurních opatřeních možné bylo. Takového spisu nebylo tehda právě před rukama, ačkoliv potřeba jeho vůbec byla cítěna. — Byliť již také před r. 1800 tehdejší spisovatelé a vlastenci o tom bedlivě promlouvali a vyjednávali; jmenovitě J. Dobrovský, J. M. Pelcl, F. J. Procházka, V. M. Kramerius, J. B. Dlabač a j. v. usilovali času toho o založení týdeníku, ku vzdělávání řeči a literatury české směřujícího, k němuž praktický Kramerius chtěl přidati zvláštní přílohu půlarchovou s titulem: *Hlasatel literatury české*.²⁴⁾ Avšak časopis ten nepřišel k místu, a to z příčin rozličných, z nichžto snad jedna ležela i v tom, že F. M. Pelcl, jenž byl jedním z předních podnikatelův jeho, ochuravěl a nedlouho na to i smrti sešel.

R. 1801 začal ovšem v Praze vycházeti týdeník: „*Český poutník*“, avšak obsahoval v sobě téměř veskrze jenom kusy z podobného německého spisu Meinertova přeložené a zanikl již roku na to jdoucího proto, že tu nebylo odběratelů.²⁵⁾

Na to zůstala věc ta delší čas nepovšimnuta, a byla by snad přišla v úplné zapomenutí, kdyby později nebyl se jí ujal náš Nejedlý s obyčejnou svou horlivostí a praktičností.

Vykonav totiž nadepsané práce literární, přikročil Nejedlý k dílu, kteráž se stalo vysoce památným v historii ožilé národnosti naší, založivši ať tak díme novou epochu v novějším časopisectví a literatuře domácí. — K pobídnutí přátel svých Nejedlý ustanovil se totiž na tom, že to, čehož sobě vlastenci čeští již po drabně let co nejhorlivěji žádali, ve skutek uvede, že *zaráží časopis*, který by — nazývá se „*Hlasatel Český*“ — k prospěchu a potěšení všech vlastenců každého čtvrtletí na světlo vycházel.²⁶⁾

Dada se na to s nevšední horlivostí do díla, Nejedlý jal se již na začátku r. 1806 časopis ten svým nákladem vydávati a vyslal jej do světa se slovy tak srdečnými a důtklivými, že nyní ještě nelze je čísti leč s největším účastensvím a hlubokým pohnutím.²⁷⁾ A tato čtení a povšimnutí hodná slova, jimiž Nejedlý časopis svůj do světa provázal, nebyla nějakým pouhým mamidlem a lichým mluvením, anobrž vyšedše z přesvědčení vnitřního, ze srdce upřímného a z vůle pevné i vytrvalé, stala se tolikéž skutkem. Neboť Nejedlý nebyl jenom vydavatelem a redaktorem, alebrž i předním a nejpilnějším spisovatelem „*Hlasatele Českého*“, shromáždil na to vůkol sebe hnedle z počátku téměř všechny času toho na poli národním pracující vlastence, starší a mladší, Pražské a venkovské: V. M. Krameriusa, J. Jungmanna, Fr. Tomsu, Vojt. Nejedlého, J. Rautenkrance, J. Zieglera, J. B. Dlabáče, Al. Pařízka, Fr. Myslivečka, J. Schiesslera, J. Vindyše a j. v.

Hlasatel Český zavíral v sobě v I. svém ročníku vypsání historická, geografická, přírodopisná a fysikální, pojednání a řeči literární a vlastenecké, povídky a básně větší i menší, původní i přeložené (z francouzského, anglického a německého jazyka), překlady ze starých klasikův, anekdoty, epigramy a k tomu podobné drobnůstky; při čemž nelze zatajiti, že větší část kusů těchto byla prací samého vydavatele.²⁸⁾

Jakož bylo české obecenstvo přijalo I. ročník (1806) *Hlasatele Č.* s nevšedním účastensvím a zřejmou pochvalou, N. pokračoval v jeho vydávání i v letech na to jdoucích 1807 a 1808 a to, co věci, formy a peněžitě ceny se týče, v témž způsobu jako r. 1806, a připomínáme toliko, že v prodlení času toho k dosavadním literárním pomocníkům *Hlasatele Č.* přibyli jiní ještě, a to: A. Marek, T. Setelain, J. F. Vetešník, Š. Vrána, Ig. Hájek (svat J. Jungmanna) a J. Roztočil, kteří jednak básněmi, jednak články prosaickými, původními i ze starých klasických a novějších jazyků do češtiny vyloženými redaktorovi přispívali a pomáhali.²⁹⁾

J. Nejedlý chtěl i r. 1809 časopis svůj — jakož oznamuje v *Hlasateli* r. 1808 sv. 4. — dále vydávati a činil k tomu i potřebné přípravy; avšak nepřišlo již k tomu a to (jakož přátelům svým psal) za příčinou tehdejších nepříznivých okolností, jmenovitě tísně finanční a nejistoty u věcech peněžných, nastalých hluků válečných a vzešlé neobyčejné drahoty všech věcí, jmenovitě tisku a papíru.³⁰⁾ Byly-li přivedené tyto okolnosti jedinou a vlastní příčinou, proč Nejedlý ustal v dalším vydávání *Hlasatele Č.*, nemůžeme tvrditi, ačkoliv se nám zdá, že příčina toho ležela poněkud také v tom, že byl on r. 1809 dosáhl místa zemského advokáta v Praze, a že zaneprázdnění, starosti a výlohy, ježto mu bylo při zařizování kanceláře advokátské podnikati a činiti, nemálo

k tomu přičinily, že od oznámeného dalšího vydávání Hlasatele Č. na nějaký čas upustil a k příznivější době je odložil; sliboval ovšem spisovatelům a vlastencům, otázkami a prosbami u věci té naň doléhajícím, že jakmile se odstraní překážky nadepsané, u vydávání časopisu svého chce dále před se jíti. Bohužel že přípověď tato teprv r. 1818, a to v okolnostech — jakož níže ukážeme — již docela změněných ve skutek vešla.³¹⁾

Že vydávání Hlasatele Č. tak záhy přerušeno bylo, jest tím více litovati, čím platnější a zdařilejší bylo jeho působení na naše národní ožívování a vyšší literární vzdělávání. Neboť nelze nyní již více náležitě vypsati ani vyrozuměti, jak důležitým byl Hlasatel Č. předkům našim, kteří, jakož nadepsáno, času toho neměli ani naučného ani kratochvilného ani literárního časopisu; a tím vším stal se jim Hlasatel Č. J. Nejedlého. Jmenovitě obsažená v něm pojednání literárně vlastenecká, jakož jsou: J. Nejedlého promluvení „o lásce k vlasti“ a „život Daniele z Veleslavína“, J. Jungmanna „rozmlouvání o jazyku českém“, J. Rautenkrance „řeč akademická a list k redaktorovi“ a jiná k nim podobná vypsání naučná a vlastenecká nezůstávala bez trvalého účinku na čtenáře tehdejší a potomní. I sluší připomenouti, že nejedni z našich nejslavnějších spisovatelův a nejhorlivějších vlastimilů, jakož jsou: Fr. Palacký, P. J. Šafařík, M. J. Sychra, Fr. Štěpnička, J. Vetešník, Fr. Sláma, F. L. Čelakovský, J. Kamaryt a j. v. dle vlastního svědomí a seznání čítáním právě Hlasatele Č., k citu a snažení národnímu byli povzbuzeni a k vzdělávání literatury domácí vybídnuti. — Pročež jest nám také pokládati Hlasatele Č. co se účinku týče, mezi nejznamenitější úkazy na poli literatury domácí v letech 1806—1809, a to jednak proto, že času toho spisu jemu podobného u nás nevycházelo, jednak že k němu téměř všickni čelnější spisovatelé čeští pracemi svými přispívali a pomáhali. Tudíž také všickni, kdož se důkladně seznámiti chtějí s usilováním a pracemi tehdejších vlastencův a literátův domácích, musejí u věci té obrátiti zřetel svůj k Hlasateli Českému.³²⁾

8. Český překlad Floriánova románu „Numa Pompilius“.

Po celý čas, co vycházel Hlasatel Č., Nejedlý obracel pozornost svou k literatuře české, zanášej se neustále pracemi k jejímu vzdělávání se vztahujícími. Takto vydal na svůj náklad r. 1806 *nedělní* a r. 1807 *sváteční a postní kázání* bratra svého V. Nejedlého,³³⁾ čímž při tehdejší nedostatku podobných prací homiletických domácím duchovním nemálo bylo poslouženo, jakož i dal téhož roku přetisknouti z Hlasatele Č. pěkný příběh pro mládež: „*Ladislav a dívky jeho*“, kterýž byl tolikéž Vojtěchem Nejedlým sepsán a jsa prvním původním spiskem téhož způsobu v řeči české, obecnstvu domácímu, zvláště rodičům a vychovatelům, nemálo se zalíbil.

Mimo to J. Nejedlý času toho pracoval na překládání oblíbeného tehdejších Floriánova románu: „*Numa Pompilius*“ z francouzského na jazyk český; skončiv pak r. 1807 překlad ten, dal jej r. 1808 svým nákladem vytisknouti, připsav jej „*Františkovi a Frydrychovi sv. Ř. Ř. hrabatům z Hartigu*, jazyka Českého velmi milovným a okrase vlasti naší.“³⁴⁾ — Románu tomuto dostalo se ihned po jeho vyjití nemalého účastenství se strany čtenářstva českého, a to vším právem. Neboť třeba že jazyk

Jos. Vl. Kamaryt.

český času toho za příčinou nepříznivých okolností, co se vzdělání jeho a jmenovitě lehkosti, obratnosti a ozdobnosti týče, za francouzským u věci té nad jiné vynikajícím a vybreušeným jazykem daleko zůstal, nelze přece upírat, že Nejedlého český překlad románu toho — jsa vzdělán jazykem správným, jadrným a plyným, byť se i zde onde od textu originálního poněkud odchyloval — byl tak zdařilý, že neměl tehdyž sobě rovného spisu v prosaické literatuře české a tudíž že sluší jej pokládati mezi první zdařilé plody beletristiky domácí. Pročež také ne bez příčiny tehdejší a pozdější literáti naši nerozpakovali se tvrditi, že Nejedlý svými překlady spisů Gessnerových a Florianových ukázal, seč jest jazyk náš a seč by mohl býti, kdyby se bedlivě vzdělával, brousil a rozhojňoval, a že Nejedlý překlady svými vyšší próze české cestu razil v té míře, jak to J. Jungmann svým překladem Miltonova „*Ztraceného Ráje*“, co básnické řeči české se týče, byl učinil.³⁵⁾ Pročež jest toho velice litovati, že Nejedlý více podobných překladů nám nepodal, ježto by tím k vzdělávání, rozhojňování a broušení jazyka našeho nemálo byl pomáhal a jemu ve vyšších kruzích společenských většího účastenství a volnějšího průchodu byl zjednával a připravoval.

Nejedlého překlad nadepsaného románu Florianova obrátil na sebe tolikéž pozornost domácích německých recesentů, kteří u větší části s pochvalou o něm se pronesli.³⁶⁾ Toliko jeden z nich ukazoval na nedostatečnost jazyka českého k podobným překladům a prohlašoval je i za zbytečné, „ježto prý každý vzdělanější Čech spisy podobné umí čísti buď v původním jazyku, buď v přeložení německém“, a vytýkal při tom Nejedlému mimo jiné i to, že v překladě svém příliš úzkostlivě jazyk Veleslavínský napodobovati usiloval. Toto nevlastenecké, panující tehdejší germanomanií zjevně zapáchající pronešení způsobilo v Praze u všech vlastenců nemalých kyselostí a zavdalo příčiny k důtklivé odpovědi, v nížto se recesentovi zvláště jeho germanisační smýšlení ostrým, sarkastickým způsobem vytýkalo. Recesent ovšem neopomenul rovněž důtklivě k tomu replikovati a tvrzení své tím opodstatňovati, že jaksi opovržlivě k tomu ukazoval, jak mizerná byla tehdejší česká literatura u přirovnání s velkolepou literaturou francouzskou.³⁷⁾

Kromě jmenovaného románu Florianova Nejedlý času toho pracoval i sice ještě na poli domácí literatury. Jmenovitě překládal k vyššímu pokynutí důležité dekrety a nařízení administrativní, soudní a finanční, jakož i provolání válečná, instrukce politické i vojenské a zvláště také „*Exercierreglement pro c. k. pěchotu*.“ Taktéž vyložil na jazyk český „*Naučení o očkování kravskými neštovicemi*“, kteréž nákladem Izidora knížete z Lobkovic bylo tištěno a rozdáváno. — Že pak jeho r. 1804 a 1805 vydaná gramatika byla již rozprodána, připravil nové její vydání, spojiv obě před tím o sobě vydané části v jedno a učiniv tu i tam potřebné opravy a dodatky.³⁸⁾ — Téhož času Nejedlý obstaral také nové a to páté vydání znamenitého Komenského spisu „*Labyrint světa*“, dle Amsterodamského vydání slovo od slova, a to „pro výbornost češtiny a utěšenou rozmanitost obsahu.“³⁹⁾ Tolikéž se Nejedlý tehdež ještě také pokusil v básnění českém, složiv totiž chvalo zpěv „*Na příjezd J. M. C. Františka I. a císařové M. Ludoviky do Čech 1810*“, kteráž báseň r. 1810 v 4° v Praze tiskem vyšla.

9. Jan Nejedly stal se přísežným advokátem zemským.

Z toho ze všeho, co jsme právě pověděli, vychází, že J. Nejedly r. 1809 — ačkoliv byl tehda přestal vydávati *Illasatele Č.* — nicméně byl přece nemálo pilným dělníkem na poli domácí literatury. K roku tomuto sluší však v biografii J. Nejedlyho zvláště ukázati proto, že se, jakož výše připomenuto, tehdaž stal *přísežným advokátem zemským*, čímž, ať tak díme, v životě jeho nová vzešla epocha a jeho dosavadnímu působení a usilování nový cíl a směr vytknut jest. — Byv totiž r. 1803 povýšen na hodnost doktora veškerých práv, Nejedly pracoval jako koncipient v kancelářích jiných právníků, chtěje tím příjmy své rozhojiti, ježto jeho tehdejší plat profesorský (600 zl.), hledíc k panující času toho drahotě všech věcí a nízké ceně peněz papírových, nepostačoval k sebe skrovnější výživě slušné, a to tím méně, když uvážíme, že po celý ten čas nemalých sum peněžitých obětoval na tisk svých a svých přátel prací literárních, jež vůbec na svůj groš vydával. Skrovné tyto jeho příjmy byly také, jakož se podobá, tolikéž příčinou, že až dosaváde váhal vstoupiti ve stav manželský, ačkoliv byl již překročil rok třicátý stáří svého a nejedy slušné návrhy a podání od přátel a známých jemu u věci té byly činěny. — R. 1809 bylo pak jedno místo advokátské v Praze uprázdňeno, o něž se Nejedly ihned ucházel, a že byl prokázal potřebných k tomu spůsobilostí a náležitostí, obdržel místo to, načež ihned otevřel svou kancelář advokátskou v Ovocné ulici v domě č. p. 767 podle můstku v I. poschodí.⁴⁰⁾

J. Nejedly byl již jako studující práv i jako koncipient nemálo proslul svou důkladnou známostí starších a nových zákonův a zřízení soudních a administrativních, jakož i svou výmluvností a nevšední bystrostí ducha, svou správností a rázností i svou neobyčejnou bedlivostí a svědomitostí u vedení a vyřizování svěřených mu prací všelikých. Tato příznivá pověst, kteráž o Nejedlym vůbec šla dříve ještě nežli se stal advokátem, byla příčinou, že jakmile otevřel svou kancelář advokátskou, strany, jež měly při úřadech a soudech nižších a vyšších co činiti a vyhledávati, valem k němu se utíkaly a sporné věci své i spravedlnosti všelike k vyřízení a vymožení jemu svěřovaly. — Když se pak Nejedlymu ihned na začátku jeho činnosti advokátské podařilo, několik zapletených, zastaralých a téměř již opuštěných rozepří soudních a politických, v nichž se stranám o nemalé sumy a užitky jednalo, v čase nad očekávání krátkém k místu a konci přivésti a vyrovnati a stranám k jich spravedlnostem domoci: rozhlásilo se jméno jeho široko daleko, pročez také býval zanešen pracemi jako málo který z jeho tehdejších kolegů. Že pak ve své praxi zvláště k tomu prohlížel, aby pokud možná strany sporné přiměl k narovnání přátelskému a tím takto odvaroval dlouholeté nákladné rozepře právní, získal sobě tím důvěru a vážnost jak stran tak i úřadů nižších a vyšších. Pročež mu také tito pro takovouto jeho správnost a svědomitost svěřovali důležitá kuratoria, jmenovitě taková, kde bylo činiti o zastupování obcí, vdov a sirotkův a osob jim podobných. — V pozdějších však letech, bez pochyby za příčinou své časté churavosti, obmezil praxi svou nemálo, takže napotom téměř vý-

hradně spravoval záležitosti právní jenom několika vzácných a zámožných rodin Pražských a okolních.

Rozsáhlá praxe advokátská byla také příčinou, že příjmy našeho Nejedlého rok od roku se množily, tak že v prodlení několika let znamenitého nabyl jmění a mohl takto nejen své příbuzné, zvláště bratra Josefa, souseda a řezníka Žebráckého, při kupování pozemků velikými sumami zakládati, anobrž i sobě grunty rozličné, zejména dvůr kmeců v Trněném Újezdě koupiti a jej hned hotovými penězi zaplatiti.⁴¹⁾

Avšak jakož vůbec nelze zároveň „dvěma pánům sloužiti, abychom zajisté jednoho nenáviděli a druhého milovali,“ nemohl i náš Nejedlý svému dvojnásobnému povolání, učitelskému a vlasteneckému z jedné a právnickému z druhé strany, nyní v stejné míře zadost činiti a práv býti, anobrž viděl se nezřídka nucena své literární působení obmeziti a tytéž i na čas je zastaviti, ježto jeho rozsáhlá praxe advokátská a spojená s ní často nemálo obšírná zaneprázdnění — vyjednávání, dopisování, pocházky, pojíždky a j. — téměř všechn jeho čas zaujímaly a spotřebovaly. Pročež také neměli snad ti docela nepravdu, kdož tvrdili, „že Nejedlý byl tehdaž více advokát nežli literátor.“ — Sluší pak při tom i toho sobě povšimnouti, kterak v krátkém čase na to bylo i zřejmě pozorovati, že takové nevšední namáhání tolikéž na zdraví Nejedlého nepříznivě působí a že se v něm vyvinuje nebezpečný neduh jaterní, který (byv ovšem téměř v celé té rodině jaksi dědičný) v letech na to jdoucích netoliko tělesně jej skličoval, anobrž i na jeho duševní povahu nepříznivě působil a příčinou byl, že Nejedlý k radě lékařské napotom skoro každého roku lázně Teplické a Karlovarské navštěvovati nucena se viděl. — Nic však méně nepřestal Nejedlý i při takovémto návalu prací advokátských a při své nesnázi zdravotní bedlivě sobě všimati prvotního svého zaměstnání literárního a věnovati jemu všeliké zbývající chvíle volné a prohlížeti ke všemu, co se národa našeho týkalo, a míti srdečné účastenství ve všem, co se jemu příjemného i nepříjemného tehdaž přiházelo,⁴²⁾ jakož i neváhal přátelům svým a vlastencům jiným platnou radou i hmotnou pomocí při každé k tomu se udále příležitosti ochotně se propůjčovati.⁴³⁾ Pročež požíval Nejedlý tehdaž vůbec důvěry všech vlastencův a literátů, kteří také ve všech příčinách národních k němu své zření mívali a tolikéž v dopisech soukromých, ve chvalořečích, básních příležitostných; tištěných i rukopisných, šetrnost a úctu svou k němu na jevo dávali.

10. Revise českého překladu zákoníka občanského.

Zvláště užíváno tehdaž — jakož již výše připomenuto — a to k vyššímu nařízení pomoci a účastenství Jana Nejedlého k překládání do češtiny vycházejících časů toho zákonů a patentů, jež se týkaly důležitých operací finančních, proklamací válečných, pilných opatření administrativních a nových zákonů soudních, kteréž pro jich zvláštní váhu a daleko se vztahující účinky, jednak aby původní jejich znění náležitě do češtiny bylo vyloženo, jednak aby jich obsah všetečným překladatelem před časem nebyl vyrazen a vyhlášen, nemohly se leckomu k překlá-

dání svěřiti, anobř práce ta musela se vznésti na muže docela spolehlivého a působivého, jakým byl právě náš J. Nejedlý.

U věci této náleží především širě promluvit o účastenství, kteréž měl Nejedlý u vykládání vyhlášeného tehdaž (r. 1811) obecného zákonníka občanského na jazyk český.

Když byla totiž c. k. dvorská komise justiční (Justizhofkommission) na začátku přítomného století po delších poradách a vyjednáváních mimo jiné zákony také obecný zákonník občanský (allg. bürg. Gesetzbuch) v jazyku německém k místu přivedla a císařské schválení zákonníka toho vymohla, prohlížela zároveň k tomu, aby veledůležitý a monumentální zákon tento vyložen byl tolikéž na všechny jazyky, jichžto se v dědičných zemích rakouských, v nichž zákon ten vyhlášen byl, času toho užívalo, a aby překlady ty, pokud možná, byly již před rukama, jakmile zákon ten v platnost vejde (dne 1. ledna 1812).

Překládání zákonníka občanského na jazyk český vloženo z počátku na známého českého profesora a translátora *J. Zlobického* ve Vídni, kterýž také asi 560 prvních §§. zákonů toho do češtiny vyložil. Když pak dne 22. března r. 1810 smrtí sešel, vybídnut jest *Vojtěch Veselý*, který se před tím ve Vídni nějaký čas zanášel soukromým vyučováním v češtině a na to povolán byl za examinátora k české bankální administraci, aby v překládání tom dále před se šel a je ukončil. Že však ani Zlobický ani Veselý nebyli praktičtí právníci, anobř neznali se ani náležitě v ústrojí českého, zejména staršího jazyka právníckého, přeložili důležitý zákon ten tak neúplně a nesprávně, ano tak nedůstojně do češtiny, že muži u věci té zběhlí, jakož byli pražští radové Fr. Tvrď a F. Brožovský,⁴⁴⁾ dvorské komisi k nedostatečnosti překladu toho ukazovali a důtklivě na to naléhali, aby překlad ten přehlédnut a opraven byl někým věci té náležitě znalým, navrhuje zároveň k tomu konci profesora J. Nejedlého, „ježto on jakožto výborný právník a dokonalý znatel jazyka českého na slovo brán jest.“ — K návrhu tomu vznesla také c. k. dvorská komise justiční obšírnou i obtížnou a nad to na nejvýše pilnou práci tuto ihned na našeho Nejedlého. Z dvorských, k věci té se vztahujících spisů jednacích vyrozuměli jsme, že práci J. Nejedlého při revisi českého překladu zákonníka občanského podniknutou nelze tak lehce pokládati, jakož to někteří naši učenci v pozdějších letech činiti se nerozpakovali. — Vycházím z akt sepsaných, že překlady Zlobického i Veselého u větší části byly tak nedostatečné a chatrné, nesrovnávající se ani s textem ani duchem zákona, alebř na mnoze i tak nemotorné, že Nejedlý nucen se viděl téměř každou průpověď opravovati, ano i celé paragrafy znova překládati, aby jenom poněkud nedostatky ty odvaroval.⁴⁵⁾ I jest nemálo litovati, že překládání často jmenovaného zákonníka občanského nebylo ihned z počátku J. Nejedlému svěřeno a že teprv, ať tak díme, v posledním okamžení, když se mělo již přikročiti k tisku překladu toho, revise jeho vznešena jest na Nejedlého, kdežto mu již nezbývalo tolik času, aby vše, co bylo, v něm nedostatečného, byl mohl předělati, anobř že nucen se viděl toliko k nejhrubším vadám zřetel míti a je opraviti. Pročež nelze také tajiti, že i revidovaný překlad tento nevyhovuje ani nynější potřebě právnícké ani požadavkům linguistickým. Nic však méně hledíme-li k při-

vedeným okolnostem, jmenovitě k velikému kvapu, s kterým revise a tisk překladu toho bylo vykonati a k místu přivésti, nelze jinak nežli pokládati revisi tu za práci na onen čas nemálo platnou a záslušnou, a to tím více, když povážíme, že by sotva který jiný učenec tehdejší a právník český byl ji správněji a důkladněji vykonal, nežli to právě náš Nejedlý učinil a k místu přivedl.

Jan Nejedlý uvázav se se vši ochotností v nesnadnou a obšírnou revisi dotčenou, přivedl ji při svých hojných soukromých a veřejných zaměstnáních v prodlení několika měsíců ku konci. Dada pak celý ten opravený i na mnoze znova zhotovený překlad na vlastní groš na čisto přepsati a připojiv k němu i obšírný, bedlivě a klopotně sestavený rejstřík celého zákona, předložil jej dvorské komisi justiční, kteráž ihned učinila náležité opatření, aby překlad ten v Praze byl vytištěn, při čemž Nejedlý obstarával také korekturu tisku a prohlížel k rychlému vytištění textu českého v té míře, že tisk již na začátku roku 1812 byl ukončen a ku konci m. ledna t. r. několik exemplářů překladu toho dvorské komisi justiční bylo předloženo, mezi nimiž byl i jeden čistě na velině tištěný a ozdobně vázaný exemplář, svědčící soukromé bibliotéce císařské.

Nevšední platnost a užitečnost vynasnažení J. Nejedlého při revisi jmenovaného překladu českého, hledíc jak k obecné potřebě tak i ku vzdělávání jazyka právníckého, schvalovali a uznávali tehdejší všickni soudní úředníci vyšší, jak Pražští tak i Vídeňští. Jmenovitě c. k. dvorská komise justiční⁴⁶⁾ viděla se pohnuta ve zvláštním nejponíženejším přednesení J. Milosti Cís. dne 20. února r. 1812 podaném učiniti návrh, aby professorovi Nejedlému za revisi českého překladu zákona občanského dala se odměna, a to taková, ježto by nevšední jeho práci a nemalým výlohám u přepisování a korigování tisku učiněným byla poněkud přiměřena, zároveň pak v jeho vyšším postavení sociálním a při jeho zámožnosti jemu byla žádoucí a příjemna.⁴⁷⁾ Pročež navrhla komise tato, aby J. Milost Cís. professorovi J. Nejedlému za revidování a k místu přivedení často jmenovaného překladu zdarma ráčil uděliti *titul cís. rady*, ježto titul ten také jiným zasloužilým professorům a osobám učeným byl propůjčen. J. Milost Cís. ráčil tolikéž nejv. rozhodnutím, ve Vídni dne 9. března r. 1812 učiněným, J. Nejedlému za schválené přehlédnutí a k místu přivedení českého překladu zákona občanského titul cís. rady zdarma propůjčiti a zároveň podaný mu exemplář překladu toho k sobě přijmouti a jej do své soukromé bibliotéky uložití dáti. — O tomto čestného titulu propůjčení dala c. k. dvorská komise justiční ihned dne 12. břez. 1812 zvláštním přípisem Nejedlému věděti, sdělivši zároveň přednesení své s nadepsaným nejv. rozhodnutím s c. k. dvorskou kanceláří k dalšímu u věci té opatření a vyhlášení. Načež tato neváhala zvláštní dekret J. Nejedlému na titul onen svědčící dne 16. břez. 1812 vyhotoviti dáti,⁴⁸⁾ zároveň pak c. k. českému guberniu naříditi, aby o vyznamenání tom universitě Pražské a jiným příslušným úřadům zemským dalo věděti.

Vyznamenáním tímto byl prof. Nejedlý i všickni vlastenci příjemně překvapeni a nemálo potěšeni, a kladl-li na ně Nejedlý napotom nějakou

zvláštní váhu, tuť — hledíc k vážné a platné příčině, pro kterouž se mu ho bylo dostalo — nelze se tomu příliš diviti aniž snad jakous malichernou ješitnost v tom spatřovati a jej proto naříkati a lehko vážiti.

11. O uvedení jazyka českého do škol středních a obnovení Hlasatele Českého.

Professor J. Nejedlý — jakož již výše připomenuto — nemohl ovšem od té chvíle, co se byl stal přísežným advokátem zemským, obracet všelikou činnost svou ke stolici učitelské a literatuře domácí, jakož to byl před tím činíval. Nic však méně mívál i napotom platné účastenství ve všem, co se vztahovalo k povznesení národnosti a zvelebení literatury české, i konával služby dobré svým krajanům u věci té a býval i sice přátelům svým a jiným vlastencům raden a pomocen, jakož vůbec nerozpakoval se činiti vše, co jemu a přátelům jeho tehdaž vidělo se býti prospěšné naší věci národní.⁴⁹⁾ Pročež požíval důvěry a šetrnosti všech vlastenců, kteří míváli také k němu své zření ve všelikých příčinách národních, pokládajíce ho vždy ještě za středisko a jako za hlavního faktora všeliké činnosti literární a všeho usilování vlasteneckého času toho. Že pak nevykonával snad vždy to, zač býval žádán, ihned aneb ve dnech nejprv na to jdoucích, jak toho někteří příliš horliví mladší našinci sobě přáli, toho příčinu hledati jest jednak v povaze věci, o níž bývalo činiti a jež vyhledávala jednání prozřetelnějšího a tudíž také kroků povážlivějších, jednak ve velikém návalu jeho prací úředních a soukromých, jakož i v jeho časté churavosti⁵⁰⁾, zvláště pak v tehdejších nepříznivých okolnostech, v obáváních a hlucích válečných, v tísní a nejistotě finanční, ve veliké drahotě všech věcí a vycházející z toho všeobecné sklíčenosti, kteréžto příčiny na všeliké materiální a duševní předsevzetí a usilování času toho nepříznivě působily, ano je nezřídká i naprosto nemožny činily.

Když však na to vítěznými zbraněmi spojených tří mocnářů zlomena jest krutá nadvláda spupných Franků, kterouž byli tehdaž nad celou téměř střední Evropou více méně provozovali, vzešlo za tou příčinou mezi obyvateli zemí od jáma francouzského osvobozených, a to zvláště německých, nové hnutí národní a usilování svobodomyšlné, kteréž nedlouho na to i na národy sousední se rozšířilo. Jmenovitě byla tolikéž studující mládež česká tehdaž více nežli kdy před tím naplněna duchem vlasteneckým a nadšena citem národním i nerozpakovala se vše to také zřejmě na jevo dávatí. — Nejhorlivější ze studujících na vysokých školách Pražských nepřestávali toho času již na tom, čemu se o jazyku českém a jeho literatuře mohli naučiti z čtení profesora J. Nejedlého, anobrž navštěvovali patriarchu slovanského J. Dobrovského, aby z jeho úst nabývali důkladnější vědomosti svého jazyka mateřského, jakož i jakés takés známosti sbratřených jazyků jinოსlovanských. — Aby své mateřské řeči, dosaváde ve vyšších vrstvách společenských zanedbávané ano opovrhované, zjednali větší vážnosti, zřizovali v síních akademických deklamační přednášky české, k nimžto zvali i vyšší úředníky a šlechtu domácí, jakož i zarazili divadelní

společnost ochotnickou, aby jazyk český více se zušlechtoval a v obyvatelstvu Pražském volnějším průchodu nabýval.⁵¹⁾

Času toho, kdež bylo nadepsané hnutí národní a nadšení vlastenecké v studující mládeži české vzešlo a den ode dne se rozšiřovalo, podobalo se najednou, že i sama vláda obrací jaksi zření své k národnosti naší a chce jazyku českému i ve školách vyšších dávati jakéhos místa a průchodu. — Dne 23. srpna r. 1816 vydala totiž c. k. dvorská komise nad studiemi dekret, týkající se latinských škol gymnasijských a posluchačů práv v tento rozum: a) „Pro gymnasia v místech pouze českých aneb v nichž mimo Němce také rodilí Čechové se nacházejí, mají jediné takoví prefekti, pak učitelé gramatikální a humanitní se zřizovati, kteří v jazyku českém zběhlí jsou; b) v těchto gymnasiích mají žáci, kteří známost jazyka českého již ze škol triviálních aneb z domácího vychování s sebou přinášejí, také v českém překládání a spisování se cvičiti; c) při počátku každého školního roku má se v posluchárnách mudrčího a právního učení oblašovati, že u přijímání k politickým úřadům zemí českých těm, kteří česky umějí, při jinak stejné schopnosti, přednost dána bude.“ — Nedlouho na to, dne 20. pros. r. 1816, vyšlo jiné ještě nařízení, týkající se posluchačů theologie, lékařství a ranhojičství, tohoto znění: „Poněvadž jest patrno, že umění jazyka českého bohomluvcům v království českém velmi prospěšné jest, tedy tomu chťiti ráčíme, aby se k naučení jazyka českého vším možným způsobem, jakož po tu dobu také v diecesích Litoměřické a Budějovické se stalo, i zvláštními učiteli, když tu jsou, napomáhalo; při čemž obzvláštně pravidel v zdejší nařízení, dne 23. srpna 1816. prošlém, ustanovených šetřiti náleží. d) Co se lékařův a ranhojičů týče, tedy nařizovati ráčíme, aby studujícím lékařství a ranhojičství se oznámilo, že ti, kteří po skončených studiích povolání svého krajskými lékaři, ranhojiči, městskými fysiky a vrchnostenskými lékaři v těch krajinách, v nichž jediné, aneb alespoň z částky jazykem českým se mluví, pak ti, kteří lékaři a ranhojiči ve špitálech aneb v nemocnicích, konečně ti, kteří professory lékařské a ranhojičské kliniky aneb babietví zřízení býti žádají, nemají-li jazyka českého za svůj mateřský jazyk, jediné pod tou výminkou takového úřadu dosíci mohou, když se budou vysvědčením veřejného učitele moci vykázati, že jazyku českému se naučili.“ — Třetí nejvyšší nařízení císařské, dne 13. února r. 1818 vydané, týkalo se politických úřadův a znělo takto: „Jeho Milost Císař a Král znova naříditi ráčil, aby při dosazování ouředníků na krajské úřady toho se šetřilo a zachovávalo, aby ouředníci jazyk země aneb krajiny, v kteréž jsou zřízení a ustanoveni, dokonale uměli. Známost a umění jazyka českého jest politickému ouředníku, kterýž bezprostředně s poddaným mluvíti a na něho s oučinkem má působiti, na nejvýše potřebná. Pročež žákovstvo a mládež studující nyní a budoucně k důkladnému naučení jazyka českého se vzbuzuj a s tím doložením jí to se vši mocí na srdce kladeno buď, že ode všech, kdož k praxi konceptní se hlásiti budou, důkaz jakožto nevyhnutelná výminka se pohledávati bude, že dokonalou známost a zběhlost jazyka českého mají.“

Že nařízení tato, ježto jsme pro jich historickou důležitost téměř dle celého původního znění zde položili, a jmenovitě nařízení, dne 23. srpna 1816 vydané, ve všech kruzích vlasteneckých s neobyčejnou radostí, ano nadšeností přijata byla, toho netřeba připomínati, ježto dle nich ve školách vyšších, v nichž přes 30 let nebylo místa propůjčeno jazyku českému, týž jazyk měl se tam zase volně rozléhati a mládeži naší, jakož všickni vlastenci sobě toho přáli, všeliká umění a učení v jazyku mateřském se přednášeti a vštěpovati.⁵²⁾

Ovšem nelze tajiti, že nařízení tato nevyšla z pevného samostatného úmyslu vlády Vídenské, anobrž že k nim příčiny zavdal spis, ježž byl P. Milo Grün, času toho opat Strahovský a ředitel studií filosofických na universitě Pražské — rodilý Němec, avšak muž spravedlivý, osvícený a jazyka českého znalý — r. 1815 k českému guberniu podal, ukázav v něm důtklivě, jaká jest toho potřeba, aby se mládež studující především důkladně cvičila v té řeči, kteroužto má ve svém budoucím povolání působiti k vzdělávání a opatrování lidu obecného. Gubernium Pražské, v jehož čele byl tehdejší spanilomyslný hrabě Frant. Antonín Kolovrat Libšteinský a kdež byl referentem studijním Fr. Tvrdý, vzdělaný a upřímný vlastenec, přidalo se se vším důrazem k žádosti šlechtitného opata M. Grüna a podalo ji vládě Vídenské. Tato, vyslyševši direktoráty druhých fakult Pražských a ordinariátů českých, nemohla jinak, nežli vyhověti žádosti té a vydala výše uvedená dvorská nařízení. — I nelze tuto nepřipomenouti, že tehdejší i náš Nejedlý — jak to jmenovitě sám J. Jungmann vysvědčuje a my sami také od jiných vrstevníků jsme slyšeli — nemálo o to se zasažoval a ucházel, aby tehdejší direktori obou fakult světských, gubern. rada Krtička a Med. Dr. Matuška, jsouce u věci té tázáni, příznivé zdání pronesli; což oni také učinili, ačkoliv mnozí z tehdejších německých profesorův a přisedících senátu akademického, zvláště dr. Bretfeld a dr. Krombholz, tomu velice na odpor byli a všeliké koncese jazyku českému za nepotřebné ano škodlivé vyhlašovali.⁵³⁾

Nařízení často jmenovaná byla nejen s nadšením přijata, anobrž ihned v prvním roce na gymnasiích českých, tu, kde bylo učitelů jazyka českého znalých, dle možnosti ve skutek uváděna a byla by zajisté i při těch skrovných koncesích, kteréž se jimi řeči české vyměřovaly, nemalý účinek do sebe měla, kdyby se jenom byla u vyšších míst nad nimi ochranná ruka držela a kdyby se k jich provádění a šetření upřímně bylo prohlíželo.⁵⁴⁾

Bohužel však jakož nadepsaná nařízení dvorní již prvotně nevyšla z pevné a samostatné vůle vlády Vídenské, měla ona i sice nemálo slabých stránek do sebe, jakož se to nedlouho na to ukázalo, když právě nejdůležitější jejich část, cvičení žáků v jazyku českém, obmezujícím výkladem, dne 16. února 1821 vyšlým (dle něhož nemělo se češtině vyučovati jako předmětu řádnému), téměř docela byla zrušena a celá věc toliko dobré vůli profesorů jest zůstavena; tito pak vyrozuměvše, že vláda takovému vyučování příliš nepřeje, ochabli ve své dosavadní horlivosti: což mělo za účinek, že se na gymnasiích nedělalo napotom pro jazyk český ničehož více, nežli se dalo před mnohoslibujícím r. 1816.

Mezi vlastenci, kteří nařízeními strany jazyka českého r. 1816 vydanými vysoce byli potěšeni, sluší na předním místě pokládati našeho J. Nejedlého. Muž tento — o němž času toho někteří tvrditi chtěli, že by ve své bývalé národní horlivosti a vlastenecké činnosti ochaboval a více výdělku hmotného nežli literatury české sobě všímal — byl po vyjití často jmenovaných nařízení dvorských jako zcela proměněn a znova oživen, čemuž ovšem jest snadno vyrozuměti, uvážíme-li, že nařízeními těmito i jeho postavení učitelské nabylo větší váhy a nové platnosti, ježto se jimi vyměřovalo, že všickni ti, kdož chtějí na budoucno nabyti nějakého úřadu veřejného v Čechách, vysvědčením profesora českého prokázati musejí, že jsou náležitě znalí jazyka českého. Pročež také ti, kdož ještě nedávno před tím, právem nebo bez práva, na J. Nejedlého toužili, nerozpakovali se nyní tvrditi, že se vrací zase k své bývalé chvalitebné povaze vlastenecké, jiní pak jeho přátelé a ctitelé, jakož byli A. Puchmayer, J. Palkovič, J. Rautenkranc (jenž bohužel nedlouho na to předčasnou smrtí sešel), J. Ziegler, D. Kynský, M. Sychra a j. v. nemálo se tehdaž radovali, vyrozuměvše z listovních a ústních zpráv od něho a přátel jiných je došlých, že chce pokračovati u vydávání Hlasatele Č. a že pracuje tolikéž o překladu několika vzácných spisův anglických do češtiny.

I bylo skutečně tomu tak; neboť J. Nejedlý pracoval tehdaž o překladu „*Youngových rozjímání nočních*“ a „*Pope-ovy Zkoušky o člověku*“ na jazyk český a ustanovil se zároveň na tom, že bude u vydávání Hlasatele Č., ježž byl r. 1809 z příčin důležitých zastavil a přerušil,⁵⁵⁾ k žádosti a s pomocí horlivých přátel a vlastenců zase pokračovati. Což také tím ochotněji učinil a podnikl, poněvadž pevně za to měl, že řeči a literaturě vlastenské mnohem příznivější doby nastávají.

Nejedlý přikročil také po desetileté přestávce skutečně zase r. 1818 k vydávání Hlasatele Č., a to IV. ročníku jeho, jehož 1. a 2. díl vyšel r. 1818, 3. a 4. pak r. 1819. — První díl zavíral v sobě zvláštní promluvení k vlastencům a milovníkům jazyka českého, v němž přivádí často jmenovaná, „*věčně pamětná*“ nařízení dvorská, pak část básně od Ant. Puchmíra „*na jazyk Český*“ za tou příčinou sepsané a ku konci důtklivé vyzvání našinců k vzdělávání řeči a literatury domácí, ukazuje při tom k přednostem jazyka Českého a k bývalé jeho slávě a vzdělanosti, a to téměř tak srdečně a rázně, jakož to byl r. 1806 v předmluvě k I. ročníku Hlasatele Č. vyslovil a učinil. Co ostatního obsahu se týče, rovnal se obnovený Hlasatel Č. docela svému předchůdci, zavíraje v sobě kusy velmi rozmanité a zajímavé, totiž: básně větší a menší, povídky naučné z francouzského vyložené, vypsání z historie a umění přirozených věcí, překlady z latinských a řeckých klasiků, kusy ze staré literatury české, části přeložené Youngových kvílení nočních, pojednání hospodářská a zdravotní, známost národů, rozjímání o některých stránkách praktické filosofie a pojednání pedagogicko-vlastenecké: „proč by se v hlavních školách král. Českého mělo vyučovati česky a češtině?“ kterážto dvě poslední pojednání, vyšlá z pera Vinc. Zahradníka a J. Rautenkrance, jsou obsahem i formou svou zvláště důležitá a čtení hodná. Tak jako v předešlých ročnících jest i v tomto obnoveném ročníku nemalá část kusů tu obsažených vydavatelem samým zdlána, mimo nějž

čteme mezi spoludělníky ještě: Vojt. Nejedlého, Fr. Tomsu, J. Rautenkrance, J. Dobrovského, Vinc. Zahradníka, J. N. Štěpánka, Vojt. Sedláčka, Jos. Lindu, Vojt. Procházku a S. R. (Samuele Rožnaye) Slováka. Za to však pohřešujeme v ročníku tom jednoho z nejplatnějších dosavadních přispěvatelů Hlasatele Č., totiž *J. Jungmanna*, což se stalo bohužel z příčin, o nichž nám níže bude širěji promlouvatí. — J. Nejedlý chtěl i r. 1820 Hlasatele dále vydávati a činil k tomu již také přípravy; avšak nepřišlo k tomu více.

12. Hádky ortografické o Y a I.

Josef Dobrovský, tento náš patriarcha slovanský, byl vzácnými pracemi svými k historii, literatuře a řeči české se vztahujícími téměř bezděky začal veliké dílo vzkříšení národa našeho k novému životu duševnímu a působil času toho již výše třiceti let na rozvíjení náuk a vědomostí historických a linguistických ve vlasti naší. Avšak více nežli všeliká jiná díla jeho působila tenkrát jedna myšlénka v jeho mluvnici (*Lehrgebäude der böhmischen Sprache*) r. 1809 vydané ponejprv pronešená. Byltě totiž v gramatice této dotknul se ustáleného až dosaváde pravidla: „že po *c*, *s* a *z* vždy se má psáti *y* a nikdy *i*“ v ten způsob, že tam tvrdil, kterak by se dle analogie jazykové po *c* nemělo nikdy psáti *y*, po *s* a *z* však že by se mělo psáti jenom tehdaž, když toho žádá analogie jazyková. Avšak Dobrovský nechtěl asi způsobiti tím nějakých sporův a třenic pravopisných, neboť neklada sám na opravu tu zvláštní váhy, anobrž maje ji za věc vedlejší, bez nížto by jazyk český dobře mohl obstáti, připomenul ji v gramatice své toliko vůbec a nenahlížel toho ani potřebu, aby byla do slovníka českého uváděna.⁵⁶⁾

Téhož času (r. 1810—1813) smlouval se Dobrovský s Krajincem Kopitárem ve Vídni a s Polákem Lindem tolikéž o to, kterak by Slované Rakouští (Češi, Poláci a Slovinci), co ortografie se týče, mohli se sjednotiti. Položivše písmo latinské za základ, chtěli písmena *z*, *ž*, *č*, *š*, *ch* nahraditi literami novými. Avšak toto zamýšlené sjednocení nepřišlo tehdaž k místu; načež sobě Dobrovský těchto, jako jen maně vymyšlených a navrhovaných známek a vůbec celé opravy ortografické více nevšímal. Taktéž se zachovali téměř všickni ostatní literáti domácí a jmenovitě i professor Nejedlý a byla by snad celá ta věc přišla v úplné zapomenutí, kdyby se jí nedlouho na to nebyl ujal jeden ze „žáků“ Dobrovského, *Václav Hanka*, a to s takovým zápalem, že ji napotom nespustil s mysli po všecken čas života svého.

Václav Hanka, skončiv třídy gymnasiální v Hradci Králové, přišel na podzim r. 1809 do Prahy na studia filosofická, kdež byl nedlouho na to jedním z mladíků, kteří času toho usilovali jazyku mateřskému vůbec průchod zjednatí. Seznámiv se záhy, a to prostřednictvím Frant. Kliepery, s J. Dobrovským, stal se mimo jiné studující r. 1813 jeho pilným žákem a ujal se ortografických oprav tímto „svým učitelem“ v české ortografii navrhovaných, jakož i k sjednocení všech Slovanů Rakouských v pravopisu směřujících, s neobyčejnou horlivostí, ano prohlížel k jich uvedení ve skutek s takovou neústupnou vytrvalostí, že tím sobě a jiným nemalých nesnází způsobil, anobrž i příčiny zavalil k hádkám

a rozbrojům, jaké u nás i vně na tomto poli až dosaváde neměly sobě rovných.⁵⁷⁾

Skončiv studia filosofická a první rok práv v Praze, Hanka odebral se na podzim r. 1813 do Vídně, aby tam slyšel druhý rok práv. Zde stal se s M. Patrčkou spoludělníkem J. Hromadky při vydávání *Novin Vídeňských* a spojených s nimi *Prvotín pěkných umění* (ačkoliv jej N. Vaněk, který dobře znal povahu krajana svého Hromadky, z toho zrazoval). Chtěje provést své reformátorské úmysly Hanka přiměl J. Hromadku k tomu, že (v XXXX. listě nadepsaných Prvotín) se pronesl v ten rozum: „Kterak, dokavad se všichni o pravidlech dobropísemnosti neshodnou, každému, kdož toho žádá, jeho ortografie se ponechá.“ — Této svobody ortografické užívali spoludělníci *Novin Vídeňských* nedlouho potom v plné míře, k čemuž Hromadka později přičinil ještě takové novoty malicherné, že tím vzešel u věci té opravdový zmatek babylonský, ano písmo tím pozbylo téměř docela rázu českého a jazyk způsobu Veleslavinského.

Že pak Hromadka spoludělníky své mizerně honoroval, ano posléze naprosto jim nějakého platu dávatí s to nebyl, vrátil se Hanka po r. 1815 do Prahy, kdež mu zatím dotčený přítel N. Vaněk jakous výživu zjednal. Zde Hanka pokračoval ve svých studiích právnických, zároveň však chodil zase s jinými studujícími na učení slovanská k J. Dobrovskému a postavil se v čelo studujících vlasteneckých, a to tenkrát již, snad na základě mezi tím ve Vídni nabytých zkušeností, s větší odhodlaností ano odvážlivostí nežli před tím, a shromáždív okolo sebe asi 20 mladíků, jal se vyučovati je soukromně v češtině a slavistice. — Třeba že Hanka nevynikal ani unášející výmluvností ani zvláštními vědomostmi linguistickými, uměl nicméně „kamarády své“ zajímati jakýmsi zápallem vlasteneckým, přivolávaje jim bez přestání, „že jsou Čechové, že sluší vytrvati, a že jiní, byvše k vlastenectví povzbuzováni, zajisté k nim se přidají!“ — Že se takto posluchačstvo den ode dne množilo a obydlí soukromé je již obsáhnouti nemohlo, Hanka jal se r. 1816 veřejné přednášky v tak zvané *české síni* klementinské konati a při tom zároveň nové analogické dobropísemnosti vyučovati i známek od Dobrovského k uvedení společné ortografie slovanské navrhovaných užívati a tytéž i na ortografii bratrskou sobě vyjížděti.⁵⁸⁾

Prof. Nejedlý dověděl se o těchto pokoutních přednáškách Hankových a jmenovitě o jeho výtkách ortografii bratrské při tom činěných, byl tím nemálo uražen, pokládaje, a to právem, toliko sebe za tehdež zákonem zřízeného a k veřejným přednáškám oprávněného učitele jazyka českého. I vypudil Hanku s veškerým jeho posluchačstvem ze síně české; načež tento přeložil katedru svou do síně, kde se přednášela fysika, a když i tato působením J. Nejedlého Hankovi byla zavřena, odstěhoval se na hlavní školu normální do tamní kreslirny a byv i odtud vypuzen, usadil se konečně v Karolinum a pokračoval tam ve svých přednáškách a vyjížděl nyní sobě tím důtklivěji na ortografii bratrskou a dosavadní její zastavatele.

J. Nejedlý pokládaje veškeré toto počínání Hankovo za útok na svou professorskou důstojnost, rozhněval se nemálo na opovážlivého mladíka a vymohl toho, že r. 1817 Hankovi z vyšších míst všeliké veřejné

vyučování češtině bylo zakázáno, a když Hanka nicméně ve svém usilování neustával, anobrž při rozličných příležitostech nejen ortografie bratrské, anobrž i osoby profesora Nejedlého nešetrně se dotýkati směl, zahořel tento proti němu záští neukojitelnou.⁵⁹⁾

Aby pak bývalým svým posluchačům jakous památku svých přednášek zůstavil a při tom i soka svého pošádílil a radost nad obdrženým vítězstvím jemu pokazil, vydal Hanka r. 1817 „*Pravopis český podle gramatiky Dobrovského*“, nazvav se na samém tituli „*žákem Dobrovského*“, čímž chtěl zároveň čtenářům ukázati, že v knížce té potkají se s náhledy Dobrovského, duchem i vědomostí u věci té nad J. Nejedlého daleko vynikajícího. Tím zároveň válka ortografická, jež byla až po tu chvíli hádkou pouze osobní mezi oběma zápasníky, Nejedlým a Hankou, přenesena jest najednou na pole literární, na němž bohužel s větší ještě rozhořčeností dále jest vedena.⁶⁰⁾

13. Pokračování.

Hanka byl totiž dobře vyrozuměl, že u věci, o niž mu naproti J. Nejedlému bylo bojovati, autorita tohoto mnohem větší a rozhodnější váhy do sebe má, nežli všeliké dosavadní počínání Hankovo, a chce-li nad svým starším a vážnějším sokem zvítěziti, že kromě mládeže získati musí straně své někoho z tehdejších spisovatelů, který by ne-li větší, alespoň téže požíval vážnosti jako J. Nejedlý, a že musí naproti autoritě Nejedlého postaviti jinou autoritu, která by mu poskytovala jakés ohrady, za níž by zjevně a tajně mohl dále proti nepříteli před se jíti, úmysly jeho kaziti a věci své končného vítězství zjednati.

Jakož vůbec známo, znal se Hanka, a to již jako mladík, velmi dobře v obcházení s lidmi a užívání jiných k svým účelům, při čemž vždy — jak jeden „kamarád“ a přítel jeho nejedenkrát připomenul — „s jakous holubičí prostotou dobře uměl spojovati všelikou hadí opatrnost.“ — Užiti u věci té proti Nejedlému autority Dobrovského, nezdálo se Hankovi býti radno a platno, ježto Dobrovský, třeba že byl původcem dobropísemnosti analogické, choval se, jakož již řečeno, nyní téměř docela lhostejně k ní, anobrž pokládal celou opravu tuto za věc vedlejší. Náš Hanka hleděl tedy získati sobě za záštitu, ano jako by za vůdce a společníka v boji tom muže, jenž času toho byl nejčinnějším na poli domácí literatury a požíval mezi mládeží největší lásky a důvěry a mezi ostatními spisovateli obecné šetrnosti, totiž *Jos. Jungmanna*, profesora na staroměstském gymnasiu. Což se Hankovi také zcela podařilo.

Jos. Jungmann, pokud byl profesorem v Litoměřicích, byl v přátelském svazku s J. Nejedlým a jmenovitě byl také jedním z nejpilnějších spolupodníků při jeho Hlasateli Č. Přišel roku 1815 do Prahy setrval z počátku v tomto spojení přátelském s J. Nejedlým, navštěvoval společně s ním staré své přátele literární: Puchmayera, V. Nejedlého a Š. Hněvkovského, užíval ochotně rozličných služeb od J. Nejedlého mu činěných a těšil se upřímně tomu, že tento zdál se tehdaž vraceti se zase ku své bývalé horlivosti vlastenecké a činnosti literární.

Jakož oprava dobropísemná zajímala času toho myslí všech literátů domácích, nelze o tom pochybovati, že také mezi přáteli těmito

nejednou bylo rokováno a širěji promlouváno o věci této. Jmenovitě mělo místa takové promlouvání na začátku m. června r. 1816 v Praze mezi těmito starými přáteli literárními: Puchmayerem, Iněnkovským, Vojt. a Janem Nejedlým a Jos. Jungmannem. Po dlouhém u věci té rokování usnesli se jmenovaní přátelé a literáti konečně na tom, že zůstanou při *ortografii bratrské* a že smluvení toto má býti přítomným a jiným stejně s nimi smýšlejícím přátelům a spisovatelům tolikéž na budoucno stálým pravidlem a nabytí takto — ať tak díme — povahy jakéhos usnešení sněmovního.

J. Jungmann, ačkoliv hned z počátku vyrozumíval, kterak analogická oprava ortografie české, Dobrovským r. 1809 navržená, jest rozumná a oprávněná a že by bylo přáti, aby vůbec byla ve skutek uvedena, nicméně podrobil se tehdáž nadepsanému usnešení svých přátel literárních, a to jednak proto, že nechtěl uraziti starého přítele J. Nejedlého, jednak že nahlížel, kterak opravy dobropísemné jsou vždy jenom maličkostí a ustálená dobropísemnost že má nemalých výhod do sebe, jakož i že podstata věci v tom spočívá, aby každý psal dobře česky a varoval se germanismů a nepotřebných neologismů. — Avšak ačkoliv J. Jungmann podle výše dotčeného usnešení ještě na začátku jara r. 1817 stál k ortografii bratrské, přistoupil nicméně nedlouho na to k dobropísemnosti analogické a při tom i k straně Hankově, za jejíhož náčelníka od té chvíle byl pokládán.

Vše to překvapilo starší přátele Jungmannovy nemálo; J. Nejedlý byl však tím tak nemile dojat ano uražen, že od té chvíle nadobro přetrhl všeliké spojení s Jungmannem a stal se napotom nesmířitelným jeho nepřitelem a úhlavním odpůrcem. — Jak se roztržka tato udála, vypravuje Jungmann sám příteli A. Markovi v listě dne 31. července r. 1817 zaslaném, z něhož vyrozumíváme toto: ⁶¹⁾

Václav Hanka chtěl u Boh. Haase vydávati sbírku starých básní českých, kteréž byl J. Dobrovský shledal a Hanka s radou a pomocí jeho pilně přepsal a spořádal. Sbírkou tuto s titulem: „*Starobylá skládání*“ připsal Hanka „Jeho Důstojnosti Josefovi Dobrovskému, učiteli svému, na důkaz vděčnosti,“ kteroužto dedikaci Dobrovský k sobě přijal. Avšak tiskař Haase zpěchoval se najednou dílo to na svůj náklad tisknouti, třeba že bylo oddáno J. Dobrovskému, ježto prý professor J. Nejedlý mu radil, aby je nevydával, že je žádný nekoupí, poněvadž se tiskne pravopisem analogickým. Aby odvaroval překážku brzkého vydání spisu toho, Hanka hleděl sobě získati u věci té pomoci muže mezi mládeží tehdáž nejoblíbenějšího a mezi spisovateli nejváženějšího. Přiblíživ se totiž k Jungmannovi přednesl mu pokorně celou věc, ukazoval k tomu, že J. Nejedlý sám nyní na poli domácí literatury nepracuje, aniž tak snadno něco pracovati bude, avšak nicméně jiným, kteří v příčině té literatury domácí pomáhati a ji rozhojňovati chtějí, že jenom překážky v cestu klade a tudíž celé věci národní jest na škodu a na újmu. I žádal důtklivě J. Jungmanna, aby on díla toho se ujal, k němu předmluvu sepsal a takto je pod svou ochranu vzal a tím rozpaky tiskařovy odstranil.

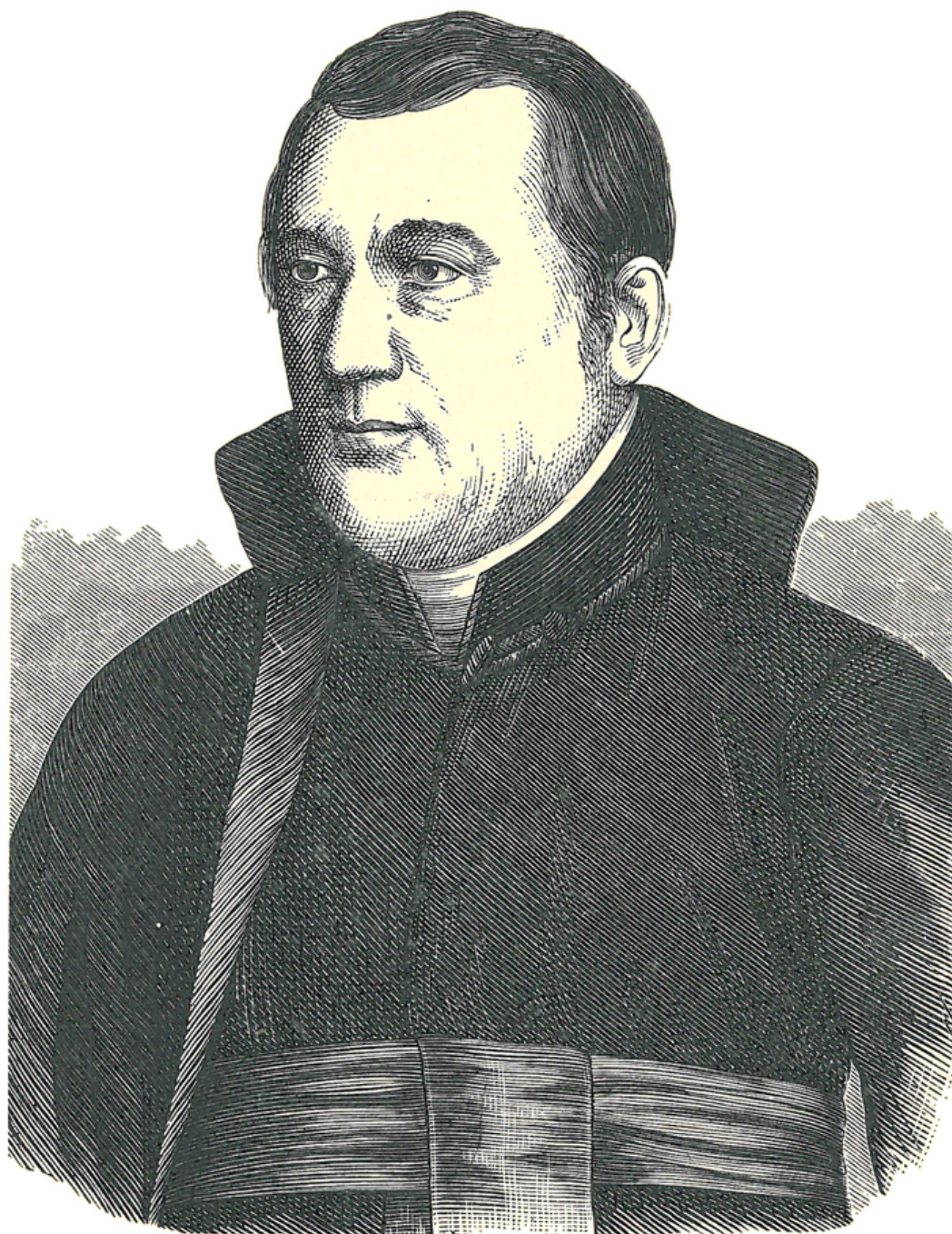
Bylať to pak jedna ze slabých stránek v Jungmannově sice šlechetné a neúhonné povaze, že ve svých úmyslech nebýval vždy dosti

samostatný, pevný a rozhodný, a že při takovéto neurčitosti a neodhodlanosti dával se často ve svých jednáních vésti a řídití nátlakem a dojmy odjinud naň činěnými, což pak nejednou mělo pro něho nepříznivé účinky. A takto zachoval se i v této osudné příčině. Neodolalť totiž snažným prosbám a důtklivým důvodům V. Hankou předneseným, anobrž dal se pohnouti k tomu, že se ujal dotčené knihy a sepsal k ní předmluvu, uživ při tom i ortografie analogické a přihlásiv se tím tolikéž zřejmě k dobropísemnosti této.⁶²⁾

Že Jungmann přistoupil k pravopisu analogickému, to ovšem nemůžeme jemu ve zlou stránku vykládati, ježto nemohl jinak ani jednati, nechtěl-li „poznané pravdě odpírati“. Že se však přihlásil k ortografii této v příčině právě přivedené a že to učinil k domlouvání Hankovu nedlouho na to, když byl přistoupil k usnešení svých starších přátel o užívání dobropísemnosti bratrské a že se takto stal účastníkem boje mezi dvěma rozhořčenými zápasníky vzešlého: to bylo událostí oběma stranám nemálo osudnou, z kteréž napotom po drahně let jim vycházely nepřiležitosti a trpkosti, ano i zjevné škody naší věci národní, ježto boje takto vzniklé nezůstávaly bez účinku na vyvíjení a vzdělávání literatury domácí.

Jmenovitě J. Nejedlý stal se od této chvíle zjevným nepřítelem Jungmannovým a spatřuje v jednání jeho jakousi neupřímnost a lícoměrnost, ano i patrnou urážku osoby své, zanevřel na Jungmanna v té míře, že všeliké jeho pozdější podávání se k smíru naprosto zamíтал a v hněvu svém více ukrotiti se nedal, a to ani kroky, kteréž u věci té nejmilejší jemu přátelé a osoby A. Puchmayer a Vojt. Nejedlý předse braly, jakož se také přimlouvám jiných vlastenců nepodařilo, zášti v srdci Nejedlého proti Jungmannovi ustálené poněkud jenom oslabiti a zvíklati. — J. Nejedlý nerozpakoval se napotom nepřátelství své k Jungmannovi, jakožto hlavnímu zástupci ortografie analogické a náčelníku strany odporné, na jevo dávatí trpkými poznámkami, kteréž činíval ve svých přednáškách, a důtkami, ježto pronášel v rozmlouváních se svými i Jungmannovými přáteli, kteréž pak nezůstávaly Jungmanna tajny, byvše mu v známost uváděny rozličnými, ovšem nevždy rovnými cestami, a pobuřovaly jeho mysl jemnou i ztrpčovaly mu jeho jinak tichý život domácí.⁶³⁾

Avšak i J. Nejedlému dostávalo se času toho od protivníků jeho, mezi nimiž byli V. Hanka a V. Al. Svoboda u věci té ti nejčilejší a nejhorlivější, důtklivých nářkův a trpkých výčitek; i bylo mu nésti a trpěti jiných ještě nepřijemností ano zjevných urážek, kteréž při jeho dráždivé povaze a občasné churavosti mysl jeho nemálo pobuřovaly a tytéž i na jeho tělesné zdraví nepříznivě působily. — Při tom všem jest se nám však nejvíce diviti tomu, že J. Dobrovský, který vlastně byl původcem analogické opravy dobropísemné a tudíž právě také původem hádek a kyselostí za tou příčinou vzešlých, ve všem tom neměl účastenství nijakého a choval se po všechn ten čas stejnou měrou důvěrně a přátelsky k ypsilonistům i jotistům, jakož k tomu ukazují jeho ústní rozmlouvání i písemná poslání, ježto času toho míval s J. Nejedlým, A. Puchmayerem, J. Jungmannem, J. Zieglerem, D. Kynským a j. Pročež také vším právem jenom J. Jungmanna můžeme pokládati za onoho faktora,

Dominik Kynský.

který ortografii analogické u nás dráhu proklestil a napotom i tivalé a výhradné panování jí pojistil.⁶⁴⁾

Rozepře o jotu a ypsilon zasáhly brzy na to nemálo ve veškeré kruhy spisovatelstva domácího a rozžehly v krátkém čase boj vnitřní, jehož bezděky téměř jeden každý literát český stal se tehdež více méně naruživým účastníkem. — Jakož pak J. Nejedlý, třeba že v posledních letech ve své horlivosti vlastenecké zdál se poněkud ochabovati, nicméně z doby minulé požíval ještě dosti zasloužené slávy literární a nad to pro své postavení jako vážený advokát, veřejný professor a cis. rada i nemalé vážnosti sociální, stála na počátku sporu často připomenutého větší a to starší a vzácnější část tehdejších spisovatelů českých ke straně J. Nejedlého, jakož byli: A. J. Puchmayer, Š. Hněvkovský, V. Nejedlý, J. Palkovič, B. Tablic, J. B. Dlabač, J. L. Ziegler, M. J. Sychra, D. Kynský, J. Galaš, Al. Pařízek, N. Vaněk, Fr. Štěpnička, J. Hýbl, J. Štěpánek, V. R. Kramerius, V. Sedláček, V. K. Klicpera a j. v. Na straně J. Jungmanna stáli pak kromě V. Hanky, A. Marka a Fr. Vetešníka z větší části tehdejší mládež studující a mladší spisovatelé, mezi nimiž V. A. Svoboda, A. Liška a J. Jodl zvláště vynikali horlivostí, s kterouž se ujímali joty a nových známek, jež V. Hanka v písmo české tehdež uváděti usiloval.

Jakožto pak již povaha lidská sebou to přináší, že — jakmile jednou na místo střízlivé úvahy nastoupí u věci některé naruživost — tato s jakousi neodolitelnou mocí působí na všechny sice sebe mírnější účastníky; taktéž se dalo času toho i u nás v příčině dobropísemné. Spatřujeme tu literáty naše rozštěpeny na dva tábory, kteréž nejednoukrát tak ostře a rozhorleně proti sobě slovem i pérem bojovaly a sebe se dotýkaly, jak to druhdy mečem a jinou zbraní smrtící pověstní Velflové a Gibelinové činivali a sebe pronásledovali. — Pročež také nejen prudký a dráždivý J. Nejedlý a jiní zhorka nakvašení stoupenci, anobrž i sám sice mírný J. Jungmann nezůstali prosti všeliké naruživosti, alebrž činili, jak tehdež bylo v obyčej vešlo, rozdíl mezi jotisty a ypsilonisty a pokládali každého, kdož neužíval jejich ortografie, za svého nepřítelce, třeba byli nedávno před tím ještě s ním důvěrně obcházeli.⁶⁵⁾

Ovšem roztržku tuto a vycházející z ní neblahé účinky mužové moudřejší a rozvážlivější z té i oné strany nesli velmi těžce a litovali upřímně, že náš vzdělaný, šlechtitný a sice praktický J. Jungmann domlouváním a přáním Hankovým tak nakvap ucha svého propůjčil, i nerozpakovali se napomínati a vybízetí rozhorlené přátele a vrstevníky své, aby u věci té alespoň jisté míry a slušnosti šetřili a ne tak k osobě, jako spíše k věci, o niž činiti jest, prohlíželi.⁶⁶⁾ Avšak přání a domlouvání tato zůstávala delší čas hlasem volajícího na poušti, ježto žádná strana nechtěla od svého smýšlení a domnělého práva ustoupiti, a to bohužel i z té příčiny, že tu bylo vždy několik osob při ruce, kterým jaksi na tom záleželo, aby myslí bojujících trvaly v neustálém rozčilení a nepřicházely k žádoucímu klidnějšímu uvažování celé věci této.⁶⁷⁾

14. Jana Nejedlyho účastenství v hádkách o prosodii časoměrnou a přízvučnou.

Téměř téhož času, když počaly u nás hádky o pravopis bratrský a analogický, vzešla jiná ještě rozepře mezi literáty domácími, a to o *prosodii přízvučnou a časoměrnou*, takže, jakož kdosi z tehdejších humoristů vlasteneckých připomenul, vedle vojny *písmenkové* (o jotu a ypsilon) měli jsme tehdáž i *válku slabikovou*.

K prosodii časoměrné hlásili se již v XVI. a XVII. století Bratři čeští, jmenovitě J. Blahoslav, Nedožeryn a J. Komenský a po nich známý dokt. V. Rosa. Ku konci století XVIII. zasazoval se o obnovení veršů časoměrných zvláště V. Stach,⁶⁸⁾ kdežto naopak J. Dobrovský vyhlásil *přízvuk* za jediný způsob, kterým by se verše české měly skládati. Načež téměř všickni tehdejší básníci čeští při svém veršování a rýmování řídili se přízvukem, ale tak, že někteří naprosto spravovali se pravidly J. Dobrovským u věci té navrženými, jiní však se od nich zde onde uchýlovali a je obmezovali.

Jakož výše přivedeno, J. Nejedly složil v letech 1790—1810 také několik větších a menších básní českých, i přeložil a vydal r. 1802 první zpěv Iliady Homerovy do češtiny, při čemž tak jako přátelé jeho (Vojt. Nejedly, Š. Hněvkovský, A. Puchmayer, J. Rautenkranc, J. Pal-kovič) přijal přízvuk Dobrovským navržený, ovšem s mnohými obmezeními,⁶⁹⁾ za základ českého, jmenovitě hrdinského básnictví a veršování. R. 1818 vyšel však v Prešpurce spisek s titulem: „*Počátkové českého básnictví, zvláště prosodie*,“ v němž přízvuku válka zřejmě jest vypovězena, a to tím, že se tam ukazovalo, „kterak přízvučná prosodie jest nepřirozená a nepravá, poněvadž kořenová slabika předslovcem přízvuk tratí a tudíž že toliko básnictví *časoměrné*, *posičné* jest opravdové a jediné podstatné, přízvučné však že jest plané a liché a jmenovitě verše rýmované že jsou pouhé klinkání.“

Tímto vyzývacím a na mnoze nešetrným způsobem, jakým v „*Počátcích*“ o přízvuku mluveno, pokládali sebe téměř všickni, kdož byli dosaváde české verše přízvučné skládali, za více méně dotknuty a uraženy, anobrž i sebe mírnější a střízlivější mužové, jakož byli D. Kynský, J. Ziegler, M. Sychra a j., neschvalovali formu, v jaké byly zdělány listy Prešpurské, a toužili předkem na to, že i takových básní přízvučných, jež měly skutečnou cenu do sebe (básní Puchmayerových, Jungmannových, Polákových a j.), sobě nevšímáno, nýbrž vším, co bylo přízvučného, šmahem opovrhováno.⁷⁰⁾ Ježto byl J. Nejedly, jakož dotčeno, před lety také přízvučné verše české skládal, měl tím, co bylo v „*Počátcích*“ nepřívětivého o přízvuku proneseno, i sebe za dotknuta a uražena. I vystoupil k obraně básnictví přízvučného naproti časoměrnému, přidada se u věci té k svým básnickým přátelům a společníkům; ovšem Nejedly nepočínal sobě v příčině té tak příkře a náruživě, jak to činil v boji o dobropísemnost bratrskou naproti analogické, a byl by snad opomenul vydati se v zjevný boj strany věci té, kdyby se nebyl, a to právem, domníval, že mezi obnovitele a zastavatele časomíry sluší pokládati i nenáviděného mu tehdáž Jos. Jungmanna.⁷¹⁾

Aby pak proti listům Prešpurským položila se od strany těch, kdož se přiznávali k přízvucné škole Puchmayerově, jakás protiváha, ustanovili se oni na tom, že vydají k tomu konci zvláštní repliku a apologii básnictví přízvucného, v níž by se ukázalo, jak podstatné jest to, co byl J. Dobrovský před 17 lety v příčině přízvuku pronesl, a že tudíž básnictví přízvucné naprosto není tak liché a neplatné, zvláště když se ve verších heroických užije jistých obmezení, jakož to byl J. Nejedlý a A. Puchmayer ve svých překladech (Iliady a Chrámu Gnidského) učinili, ano naopak že prosodie časoměrná jest duchu a jádru řeči české odporná a verše jí skládané že jsou drsnaté a nezvucné.

Že však přední básník školy této, důvtipný a jindy čilý A. Puchmayer.⁷²⁾ tehdaž již nemálo churavěl, J. Nejedlý pak jinými pilnými pracemi byl zanešen, k důtklivému domlouvání J. Nejedlého nejstarší člen školy Puchmayerovy, Šeb. Hněvkovský uvázal se v sepsání apologie dotčené a vzdělal spis zvláštní, který s titulem: „*Zlomky o českém básnictví, zvláště pak prosodii*“ r. 1820 v Praze u Jeřábka (12° str. 142) tiskem u veřejnost vyšel.⁷³⁾ Zlomky tyto skládají se tak jako „*Počátkové*“ ze šesti listův, ovšem mnohem delších, avšak i krotších ano jalovějších, které již svým strážlivým a jaksi sobě nedůvěřujícím i téměř příliš smířlivým způsobem věci, o niž činiti bylo, spíše byly na újmu nežli k dobrému. Nevěda a neuměje zjednati přízvuku úplného vrchu a průchodu nad časoměrou, Hněvkovský usiluje toliko oběma prosodiím rovného práva vymoci, anobrž vykazuje přízvuku a rýmu jaksi toliko pole básnictví prstonárodního. Nad to vynasnažuje se ukazovati, že i na základě přízvuku libozvucné hexametry české k místu přivést lze, jakož to prý byli J. Nejedlý a A. Puchmayer, onen v Iliadě, tento v Chrámu Gnidském, skutečně dovedli,⁷⁴⁾ a užívá Zlomků těch, jmenovitě v posledním listě, k tomu, aby všem, kdož až dosaváde na Parnasu českém pracovali, jakés pochvaly vzdal a jejich práce obecnstvu na mysl přivedl.

J. Nejedlý neodhodlal se ani později k tomu, aby sepsal nějakou zvláštní apologii veršování přízvucného, anobrž toužil pouze ve svých přednáškách a písemně ve své gramatice (r. 1821 a 1830) na časoměru, usiluje prokazovati, že toliko přízvuk s jistými obmezeními a nikoliv Rosova časomíra hodí se k veršování českému.⁷⁵⁾

Později (okolo r. 1821) chystal se ovšem jiný ještě přízvucník k zápasu s posičníky, totiž *Fr. Štěpnička* v širším pojednání: „*Vidění a popsání přízvuku a časomíry J. E. Doležálkovi*“,⁷⁶⁾ kteréž mělo se vytisknouti v Zieglerově *Dobroslavu*. Ale tehdejší příliš obezřelá, avšak při tom zhusta i nemotorná censura nepustila sepsání to u veřejnost, ale nicméně dovolila vytisknouti přiložené básně přízvucné, jež se toliko k objasnění a potvrzení sepsání toho vztahovaly, tak že se tam objevují jako nějaký *deus ex machina*, překvapující čtenáře a zůstávající jemu nesrozumitelnými.

Napotom podobalo se, že by hádky o přízvuk a časomíru byly již ukončeny a této že by pojištěno bylo úplné vítězství nad přízvukem. Avšak nade vše očekávání pustil se r. 1827 sám původce přízvuku, J. Dobrovský, znova do boje k tomu konci, aby mu zjednal obecného průchodu a vrchu nad časomírou, tehdaž od několika mladších básníků

českých nad míru zbožňovanou. — Příčiny k tomu zavalil *P. J. Šafařík* tím, co byl ve své „*Geschichte der slavischen Sprache u. Literatur*. Ofen 1826“ napsal o *prosodii* (str. 178. 359—360), kdež mimo jiné úsměšně připomíná, že J. Dobrovský, ačkoliv sám ani jediného verše českého nesložil, přece Čechům při skládání veršů vyměřil za pravidlo německý přízvuk, *das germanische Tonprincip*, čili jak jinde píše, *den rauhen germanischen Tonkürass*, že by se to s básnictvím slovanským bídne mělo, kdyby básníci a gramatikové slovanští tónu a časomíře (Ton und Zeitmass) nebyli lépe vyrozuměli nežli to právě Dobrovský, Nejedlý a Puchmajer, hledíce k jazyku českému, u věci té byli učinili. J. Dobrovský recensuje dílo toto v „*Jahrbücher der Literatur*“ 1827. B. 37. odpovídá Šafaříkovi na str. 6. a 11. ostře k jeho nadepsanému úsudku a usiluje jej vyvrátiti, končí takto: „Dass das griechisch-römische Fundamentalgesetz der Quantität dem Geiste der slavischen Sprache angemessen sei, kann durchaus nicht behauptet werden. Komenský und Baiza, die gegen den Ton nach lateinischer Prosodie skandierten, sind abschreckende Beispiele und die neueren Versuche, klassische Versarten nachzuahmen, sind zu unbedeutend, als dass sie in Zukunft viele Nachfolger finden sollten.“

Jakého účinku a vítězství dostalo se u nás časomíře nad přízvukem přes všeliké jeho obhajování Hněvkovským, Nejedlým a Dobrovským předsevzaté, o tom, jakožto věci vůbec známé, netřeba zde slov šířiti; jakož i naopak nelze nepřipomenouti, kterak, třeba že v „*Počátcích*“ všeliké české básně přízvučné za liché a plané a všechny rýmy české za pouhé klinkání jsou vyhlášeny, — nicméně větší část básní u nás napotom složených a vydaných jest přízvučná a rýmovaná a čítá se až dosavad s oblibou ano i s nadšením od přízvučníkův i posíčníkův.

15. České Museum. Pokusy o zaražení vědecké literatury české a působení Jana Nejedlého v příčině této.

Téhož téměř času, když u nás myslí všech spisovatelův a vlastenců zmítány byly hádkami o ortografii a prosodii, staly se první pokusy a usilování některých literátův a vlastimilův o zřízení „*české společnosti*“, jejímžto hlavním účelem býti mělo podporovati řeč a spisovatelství domácí, jmenovitě působiti k zaražení vědecké literatury české.⁷⁷⁾ — V čele mužů těchto stál J. Jungmann, k němuž se přidali A. Marek, J. Koublé, hr. Berchtold, Sv. Presl a ještě jiní vlastenští spisovatelé, kteří naučné knihy v jazyku českém spisovali a jmenovitě o vydávání české encyklopedie vědecké přičiňovali se chtěli.

K účelu tomu mělo předkem také pomáhati *České Museum*, o něž vlastenci tito okolo r. 1817 jali se zasazovati, zdělavše u věci té zvláštní plán a sepsavše žádost ke guberniu českému za povolení musea toho. Žádost tato odevzdána jest asi v posledních dnech masopustních r. 1818 J. Nejedlému, aby jakožto veřejný c. k. professor literatury české a tudíž přední representant a zástupce národnosti naší podal ji tehdejšímu nejv. purkrabímu Ant. Fr. hraběti Kolovratovi Libsteinskému. Že však Nejedlý z příčin nám neznámých váhal přání tomu ihned vyhověti, vzali vlastenci nadepsaní dne 5. března 1818 žádost tu od Nejedlého zpět,

aby jinou cestou došla cíle svého.⁷⁸⁾ Věc tato rozhlásila se J. Jungmannem a přáteli jeho v Praze i na venku a vzbudila nemalou kyselost vlastenců proti J. Nejedlému, jemuž za vinu kladeno, že věc tu protažoval a ji zmařiti hleděl pouze proto, že první myšlénka k ní a plán k jejímu provedení vzešly od J. Jungmanna, s nímž času toho za příčinou ortografie analogické žil již ve zjevném nepřátelství.

Avšak, jakož na jiném místě již bylo ukázáno,⁷⁹⁾ prohlížíme-li k věci té nestranně, přesvědčíme se, že by se usilování několika tehdejších vlastencův a učenců sotva bylo zdařilo, kdyby se Nejedlý u věci té i sebe horlivěji byl zachoval. Neboť jednalo se tu o předsevzetí, jehožto ve skutek uvedení přičilo se jednak smýšlení ve vyšších kruzích vládních tehda panujícím a povolilo se v zemích jiných (v Štyrsku, Horních Rakousích) jenom k horlivému usilování arciknížat a šlechty nejvyšší, jednak bylo tu činiti o věc, kterou již od několika let k místu přivést chtěl tehdejší správce zemský hr. Kolovrat s jinými osobami z vyšší šlechty domácí (hrabaty Šternberky, Klebelsberkem a j.), pokládaje ji za čestný úkol svůj. Pročež třeba že J. Nejedlý neujal se věci té s takovou horlivostí, jaké snad jeho postavení učitelské vyhledávalo a obecenstvo české od něho očekávalo, nemůžeme mu přece dávat za vinu, že toliko jím usilování dotčených vlasteneckých učenců bylo by zmařeno bývalo, a to tím méně, když Museum České nedlouho na to působení výše jmenovaných velmožů r. 1818 skutečně zřízeno bylo.

Že však toto České Museum, ačkoliv se nazývalo *národním* (böhmisches Nationalmuseum), zřízeno bylo způsobem, který — hledíc k řeči a literatuře domácí — nezdál se zadost činiti přáním vlasteneckým, obrátili jmenovaní učenci zřetel svůj k vydávání nadepsané encyklopedie vědecké, a někteří z nich dali se ihned do práce.⁸⁰⁾ Avšak encyklopedie tato, jejímžto jako redaktorem a upravovatelem měl býti J. Jungmann, nepřišla k místu, a to z příčin rozličných, osobních i materiálních.

Jakož bylo nedlouho před tím (r. 1816 a 1818) vyšlo několik výše přivedených nařízení vládních, jimiž jazyku českému na školách středních chtělo se dáti jakéhos průchodu, a že k tomu konci potřebí bylo, zvláště ve vyšších, humanitních třídách, nějaké české knihy pomocné, dal se J. Jungmann k vyzvání tehdejšího ředitele gymnasií českých J. A. Koehlera, velmistra řádu křižovnického, do spisování své *Slovesnosti*, jež měla v sobě zavíratí krátké navedení k slohu (stylu) a sbírku příslušných k tomu příkladův.

Vytrvalý a krasocitný J. Jungmann přivedl knihu tu v prodlení jednoho roku k místu, jsa té naděje, že bude uvedena do škol a vydána nákladem vládním. Avšak nestalo se tak, pročež Jungmann viděl se nucena, sám se postarati o vydání knihy té, kteráž pak vyšla r. 1820 v Praze z tiskárny Vetterlovy s titulem: *Slovesnost aneb sbírka příkladů s krátkým pojednáním o slohu* (8" str. CI a 331.). V knize této, a to v první její části (str. I—CI.) Jungmann ponejprv pokusil se o českou terminologii vědeckou, pokud se řečnictví a poesie týče, zdělav mnoho slov nových, u nás tehdejších neznámých a jmenovitě ve spisech tak zvané zlaté doby Veloslavinské nečítaných a vůbec dosaváde neslý-

chaných, utvořiv takto celou novou terminologii ano téměř nový jazyk vědecký.

Téhož času naléháním a působením dra. *J. S. Presla*, důkladného učenice v oboru vědomostí přírodních, přikročeno také k vydávání vědeckého časopisu „*Kroka*“, jenž měl býti jakousi zálohou k obmýšlené encyklopedii a pojednávati způsobem vědeckým o věcech přírodních, o filologii a literatuře. První svazek důležitého časopisu tohoto, k jehož dělníkům kromě *J. Presla* hlásili se nejvzdělanější čeští spisovatelé: *J. Jungmann*, *P. J. Šafařík*, *Fr. Palacký*, *J. Kollar*, *A. Marek* a j., vyšel v únoru roku 1821 a pokračováno v něm napotom po několik let. — Vedle *Kroka* vycházely tehdyž poznenáhlu již také jiné spisy vědecké, jakož byly: *A. Marka Umnice* čili *Logika*, *J. Presla* obšírný a nákladný *Rostlinář*, *Sedláčkova Geometrie* a později také *Fysika* a j. v.

Tak jako *Jungmann* při spisování své Slovesnosti nucen se viděl tvořiti slova nová, u nás před tím neslýchaná, taktéž činili i jeho spolupředníci, jmenovitě *J. Presl* a všickni, kdož pracovali na rozsáhlém a dosaváde ladem ležícím poli věd a umění přírodních. I nelze se pak diviti, že tito příliš horliví vzdělavatelé jazyka našeho při tvoření slov nových počínali sobě zhusta odhodlaněji a odvažlivěji, nežli toho snad potřebí bylo, a nešetříce ani analogie ani ducha a jádra jazyka domácího neuhodili vždy na pravou žílu, pročež také nejedno tehdyž znova ukované aneb z jiných slovanských nářečí k nám přenešené slovo přičilo se v skutku duchu a podstatě jazyka českého. Snadno jest tedy tomu vyrozuměti, že ti, kdož až dosaváde sobě libovali ve vybroušené a průhledné češtině ve spisech Bratrských a Veleslavínských panujících, jaksi s hrůzou odvraceli se od té nové terminologie a toho nově tvořeného, ovšem zhusta i zpotvořeného jazyka vědeckého a toužili na barbarství našemu jazyku odtud hrozící a nastávající.

Takto jmenovitě zanevřeli tehdyž *J. Dobrovský*, prof. *J. Nejedlý* a sám *A. J. Puchmayer* na celé to počínání. Ovšem každý z nich pohlízel na tuto novou literaturu vědeckou se svého stanoviště a zanevřel na ni z příčin zvláštních. — *J. Dobrovský* nazval Slovesnost „*das böhmische Ungeheuer*“ a hněval se na *Jungmanna* zvláště také proto, že se v ní prohlásil pro časomíru naproti přízvuku, a toužil na *Umnici* *Markovu* pro jistá, nově tvořená slova, maje vůbec za to, „že by se o logice a vědách podobných česky nemělo ani psáti.“ — *J. Nejedlý*, nadšený obdivovatel doby a mluvy *Veleslavínské* a obhájce ortografie klasické, vzal sobě Slovesnost, *Kroka* a *Umnici* proto v nelibost, že byly psány ortografií analogickou a že zavíraly v sobě slova nová, polštinou a ruštinou zapáchající, a vůbec se uchylovaly ode vzorů doby *Veleslavínské*. — *A. J. Puchmayerovi*, ačkoliv nebyl ustrnulým velebitelem jazyka starého i nerozpakoval se sáhnouti, kde potřebí bylo, po slově jinoslovanském, nelíbil se *Preslův Rostlinář* proto, že tento neznaje se v bylinářství prostouhárodním z obyčejných, každé „kořínkové bábě“ známých specifických jmen bylin natvořil generických všeobecných názvů (ku př. *bromus sveřep*) a „že takto ti mladí lidé všecko bourají, místo aby stavěli.“

16. Pokračování.

Co J. Nejedlého se týče, vidí se nám u věci této déle se zdržeti a šířeji o ní promluvit. — Vůbec má se za to, i dočítáme se toho v nejednom spise, v němž se pojednává o vzdělávání jazyka a písemnictví našeho, že by byl J. Nejedlý býval jedním a to předním z oněch ustrnulých obdivovatelů staršího jazyka českého, kteří všelikému usilování vrstevníků svých o další vzdělávání řeči naší a znamenitě o zaražení vědecké literatury české na odpor se stavěli, vyblašující za nemožné, aby jazyk český dospěl k vyššímu stupni onoho, na němž byl za času Bratří a Veleslavína. Avšak tvrzení tato nezdají se nám býti v celosti podstatná.

Neboť nelze ovšem upírat, že Nejedlý ústně i písemně toužil na novotáře a kazičechy, že nevřel na Slovesnost, Kroka, Umnici a jiné spisy novější; avšak vše to činil z příčin jiných nežli z té, že by býval naprosto odporoval všelikému vzdělávání a dalšímu rozhojňování jazyka našeho, jakož i za nemožné prohlašoval pěstování v něm vědomostí a umění vně mezí, Bratřími a Veleslavínem jemu vyměřených. Nejedlý pronesl se ovšem nejedenkrát, „že jest přední úlohou všech našich spisovatelů, působiti k tomu, aby jazyk český, tak rázný, bohatý, ušlechtilý, ohebný a lahodný, času toho však germanismy a podobnými k tomu příměsky až k nepoznání znešvařený i tytýž v svém jádru nakažený, opět k své bývalé čistotě, jadrnosti a lahodě co možná nejvíce navrácen, vzdělán, vybroušen a rozhojněn byl.“ — Avšak Nejedlý netvrdil nikde, jak to byl J. Dobrovský učinil, že by o jistých věcech (filosofii, fysice, chemii, anthropologii a p.) nemělo se česky mluvit a psát; taktéž nevyřknul Nejedlý nikdy zřejmě a určitě, že by jazyk český nemohl a neměl se dále vzdělávati a rozhojňovati a že by všeliké usilování u věci té bylo marné a nepotřebné, a že by jazyk český nemohl k vyššímu stupni dospěti nad věk Rudolfův. Anobrž J. Nejedlý naopak tomu, co byl J. Dobrovský u věci té pronesl, vyrozumíval zřejmě, že jazyk náš k dalšímu vzdělávání jest spůsobilý a že jest i potřebí, aby byl rozhojňován v té míře, jak toho okolnosti vyhledávají. Nejedlý byl také jedním z nejprvnějších spisovatelů domácích, kteří cítili toho potřebu, aby se lid náš vzdělával i v takových uměních a vědomostech, o nichž za časů Veleslavínových málo aneb zhola nic nebylo psáno a promlouváno, jakož jsou vyšší známosti mathematické, fysikální, technologické, chemické a t. p. Pročež podával již ve Hlasateli Č. (r. 1806—1808) pojednání k přírodopisu, fysice, technologii, filosofii praktické a j. se vztahující a překládal k tomu konci i obšírné přírodopisné a technologické dílo Funkeovo a Lipoldovo do češtiny.⁸¹⁾ J. Nejedlý vyrozumíval také dobře, že jazyk Veleslavínský nepostačuje již k vyznačení všelikých nových myšlének a věcí, v životě praktickém a vyšších vědomostech nyní přicházejících, a že tudíž potřebí, užiti buďto slov ze starých řečí klasických na českou formu uvedených (fysika, geometrie, literatura, meteorologie, universita, homiletika atp.), aneb utvořiti slova nová, šetříc však při tom analogie a dosavadního ústrojí jazyka našeho, jmenovitě formální stránky jazyka Veleslavínského. Při tom byl Nejedlý ovšem také toho mínění, že jazyk český — byv mezi ostatními nářečími slovanskými nejprve vzdělán

a vyššuv se již před stoletími, co ráznosti, bohatosti a ohebnosti se týče, na takový stupeň, že u věci té málo který ze slovanských i cizích jazyků s ním dobře mohl srovnán býti — má do sebe tolik pružnosti a tvořivosti, že všeliké nové významy české z jádra a kořene jeho dobře mohou se vyvésti a utvořiti a pročež že bychom dotud neměli choditi na výpůjčku k jiným slovanským nářečím, pokud bychom nevyčerpali přebohatou studnici jazyka domácího.

Takto Nejedlý se pronesl nejen ústně, anobrž i písemně, a hleděl to tolikéž prakticky prováděti. Tu, kde Veleslavínská zásoba nepostačovala, nerozpakoval se tvořiti slova nová aneb užiti slov od jiných spisovatelů utvořených nebo z jazyků jinოსловanských odvozených (plyn, předmět, lidskost a j.), ač zdála-li se mu býti podstatná. Při čemž ovšem nelze tajiti, že nejedno jím takto utvořené nové slovo nebylo, jakož níže ukážeme, dosti zdařilé, a že by lépe bývalo, kdyby byl užil slova cizího aneb od jiných spisovatelů již sformovaného. I nelzeť mu tedy právem vytýkati, že by býval pokládal jazyk český za docela nespůsobilý k dalšímu vzdělávání, aneb že by byl chtěl vědecké jeho rozhojňování prováděti pouze v mezích Veleslavínem a Bratřími vyměřených. Neboť o to Nejedlý nikdy neusiloval, anobrž hledě toliko k formální stránce vzdělávání takového měl za to, že potřebí jest šetřiti tu forem jazyka Veleslavínského a že by se nemělo nikdy u věci té vykročovati z mezí, analogií a spisovateli doby zlaté, jmenovitě biblí králickou vytknutých, tak že zavrhoval toliko způsob, kterým ten aneb onen tehdejší spisovatel v příčině té před se šel, nikoliv však materielní vzdělávání a rozhojňování jazyka samého.⁸²⁾

Že Jan Nejedlý zanevřel na Slovesnost, Ummici a Kroka a že s kathedry i soukromně na jich spisovatele a vydavatele toužil, tomu ovšem netřeba se diviti. Neboť kdo bedlivě a nepodjatě prohlédne knihy a spisy tyto, podiví se zajisté nemálo tomu množství nových slov a peněti českých v nich přicházejících, mezi nimiž jest dobrá část, o nichž smíme říci, že jsou spíše odvážlivě, dle pouhého zdání skladatelů vymyšlena a jenom na zdařbůh do světa hozena, nežli správně a střízlivě dle analogie utvořena.⁸³⁾ Pročež také snadno jest vyrozuměti, že všickni ti, kdož čítávali dosaváde toliko spisy Veleslavínovy, Bratrské, Procházkovy aneb Krameriusovy, nahlédnouce do Slovesnosti, Kroka a Ummice, obsaženými tam neobyčejnými významy a dosaváde neslýchanými frásami nemálo byli překvapeni a jako v nový báječný svět přenešeni. I vzešlat tudíž u jedněch, jmenovitě mladších, jakási úcta ano zbožňování té nové terminologie vědecké, bohužel z větší části dle názvosloví německého nerozumně přistřižené aneb otrocky z ruštiny a polštiny odvozené, kdežto jiní, starší a povážlivější vlastenci s takovýmto rozhojňováním jazyka českého se nesrovnávali ano naprosto je zavrhovali, tvrdíce, „že se tím ušlechtilý a jadrný jazyk český na z brusu nových mlýnech na hrubo a k nezáživnosti přemílá, násilně na skřípec natahuje a tak pitvorně po rusku a po polsku přistřihuje, že se spíše do Sibíře, nežli do Čech a na Moravu hodí!“⁸⁴⁾

Za tou příčinou nelze se také diviti, že Nejedlý jsa, ať tak díme, mlékem Veleslavínským a Bratrským odchován a nad to tehdejšími hádkami ortografickými rozhořčen a pobouřen, takovýchto nových, od protiv-

některých svých utvořených slov nejen neschvaloval, anobrž naprosto je zavrhoval a jich původcům *novotářů a kazičechů* dával a je i sice kaceřoval, a že na obmyslenou novou terminologii vědeckou již proto zanevřel, ano v ní jakýs útok na klasičnost jazyka českého i urážku své osobnosti spatřoval, poněvadž vycházela právě z těch kruhů, ježto držely k antilogickému dobropisu a stály takto v šiku nepřátelském proti němu a všem klasicistům. Taktéž naopak nebudeme se diviti, že Nejedlý schvaloval všeliké české spisy vědecké a obsažené v nich nové termíny a způsoby mluvení, kteréž byly vyšly od mužů, stojících k ortografii bratrské a v ní tolikéž spisy své vydávajících — jakož to jmenovitě platí o geometrii Sedláčkové — a že tvořival raději sám, jakož již výše psáno, z kořenů českých slova nová, ovšem nevždy dosti šťastně, nežli by byl užil slov od analogistův u věci té utvořených, čímž ovšem tímto zavdával příčiny k ostrým výtkám a jizlivým poznamenáním.

Dle všeho, co jsme právě pověděli, bylo počínání a usilování J. Nejedlého, co vzdělávání jazyka našeho a povznešení se ho na výši vědeckou se týče, ovšem jednostranné, ježto se zakládalo jednak na předpojatosti Nejedlého proti všemu, co u věci té vycházelo od jeho odpůrců, jotistů, jednak na přeceňování jazyka našeho v příčině jeho bohatosti, vzdělanosti a tvořivosti. Avšak proto nelze dobře tvrditi, ani že by Nejedlý býval u věci té naprosto ustrnul na úzkých mezích Velešlavinem a Bratřími jazyku našemu před dvěma sty lety vyměřených, aniž že by býval další materiální vzdělávání jazyka našeho pokládal za nepotřebné aneb docela za nemožné. J. Nejedlý toužil u věci té předkem jenom na to, že naši „novotáři a kazičechové neznají aneb zúmyslně znáti nechtějí pravidel strany tvoření, odvozování a spojování slov v jazyku českém platných, jež byl J. Dobrovský již v předmluvě k svému Něm. Česk. Slovníku r. 1802 vytknul a Nejedlý ve 4. vydání své české gramatiky r. 1830 znovu přivedl a rozhojnil; že nevyznávající se v duchu a pravém způsobu jazyka našeho u tvoření české terminologie vědecké do slova a otrocky se drží jazyka německého, jenž se s ústrojím a duchem jazyka českého v nejednom kuse nesrovnává a jmenovitě zhusta jenom v mlhovitých povědění a temných názorech sobě libuje, kdežto v jazyku našem všude k určitosti, světlosti, pochopitelnosti a vůbec k objektivnosti se prohlíží.“⁸⁵⁾ Vůbec měl Nejedlý za to, že usilování našich spisovatelů vědeckých (v logice, metafysice, ethice a t. p.), chtítí vše tak na vlas míti rozdrobeno a rozloženo, jak to mají Němci ve svých mlhovitých systémech, jest veskrz neužitečné ano směšné, poněvadž to, hledíc ke zvláštnímu způsobu a ústrojí jazyka a k rozdílné povaze národu našeho, není ani možné ani potřebné. Při tom ukazoval k jiným národům, především k Angličanům a Francouzům, kterak u nich nemálo bylo a jest až dosavade výtečných učenců, vzácných filosofů a hlubokých myslitelů, třeba že oni neměli a nemají zření k oné příhrádkové filosofii německé, anobrž ji vůbec ani neznali.⁸⁶⁾ I skončil nejedenkrát svou filipiku u věci této s katedry i soukromně činěnou v ten rozum: „přijdou-li naši novotáři ve své reformátorské horlivosti ještě dále, že vyzují jazyk náš ze všech jeho podstatných forem a hlavních základův a působí tím takový zmatek babylonský, že ani sobě sami vespolek nebudou rozuměti.“

Co asi na všelikých těchto tužbách a stescích Nejedlého jest podstatného a co přehnaného, nelze nám tuto šířeji rozbírat, to však jest na jisto postaveno, že J. Nejedlý sám se ještě toho dočkal, kterak právě ti, kdož byli druhdy nejohavnivějšími puristy a rozhojňovateli jazyka našeho, později sami nuceny se viděli od své dosavadní horlivosti upustiti a také přátele své k střidmějšímu u věci té sobě počínání vybízeti a vůbec nemalé reakci ve příčině této průchod dáti.⁸⁷⁾

17. Literární činnost J. Nejedlého v letech 1820—1830.

Ukázali jsme výše, kterak, po vyjití pověstných dekretů císařských r. 1816, mocí kterých ve školách středních a vyšších k jazyku českému měl obrácení býti jakýsi zřetel, J. Nejedlý probral se k nové činnosti literární a jmenovitě že pokračoval u vydávání svého Hlasatele Č. a že se dal do překládání několika vzácnějších spisův anglických do češtiny.

Spisy tyto byly *Youngovo rozjímání noční*, pak Popeova *Zkouška o člověku*. Z onoho podal již v Hlasateli r. 1818 několik přeložených kusů na ukázkou, roku pak 1820 vydal překlad celého spisu tiskem u veřejnost takto: *Eduarda Younga kvílení aneb rozjímání noční*. V Praze 1820. 12° str. 132 s obrázkem.⁸⁸⁾ Překlad tohoto, svým hlubokým filosofickým obsahem důležitého a při stručnosti a jadrnosti jazyka anglického k vykládání na jiný jazyk ne snadného díla jest poněkud i zvláště tím povšimnutí hoden, že Nejedlý ačkoliv sice toužil na tvoření nových aneb užívání jinoslovanských slov, sám v překladě tomto utvořil mnoho nových slov, z nichž ovšem nejedno nebylo dosti zdařilé a správné, což později protivníkům jeho zavdalo příčiny k rozličným výtkám a trpkým vtipkům.⁸⁹⁾ — Čtemeť v knížce té tato nová slova: *Ohnivov* vulkan, *mrtvov* krypta (Gruft), *prášiček* Atom, *slunečník* rafie na hodinách slunečných; *spoluvěkovec* vrstevník, *samokupčitel* monopolista, *nepravota* faleš, *hvězdovství* firmament (Sternenhimmel), *půlnočník* severní vítr (boreáš), *obraznost* Bild, *Vorstellung*, *rozhoření* nadšení (Entzückung), *tesklivec* skrupulant, *prohláiti*, prodloužiti (fristen), *obmlhnouti* mhlou obklíčiti; nad to užíváno tu zhusta genitivu místo akusativu, pak mnoho příliš zdobných slov čili deminutiv na př.: Života *malíčičké* divadlo jest *pahrbečiček* coulu zvýši nad hrobem, smíli *prášiček* toho *prášičkového* světa, *větríčkem* zatřesený a j. v.

Na str. 24 překladu toho (pod čarou) dočítáme se, že J. Nejedlý chtěl také jazykem českým vyložiti Popeovu báseň *Zkouška o člověku*. Avšak překlad takový nevyšel tiskem u veřejnost a poptávající se bedlivě u věci té, nemohli jsme se dověděti, ani jak daleko asi Nejedlý v práci té byl pokročil, aniž kam se asi rukopis překladu toho napotom dostal.

R. 1821 vydal J. Nejedlý po třetí svou gramatiku českou pro Němce (a to prý v 7000 exempl.!) s titulem: *Praktische böhmische Grammatik für Deutsche*. 3. verbesserte Auflage. Prag 1821. 8° str. 384., kteréžto nové vydání poněkud tím jest povšimnutí hodno, že Nejedlý v předmluvě k němu — jakož níže šířeji ukážeme — ponejprv písemně vystoupil proti analogickým novotám ortografickým.

R. 1820 na podzim byl se A. J. Puchmayer přestěhoval do Prahy na léčení, avšak zemřel ve všeobecné nemocnici již dne 29. října t. r.,

zanechav ve své literární pozůstalosti mimo jiné spisy také sebrané své básně drobné s titulem: „*Fialky*“. J. Nejedlý byv od zvěčnělého přítele jmenován zástupcem jeho pozůstalosti a vykonavatelem jeho posledního pořízení, zasazoval se ihned o to, aby básně nadepsané byly vytištěny, a podal je k tomu konci k cenzuře. Avšak tehdejší censor nepřipustil nemalou jich část k tisku, ačkoliv básně ty byly již před tím s povolením censurním v časopisech a sbírkách porůznu vytištěny.⁹⁰⁾ — Tím však Nejedlý nedal se odstrašiti, anobrž dada znova básně ty přepsati, podal je po druhé do censury, jakož i důtklivé vybízel bratra svého Vojtěcha,⁹¹⁾ aby básně své k tisku připravoval, a přítele Hněvkovského, který směšnohrdinskou svou báseň „*Děvín*“ předělával na báseň romantickou, vyzýval taktéž, aby dílo to u veřejnost podati neodkládal. — Vůbec nebyl J. Nejedlý po všechn ten čas tak lhostejným k literatuře domácí, jak by se snad leckdo domnívati chtěl, anobrž všiml sobě všeho, co se tehdáž v příčině té u nás dalo a obmýšlelo. Že pak usilování a účastenství jeho nemívalo vždy žádoucího účinku, toho příčina ležela jednak v tehdejších nepříznivých okolnostech, jednak v jiných věcech vnějších.

Tím se i stalo, že také toto nové usilování J. Nejedlého o vydání básní Puchmayerových a bratrových zůstalo bez účinku; toliko Hněvkovského *Děvín* vyšel r. 1829 u veřejnost, avšak nikoliv nákladem J. Nejedlého nebo Š. Hněvkovského, nýbrž tiskárny Vetterlovy, pročež také písmem latinským a v ortografii analogické. Za to J. Nejedlý téhož roku vydal (1829) svým nákladem *Idylly Gessnerovy*, v českém překladě jakožto třetí díl spisů Gessnerových (v 12° str. 190 s obrázkem), ačkoliv byl V. Hanka již r. 1819 v Praze nákladem Haaseovým tytéž idylly jazykem českým u veřejnost podal.⁹²⁾ Překlad tento potkal se s ostrou, namnoze náruživou recensí, kterou byl F. L. Čelakovský o něm do Čas. Česk. Mus. r. 1830 str. 221 položil. — Srovnáv překlad Nejedlého s Hankovým Čelakovský dává tomuto přednost před oním a vytýká Nejedlému, že utvořil mnoho nových, a to nesprávných a nepotřebných slov českých (*horličitost* Eifersucht, *zpěvanky* písně, *povídalka* Erzählerin, *Lesonka* Waldnymfe, *Krásenka* Venus, *Krásice* Schönheit, *bravná vlna* Schafwolle, *ouzkostně* ängstlich a j. v.); že užívá genitivu místo akusativu, čímž vychází často nesrozumitelnost, a zvláště že v překladě tom jest tolik zdrobnělých slov, deminutiv, že se to čtenáři až hnusí (*bydliteličkové*, *maličičké* zaměstnávání, *hospodářstvičko*, *zořínka*, *břehýček*, *pahrbečiček*, *chaloupčička*, *příběhky*, *libičký*, *mírničký*, *jemničký* a j. v.).

Recenze tato, ačkoliv zavírala v sobě leccos podstatného a pravdivého, nicméně zdá se býti psána s nemalou náruživostí ano jizlivostí a směřovati více k tomu, aby nenáviděný překladatel jí byl spíše podrážděn a rozloben, nežli aby se věci samé platně posloužilo, jakož to také vychází z listu přítele J. Kamaryta, Čelakovskému u věci té psaného.⁹³⁾

V hádkách, kteréž byly v letech 1820—1828 u nás vzešly o pravost a starožitnost *Soudu Libušina*, neměl, pokud toho pomníme, J. Nejedlý podstatného účastenství, alespoň se nikde věci té zvláště nedotýkal, ačkoliv rozepře ta J. Dobrovským předkem proti J. Jungmannovi a V. Hankovi byla naměřena. Taktéž nebral nikdy v pochybnost podstatu a pravost *Rukopisu kralodvorského*, anobrž uznával tu i onu a s nevšední

úctou a nadšením mluvíval vždy s kathedry a soukromně o vysoké ceně tohoto vzácného pozůstatku staročeského básnictví, třeba že byl jeho objevitelem nenáviděný mu V. Hanka. I přečítával každého roku některé části rukopisu toho, jmenovitě lyrickou jeho část, svým posluchačům a vychvaloval formu i obsah jeho; i radoval se nemálo, když uslyšel, že mistr náš Tomášek v přiměřenou hudbu uvede písně tyto.

Podobá se, že J. Nejedlý na tyto starožitné básně proto býval tak laskav a jich nenařikal, poněvadž byl hlasatelem a obdivovatelem starodávné vzdělanosti jazyka našeho a tudíž každou podobnou památku literární měl za nový a platný důkaz mínění svého.

R. 1830 Nejedlý po čtvrté vydal svou gramatiku, avšak tentokráte toliko pro Čechy takto: *Lehrbuch der böhmischen Sprache für Böhmen*. 4. stark vermehrte Auflage. Prag 1830. 8° S. 412. — Že toto nové vydání určeno bylo pro Čechy, vynechány jsou všeliká cvičení a úlohy v předešlých vydáních přicházející; za to přidáno jest celé nové — páté — oddělení: „*Uiber den Ursprung und die Bildung der böhmischen Sprache*“ ve 4 kapitolách,⁹⁴) při čemž u větší části užito toho, co byl J. Dobrovský ve své gramatice (1819) v příčině té připomenul.

Na to J. Nejedlý nevydal více žádného většího díla ani původního ani přeloženého; chtěl však na své útraty dáti vytisknouti nadepsané *Fialky* Puchmayerovy, kteréž byla censura tentokráte veskrz k tisku připustila, pak drobné a některé větší básně bratra svého Vojtěcha; avšak nedospěl již k tomu.

18. Pisemné hádky literární J. Nejedlého a J. Palkoviče s Václ. Hankou a J. Jungmannem v letech 1820—1829.

Až do r. 1820 J. Nejedlý toužil na novoty ortografické Hankou a Jungmannem do literatury domácí uvedené toliko soukromně v dopisech a rozprávkách s přáteli svými aneb ve svých přednáškách školních; písemné však až do té chvíle nebyl proti nim vystoupil. Teprv r. 1821, když po třetí vydal svou gramatiku českou, dotknul se veřejně a písemně v předmluvě k vydání tomu (dne 25. června 1821 psané) a pak také na několika místech v gramatice samé nadepsaných novot ortografických a zavrhoval je naprosto, ukazuje k tomu, že dobropísemnost česká již od tří století jest ustálena a novoty obmýšlené a prováděné že neposkytují žádné výhody, anobrž že naučení české ortografii, bez toho dosti nesnadné, činí ještě obtížnějším a učící se v zmatek uvádějí, jakož i dosavadní jednotu a srozumitelnost jazyka našeho že přerušují. Mimo to v gramatice samé ještě na několika místech, tu, kde mluví o dobropísemnosti, touží na novotáře nadepsané a zavrhuje všeliké navrhované změny v dosavadní ortografii.⁹⁵)

Avšak nezdá se, že by byli analogičtí novotáři napomenutími J. Nejedlého v dotčené předmluvě obsaženými k lepšímu poznání přivedeni a k starému způsobu dobropísemnému navraceni bývali. Nchoť ti, kdož byli až dosaváde přistoupili k ortografii analogické (J. Jungmann, J. Presl, A. Marek), zůstali jí i napotom věrni, z mladších pak spisovatelů (Kollar, Šafařík, Palacký, Čelakovský, Vinařický, Kamarýt, Šír, Macháček a j.) přihlašovali se téměř všickni tolikéž k ortografii této, tak

V. Al. Svoboda.

že opravy dobropísemné, J. Dobrovským navržené, čím dále tím širší razily sobě cestu v literatuře české.

U věci této byl tehdáž neobyčejně činným ano neunavitelným agitátorem V. Hanka, který „spojuje se svou obvyklou holubičí prostotou nevšední badí opatrnost“ uměl to svým domlouváním i sice pomocí přátel a „kameradů“ svých tak nastrojiti, že počet přívrženců ortografie analogické nejen den ode dne vzrůstal a se rozhojňoval, anobř ze téže ortografie tolikéž v knihách a spisech tištěných den ode dne volnějšího průchodu se dostávalo.⁹⁶⁾

Takto se stalo, že J. Nejedlého apologie bratrské dobropísemnosti v nadepsané jeho předmluvě zůstala nejen hlasem volajícím na poušti, anobř V. Hanka a V. Al. Svoboda sepsali r. 1822 ostrou recensi gramatiky samé a chtěli ji tiskem vydati a takto veřejně podstatu oprav analogických a lichost odporů, Nejedlým a přáteli jeho proti nim činěných, ukázati a provésti. Avšak tehdejší censor J. Zimmermann — jak se povídalo — k domlouvání J. Nejedlého nepřipustil recensi tu k tisku a odvaroval takto alespoň na čas vypuknutí veřejného boje orthografického. — Když však v prodlení let 1822—1828 přední čeští básníci a prozaikové jakož i nejvážnější časopisy české (Krok, Čas. Česk. Musea, Čas. pro kat. duch.) jali se užívati pravopisu analogického a tím vítězství orthografických oprav, Dobrovským navržených, nad dobropísemností bratrskou nebylo více pochybno: povstal V. Hanka znova k zjevnému boji proti ypsilonistům a jmenovitě proti nenáviděnému jich vůdci J. Nejedlému, chtěje ho takto docela na hlavu poraziti a na všechny budoucí časy neškodným učiniti.

Za tou příčinou Hanka zdělal pomocí J. Jungmanna zvláštní pojednání o pravopise českém, v němžto stručně a světle vypsál změny v orthografii české až do oprav Dobrovským r. 1809 navržených a ukázal, jak se orthografie analogická od bratrské různí. Sepsání toto vyšlo v Rozlič. Praž. Novin, jež tehdáž redigoval přítel Hankův, J. Linda, r. 1827 č. 98 u veřejnost, načež bylo r. 1828 tolikéž o sobě vytištěno s titulem: *„O počátku a proměnách pravopisu českého a v čem tak zvaná analogická od bratrské posavad užívané orthografie se rozděluje, k líbeznému a nestrannému uvážení všem pp. vlastencům v krátkosti podáno.“* Pojednání toto bylo dosti mírně a stručně sepsáno a po vyčtení příčin, proč sobě někteří oblíbili orthografii analogickou, končilo takto: „Odstup všeliké násilí, zachována budiž ve školách posavadní orthografie, až by se učitelé opravené poučili a potom všecko snadno bude, dobře ztrpíme ony, kterým se při pouze bratrské zůstávati líbí.“

Spiskem tímto — ovšem na pohled dosti skromným — J. Nejedlý pobouřen jest v té míře, že se odhodlal nyní zřejmě a veřejně vystoupiti na bojiště literární k obraně dosavadní orthografie bratrské a k poražení novot J. Dobrovským v ní navrhovaných. — I zdělal a vydal k tomu konci sepsání: *Widerlegung der sogenannten analogisch-orthografischen Neuerungen in der böhmischen Sprache.* Prag 1828. 8.º S. 20. — Ve spisku tomto ukazuje N. (v 12 odstavcích) s nemalou určitostí a pevným sebevědomím ano s jakousi hrdostí:

„1. že pravopis bratrský již od XVI. století vůbec panuje; 2. že všeliká analogie musí mlčeti tu, kde zvyk již konečně rozhodl; 3. že

analogická oprava pravopis český, krom toho nesnadný, ještě nesnadnějším činí; 4. že novoty navržené žádného užitku nepřinášejí a 5. že nejsou ani původní, anobrž že vzaty jsou z ruštiny, Čechům však že není potřebí vypůjčovati sobě čeho z ruštiny, poněvadž jazyk náš dávno před ruským dosáhl nejvyššího stupně své mluvnické dokonalosti.“ — Tento spisek Nejedlého způsobil mezi analogisty veliké hnutí ano i poboršení, ježto v přirovnávání v něm jazyka českého s ruským spatřovali jakousi denunciací politickou, pročež také někteří z nich, jmenovitě K. Vinařický, chystali se ihned k odpovědi na všelike jim činěné výtky a důtky. Ustanovili se však konečně na tom, aby J. Jungmann sám, jenž mezi obhájci orthografických oprav analogických největší vážnosti požíval, v práci tu se uvázal, což on také učinil.

Jungmann zdělal a vydal totiž své pověstné sepsání: „*Beleuchtung der Streitfrage über die böhmische Orthographie von J. Jungmann*, veranlasst durch H. J. Nejedlý's: Widerlegung der sogenannten orthografischen Neuerungen in der böhm. Sprache.“ Prag. 8.º 1829 S. 83. — Jungmann, ukázav předkem, že J. Nejedlý ve svém spisku (Widerlegung etc.) dvě zcela rozličné věci změtl, totiž otázku orthografickou s otázkou jazykovou čili smíchání jazyka českého s jinými dialekty slovanskými a zejména ruským, promlouvá v pojednání nadepsaném nejprve: *A) O české orthografii* (§§. 1—10. str. 1—54), jmenovitě o podstatě analogických oprav orthografických, a potom *B) O broušení jazyka českého* (§§. 20—29. str. 55—83.), totiž o potřebě vzdělávání a rozhojňování jazyka českého zvláště ve vědeckém a technickém oboru a to tvořením slov nových aneb vybíráním jich z jiných dialektů slovanských. — I objasnil a provedlť Jungmann věc, o niž činiti bylo, tak zřejmě a důkladně, ano odmítl některé malicherné námitky Nejedlého s tak trefnou ironií,⁹⁷⁾ že pojednání jeho způsobilo v Praze i na venku mezi učenými českými nevšední sensaci. Anobrž mladší analogisté pokládali a vyhlášovali J. Nejedlého a přívržence jeho již úplně za přemožené a dobropísemnost bratrskou za docela přežilou a nemístnou, i měli vítězství orthografie analogické nad klasickou tím více za úplné a jisté, poněvadž prý již také několik spisovatelů, kteří byli až po tu chvíli drželi k orthografii bratrské, přistoupilo k dobropísemnosti analogické, jakož to učinili Linda (redaktor *Novin pražských*), J. Hýbl, V. Sedláček, ano i sám Š. Hněvkovský.⁹⁸⁾

Avšak vítězství toto nebylo přece času toho ještě tak jisté a úplné, jak to právě jistě vyhlášovali a sobě toho žádali. Neboť všechny české knihy školní a české překlady zákonův a jiných nařízení veřejných, gubernijních, krajských a konsistorních tiskly se ještě po celý čas, pokud J. Nejedlý seděl na stoličce učitelské, orthografií bratrskou; anobrž i knihy, kteréž nejsou výhradně školními, měly se mládeži školní k užívání schvalovati, aneb prostředkem vikariátů rozšiřovány býti, musily se tisknouti bratrským dobropísemem, sice by se jim žádaného průchodu nebylo dostalo.⁹⁹⁾

Pročež mohl takto jenom pravopis bratrský a nikoliv analogický pokládán býti za veřejně platný a ať tak díme za diplomatický, anobrž konsistoře Královéhradecká a Budějovická právě po vyjití spisu Jung-

mannova zřejmě nařídily učitelům, aby v českých školách národních veskrze užívali toliko orthografie bratrské a nic tak zvané analogické.¹⁰⁰⁾

K nádepsané brošurce Jungmannově (*Beleuchtung der Streitfrage*), jižto analogisté napotom obyčejně „*illuminací*“ nazývali, a že jí ypsilonistům náležitě posvěceno bylo, se vysmívali, J. Nejedlý neodpověděl více ve zvláštní replice, anobrž v předmluvě k 4. vydání své gramatiky (*Lehrbuch der böhm. Sprache für Böhmen*. Prag 1830.) opakoval toliko sumovně všecky ty důtky a nářky na jotisty, jež byl ve spisku svém (*Widerlegung atd.*) pronesl a šířeji provedl.

Za to však vstoupil do řad válečných jiný klasicista a odpovědný nepřítel všeho novotářství, professor Prešpurský *Jiří Palkovič*, a to spiskem: „*Bestreitung der Neuerungen in der böhmischen Orthografie mit Berücksichtigung der jüngst vom H. Professor J. Jungmann herausgegebenen Beleuchtung dieser Streitfrage.*“ Pressburg 1830. 8.º S. 31. — Ve spisku tomto Palkovič odpovídá ostře a zevrubně ke všemu, co byl Jungmann na obhájení oprav analogických a jmenovitě k opodstatnění toho, že by litera *c* vždy byla měkká, *s* a *z* pak obojetné, ve svém pojednání přivedl; ukazuje, že *Dobrovský*¹⁰¹⁾ to určitě nevyřkl aniž to prokázal a že teprv Hanka ve svém dobropise litery *s* a *z* k obojetným přičetl, a doráží při tom — tytýž i velmi příkře — na novotáře vůbec, jimž přičítá všeliké ty nestvůry, které v literatuře české na jevo vycházejí, a vytýká zvláště Jungmannovi, že některá nedopatření gramatická v Nejedlého překladu „*Youngova kvílení nočního*“ přicházející, jichž bez toho u nás žádný prost není, příliš nešetrně vytknul a na odiv postavil, a prohlašuje konečně, že všeliké novotářství, kteréž směřuje proti základním pravidlům orthografie a spočívá pouze na zneužívání analogie, jest nepodstatné a zmatečné a že by se slušelo, budoucně pevně státi ke staré *klasické orthografii*; i končí svou filipiku přáním, aby se jotisté *omylu* svého vzdali a k jednotě orthografické se navrátili.

K této replice Palkovičově neodpověděl žádný z jotistů více šířeji, anobrž J. Jungmann připomenul ji toliko příležitostně ve svém pojednání: „*O různění jazyka českého*“ (v Čas. Č. Mus. 1832 str. 165), kdež pouze praví takto: „P. Palkovič má za to, že litera *c* u Čechů vždy tvrdá jest. Jemu tedy sklonění, jako: ptáci, meci a p. tvrdé jest! Kdo tak rozumuje, odpovědi nezasluhuje!“ — Touto odpovědí Jungmannovou cítil se náš klasicista nemálo dotknuta a obnovil poněkud zase hádku orthografickou, promluviv o věci té ještě jedenkrát ve své Tatrance I. roč. sv. 3. str. 112.¹⁰²⁾

Na to nevíme již, že by někdo více o orthografii analogické a bratrské, — kterážto věc po tolik let myslí našich literátů pobuřovala a na vyvinování a vzdělávání literatury naší nepříliš příznivý účinek měla, — způsobem polemickým (jak se to dosaváde dalo) byl psával a promlouval, tak že nádepsané pronešení Palkovičovo pokládati můžeme za labutí zpěv pánů ypsilonistů. — Nic však méně nevzešly ani potom u nás úplný mír a jednomyslnost na poli orthografickém; anobrž šlo se u věci té dále, tak že dobropis analogický v krátkém čase musil ustoupiti dobropisu skladnému, ačkoliv i s tímto všickni nebyli ještě spokojeni; a tak se poněkud vyplnilo, co byl Nejedlý nejednoukrát

s katedry předpověděl: „jakmile počneme bourati na dosavadní budově orthografické a jazykové, že to nezůstane při *c*, *s*, *v* a *z*, anobř že páni novotáři půjdou dále a pak že nelze předpovídati, kdy a jak se ty novoty skončí.“

19. O chování se F. L. Čelakovského k J. Nejedlému.

V hádkách orthografických a linguistických, ježto u nás v letech 1820—1830 místa měly, a my právě poněkud šířeji je vypsati se pokusili, byl jedním z předních účastníků také *Fr. L. Čelakovský*, ačkoliv u věci té nevždy zřejmě působil a zjevně na dějiště bojů tehdejších vystupoval, anobř zhusta jenom nepřímou tu činným býval, a ať tak díme, pouze za kulisemi — ačkoliv i takto dosti platně a trvale — účinkoval. K tomuto účastenství Čelakovského v bojích oněch nebyla v dosavadních vypsáních hádek těchto a v biografích tehdejších zápasníků, pokud toho pomníme, až po tu chvíli pozornost obecnstva našeho obracována v té míře, jak by toho věc sama byla vyhledávala. Pročež promluvíme zde i v této příčině zevrubněji, majíce za to, že vypsání to alespoň poskytne trochu rtuti k zrcadlu oné doby a vyjasní snad alespoň poněkud leckterou dosaváde temnou stránku pověstného boje literárního, u nás času toho s neobyčejnou náruživostí a kyselostí s obou stran vedeného.

Fr. L. Čelakovský navštěvoval r. 1816 a 1817 třídy humanitní na gymnasiu Píseckém, maje tu za profesora A. Uhle, muže vzdělaného a tehďáž již také vlastence horlivého.¹⁰³⁾ Zde se Čelakovský ponejprv poněkud důkladněji opeznámil s ožilou literaturou národní, čítaje Puchmajerovo Sebrání básní a zpěvů, Nejedlého překlad Iliady Homerovy, Hlasatele Českého a jiné starší i novější spisy české, při čemž zvláště na něho působila vlastenecko-literární pojednání a rozmlouvání J. Jungmanna, J. Nejedlého a J. Rautenkrance v Hlasateli obsažená a přiměla jej k pilnému cvičení se v gramatice české a důkladnému obeznámení se s novější i starší literaturou domácí.

Když se Čelakovský na podzim r. 1817 na studie filosofické odebral do Prahy, slyšel tam mimo jiné volné přednášky také česká čtení profesora Nejedlého; i seznámil se také záhy s V. Hankou, který byl tehďáž právě v nejhorlivějším boji orthografickém s J. Nejedlým. Vyrozumčv Hanka, jak důvtipná a při tom jak neoblomná a rázná hlava jest náš Čelakovský, hleděl ihned s přirozenou sobě opatrností a obmyslností přivést ho kromě jiných mladíkův úplně na svou stranu, maje a to ne bez příčiny za to, že takto získá spůsobilého, olnivého a vytrvalého — třeba i nevždy dosti opatrného — spolubojovníka do šiku svého v zápase s nemálo nebezpečným nepřítelem, k jehož straně stála tehďáž ještě pevně falanx všech zkušenějších vlastencův a téměř všech starších spisovatelů českých.

Spůsob, jakým V. Hanka Čelakovského hleděl sobě získati a k šiku svému trvaleji a pevněji připoutati, ukazuje nemálo k jeho taktu diplomatickému, čili jak se o něm vůbec říkávalo, „k jeho hadí opatrnosti spojené s holubičí prostotou.“ Byltě Hanka vyrozuměl, že se Čelakovský s nemalým zalíbením ano se zvláštním zápalem zanáší studo-

váním a sbíráním památek staršího i novějšího básnictví prstonárodního a že také bedlivě studuje jazyky a spůsoby jinoslovanské. Jakož V. Hanka času toho u věci té měl již jakýchsi vědomostí a nemalou zásobu slovanských národních písní, pověstí, pořekadel, přísloví a k tomu podobných drobností literárních a byl již také ve spojení s jinými učenici slovanskými, kteří se podobnými studii obírali; sdělil vše to s naším Čelakovským a ukazoval mu nad to, kde by podobných věcí mohl se ještě dočísti a doptati, vůbec choval se Hanka k Čelakovskému tehdáž tak přátelsky a obětovně, že získal sobě jeho lásku a důvěru v té míře, jak toho jenom sobě žádati mohl.¹⁰⁴⁾

Že Hanka při tom neopomenul zjednati Čelakovskému již tehdáž volný přístup k J. Jungmannovi, vůdci strany analogické, toho netřeba připomínati; i stal se také Čelakovský nedlouho na to — poznav Jungmannovu ušlechtilou mysl, horlivé vlastenectví a všestrannou vzdělanost — takovým ctitelem ano zbožňovatelem našeho „*baľušky*“ (Jungmanna), že se nerozpakoval ne jedenkrát volati a psáti: „Jen jedna Praha a v ní jen jeden Jungmann!“

Vedle Jungmanna Čelakovský neustával tehdáž také všelijak velebiti Václ. Hanku, jmenovitě pokládati ho mezi naše nejlepší básníky prstonárodní a důkladné znatele básnictví prstonárodního vůbec.¹⁰⁵⁾ Anobř Čelakovský prokázal Hankovi nevšední služby v jeho boji písmenkovém zvláště tím, že stana se — jakož nadepsáno — nadšeným ctitelem Jungmannovým, zahorel od té doby takovou trpkostí a nenávistí k jich obou odpůrci, J. Nejedlymu, že bychom to sice nemohli sobě ani vysvětliti, kdyby to nebývalo již leželo v povaze našeho, jak vůbec tak i v této věci veskrz původního a zhusta nepochopitelného Ladislava, nezdržovati v ničem míry střední, anobř libovati sobě vždy v jakýchsi krajnostech, dle čeho on buďto neobmezeně velebil a zbožňoval někoho, aneb opovrhoval jím naprosto ve všem a všude.¹⁰⁶⁾ Této své trpkosti a nenávisti k J. Nejedlymu Čelakovský od té doby dával volný průchod v té míře, že metal nejen nejostřejší střely a jízlivé úsměšky svého satyrického vtípu na J. Nejedlyho,¹⁰⁷⁾ — jež napotom nic jinak leč pouze jen *Jankem* nazývati uvykl — anobř že pronášel na něho soukromně i veřejně, ústně i písemně zřejmé hany a trpké výčitky, ano těžká obviňování a nářky z činů nepočestných,¹⁰⁸⁾ i nerozpakoval se při tom užívati zhusta frási docela sprostých, triviálních, cit slušnosti a dobrého tónu urážejících,¹⁰⁹⁾ ano neváhal k Nejedlymu i při osobním s ním se setkání nešetřit se zachovati a zřejmě jej urážeti.¹¹⁰⁾ Anobř Čelakovský ve své trpkosti a rozhořčenosti k Nejedlymu nešetřil již ani obyčejného citu lidskosti, raduje se jaksi z těžké nemoci na nenáviděného Janka r. 1825 a 1829 přišlé, i těše se poněkud již na jeho se světem se rozžehnání,¹¹¹⁾ v němž spatřoval i hlavní účinek tehdejšího vítězství analogistů nad ypsilonisty. — Nad to nade všechno vztahovalo se takovéto náruživé a urážlivé chování se Čelakovského k Nejedlymu nejen na osobu nýbrž i na literární práce jeho, tak že Čelakovský neváhal i tyto lehčiti a jimi povrhovati, a to často v té míře, že sami jeho přátelé přílišnou u věci té přísnost a náruživost jemu vytýkati se nerozpakovali.¹¹²⁾

Na svědomí tomu, co jsme tuto přivedli, mohli bychom jenom z listů Fr. Čelakovského k J. Kamarytovi v letech 1820—1831 psaných sestaviti nemalou anthologii podobných nářkův a nadávek; avšak nechceme tím čtenářstvo zaneprazdňovati, anobrž jest nám toliko litovati, kterak nejdůvtipnější a tehda nejoblíbenější náš básník osobní záští a náruživostí tak daleko se dal zavést, že čtouce a slyšící všeliké ty fráse, jimiž času toho J. Nejedlého téměř v každém svém listě i sice ústně obsypávati uvykl — v nich opravdového p. „*Hromotluka*“ a nikoliv něžnocitného pěvce *Pomněnek Votavských* a důmyslného básníka *Růže stolisté* slyšeti se domníváme!

Toto nechvalitebné chování se Fr. Čelakovského k J. Nejedlému trvalo až do r. 1832, načež najednou pominulo. I nevíme, byla-li příčina toho ta, že — jak tenkrát kdosi žertem nebo opravdu připomenul — takovéto nadávání i samému Čelakovskému již se znechutilo; aneb stalo-li se to tím, že Čelakovský sám vyrozuměl, kterak domnělé osočování vlastenců českých u tehdejší policie Nejedlému za vinu kladené vycházelo z kruhů, s nimiž ani Nejedlý ani ostatní klasicisté neměli nějakého spojení a srozumění.¹¹³⁾

O celé této nepříjemné věci nebyli bychom zde slov šířili a ji ohřívati; avšak nevidělo se nám ji docela pominouti, poněvadž jsme ze zpráv nestranných a hodnověrných vrstevníků vyrozuměli, že vypsané chování se Čelakovského k Nejedlému nezůstávalo bez účinku na tehdejší hádky literární a rozdvojení vlastenců českých a jmenovitě na vzájemné postavení dvou mužů v rozepři té přední místo zaujímajících: J. Jungmanna a J. Nejedlého. — Neboť vše, co Čelakovský nepříznivého a urážlivého o Nejedlém a klasicistech listovně přátelům nebo sice ústně pronášel a podnikal, nezůstávalo tajno, ježto známí a přátelé Čelakovského se s tím, čeho se byli takto dočetli nebo sice dověděli, uctajili, anobrž ze všetečnosti nebo neprozřetelnosti dále to rozšiřovali; a že tu bývalo vždy také osob, kteréž nosily na obou ramenách, nabývali Nejedlý a přátelé jeho záhy vědomosti o všem tom, co urážlivého o nich se povídalo a psalo aneb proti nim obmýšlelo. A jakož to také nebylo žádným tajemstvím, že Čelakovský dochází k Jungmannovi a že v tom, co píše a mluví, zhusta pronáší zdání a smýšlení J. Jungmanna, pokládán jest tento ne-li za původce alespoň za účastníka všech nepříznivých zpráv, nářkův a předsevzetí, kteréž Čelakovský na urážku J. Nejedlého tehdáž rozšiřovati a podnikati směl.¹¹⁴⁾ Z téže příčiny měl také Nejedlý za to, že Čelakovský i Jungmann mívali tolikéž vědomosti o všem tom, co neslušného jeho posluchačové v letech 1828—1830 proti němu obmýšleli a podnikali; kdež jmenovitě, kdykoliv se Nejedlý času toho důtklivěji jal toužiti na ortografii analogickou, posluchačstvo toto tak nezbedně se chovalo, jak jsme to na universitě Pražské v přednáškách pověstných dvou profesorů K. a H. tehdáž slyšati a vídati byli uvykli.¹¹⁵⁾ I sluší ještě připomenouti, že touž dobou nejen Čelakovský anobrž i jiné osoby z nejbližšího okolí J. Jungmanna v témže nepříznivém způsobu o Nejedlém přátelům svým psávaly i sice promlouvaly, jakož to vychází z odpovědí přátel těchto do Prahy posílaných.¹¹⁶⁾

O všech takovýchto příbězích a expektoracích, jakož již připomenuto, dostávalo se Nejedlému cestami, ovšem nevždy spolehlivými a rovnými, ať tak díme, již za tepla širší vědomosti a nelze se diviti, že on při své popudlivé povaze a tělesné churavosti vším tím býval nemálo drážděn a zloben a ve své dosavadní trpkosti a nenávisti ke straně analogické a jmenovitě k jejímu vůdci J. Jungmannovi posilňován a utvrzován a že z té příčiny všelikého přibližování k této, od něho nenáviděné straně se vzdaloval a každé poddávání se k smíření ze strany Jungmannovy vycházející naprosto zavrhoval, anobrž pokládaje je za neupřímné a licoměrné, k ní jenom ještě větší kyselostí a nenávistí nežli dosavade nesen býval.

20. O školních přednáškách J. Nejedlého.

Po roce 1830 nepsal J. Nejedlý ničehož více proti analogistům ani proti komu jinému, ačkoliv nepřestával v přednáškách svých při každé příležitosti vždy ještě na „novotáře a kazičechy“ toužiti a je naříkati.

V prvních letech professorské činnosti J. Nejedlého bývaly čtení a přednášky jeho živé a ohnivé, nemálo poučné a vůbec zajímavé; v pozdější době však bývaly již velmi mdlé, suchoparné ano nudné, ježto záležely obyčejně v pouhém přečítání několika listů z jeho gramatiky bez širšího rozbírání a vykládání toho, co bylo přečteno.

Tato čtení odbýval J. Nejedlý po celý čas v 3. tak zvané české síni, v 2. poschodí vedle c. k. bibliotéky v Klementinum, a to třikráte za týden od 10. do 11. hodiny před polednem. — V zimním půlletí, jež trvalo půl čtvrtá měsíce, Nejedlý přednášel gramatiku, a to etymologii a syntaxi, při čemž přečítal vždy několik listů ze své *böhmische Grammatik* a na to něco českého: z Idyl Gessnerových, z Numy Pompilia, z Komenského Labyrintu a ke konci půlletí také z Kralodvorského Rukopisu. — Labyrint světa nazýval *nejrozkošnější* knihou českou a přiváděl vždy několik kusů z něho (ku př. vypsání bitvy, Všežvěd mezi filosofy a j.) na svědomí, jak rázný, zvukný, bohatý a ohebný jest jazyk český u přirovnání s jazyky germanskými a jinoslovanskými. Z Rukopisu Kralodvorského přečítal některou báseň epickou, pak všechny básně lyrické v původním textu i s německým překladem, při čemž vždy s jakousi hrdostí a jakýmsi sebevědomím ukazoval k velké platnosti básní těchto, pokládaje je za zřejmý důkaz pradávne vzdělanosti jazyka i národa našeho. — V druhém letním půlletí, kteréž trvalo pouze dva a půl měsíce, Nejedlý přednášel asi po 3 neděle „*die Lehre von der Bildung der Sprache*“, ze 4. vydání své gramatiky a na to — jazykem českým — *literaturu českou* od nejstarších časů až do r. 1792, kdež však „pro krátkost času“ promlouval širěji toliko o nejdůležitějších spisech a nejznamenitějších spisovatelích českých; o novější literatuře naší z příčin snadno pochopitelných se však naprosto nezmiňoval.

Zkoušky celoroční konaly se písemně a ústně; písemná záležela v překládání nějakého kusu českého do němčiny a německého do češtiny, bez užití při tom všelikého slovníka a jiné knihy pomocné; ústní zkouška vztahovala se na vyčítání pravidel etymologických a syn-

taktických, na psaní diktované průpovědi české na tabuli a na několik otázek z literatury české; tyto řídily se vždy dle toho, jakého povolání byl zkoušenec, tak že theologové bývali tázáni na bible a spisy homiletické, právníci na spisy právnické (práva Všehrdova, Koldinova a j.), filosofové na spisy historické a filosofické (Štítného, Veleslavína a Komenského). — Při zkouškách býval Nejedlý velice přísným, tak že *první třídy s vyznamenaním* zřídka komu se dostávalo, a nemálo zkoušenců bez vysvědčení odejítí a roku na to příštího přednášky české opět navštěvovati nuceno bylo.

Zkouška v druhé polovici m. června r. 1834 byla poslední, jižto Nejedlý s posluchači svými konal.¹¹⁷⁾ Odebrav se na to na venek na svůj dvůr v Trněném Újezdě, vrátil se odtud do Prahy tak se-sláblý a churavý, že se viděl nucena ulchnouti na lože a nemohl v říjnu r. 1834 čtení česká již více počítí. Pročež povolán, jak se podobá k návrhu Jana Nejedlého, tehdejším ředitelem studií filosofických J. Köhlerem, velmistrem křížovnickým, *Norbert Vaněk*,¹¹⁸⁾ skriptor při c. k. bibliotéce universitní a guber. translátor český, aby místo profesora řeči a literatury na universitě pražské prozatím zastával.

21. Nemoc, smrt a poslední pořízení J. Nejedlého.

Jakož jsme několikráte již připomenuli, J. Nejedlý trpěl již od r. 1812 na játra, kterážto choroba v rodině té byla téměř dědičná; u něho však opakovala se častěji a příkřeji, a to zvláště proto, že za příčinou svých prací advokátských a literárních mnoho sedával při stolku psacím a méně nežli k zotavení těla potřebí bylo, vycházel a vně se pohyboval. Chtěje se pozdraviti a zotaviti Nejedlý navštěvoval napotom k radě lékařské skoro každého roku lázně Karlovarské a Teplické. Jmenovitě již roku 1815 strávil s vyšším povolením celé loto v Karlových Varech, tak že tehdaž ani nekonal zkoušek z češtiny s posluchači svými.¹¹⁹⁾

V pozdějších letech 1820—1834 churavost tato sklíčoala Nejedlého častěji a v takové míře, že se nejednou pochybovalo o jeho pozdravení. Takto roznemohl se r. 1824 v Slaném skoro na smrt, jakož také r. 1825 a 1826 delší čas byl nemocen, kteréhož času zastával ho v professuře české jeho tehdejší koncipient dr. Josef Fryč. Touž měrou onemocněl na jaře r. 1829 a tolikéž r. 1831, kdežto místo něho české přednášky měl professorský auskultant a později professor Jindřichohradecký Filipek. — Nejedlý zotavil se vždy zase a vykonával práce advokátského a učitelského povolání svého; býval však za příčinou churavosti této nemálo mrzutý, nevrlý a nepřístupný, při čemž ovšem také tehdejší boje literární, kteréž mysl a ducha jeho velice pobuřovaly a rozjitřovaly, na jeho fysické zdraví velmi záhubně působily. — V posledních letech (1832—1834) byly neblahé hádky tyto skoro docela pominuly, nicméně churavost Nejedlého trvala napořád a jmenovitě jeho neduh jaterní zhoršil se na podzim r. 1834 v té míře, že všelika pomoc lékařská byla již nedostatečná a neplatná. Po delší trapné chorobě J. Nejedlý konečně dne 31. prosince r. 1834 v 58. roce věku

svého v náruči přítomných tu bratří Vojtěcha a Josefa vypustil svého vlasteneckého a druhdy tak čilého ducha.

Mrtvé tělo J. Nejedlého jest dne 3. ledna 1835 z obydlí jeho „u zlatého beránka“ na Koňském trhu do chrámu sv. Jindřicha přeneseno, tam u přítomnosti přátel a vlastenců — mezi nimiž byl také J. Jungmann — pokropeno a na to do rodiště jeho m. Žebráka převeženo, aby dle přání zemřelého na tamním hřbitově k věčnému spánku bylo uloženo. — Pohřeb v Žebráce konán jest dne 7. ledna r. 1835 s takovou slávou a takovým účastenstvím obecným, že nad paměť lidskou nevidělo obyvatelstvo Žebrácké podobné slavnosti smuteční. Neboť téměř veškerí osadníci Žebráčtí, všickni vlastenci z celého okolí, a to až z Berouna, Rokycan a Příbrami, veškeré duchovenstvo okresní (v počtu výše 30 osob) a vůbec všickni obyvatelé okolní, kteří J. Nejedlého i jen dle jeho prací literárních znali aneb v potřebách a rozepřích svých rady a ochrany jeho hledali a našli, dostavili se dne toho do Žebráka, aby prokázali poslední čest památce svého slavného krajana, svědomitého zástupce a vlastenského vzdělavatele.

Ačkoliv pohřeb J. Nejedlého byl tak slavný a hlučný, nicméně marně ohlížíme se po nějakém sebe skrovnějším nekrologu jeho v tehdejších časopisech domácích, jak českých tak německých. Nechceme však tvrditi, že by příčina toho ležela v kyselosti a rozhořčenosti, která proti němu v řadách tehdejší mladší generace byla se zakořenila. Neboť v posledních letech byly hádky literární, ježto k tomu příčiny zavadaly, buďto již pominuly, buďto na jiné pole se obrátily. Pročež se nám vidí příčinu toho spíše hledati v jakési tehdejší panující zjevné lhostejnosti k památce mužů vlasteneckých vůbec, jakož také spanilomyslný J. K. Chmelenský r. 1835 v Čas. Mus. (ve zprávě literární na str. 114.) nemálo byl na to toužil a vlastencům a spisovatelům žijícím důtklivě to vytýkal.¹²⁰⁾ Teprv po půl letě věnoval Fr. J. Rubeš památce svého milého strýce Jana Nejedlého, zesnulého v Pánu dne 31. prosince 1834, básně prostomilou, v níž velmi srdečně a dojemně vypsál jeho zásluhy o naše vzkříšení národní.¹²¹⁾

Ježto J. Nejedlý, nebyv ženat, nezůstavil po sobě přirozených dědiců, připadlo dle jeho posledního pořízení veškeré po něm pozůstalé jmění jeho příbuzným.¹²²⁾ Nejstarší a jemu nejmilejší bratr jeho Vojtěch Nejedlý dostal jednu polovici dvoru v Trněném Újezdě, druhá polovice připadla bratru Josefovi společně se sestrou Marií Šoušovou; Anně, dceři ml. bratra Jakuba, která vedla hospodářství ve dvoře nadepsaném, dostalo se 4000 zl. r. m. a bratrovi Vavřincovi odkázána tolikéž jistá suma peněžitá. Skvostné stolní nářadí od stříbra a kmentového vinutí připadlo bratrovi Josefovi, avšak tak, aby bratr Vojtěch všeho toho až do své smrti volně mohl užívat. Při tom odkázal J. Nejedlý 1000 zl. r. m. na zřízení sobě slušného pomníku a taktéž 1000 zl. r. m. na fundaci do špitálu Žebráckého, a to tak, aby jeden chudý soused bral úroky z nich vycházející; mimo to nařídil, aby z pozůstalých peněz hotových tiskem vydány byly básně Puchmayerovy a básnické práce bratra Vojtěcha; knihy na skladě pozůstalé (gramatiky, časopisy, knihy kratochvilné, kázání a t. p.) prodali dědicové společně s bývalým jeho amanuensem Růžičkou knihkupcům a antikvářům.

Všelikým nařízením v poslední vůli J. Nejedlyho obsaženým učinili nadepsaní dědicové jeho co nejsvědomitěji zadost. — Vojtěch Nejedly dal penězi pozůstalými (r. 1835—1837) vytisknouti sebrané básně Puchmayerovy „*Fialky*“ a jeho překlad básně francouzské: „*Chrám Gnidský*“, pak své „*drobné básně*“, básně epické: „*Otakar, Vratislav a Václav*“ a báseň naučnou: „*Karel*“, jakož i povídku „*Ladislav a děti jeho*“ a konečně také Š. Hněvkovského truchlohru: „*Jaromír*“. Taktéž odvedli dědicové odkázaných 1000 zl. r. m. do důchodu špitálského v Žebráce, jakož i zřídili r. 1836 J. Nejedlymu na hřbitově Žebráckém velikolepý pomník na způsob starodávných oltářů ze železa v hutích Fürstenberských zdařile ulitý.¹²³⁾

22. Nářky a obviňování na J. Nejedlyho za příčinou tehdejších hádek literárních vzešlé i sice na něho naměřené.

Dříve nežli ještě přikročíme k vyličení osobních poměrův a duševní povahy J. Nejedlyho, vidí se nám promluvíti o tom, z čeho jej za příčinou tehdejších hádek literárních protivníci jeho obviňovali a naříkali.

Jakož jsme již výše ukázali, J. Nejedly dával na začátku přítomného století takovou horlivost u pěstování literatury a vzdělávání národnosti na jevo. že převyšovala všeliké očekávání vlastenců tehda žijících. Když se však stal advokátem zemským, zdálo se, že poněkud ochabuje ve svém snažení vlasteneckém. Nicméně zůstával i napotom věren věci národní; přišel však za příčinou analogických oprav ortografických a zakládání české vědecké literatury s V. Hankou, J. Jungmannem a přáteli jejich v odpor a hádky, kteréž z té i oné strany drahně let s nemalou náruživostí a rozhořčeností byly vedeny. — Jaké účinky měly rozepře tyto na vyvinování literatury a národnosti naší, o tom mluvili jsme v listech předešlých obšírně; tuto vypíšeme toliko ještě, jaké tužby, nářky a obviňování v té věci na J. Nejedlyho se zdvíhaly a rozhlášovaly, a pokusíme se ukázati tolikéž, pokud připomenuté tužby a obviňování byly asi podstatné, aneb pokud se zakládaly toliko na pouhém domnění, aneb pokud — při tehdejší vášnivosti odpůrců — spočívají jenom na lichém podezřívání.

J. Jungmann ve svých listech soukromých (A. Markovi, J. Kollarovi a jiným osobám posílaných), pak ve svých *Zápiskách*¹²⁴⁾ nazývá J. Nejedlyho „mužem mstivým, nesmířitelným, závistivým, nepřitelem cizího snažení, který jej (Jungmanna) u policie osočil a o jeho svržení z professury usiloval“, ano Jungmann pokládá J. Nejedlyho „za původce všeho zlého, kteréž tehda stranu národní, jmenovitě pokud analogické opravě hověla a o založení vědecké literatury české usilovala, stíhalo“, i nerozpakuje se nazývati ho „*Černobogem*“ všemu dobrému odporným. Taktéž Fr. Čelakovský pronesl ve svých rozpravách a listech k přátelům psaných — jakož již přivedeno — podobné nářky na J. Nejedlyho; jmenovitě dává mu již r. 1823—1824, „pletichářů a udavačů“, a opakuje totéž roku 1831 za příčinou básně Langrovy „*Naše lesy*“, policií tehdáž stíhané; jakož byl již před tím oznámil Kamarytovi, „že Nejedly udal všechny jotisty za karbonáře.“¹²⁵⁾

Tolikéž Jungmann i Čelakovský nerozpakovali se Nejedlému vytýkati, že by se byl zasazoval o ypsilon jenom proto, poněvadž se obával, že by sice gramatiky a jiné knihy své, ortografií bratrskou tištěné a v několika *tisících* exemplářích na skladě jeho ležící, nerozprodal a takto hmotnou škodu utrpěl.¹²⁶⁾

Taktéž toužil *Fr. Sláma* — muž jinak střízlivý a nestranný — jakož výše psáno, na základě zpráv z nejbližšího okolí Jungmannova jej došlých, „že Nejedlý všecky ouřady politické, k nimž zákon zřejmě známosti našeho jazyka vyhledává, Nečechy obsazovati pomáhá, uděluje žadatelům za *balatku* vysvědčení . . .“¹²⁷⁾

Konečně *starý vlastenec* (J. B. Malý) promlouvaje ve svých *Vzpomínkách* o volných předmětech, jež se času jeho na filosofické fakultě v Praze přednášely a mezi nimiž byla i čeština, spojil všechny tyto nářky a výčitky v jednu pichlavou kytici, napsav u věci té o J. Nejedlém takto: „Professor Nejedlý nedělal mnoho cti češtině. Považoval ji za dobrý prostředek ke zvýšení svých příjmů (*prodáváním svých mluvnice* — *jak tomu chtěli zlí jazykové* — *i vysvědčení*) a nebyl nikterak spůsoben, kathedře té osobní zásluhou dodati nějakého lesku. Dokonce po nešťastném boji svém za y, v kterém se dal zavést až k sprostému *udavačství* na Jungmanna, ztratil poslední zbytek vážnosti.“¹²⁸⁾

K nářkům a výtkám tuto přivedeným připomínáme toto: Co se týče nářku od J. Jungmanna a F. Čelakovského na Nejedlého pronešeného a v nejnovějším čase od „starého vlastence“ opakovaného, že by totiž býval Jungmanna a jiné vlastence tajně udával u policie, tuť ukazujeme k tomu, co *V. Zelený*¹²⁹⁾ v biografii J. Jungmanna na str. 195—199 a 397—399 pověděl v ten rozum, „že všeliké obviňování v příčině té zakládá se na pouhém domnění, lichém povídání a zjevném klevetění, kteréž Jungmann a jeho přívrženci při své neobyčejné předpojatosti a strannické náruživosti k nenáviděnému odpůrci chované, již za pravdu pokládali, čemuž však střízlivý pozorovatel a nestranný soudce plné víry přiložiti nemůže, a že proto nářky a obviňování tato dotud nelze míti za podstatné, pokud tu nebude jiných, platnějších, na skutečných datech se zakládajících důkazův a nestranných, vůbec úplně víry hodných svědomí.“

Tato výpověď V. Zeleného stojí až po tu chvíli ve své plné váze, ježto až dosaváde žádný a jmenovitě ani starý p. vlastenec nepřivedl nějakého platnějšího důkazu a svědectví, jímž by nadepsanému, jenom tak zholá pronešenému obvinění a nářku bylo přibýlo větší podstaty a skutečné platnosti.

Co se týče tvrzení Fr. Čelakovského, že by byl J. Nejedlý roku 1831 obžaloval censorsa Zimmermanna pro Langrovu báseň: „*Naše lesy*“ v 5. svazku Čechoslava vytištěnou, tuť připomínáme, že naši vlastencové sami nedlouho na to vyrozuměli, kterak osočení to vyšlo z kruhů, s nimiž Nejedlý nemíval co činiti. I nesrovnávalo by se také podobné jednání se známou povahou Nejedlého, který žádnému a jmenovitě tomu, s nímž důvěrněji obcházel, nepřál a nečinil toho, co jemu samému bylo nepříjemné a který z vlastní zkušenosti věděl, jak choulostivé ano trapné bylo tehdejší postavení každého censorsa a s jakými těžkostmi bývalo zápasiti tehdejšími spisovateli a vydavateli knih českých.

To, co jsme připomenuli o udavačství J. Nejedlému za vinu daném, platí tolikéž o *karhanářství*, z něhož prý Nejedlý odpůrce své obviňoval; anobř výčitka Nejedlému u věci té činěná jest tím nepodstatnější, ježto se zakládá na domněnkách tak nemotorných a na kombinacích tak lichých, že jenom tehdejší slepá náruživost a neobyčejná předpojatost protivníků Nejedlého něco podobného mohla vymysleti a tomu uvěřiti. Ovšem nelze se tomu diviti, uvážíme-li, že analogisté času toho nenáviděného *Janka* nejedenkrát již proto pokládali za původce přicházejících na ně nehod literárních a policejních, poněvadž on tehdáž důvěrně zacházel se starým svým přítelem *policejním komisařem Konrádem!* ¹³⁰⁾

Co se týče jiné výtky J. Nejedlému od Jungmanna činěné v ten rozum, „že by Nejedlý byl muž mstivý, nesmířitelný, podezřivý, nepřítel cizího snažení“, tuť zajisté Jungmann i Čelakovský neměli té nejmenší příčiny, aby ho byli v té věci platně mohli naříkati. Neboť pokud J. Nejedlý živ byl, neutrpěl žádný z nich domnělou mstivostí a nepřizní jeho nějaké nepřijemnosti, tím méně nějakého policejního stíhání; anobř Jungmann byl času toho povýšen na hodnost prefekta gymnasijního a jinak ještě vyznamenán; Čelakovský pak stal se redaktorem *Novin Pražských* a později také prozatímním professorem češtiny, čehož by se jim zajisté nebylo dostalo, kdyby působením Nejedlého byli tehdáž u policie v černé knize zapsáni bývali. Anobř Fr. Čelakovského potkala teprv po smrti J. Nejedlého — a to bohužel tenkrát udavačstvím — neblahá ona katastrofa, jež téměř celou jeho bytost na dlouhá léta zničila. — Proč asi J. Nejedlý přes všelike od přátel obapolných činěné pokoušky k smíření jej s Jungmannem zůstával naprosto nesmířitelný, toho příčiny přivedli jsme již výše na několika místech.

Hledíc k tomu obviňování, že by byl Nejedlý zneužíval svého úřadu učitelského k *rozmnožení příjmů svých prodáváním gramatik a vydáváním vysvědčení z češtiny osobám nespůsobilým*, vidí se nám v příčině té připomenouti toto: J. Nejedlý vydává své a přátel svých díla literární vlastním nákladem, prohlízel ovšem k tomu, aby prodáváním knih těch alespoň část nemalých útrat v příčině té učiněných zpět obdržel. Avšak v tom nelze nám něčeho závadného spatřovati a nemůžeme Nejedlého pro to naříkati již z té příčiny, že při tehdejších velmi nepříznivých poměrech knihkupeckých vůbec všickni spisovatelé čeští, kteří práce své na svůj groš vydávali, jmenovitě D. Kynský, T. Fryčaj, V. Sedláček, J. Presl i sám J. Jungmann času toho totéž činili, šami knihy nákladem svým vydané prodávající. Že by pak Nejedlý, jakož mu Jungmannu a Čelakovský vytýkali, k ypsilonu jenom proto tak tvrdošíjně býval stál, poněvadž se obával, že by spisy a jmenovitě gramatiky jeho, jsouce tištěny ortografií bratrskou, všelike ceny pozbyly tuť netřeba nepodstatnost výčitky této šířeji doličovati. ¹³¹⁾ Neboť ukázali jsme již výše a jest i sice známo, oč Nejedlému v celém tom boji hlavně a vlastně bylo činiti, a připomínáme toliko, že Nejedlý tu, kde se jednalo o jeho autoritu a dosažení účelu sobě jedenkrát vytknutého, při všelike své opatrnosti, skrovnosti a spořivosti nehleděl na žádný sebe větší zisk ani sebe patrnější ztrátu hmotnou a pročez také — čehož ovšem nelze schvalovati — raději veškerou zásobu knih svých ve sklepě spuchřeti

nechal, nežli by byl snižováním jich ceny aneb rozdáváním jich nějakou koncesí odpůrcům svým učinil.

Co se pak týče té výčitky, že by Nejedlý býval provozoval jakési svatokupectví prodáváním vysvědčení z češtiny, tuž v příčině této ovšem nemůžeme tajiti, že jsme my a jiní přátelé naši nejedenkrát slyšali, kterak tehdejší vlastenci na J. Nejedlého touživali, že zkoušeje úředníky, kteří se ucházeli o místa, k nimž se dle zákonů vyhledávalo známosti jazyka českého, příliš shovívavě k nim se choval, a sebe skrovnější známostí u věci té se spokojil. Avšak sluší tu připomenouti, že Nejedlý osobám těmto nevydával vysvědčení, jakéž dával studujícím, — že by byli znalí gramatiky a literatury české — anobrž že jim toliko vysvědčoval, že se znají v češtině tak dalece, aby mohli s lidem českým se smluviti a vyjednávat i českým spisům vyrozuměti. Jest li že pak takováto, ovšem jenom povrchní známost češtiny byla dostačitelná v příčině, o níž bývalo činiti, čili nic, o tom rozhodovati nebyla věc Nejedlého, nýbrž představených úřadů vyšších a když se tito s ní spokojili, nemohl on ničeho proti tomu namítati. Nad to vydával vysvědčení taková vždy jenom starším úředníkům, kteří při tehdejších zřízení škol středních neměli tak snadno příležitosti naučiti se náležitě jazyku českému a kteří zvláště z příčin rodinných míst podobných dosíci sobě žádali, v čemž jim Nejedlý nechtěl v cestě býti. Osobám mladším, kteréž přebývaly v Praze a takto aneb sice měly příležitosti a času nabyti důkladné známosti řeči české, takovým se Nejedlý naprosto u věci té nepropůjčoval, aneb až aby buďto čtení jeho navštěvovaly aneb soukromého učitele češtiny sobě zjednaly, zhola a zhurta jim ukazoval a je odbýval. — Že by byl Nejedlý vše to jenom ku zvýšení svých příjmů činil a vysvědčení taková pouze z úplatku (za balatku) vydával, to jest naprosto nepodstatné a nepravdivé, a vše, co se tehdáž i později v příčině té mluvilo, zakládá se na ledabylém *povídání*, na sprostém *klevetění* a obvyklém času toho *podezřívání* a zaslouhuje tím méně nějakého povšimnutí, ježto i takové osoby, kteréž u věci té náležitě byly spraveny a nebyly Nejedlému vždy příliš nakloněny, nieméně nikdy nevinily ho z nějaké špinavosti aneb úplatku brání, což by sice zajisté nebyly opomenuly. Byltě také Nejedlý příliš svědomitý, přísný a ctižádostivý, aby byl něco podobného předsebral, i při své známé zámožnosti a skrovnosti neměl toho ani potřebí, aby „za balatku“ nepravdivá vysvědčení někomu vydával a takovým nepočetným způsobem příjmy své zvětšovati hleděl. — Pročež nelze také na Nejedlého proto, že při vydávání vysvědčení z češtiny starším úředníkům poněkud shovívavěji sobě počínal, příliš toužiti a ho proto ze svatokupectví viniti, a to tím méně, když také jiní učitelé podobná vysvědčení vydávali a až podnes vydávají.

Končíce toto vypsání připomínáme, že se nám nevidělo odpovídati v něm tolikéž k výčítkám a nářkům, kteréž professor *Hattala* ve svém nejnovějším díle: *Brus jazyka českého* na J. Nejedlého v tak hojně míře pronáší, a to již hledíc k směru spisu toho. Neboť nebylo nám činiti v studii přítomné o posuzování a obhajování orthografických a filologických mínění a prací J. Nejedlého, k čemuž sebe vůbec nepokládáme ani za povoláného ani za způsobilého, anobrž chtěli jsme v ní toliko nestranně vylíčiti jeho povahu a pragmaticky vypsati jeho vlastenecké usilování a podrobně vyčístí jeho díla a předsevzetí literární.

23. O povaze a soukromém životě J. Nejedlého.

Jan Nejedlý byl vysoké, štíhlé postavy, vzezření pronikavého, očí jiskřících, tváří plných, u vyšším věku však za příčinou churavosti jaterní tmavobarevných.¹³²⁾ Jsa muž vzdělaný a mravů ušlechtilých, v obcování s jinými nemálo obratný a působivý, býval v mladších letech rád vídán ve společnostech vyšších, ačkoliv jich zvláště nevyhledával; v pozdějších však letech, zanášaje se bedlivě pracemi učenými a povinnostmi úřadu svého a jsa neženat, vedl život samotářský stranívaje se velkých společností. Taktéž nemíval nikdy mnoho přátel důvěrných; k těm však několika, k nimž se byl již v mladosti své naklonil, choval se co nejsrdečněji po všechn čas života svého. Byliť to — kromě staršího jeho bratra Vojtěcha — Šeb. Hněvkovský, A. J. Puchmayer, doktor práv Ivan, spolužák a až do smrti nejdůvěrnější přítel J. Nejedlého, doktor lékař. Th. Held, policejní komisař Konrád a lékárník Hubatka, ze Žebráka rodilý, v jehož lékárně na koňském trhu J. Nejedlý téměř každého odpoledne několik hodin trávil. Mimo přátele tyto obcházal důvěrně ještě také s guber. radním Tvrdým a apelačním radním Brožovským, právníky to výtečnými a vlastenci horlivými. — Bratra Vojtěcha ctil náš Nejedlý takřka jako otce svého, s Hněvkovským a Puchmayerem býval jedna duše, s nimiž se scházel každého roku o prázdninách na Velize, v Mirošově, v Radnici nebo v Žebráce, strávil tam vždy několik dní příjemných v rozmlouváních o pracech literárních a jiných předsevzetích vlasteneckých. Kdykoliv pak někdo z přátel těchto přišel do Prahy, musel u J. Nejedlého hospodou býti, kterýž i sice neváhal přátelům svým všeliké možné služby prokazovati a jim raden a pomocen býti.¹³³⁾

Kromě jmenovaných právě přátel svých J. Nejedlý byl ještě také v užším spojení s jinými domácími spisovateli, jmenovitě s J. Dobrovským, s nímž po celý čas přes všeliké tehdejší hádky literární důvěrně obcoval a přátelsky sobě dopisoval, s J. L. Zieglerem, J. Palkovičem, J. Rautenkrancem, M. J. Sychrou, D. Kynským a Fr. Štěpničkou. Mladších však spisovatelů stranil a vzdaloval se, a to zvláště od té doby, co vzešly u nás výše vypsané rozbroje o orthografii a prosodii, buď na prosto, aneb nevšímal jich sobě alespoň v té míře, jak by sobě toho byli žádali. Pokládajíce takovéto vzdalování se za jakous pánovitost a nešetrnost, touživali oni pak nemálo na něho a činivali mu trpké výčitky proto, nazývajíce jej napotom úsměšně vždy jenom „jemnostpánem radou“ nebo „velikým pánem!“

Z příbuzných svých byl J. Nejedlý mimo bratra Vojtěcha zvláště mladšímu bratrovi Josefovi, sousedu a řezníkovi Žebráckému, přízniv a nakloněn, a to proto, že to byl muž rozšafný, podnikavý, šetrný a opatrný, a J. Nejedlý, sám jsa vůbec obezřelý, příčinlivý a skrovný, podobných vlastností u každého jiného vyhledával a nemálo vážil. Za tou příčinou šel bratrovi tomu ve všelikých případnostech i dobrou radou na ruku, i zakládal ho nemalými sumami peněžitými, tak že obchod svůj znamenitě zvelebiti a své hospodářství Červenodomské v Žebráce, původně toliko z 40 korců polností se skládající, až na 400 korců rozhojnit a v nejlepším způsobu synovi Františkovi zůstaviti mohl.

J. Nejedlý byl — jakož již připomenuto — neženat po čas života svého. Ovšem chtěl se již v mladších letech oženiti; avšak uváživ své tehdejší skrovné důchody a obávaje se, že by v takových okolnostech manželku a rodinu slušnou výživou nemohl opatřiti, upustil od úmyslu toho. Když napotom jako advokát nabyl hojného jmění a tím i dostatečných prostředků k slušnému vychování rodiny domácí, měl několikráte příležitost vejíti v stav manželský; avšak sešlo pokaždé s toho. Jmenovitě asi ve svém čtyřicátém roce seznámil se v Karlových Varech s dcerou jistého dvorského radního z Vídně, v Čechách však zrozenou a nemálo spanilou. Ucházeje se pak o ruku její, zařídil již za tou příčinou velmi slušně ano stkvěle svou domácnost, zaopatřiv sobě mimo jiné i skvostné stříbrné náčiní a stolní drahé kmentové vinutí pro 24 osoby. Že však nevěsta při námluvách žádala, aby Nejedlý z Prahy do Vídně se přestěhoval a tam v úřad agenta dvorského se uvázal a nad to aby jí tolikéž statek svůj zapsal, Nejedlý však u výminky tyto vejíti nechtěl, nepřišlo to k sňatku tomu. — V pozdějších letech, když se churavost jeho množila a častěji ho k lůžku poutala, nevidělo se mu více v stav manželský vcházeti, nýbrž zůstal až do smrti ve stavu panickém a odkázal napotom, jakož výše přivedeno, veškeré jmění své nejblížeším příbuzným.

Ve svém soukromém životě byl J. Nejedlý skrovný, střídmy a šetrný, při tom pořádku velmi milovný a ve spravování záležitostí a užívání sum peněžitých od stran mu svěřených na nejvýše bedlivý a svědomitý, pročež požíval také u věci té neobmezené jich důvěry. Taktéž obezřele a rozšafně počínal sobě ve spravování svého dvoru kmecího v Trněném Újezdě ležícího; jmenovitě zvelebil a vzdělal tamní stavení hospodářská, sady, pole, luka a lesy v té míře, že hospodářství to mohlo pokládati se za vzorné. Pročež také činěna jsou po jeho smrti dědicům z nejedné strany podání na koupi dvoru toho, a to také od samého výboru stavovského skrze člena jeho rytíře Bohuše z Otošic.

Co osobní povahy J. Nejedlého se týče, byl on, jakož všickni nestranní vrstevníci vysvědčují a jak to také z veškerých jeho předsevzetí vychází, muž pravdomluvný, přímý a spravedlivý, úhlavní nepřítel všelikých obojetností a licoměrností, mívaje, jak říkáme, co na srdci to na jazyku, a to v té míře, že často až příliš zřejmě své zdání a smýšlení pronášel. Pročež se také varoval i nenáviděl každého, o kom se byl přesvědčil aneb domníval, že by se byl k němu nebo k jiným nepřímně a licoměrně zachoval. Taktéž nekořival se a nepochleboval žádnému, třeba to byla osoba sebe vyšší, zámožnější a vzácnější, úřední nebo soukromá, světská nebo duchovní. Při tom však býval i nemálo ctižádostivým, kladá nevšední váhy na své úřední a sociální postavení a varuje se tudíž také všeliké neslušnosti, nesprávnosti a špinavosti a vůbec všeho, co by dobré jeho pověsti mohlo býti na újmu. I požívaltě také obecné šetrnosti a úplné důvěry svých kolegův i svých představených a všech úřadů, s nimiž mívával co činiti, byv u nich všech pro svou spůsobilost, nestrannost a počestnost („*als ein Mann von Ehren*“) vůbec na slovo brán. — Že Nejedlý byl výborným právníkem a času svého nemálo hledaným zástupcem a prostředníkem, který i v této příčině pro své rázné, obezřelé a svědomité jednání a při tom skromné poža-

dování těšil se důvěře všech stran a klientů svých, o tom jsme již výše šířeji promlouvali, pročez zde toliko k tomu ukazujeme.

Ovšem nemůžeme tajiti, že J. Nejedlý při všech těchto chvalitebných vlastnostech měl do sebe i nejedné slabosti, jmenovitě, že býval často mrzutý, nevlídný a nemálo svéhlavý, ano opravdová tvrdá hlava česká, tak že časem velmi těžko bylo s ním obcházeti. Avšak tomu netřeba se diviti, hledíme-li k jeho prudké, popudlivé povaze a k jeho churavosti jaterní, která u vyšším stáří velice ho obtěžovala a zhusta i k loži poutala, jakož i k té rozčilenosti a rozdrážděnosti, kterou mysl jeho za příčinou tehdejších hádek literárních a nešetrného k němu se chování ze strany jeho protivníků neustále byla zmítána a znepokojoována. Pročez také nemůžeme přisvědčiti těm, kdož vyhláší Nejedlého za muže vůbec nesrdečného a nelidského; neboť byl-li někdy k jiným méně úslužným, ochotným a přívětivým, zakládalo se to vždy na nějaké zvláštní příčině aneb na nějakém nedopatření nebo překvapení, nikoliv však na takové zatvrzelosti myslí, která by byla srdce jeho všelikým citům jemnějším a úmyslům šlechetnějším činila naprosto nepřístupné a naskrz nečitelné. Anobrž máme nemálo příběhů před rukama, z nichž bychom pravý opak toho mohli provést, ano zřejmě ukázati, že Nejedlý u věci té zachoval se nezřídka spanilomyslněji, nežli leckterý jeho protivník a obžalobce.¹³⁴⁾

O veškerých pracech literárních a všelikých předsevzetích vlasteneckých J. Nejedlého promluvili a psali jsme již v listech předešlých tušíme dosti obšírně. Pročez připomínáme zde jenom ještě, že neobyčejná činnost literární a nevšední horlivost vlastenecká, kterou Nejedlý v letech 1800—1812 dával na jevo, vůbec se uznává, a to i od osob, kteréž později přešly do tábora jemu nepřátelského. Že pak Nejedlý v této své horlivosti později ochabovati se zdál, jakož jsme již také k tomu ukázali, to nelze tajiti; avšak pohlížíme-li nestranně k tehdejším těžkým, nepokojným, válečným, vůbec každému literárnímu počínání a duševnímu usilování na nejvýše nepříznivým časům a okolnostem, nebudeme u věci té na Nejedlého příliš toužiti a proto ho naříkati, a to již také z té příčiny, že i tehdaž neodezvil se naprosto národu svému, anobrž že zůstal věrným jeho synem, jakož to zjevně vychází z toho, že jakmile po utišení bouří válečných nastaly příznivější okolnosti a vláda sama vydanými v letech 1816—1818 nařízeními k jazyku a národnosti naší poněkud šetrněji chovati se zdála, J. Nejedlý neváhal ihned příležitosti této dobře užiti a k nové činnosti se vzmužiti, a zase tak horlivě jako před lety na poli literatury naší pracovati a vydáváním knih i časopisů, tolikéž hmotných obětí u věci té přinášeti. Pročez nezdá se nám podstatnou býti výčitka, která ještě nedávno Nejedlému ve spise jednom — sice důkladném a vzácném — byla činěna v ten rozum, „že by J. Nejedlý již v 35. roce věku svého býval starým mužem, prázdným všeho zápalu pro věc národní, od nížto se čím dále tím více odcizoval k věcem světsky prospěšnějším, pachtě se od advokátství dosaženého až do své smrti hlavně po penězích.“¹³⁵⁾

Že J. Nejedlý byl muž všestranně vzdělaný a jmenovitě jazyků klassických i moderních — francouzského, anglického, vlašského a španělského — dobře znalý, o tom psali jsme již výše; pročez připomí-

náme zde toliko, že výčitka J. Nejedlému od J. Jungmanna¹³⁶⁾ činěná, „že by — nepokračuje u vědách — za jinými byl zůstával“, nezdá se podstatnou býti. Neboť z dopisů J. Nejedlého přátelům tehdáž posílaných vychází zřejmě, kterak on, třeba že pracemi učitelského a advokátského povolání svého býval nemálo zaměstnán, nicméně bedlivě sobě všímal všeho, co se času toho dalo a podnikalo na poli domácí literatury, kupoval vycházející beletristické i vědecké spisy české,¹³⁷⁾ jinoslovanské a cizojazyčné, posílal bratrovi Vojtěchovi a přátelům seznamy vyšlých knih českých — „aby věděli, co všechno již máme“ — a knihy samé, jež vždy sám dříve bedlivě čítával a trefná i nezřídka ostrá, vůbec povšimnutí hodná zdání o nich pronášel.¹³⁸⁾

Svémi pracemi literárními J. Nejedlý obrátil na sebe pozornost i zahraničních spolků učených, taktéž osob vzácných a vzdělaných, jakož se také při svém navštěvování lázní Teplických a Karlovarských seznámil s nejedním tam se právě zdržujícím světským velmožem a mecenášem, duchovním hodnostářem, lékařem a přírodopyscem německým, polským a ruským, s nimiž sobě napotom i dopisoval.¹³⁹⁾ Působením vzácných mužů těchto stal se Nejedlý také členem několika učených společností zahraničních.¹⁴⁰⁾

Vynasnažili jsme se, pokud dle pramenův a pomůcek nám při ruce jsoucích to možné bylo, v studii přítomné šířeji, nežli se to dosaváde stávalo, vypsati příběhy J. Nejedlého, taktéž pragmaticky vylicíti jeho činnost literární i všestranné vyložiti všeliká vlastenecká předsevzetí a usilování jeho, jakož jsme i neopomenuli na slušnou a pravou míru přivéstí všeliké ty nářky, výčitky a obviňování v letech posledních (1820—1831) od protivníků na něho tak hojně pronášené a vyhlášené. — Končíce nyní toto biografické sepsání, žádáme vzácné čtenářstvo naše, jest-li jsme neučinili veskrz zadost očekávání jeho, aby alespoň laskavě prohlíželo k naší dobré vůli, kterou jsme při práci této nesení byli a kteráž hlavně k tomu směřovala, abychom obnovili, očistili a zachovali památku muže, jenž ovšem jako každý smrtelník nebyl prost všelikých mdlob a křehkostí, avšak přes to přese všechno o naše znovuzrození národní i vyzdvižení a zvelebení literatury české má zásluhy téměř neoocenitelné, byv jedním z předních a nejplatnějších faktorů v dějinách naší národní a literární ožilosti.

Pročež také nechtějmež více naříkati, hyzditi a plundrovati památku muže o vlast svou tak zasloužilého a tudíž i ctihodného, anobrž chovejme jméno jeho u vděčné paměti, prohlížejíce k tomu, co byl náš spanilomyslný *F. J. Rubeš* u věci této jak trefně tak prostosrdečně pronesl takto:

Lidské mdloby
Kryjí hroby,
Umkněte soudné hlasy,
Hrobem vládnou hrobní časy!

Platnost činů
Zemských synů
Dá na váhy zlaté
Soudce lásky svaté!

PŘIPOMENUTÍ.

¹⁾ Slovy těmito líčí sám syn Vojtěch Nejedlý matku svou.

²⁾ Jan Kř. Nejedlý byl dvakrát ženat; ponejprv s *Annou Frydlovou* a po její smrti († dne 28. května r. 1793 v 41. roce věku svého) podruhé s *Terezií N.* ze Zbirova. S první manželkou splodil 11 dětí: 9 synů a 2 dcery. Ze synů těchto předemřelo 5 otce svého, totiž: *Matěj, Václav, František, Antonín* a *Petr*, z nichž tento, nar. roku 1792, studoval v Praze gymnasium a filosofii a pokoušel se také ve veršování českém, zemřel však po roce 1814 ochrnutím mozku v Praze. — Ze čtyř synů, kteří Jana Kř. Nejedlého přežili, narodil se *Vojtěch* dne 17. dubna r. 1772, *Jan Nep.* dne 23. dubna r. 1776, *Jakub* r. 1780, — který vystudovav gymnasium vyučil se soukenictví a usadil se v Žebráce, — a *Josef* dne 29. února roku 1788, který byl mistrem řeznickým a držitelem velkého hospodářství Červenodomského v Žebráce, kde zemřel dne 30. pros. r. 1853, zůstaviv syna *Františka*. — Z nadepsaných dvou dcer narodila se *Anna* r. 1778, která se provdala za mydláře Pistoriusa v Žebráce a zemřela po r. 1830, pak *Marie* r. 1786, byvši napotom provdána nejprve za mydláře Soušu v Libomyšli u Zdic a po jeho smrti podruhé za N. Forstla. — Druhá manželka *Terezie* porodila J. Nejedlému dva syny: *Vavřince* a *Emanuele* a dceru *Terezií*, z nichžto syn Emanuel a dcera Terezie zemřeli ještě v dětinství; druhý syn *Vavřinec*, dospěv k letům a vyučiv se řemeslu řeznickému, žil napotom s rodinou svou ovšem dosti skrovně v Žebráce.

³⁾ Jakož bylo tehdy téměř u všech zámožnějších rodin měštanských v Čechách v obyčeji, znali se i rodiče našich bratří Nejedlého poněkud také ve francouzštině, pročež Vojtěch Nejedlý adresoval všeliké své jim svědčící listy vždy po francouzsku takto: „*A monsieur monsieur Jean Negedlý, mon très chère père à Žebrak*“.

⁴⁾ Dostal se nám do ruky lístek Vojt. Nejedlého, obsahem svým k věci té se vztahující, jež za tou příčinou a že to nejstarší písemná památka po něm nás došla, zde u veřejnost podáváme:

„Negmilegssj Pantato a Panjmámo!

Wědomost gim dává, že sme oba chwala Pánu Bohu zdawi, což y my gim srdečně winssugeme. Prosíme ge, by nám poslali na wseligaké potřeby mě 1 zl. a Honzykowi 32 kr. — Pozdrawugi babičku, bratry, sestry a wssechny Prátele, wostáwám gegich negposlussněgssj syn

Wogtěch Negedlý.

W Praze dne 9. Aprile 1791.

A monsieur monsieur Jean Negedlý, mon très chère père à Žebrak.“

⁵⁾ *A. G. Meissner* byl — od bitvy bělohorské — první zase evangelický professor na universitě Pražské (od r. 1785 až do r. 1806); ačkoliv byl rodem Němec, nechoval se nicméně tak nešetrně k národnosti české, jak to mnozí domáci odrodilci tehdy činili, anobrž seznámiv se s tehdejšími učiteli českými, Dobrovským, Ungarem, Pelclem, K. z Bienenberku a j., obíral se bedlivě historií a topografií českou. Putuje každého roku v prázdninách po Čechách navštěvoval staré hrady a jiná památná místa Česká i sepsal o nich až po dnes čtení hodné dílo: „*Historisch-mahlerische Darstellungen aus Böhmen*“, kteréž roku 1798 v Praze v 4° s 13 vyobrazeními u veřejnost vyšlo. Mimo to podal také ve svém časopise *Apollo*, který několik let v Praze vydával, některá pojednání k české historii kulturní se vztahující a sepsal zajímavé memoiry z oné doby, z nichž několik kusů vnuk jeho Alfred Meissner ve Vídeňských Časopisech vytisknouti dal. Veškeré beletristické spisy Meissnerovy vydal roku 1813/14 J. Kuffner ve Vídni v 36 dílech, mezi nimiž pikantní a tím času svého pověstné „*Skizzen*“ první místo zaujímají.

⁶⁾ O vlasteneckém působení ctilodného Stan. Vydry viz jeho biografii v Čas. Česk. Mus. r. 1870 a v knize této str. 40—65.

⁷⁾ Jaké bylo působení Stan. Vydry na mládež českou vůbec a na Jana Nejedlého zvláště, hledíc k jazyku a národnosti domáci, tomu předkem vyrozuměti jest z ódy, kterou též Nejedlý ku poctivosti jeho r. 1798 zdělal a ve sv. IV. Nových básní Puchmayerových str. 56. vytisknouti dal.

⁸⁾ J. Dobrovský sám to vysvětluje v předmluvě ke své gramatice (Auszführ. Lehrgebäude d. böhm. Sprache. Prag 1809), kdež p. XIII. píše takto: „Dem M. Fr. Pelzl folgte im Lehramte einer seiner fleissigsten Zuhörer, Hr. Dr. Joh. Nejedlý . . .“

⁹⁾ O K. Raf. Ungarovi viz J. Jirčka: *Rukověť* II. str. 299.

¹⁰⁾ Jak spolek ten v život vešel a jak se později vyvinul, vypsal Vojt. Sedláček v biografii A. J. Puchmayera (viz *Fialky* Puchmayerovy r. 1834) a J. K. Tyl ve Květech r. 1837 (zpomínky z hrobu nejstaršího vlastence).

¹¹⁾ V I. svazku *Sebrání* toho čteme tyto práce Jana Nejedlého: *Epigramy*: na Beniku (dle Martiála), *Lékař a zdraví*, na Bětu, *Hrobař* a na *Harpavu*, pak báseň anakreontickou: *Životu požehnání*.

¹²⁾ Z básnických prací Jana Nejedlého času tohohle zdělaných čteme: V 2. sv. *Sebrání* (r. 1797) *Na Lisu*, *Na Bartouška*, *Na Čechy* (báseň velmi rázná a důtklivá), *Běla kvělicí*, v 3. sv. (r. 1802): *Bitva Černopolská*, *Poutník*. v 4. sv. (roku 1803): *Zbuzení k radosti*, *V máji*, *Oda na St. Vydru* (r. 1798 složená, v níž nadšeně a podrobně vychvaluje a vypisuje Vydrovy neocenitelné zásluhy o jazyk český). Mimo to složil tehdejší Nejedlý a r. 1799 o sobě dal vytisknouti: „*Élegie na Karla z Fürstenberku*“, který v bitvě u Stokachu zabít byl, jakož přeložil (z německého dle Meinerta): *Válečný zpěv pro český pluk a Vlastenští zpěrové*, kteréž r. 1800 v Praze byly vytištěny. — Z prosaických prací J. Nejedlého vyšla r. 1799 povídka: *Písní rytíři aneb Odplata udatnosti*, kterou dědicové Kramarínovi r. 1812 podruhé, poněkud změněnou, tiskem vydali. — Připomínáme tu ještě, že některé z nadepsaných básní původních J. Nejedlého byly přitištěny k druhému dílu básní A. J. Puchmayera, roku 1834 Vojtěchem Nejedlým tehdejších vydaných, a že tehdejší zlopověstný censor J. Zimmermann nadepsanou báseň „*Na Čechy*“ k tisku nepovolil, ačkoliv vydavatel V. Nejedlý zvláštním listem k němu strany věci té se obrátil a ukazoval, že báseň ta má do sebe již jenom cenu historickou.

¹³⁾ Na svědomí tomu, co jsme právě o vlastenecké horlivosti J. Nejedlého pronesli, podáváme několik kusů z dopisů, jež byl příteli Š. Hněvkovskému, radnímu v Plánici, času tohohle poslal. — Dne 22. července r. 1797 píše takto:

„Příteli nejdražší! Nemohu se zdržeti, abych Vám strany literatury zase něco nepsal. Nového? Že místo švábských liter v češtině latinské uvedou, jichž jsem probu u p. Tomsy viděl. — P. Procházka povídal, že našimi pracemi povzbuzen, až bude s biblí hotov, v češtině básnit bude. Zase dva básníci z Berounského kraje přibyli: jeden jménem *Jungmann*, v druhém roce právník, zná dobře francouzsky a anglicky i jst v českém jazyku zběhlý; pak *Seidl* Berounský, převýborný muzikant, krásné již ukázali kusy. — Pan Procházka pravil, že by dobře bylo, kdyby se udělala žádost na císaře strany jazyka českého, by se v ní stavové i všechny vyšší hlavy jménem celé české obce podepsali a žádali o to více. Kdyby dal Bůh na nebesích a ustrnul se nad námi zemskými sirotky!“

Témuž psal Nejedlý z Prahy dne 9. července 1798 takto:

„Milý příteli! I já bych Vám dosti co psáti měl, však všechny ty noviny nevím, zdali se stvrdí; jen to podotknu, že se všude v Praze ujišťuje, že na žádost pánů Stavů budou školy též i gymnasia česky; sám p. Dobrovský mi to dvakrát povídal, dostav dvakrát psaní z Vídně od Zlobického, který mu to psal. Již p. Pařízek ten týden pojede strany škol normálních do Vídně; před třemi dny jsem s ním mluvil, i pravil ke mně s velkou horlivostí, že co nejvíce bude moci jazyka českého při nejprvní příležitosti ve Vídni se ujme a plán, který si dělá, proč by nejen měl býti jazyk náš zachován, ale i více rozšířen, mně přečetl, i opravdu s předúležitými to všecko potvrdiv důkazy. Dejž Pane, aby to jednou bylo pravda!“

Kromě právníka Jungmanna a theologa Seidla seznámil se času tohohle J. Nejedlý s právníky A. Pavlovským, K. Helmingrem, Yvanem a Konrádem, s esthetikem Meinertem, s medikem J. Heldem a hudebníkem Vitáskem, z nichž tito, jsouce výborní zpěváci a skladatelé, také několik básní Jana i Vojtěcha Nejedlého ve zpěv a v hudbu uvedli.

¹⁴⁾ Jakož předmluva tato tehdejší v obecnstvu českém nemalé hnutí spůsobila a zřejmě ukazuje k nevšední lásce a horlivosti vlastenecké, kterouž J. Nejedlý času tohohle nescu byl, podáváme zde alespoň sumovně obsah její. — „Připomíná totiž Nejedlý, že láska k vlasti jej zavazuje, aby jí nějak posloužil.

Věda, která není dosti na tom, abychom sobě jazyka vážili, nýbrž že potřebí, abychom všeliké umění šlechtili, že vydává spis přítomný jsa té naděje, že ne-
toliko rozum vzdělá, ušlechtilé city v srdcích vzbudí, nýbrž i mnohého Čecha
z tvrdého spaní probudí? Na to ukazuje slovy ohnivými, jak slavný, vzdělaný
a udatný byl někdy národ český a jak vážený byl jazyk jeho; připomíná, jak
neslavná a hanebná by to věc byla, kdyby sláva předků i památka Čechů za-
niknouti měla. Pročež vyzývá krajany své, aby z nechvalitebného snu k novému
životu národnímu procitli, jazyk svůj vzdělávali, vlast svou milovali a takto
srdce své k vznešeným a hrdinským skutkům rozněcovali a zase stkvícího ne-
smrtelného jména sobě dobývali. Ku konci pak napomíná krajany své, aby nedo-
pouštěli, by jazyk náš a s ním i zmužilost a udatnost všeho národa slovanského
se zponenáhla tratily a hasly a aby i udatný a strašlivý *lev český* umdlával a
ach! snad na věky věčné usnul!“ I končí znamenitou předmluvu tuto těmito
verši:

Kdo jsi Čechem, prosím za to,
Předků slavných hlasy slyš,
Český jazyk cti co zlato,
Česky mluv a česky piš!

¹⁵⁾ J. Nejedlý posílaje dne 3. pros. 1801 několik exemplářů řeči té příteli
Š. Hučkovskému připomíná toto: „Řeč Vám odesílám, kterou jsem při inšta-
laci držel; i sudte, jestli kdy někdo tak zřejmě a důtklivě se stolice veřejné
strany našeho jazyka mluvil jako já, jsa láskou vlasteneckou roznícen. Rozdejte
řeč tu mezi vlastence.“

¹⁶⁾ Viz Kalendář hist. IV. str. 137. Ačkoliv básně ta nemá do sebe zvláštní
podstaty a ceny umělecké, klademe ji zde přece jakožto pomůcku ke charakte-
ristice doby tehdejší.

Dnes se šťastně oslavuje
Den tvůj, Čechu přemilý!
V němž svou radost pocituje
Každý Čech ušlechtilý,
Vida, že zas Čechův sláva
Došla šťastně svého práva.

Mocnář dobrý svěřil Tobě
Učitelské stolice;
Že ji béřeš v této době,
Plesá každý volice;
Milost krále Češi slaví,
Oltáře mu v srdcích staví.

Vezmi hodnost, množ, uč čistě
Předkův našich svatou řeč,
Dojdeš cíle svého jistě,
Odvrať, potři hany meč.
Ze sna probuď ospalého
Čecha k lásce řeči jeho.

Jako Homer prošel země,
Skoumat mravů tvárností,
Poznat mnohotvarné plémě,
Hledat pravé moudrosti:
Tak i pilnost Tvá ať tvoří
Nám, co Nečech zpuřně boří.

Vstup na stupeň předka svého,
Jehož kosti kreje hrob,
Pelcla, Čecha vznešeného,
Hrobku jeho slzou skrop.
Zhasnul ovšem jako svíce,
Za to živ buď Ty nám více!

Jana Rulika sluší pokládati mezi nevroucnější ctitele J. Nejedlého, jemuž také připsal „na důkaz své šetrnosti a vděčnosti“ IV. díl Kalendáře hist. (r. 1803 vydaný), nazývaje ho v dedikaci této „urozeným a učeným pánem, slavným spisovatelem českým, Čechem znamenitým a vlastencem sobě laskavě příznivým.“

¹⁷⁾ Ukazujeme k tomu, kterak sám Klopstock o Vossově překladu děl Homérových tvrditi se nerozpakoval, „že by prý, třeba i původní text na zmar přišel, z překladu toho lze bylo Homéra znova zřechtiti.“

Aby pak laskavý čtenář sám o tom, co jsme výše připomenuli, poněkud mohl se přesvědčiti, přivádíme zde vypsání hádky mezi Agamemnonem a Achillem vzešlé (zpěv I. v. 233—244) v českém překladě J. Nejedlého a německém J. Vossa. Český překlad čte se takto:

„Poznovu Pelcovec tak slovy uštěpačnými
K Atrevci se mluvití jal i hněval se ještě;
„Nedopito, psím pohledem a jelením srdcem
Nikdyž ozbrojovat se k boji zároveň s lidem,
Nikdyž v zálohy jít jsi s Řeky nejpřednějšími
V srdci se neosmělil; toť smrti zdá se ti býti.
Výnosnější jest ti po vojště širém Achajském
Z darů zloupiti všech, kdož se jen ti protiví slovem.
Králi lidojedský! nebť vládneš nad ničemníky.
Posledně Atreovče jsi dnes mne potupil jistě!
Tobě však předpovídám, i velikou přísahu skládám:
V pravdě, před žezlem tím, jež nikdy listí a větví
Nevyrazí, jakmile svůj kmen jest nechal v horách;
Nikdy se nezapučí, co železo zloupalo vůkol
Listí a kůru; i jež nyní nosí v rukou Achajští
Synové soudící, jimž Zeus své zákony svěril.
Atreovče, tato převeliká ti přísaha budiž!
Někdy pohřešit však Achylla všickni Achajští;
Nikoliv jim nespomůžeš, ač bude ti líto.
Když muže mordujícím bude Hektorem padati množství
Umírajících; tuť budeš v srdci se žrátí
Rozhněvaný, žeš nejlepšího nic nectil z Achajských!“

J. Voss přeložil Homérovo vypsání hádky té takto:

Doch der Pelcide begann mit erbitterten Worten von Neuem
Gegen des Atreus Sohn; denn noch nicht ruht er vom Zorne:
Trunkenbold, mit dem hündischen Blick und dem Muth des Hirsches.
Niemals weder zur Schlacht mit dem Volke zugleich Dich zu rüsten,
Noch zum Hinterhalte zu gehn mit den Edlen Achai'as,
Hast du im Herzen gewagt! Das scheinen dir Schrecken des Todes!
Zwar behaglicher ist es, in weitem Heer der Achaier
Ihm sein Geschenk zu entwenden, der Dir entgegen nur redet!
Volksverschlingender König! denn wichtigen Menschen gebeutst Du!
O du hättest, Atreide, das letztemal heute gefrevelt!
Aber ich sage dir an, und mit heiligem Eide beschwör ich's
Wahrlich bei diesem Scepter, der niemals Blätter und Zweige
Wieder zeugt, nachdem er den Stamm im Gebirge verlassen;
Nie mehr sprosst er empor, denn ringsum schälte das Erz ihm
Laub und Rinde hinweg; und edele Söhne Achai'as
Tragen ihn itzt in der Hand, die richtenden, welchen Kronion
Seine Gesetze vertraut: dies sei Dir die hohe Betheuerung!
Wahrlich vermisst wird Achilleus hinfert von den Söhnen Achai'as.
Allzumal, dann suchst du umsonst, wie sehr du dich härmest,
Rettung, wenn sie in Schaaren, vom männermordenden Hektor,
Niedergestürzt, hinsterben; und tief in der Seele zernagt dich
Zürnender Gram, dass den Besten der Danaer Nichts du geehret.“

¹⁸⁾ J. Jungmann podal výtah z řeči té do přílohy k listu XXVI. 1813 Hromádkových Prvotin pěkných umění, k čemuž se tolikéž táhne V. Zelený v životopise jeho str. 79.

¹⁹⁾ Viz *Annalen der Literatur des österr. Kaiserstaates* 1803. N. 48. S. 378, kdež čteme obšírné a důkladné pojednání o překladu tom a porovnání ho s překlady Palkovičovým a Vossovým. — Zvláště však čtení hodná jest recense, obsažená ve spisu: *Historisches Taschenbuch*. Wien 1816. 2. Bändchen S. 179, kde se píše takto: „Nejedlý, Professor der böhm. Sprache u. Literatur zu Prag, wollte auch den Böhmen die Gesänge des Mäoniden in jener Form mittheilen, worin sich der alte einfache klassische Geist des unerreichten Sängers in seiner stillen Fülle u. Kraft ausspricht, und worin Voss die Werke Homers wie *wiedergefundene antike Götterbilder* den erstaunten Deutschen vorgeführt hatte. Zwar stellten sich ihm (Nejedlý) viele Schwierigkeiten entgegen, den homerischen Hexameter ganz getreu zu erreichen, ein Vorrecht, dessen sich unter allen neueren Sprachen nur die deutsche rühmen kann, aber seinem anhaltenden Fleisse gelang es doch, einen *wohlklingenden Hexameter* zu geben, u. *Sprachrichtigkeit mit einer edlen, würdevollen Darstellung* zu verbinden.“ — Jakého účastenství docházel Nejedlého překlad Iliady času toho i na venku v Čechách, tomu jest vyrozuměti z listu Š. Hněvkovského Vojt. Nejedlému dne 12. května 1802 zasláního, z něž vychází, že v Plánici a Klatovech v krátkem čase výše 20 exemplářů bylo prodáno, načež Hněvkovský J. Nejedlého ještě za 15 exemplářů žádal, doufaje i tyto co nejdříve rozprodati. — Sluší pak i připomenouti, že sám J. Dobrovský několikráte ústně i písemně pochválil jmenovaný překlad Nejedlého a litoval, že tento nepodal nám celé Iliady v jazyku českém. (Viz také Jahrbücher d. Literatur. B. 37, S. 28—42.)

²⁰⁾ Bylo by příliš obšírné a nemístné, kdybychom chtěli tuto vyčísti veškeré these, které Nejedlý k rozbírání a disputování předložil; pročež přivádíme jenom několik z těch, ježto byl z *historie říšské a státního práva německého* předložil, poněvadž jsou p. někud zajímavé k poznání panujícího u nás tehdejší smýšlení politicko-historického i ku charakteristice našeho Nejedlého. These 43. Falsch ist die Beschuldigung, dass *Karl IV.* dem Könige v. Frankreich Burgund für ein Mittagmal gegeben. — Th 44. *Karl IV.*, den die Böhmen *Vater des Vaterlandes*, die Deutschen hingegen undankbar und ungerecht den *Stiefvater Deutschlands* nennen, schaffte durch seine Regierung dem deutschen Reiche die wichtigsten Vortheile; Th. 45: daher die Vorwürfe der Deutschen bloss ihrer Schelsucht, dass Deutschland sich nicht in einem so blühenden Zustande wie Böhmen befand, zuzuschreiben sind. — Th. 46. Wenzels IV. Plan, Deutschland in 4 Theile zu theilen, den aber die unruhigen deutschen Fürsten selbst vereitelten, ist ein Beweis seiner Sorgfalt für das deutsche Reich. — Th. 50. Böhmen ist ein vom deutschen Reiche unabhängiges Königreich und steht keineswegs unter der Gerichtsbarkeit, sondern bloss unter dem Schutze desselben.

²¹⁾ O disputaci své píše Nejedlý příteli Hněvkovskému takto:

„V Praze dne 23. července 1803.

Nejmilejší příteli!

Již jsem se vším hotov, jakož Vám odeslaní listové promocii vykazují. Disputací byla s všeobecnou pochvalou přijata a nepamatuji se, aby tak veliké množství lidu bylo se někomu k disputaci sešlo a až do konce setrvalo, jako u mne. Nyní musíme se zas do češtiny pustit, kteréž pro uové zaneprázdnění nikdy nezanechám.“

²²⁾ V „*Annalen für Literatur d. österr. Kaiserstaates*“ 1805 I. st. 253. čteme nepřilíš příznivou recenzi gramatiky této, v níž nejmenovaný recensent Nejedlému mimo jiné vytýká i to, že v rozmlouváních nenžívá třetí osoby „Oni“, jak to Tham ve své gramatice činí, nýbrž že užívá druhé osoby „Vy“, což prý jest proti dobrému tónu společenskému, a nad to že tvrzení Nejedlého, „že přehled literatury české v gramatice jeho jest první práce toho způsobu u nás“, pouhou chloubou zapáchá, ježto prý již Pelcl ve své gramatice v posledních šesti rozmlouváních o literatuře české pojednával, při čemž recensent ku konci přivádí některé dodatky k tomu přehledu literárnímu. Za to pronesl se jiný, tolikéž nejmenovaný, avšak věci znalý recensent (v *Hist. Taschenbuch*. Wien 1808. 4. Bändchen S. 190) o gramatice Nejedlého mnohem příznivěji, napsav mimo jiné takto: „J. Nejedlý's böhm. Grammatik, worin er zwar auf Pelcl's Grundsätze baute, aber auch Manches daran ergänzte und berichtigte, zeugt für den Fleiss und die Sprachkunde ihres Verfassers.“

²³⁾ Viz o tom širší zprávu ve spisku: „*Šebestian Hněvkovský*“ od V. Š. K. v Praze 1870. str. 21. a násl.

²⁴⁾ Viz list M. F. Pelcla k Zlobickému v Museu Českém.

²⁵⁾ Týdenník ten překládal z počátku J. Nejedlý; později činili to jiní vlastenci. Vyšloť r. 1801 čísel 26, roku 1802 však jenom již 4.

²⁶⁾ Hlasatel Č. vycházel v 8° ve svazcích desítiařových začátkem měsíců ledna, dubna, července a října, a stál ročně 2 zl. na obyčejném a 3 zl. na psacím papíře.

²⁷⁾ Praví Nejedlý v předmluvě takto: „Beř se, Hlasateli milý! z Prahy k krajanům svým Čechům, Moravanům i všem podle jazyka zpřízněným široko daleko bydlicím Slovanům! Projdi směle i předních Pánů stkvostné a nádherné domy i nízké obyvatelů chaloupky; hlásej jim svatou povinnost k vlasti, upevňuj a rozněcuj neuhasitelným ohněm ušlechtilých vlastenců neporušenou horlivost, svadlá a vypráhlá nevlastenců pak srdce občerstvuj, aby jako štipkové vadnoucí zalíváním opět se ujali a hojné i prospěšné ovoce vydali vlasti; vyučuj je v šlechtěném umění; vzdělej jich mysl a ušlechtiť jich srdce; vypravuj, cožkoli v přirozenosti podivného a znamenitého, i což před mnoha sty a tisíci lety ve světě paměti hodného se sběhlo; jmenuj jim muže, jižto neunavenou prací i svých životů obětováním lidské pokolení vzdělávající zvelebili, slušnou jim vzdávaje pochvalu i památky jejich žehnaje; veď je pravou a neomylnou cestou k moudrosti, k té božské rozumu jiskře, jímž svrchovaný všech věcí Dárce své obdařil tvory; způsob jim vezdejšího života blaženost, ujímaje zármutku a bolesti i vše dobré rozhojňuje; okaž jim cestu k nesmrtelnosti i k věčného blahoslavenství přerodkošnému požívání! Vzhůru! Rychlým pospěš si krokem a neustávej v předsevzetí svém chvalitebném; vlastenci praví a věrní tebe rádi přijmou a s tebou se potěší; přijdeš-li na některého cizozemce aneb odpadlého cizokrojného Slovana, an by tě, že Slovan jsi, haněl a tupil aneb tvému slovanskému uštípačně se posmíval kroji, opři i oboř se naň; neb jsa z slavného, statečného i po všem světě nejrozšířenějšího národu pošlý, na své bratří žádné neslušné a utrhačné nesmíš dopustiti hany; braň a zastávej velikého národu slávu, rozšiřuj štěstí a slavné Slovanů jméno, přičiň se nad jiné vyniknouti, aby okázal, že skutkem se snažíš velikého velmi národu Slovanského hodna se učiniti i že ne bez účinku se událo tobě Českým Hlasatelem býti!“

²⁸⁾ Z kusů v I. ročníku obsažených jsou předkem povšimnutí hodny: *J. Nejedlého*: O lásce k vlasti (sv. 1.); *J. Rautenkrance*: Řeč akademická (sv. 2.) a zvláště dvě rozmlouvání *J. Jungmanna* na obranu zanedbaného a opovrhovaného tehdejšího jazyka českého, kteráž co jadrnosti jazyka, smělosti myšlének, vlastenecké horlivosti a dialektické obratnosti se týče, pokládati sluší mezi nejzdařilejší prosaické práce Jungmannovy.

²⁹⁾ Z kusů v těchto dvou ročnících obsažených povšimnutí zasluhují: *J. Jungmanna* překlad Grayovy elegie na hrobkách veských (1807) a původní jeho elegie na smrt ctihodného vlastence St. Vydry (1808), *J. Rautenkrance* list redaktorovi v příčině jazyka vlastenského psaný (1808) a mimo to pojednání *vydavatelova* z historie a umění přirozených věcí (z přírodopisu a fysiky), ježto z nich zjevně vychází, jak praktický muž byl náš Nejedlý a jak bedlivě již tehdejší k tomu prohlížel, aby náš lid ve všelikých mu potřebných a užitečných vědomostech svým přirozeným jazykem se vzdělával a v nich prospíval.

³⁰⁾ O tehdejší neobyčejné ano báječné drahotě a zvýšení cen všech věcí a prací zůstavil známý téhož času spisovatel *Fr. Vl. Heř* zajímavé zápisky, kteréž jsme u veřejnost podali ve Světozoru r. 1874.

³¹⁾ Jak zhusta a důtklivě J. Jungmann Nejedlému u věci té psával a jej poháněl, tomu vyrozuměti jest z jeho „*Životopisu*“ str. 73—75; že však to činili také jiní vlastenci, a to neméně důtklivě, toho máme důkazů před rukama; nechtějice však čtenáře jimi nuditi, sdělujeme toliko část z listu J. Fr. Vetešnika, tehdejšího kaplana v Měelích, dne 28. dubna r. 1811 J. Nejedlému psaného, v kterémž mu podává některé pokusy literární k posouzení a opravení, ku konci pak píše takto: „... Utěšený *Hlasatel*, zdali pak ten nám opět něco ohlásí, čímž bychom se těšiti a ducha češtiny tím více sobě oblibovati mohli? Zajisté obrátil mnohé na viru, alespoň i já pomocí jeho jsem smetl a oprášil zdravý prach německý z obuvi svých a přilnul ku vlasti. Ó bych se jí hodným státi mohl! Žel,

až příliš dlouho jsem ouhořil; odtud ta neschopná nejapnost, jež z mé práce vyniká . . .“

³²⁾ Nevšední literární platnost Hlasatele Č. uznávaly i pozdější Pražské a Vídeňské časopisy německé, schvalující jej a šířící o něm v listech svých promlouvající; anobrž i v nejnovější době nerozpakoval se známý německý učenec C. z Wurzbachu ve svém biografickém slovníku (XX. str. 165) psáti o Hlasateli Č. takto: „Der Hlasatel ist eine wahre literarische Fundgrube für die Zeit des Erwachens der böhmischen Literatur u. ein schmetternder Herold des aufdämmernden Nationalbewusstseins!“ — V novějším čase promlouváno o Hlasateli také v českých spisech, totiž v *Zlaté Praze* 1864 č. 18 a v *Slovníku Nauč.* V. str. 693., v němžto se však vytýká Hlasateli, že prý obsahoval v sobě i leccos *malicherného* (!), a píše se, že Nejedlý jal se vydávati Hlasatele k vyzvání J. Rautenkrance a V. Sedláčka; což jest však zjevná nepravda, ježto Hlasatel vycházel již r. 1806, Sedláček však teprv r. 1816 a to náhodou na víru vlasteneckou byl obrácen.

³³⁾ Kázání jmenovaná vyšla s tímto titulem: *Nová nedělní kázání na celý rok* od Vojt. Nejedlého, pastýře duchovní osady Pečické. 2 díly; v Praze 1806. 8° 56 archů za 4 zl.; pak *Sváteční a postní kázání na celý rok* od Vojt. Nejedlého atd. V Praze, 8° za 3 zl. 30 kr. — O těchto kázáních píše domácí časopis české i německé času toho vycházející nemálo příznivě, a to vším právem; neboť byla krátce, jadrně, plynule a správně česky psána a obsahovala důkladná a snadno pochopitelná vysvětlování nejdůležitějších pravd náboženských a mravních, zavírajíce při tom v sobě mnoho krásných podobností a tklivých příkladů a příběhů, na díle z vlasteneckých letopisů vybraných: pročez se jim také dostalo nemalého účastenství nejen s strany našich duchovních pastýřů, anobrž i jiných milovníků spisů mravních a vzdělávacích.

³⁴⁾ Román jmenovaný vyšel s tímto nápisem: *Numa Pompilius, druhý král Římský.* V jazyku francouzském od p. Floriána sepsaný a českým vyložený od J. Nejedlého atd. V Praze 1806 u Fr. Jeřábka; 12° str. 458 a prodával se za 1 zl. 20 kr. na tiskacím a za 1 zl. 48 kr. na pevném psacím papíře.

³⁵⁾ Takto se nejednokrát u naší přítomnosti pronesli muži u věci té na slovo braní: J. L. Ziegler, V. Klicpera a J. K. Tyl, z nichž předkem tento v prosaických pracích J. Nejedlého sobě liboval a je ústně i písemně k čtení schvaloval.

³⁶⁾ Zvláště jeden z nich promluvil nemálo příznivě i trefně o překladu nadepsaném, nazvav jej — hledíc k zvláštnostem, duchu a tehdejšímu vzdělání obou jazyků — v celku velmi zdařilým a připomenuv u věci té mimo jiné toto: „Der biegsame Styl, die leicht verständlichen Wörterableitungen von allgemein bekannten Wurzeln, die Gewandtheit des Verfassers sich dem Originale unbeschadet der Reinheit der Sprache anzuschmiegen, oder es durch grösstentheils schickliche Surrogate zu ersetzen, machen, dass sich seine Übersetzung so gut als ein Original liest. Was ihm jedoch die neuesten Forderungen der Kritik nicht ohne Tadel lassen würden, ist, dass er stellenweise zu frei übersetzte und in solchen Fällen gewöhnlich durch seine Umschreibungen zu viel von der Precision des Originals vergab; . . .“ načež na svědomí tomu, co byl právě pronesl, přirovnává kus překladu toho (z 8. knihy str. 288) k francouzskému originálu.

³⁷⁾ Viz *Annalen der Literatur d. österr. Kaiserst.* 1811, 9. Heft a tamtéž 1812, st. 424 a 428.

³⁸⁾ Nové toto vydání vyšlo takto: *Praktische Grammatik für Deutsche von J. Nejedlý* u s. w. 2. umgearbeitete u. verbesserte Ausgabe. Prag. 8° 1809. St. 367. — Gramatika tato byla rozvržena na dvě části, z nichž druhá zavírala v sobě kusy k cvičení se v českém čtení a překládání a krátké vyčtení české literatury.

³⁹⁾ Znameníť spis ten vyšel s tímto nápisem: *Labyrint světa a Ráj srdce.* Po páté tlačen s povolením c. k. dvorské censury. V Praze 1809 u Fr. Jeřábka 12° str. 226 (za 1 zl. 20 kr.). — K historii vzácné knihy této vůbec a přítomného 5. vydání zvláště připomínáme, že v letech dvacátých jednoho rána J. Nejedlému a všem knihkupcům, u nichž byla kniha ta na skladě, c. k. policejním a censurním úřadem bylo zapověděno, knihu tu — ačkoliv byla s povolením samé c. k. dvorské censury r. 1809 vydána — napotom více oznamovati a prodávati. Pročež předčítal J. Nejedlý každého roku svým posluchačům alespoň

několik zajímavějších kapitol z Labyrintu Světa, aby je takto poněkud seznámil s obsahem i formou spisu toho, jež vždy jmenoval „nejrozkošnější knihou českou.“ Teprv po smrti J. Nejedlého (r. 1835) byly pozůstalé ještě exempláře knihy této s jinými jeho tiskopisy prodány a pod rukou rozšiřovány, poněvadž i tenkrát c. k. censura k veřejnému prodávání exemplářů již tištěných ani k novému vydání knihy té přivoliti nechtěla, ačkoliv sami kněží katoličtí ji za docela nezávadnou a vůbec za čtení hodnou byli prohlásili.

¹⁰⁾ Později přestěhoval se J. Nejedlý na Koňský trh, kdež v domě „u zlatého beránka“ č. p. 840 v II. poschodí až do své smrti přebýval. — Správcem (amanuensem) kanceláře jeho byl drahně let známý časů toho jurista český *Růžicka*, který po smrti J. Nejedlého přešel do kanceláře dr. Jos. Fryče, jenž sám nějaký čas byl koncipientem u J. Nejedlého.

¹¹⁾ J. Nejedlý byl již r. 1807.8 koupil u veřejné licitaci selský grunt Horáckovský v Ksaverově č. p. 1. u Chval v Kouřimsku ležící, jež však zase prodal, koupiv později dvůr kmeci v Trnčném Újezdě blíž Holubic v okresu Smíchovském. Kterého dne a roku smlouva tržní byla uzavřena, o tom nemáme zprávy jisté; podobá se však, že se to stalo ku konci r. 1813, poněvadž zachované rejstříky a zápisky hospodářské veskrz počínají teprv rokem 1814.

Trnčný Újezd náležel tehdejší Pražskému záduší Týnskému, jehož osadníci se již za časů císaře Josefa II. proti placení jisté sumy roční z roboty vykoupili, pročez mohli tamní hospodáři grunty své volněji a lépe nežli jiní vzdělávati. — J. Nejedlý uvázav se v dvůr nadepsaný, hleděl stavení hospodářská, zahrady, pole a porostliny k němu náležité důkladně vzdělati, rozmnožiti a zvelebiti, tak že se dvůr ten napotom skládal z výše 300 měr dobré půdy pšeničné a pěkného lesíka po návrší dolů se táhnoucího, pod nímž nyní běží železná dráha Buštěhradská. Ve dvoře tomto zdržoval se Nejedlý každého roku nějaký čas k svému zotavení.

¹²⁾ Vychází to z nejednoho jeho dopisu k přátelům poslaného a z rozmluv jeho s nimi činěných; čemuž ra svědomí podáváme zde toliko část z listu, kterým příteli Š. Hněvkovskému dne 19. ledna r. 1810 předčasnou smrt slavného učenice a vlastence F. F. Procházky v známost uvádí: „... Smrt náhlá p. Procházky přenáramyž jest mne zarmoutila; ještě den před jeho smrtí u něho asi hodinu jsem byl a on tehdež velmi vesel jsa ještě šaškoval. Ta ztráta není snadno k nahrazení. Professor Jungmann chce nyní, ježto již prve sbíral, slovník na způsob Adelunga vzdělati, i doufám, že tento příčinlivý, důvtipný a důmyslný muž národu našemu tím slovníkem poslouží, který p. Procházka mínil zhotoviti. Bratr mi poslal elegii na smrt Procházkovu.“

¹³⁾ Tak se na př. Nejedlý po smrti F. Procházky s nemalým namáháním o to zasadil, aby se pozůstalé jeho rukopisy před záhubou zachovaly a jmenovitě aby vzácné jeho lexikální pomůcky a zápisky příteli J. Jungmannovi, který již tehdež materialie k velkému slovníku českému sbíral, do rukou se dostaly.

¹⁴⁾ Biografie obou těchto vzácných právníků a vlastenců viz v Slov. Nauč. IX. a X.

¹⁵⁾ Tak na př. překládá Veselý „*Verjährung*“ slovem zletitost, „*verjähren*“ sl. zletiti, „*Ersitzung*“ sl. usezení, „*ersitzen*“ slovem useděti, „*Bestimmungen*“ (Verordnungen) sl. určení, „*richtige und nicht richtige Forderungen*“ slovem pohledávání skutečná a neskutečná a j. v.

¹⁶⁾ Komisi ta skládala se časů toho: z presidenta p. z Hahnu, nejv. sudího dolnorak. a z přísedících: radního dvor. p. z Ehrenberků (referenta), p. z Zeillerů a p. Scheppla, pak z radního z msk. sv. p. Gärtnera.

¹⁷⁾ Přes dvor. komise just. ve svém nejpon. přednesení u věci té takto: „Nur ein Mann, wie Nejedlý, der als der Rechte Doktor in den wahren Sinn des Gesetzes einzudringen u. solchen bei der ihm beiwohnenden vollkommenen Kenntniss der böhmischen Sprache — eine heutzutage seltene Eigenschaft — richtig auszudrücken im Stande gewesen ist, war fähig so eine Übersetzung zu berichtigen. Er hat hiernächst für das Abschreiben der von ihm neu bearbeiteten Übersetzung namhafte Unkosten gehabt und zugleich die Korrektur der abgedruckten Bögen in Prag besorgt. — Ihn mit Geld zu belohnen, würde bei seinem Charakter weder anständig, noch ihm, da er selbst ein ausnehmendes Vermögen besitzt, lieb sein. Als Doktor der Rechte, Professor der böhm. Literatur an der hohen Schule in Prag u. zugleich beedeter Landesadvokat ist er

ein Mann von *Ehre*: ihn mit *Ehre* zu belohnen scheint also der angemessenste Lohn zu sein. Er hat für das Publikum gearbeitet, hat ein Euer Majestät zur höchsten Ehre gereichendes, von der böhmischen Nation seit Jahrhunderten gewünschtes Werk in einer vollkommenen Uibersetzung geliefert . . .“

⁴⁸⁾ C. k. dvorská kancelář vydala J. Nejedlymu na titul nadepsaný dekret dvor. tohoto znění na kolku dvouzlatovém:

Dekret.

An den Doktor der Rechte u. Professor der böhm. Literatur in Prag
Johann Nejedly.

S. Majestät haben demselben laut a. h. Entschliessung vom 9. d. wegen der zu Stande gebrachten Uibersetzung des neuen bürgerlichen Gesetzbuches in die böhm. Sprache den k. k. Rathstitel a. g. zu verleihen geruht.

Diese a. h. Entschliessung wird demselben zur angenehmen Wissenschaft bekannt gemacht.

Wien am 16. März 1812.

⁴⁹⁾ Jmenovitě J. Nejedly choval se tehdaž velmi přátelsky k J. Jungmannovi, který byl r. 1815 z Litoměřic do Prahy za profesora na staroměstské gymnasium přeložen. — Taktěž byl nemálo činným, když se r. 1815 jednalo o uvedení jazyka českého na gymnasia v Čechách, jakož níže šireji ukážeme. (Viz V. Zelený l. c. st. 158 a násl.) Z toho ze všeho jest vyrozuměti, že J. Nejedly — ačkoliv času toho nebyl již oním ohnivým a nadšeným professorem, jakým jej před tím posluchačové jeho problašovali a vlebili, nicméně nebyl i tehdaž ještě oním „starým, přežilým jemnostpánem“, jak jsme jej nedávno jmenovati slyšeli a četli. — Že pak J. Nejedly těšil se tehdaž nemalé ještě popularnosti, k tomu ukazují nejedna báseň a chvalořeč, k jeho počtě od vlastenců a ctitelů vzdělaná. Mezi těmito čteme zvláště také horlivého M. J. Sychru a krasocitného piaristu D. Kynského, z nichž tento přeloživ tehdaž Stolbergovu dithyrambu „Homer“ na jazyk český, připsal překlad ten: „p. Janovi Nejedlymu, cís. radě a překladateli Homera“, a dal jej později také vytisknouti v lit. příl. k Víden. Nov. 1816 č. 8. I žák jeho mladistvý V. Al. Svoboda oslavil taktěž tehda (1812) J. Nejedlyho, „překladatele Iliady“, ódou zvláštní.

⁵⁰⁾ Že J. Nejedly již tenkrát na jatra churavěl a proto Karlovy Vary navštěvoval, vychází z listu J. Dobrovského, Nejedlymu dne 17. srpna 1816 tamtéž zasláního, ježž tuto u veřejnost podáváme:

„Dne 17. srpna 1816. Mnohowážený příteli! Psal gsem nedawno do War Karlowých, chtěge se dowědjti, kdy pan biskup Krakowský Hr. Woronicz z War odgeti mnj a gestli se w Praze pozastawiti chce. Chtěl bych mu něco do weřejné Bibliothéky dáti položiti, aby to s sebou do Krakowa wzýti mohl. Žádám Wám uroz. P. stále zdrawd a nabýwánj nowé syly k pracem na Wás složeným, zůstáwaje W. oddaný upřímný Př.

Josef Dobrowský m. p.

At Wám obtěžné není třemi řádky mně odpověď dáti.
A tergo.

Von Heinrichsgrün.

An des könig. Rathes

Herrn Herrn *Johann Nejedly*, Doctors d. R.
Wohlgeboren

zu Karlsbad.

Beim weissen Hirschen.

⁵¹⁾ Všelike toto vlastenecké působení Pražských studujících vypsali jsme šireji v biografii *Jos. Howelky*, c. k. zemského radního († 1874), vrstevníka a účastníka všeho toho, dle jeho vypravování ve Světozoru r. 1871 str. 222., k čemuž tuto ukazujeme.

⁵²⁾ Vysvědčují to hojně, v novinách a časopisech českých tehdaž vytištěné zprávy radostné, jakož i o sobě vydané básně, pak dopisy vlastenců Pražských k venkovským a od těchto na vzájem zase Pražským přátelům posýlané. — Jenom jako na ukázkou připomínáme zde ódu našeho čilého a důvtipného *Puchmayera* „Na jazyk český“, v níž mimo jiné zpívá takto:

Druhý Karel, otec vlasti.
František, náš milý král,
 Otřel slze, shladil strasti,
 Má Čech žít a slynout dál.
 Budiž stkvící jeho jméno
 Věčně věkův velebeno!

Radujte se, bratři, s námi,
 Moravané, Slováci!
 V spolek svatý půjdem s vámi!
 Slezané a Poláci!
 „*Jeden jazyk*“ naše heslo
 Buď, by nám to slávu neslo.

Taktéž nadšeně počínal sobě času toho *Vojtěch Sedláček*, prof. na filos. učilišti v Plzni, nedávno teprv na víru vlasteneckou obrácený, jenž v ódě své: „*City Čechů pro krále Františka I. při uvedení českého jazyka do vyšších škol*“ zapěl takto:

„Český lev se zdvíhá, mužně hrívou třesa,
 Že zas jazyk český vzhůru vstupuje:
Čtrnáct milionů Slovanů teď plesá,
 Že jim milost pod Tvým žezlem panuje . . .“

⁵³⁾ O všelikých příhodách, jakých měla nařízení často jmenovaná před svým vyjitím, píše šíře J. Jungmann dne 10. a 20. října 1816 příteli A. Markovi, k čemuž tuto ukazujeme. (V. *Zelený* I. c. str. 160. 161.)

⁵⁴⁾ Jakých asi účinků nadepsaná nařízení dvorská na vyvinování národnosti české měla, tomu poněkud vyrozuměti z úvahy, sepsané o věci této drem. Fr. Sartorim, mužem vzdělaným a nestranným a v příčině té dobře zpraveným. Piše takto: „In Folge des Hofdekrets vom 23. Aug. 1816 wurde im J. 1817 in Prag an allen 3 Gymnasien, dann an den Gymnasien zu Bunzlau, Deutschbrod, Budweis, Jičín, Klattau, Königgrätz, Leitmeritz, Leitomyšl, Neuhaus, Pisek, Pilsen, Reichenau u. Schlan bei 2788 Schülern das Böhmische grammatisch, bei 951 Zöglingen der Rhetorik und Poësie stylistisch betrieben. Nun geschah dies zwar mehr oder weniger, besonders in Folge erläuternder Nachträge jenes Dekrets, nicht so sehr aus Zwang, als vielmehr aus Privatfleiss, den die Lehrer emsig aufregten, aber die Früchte waren unverkennbar. Das den Deutschen und den Böhmen verunehrende Verachten oder wenigstens Nichtachten der Muttersprache hörte auf; so viele, die davon nie geträumt, lernten darin wenigstens lesen und orthographisch schreiben, welches letztere grössere Sprachrichtigkeit als die des gemeinen Lebens bei allen Völkern verleiht, aber selbst dem mundfertigsten Böhmen gar oft fehlte und fehlt, und böhm. Schriftsteller versuchten sich in allen Gattungen des menschlichen Wissens. Dass Verslerei und Übersetzungen hierin den Hauptbestand ausmachten, ist natürlich; denn jeder Anfang neuerer Sprachen tritt nicht mit der kraftvollen Selbstständigkeit der Originalität, sondern mit dem Fallkäppchen und Flügelkleide auf, das man von fremder leitender Literatur sich aufsetzen lässt und selbst umhängt. Aber schon damit war viel gedient, viel gewonnen. Die Leselust war erwacht, der Patriotismus der Sprache fand sich ein. Apotheken, Wirthshäuser schmückten sich mit glänzenden böhmischen Inschriften; die Herrschaften liessen ihre Kinder böhmisch lernen, um darauf durch die mit der Ursprache erlangte Gewandtheit der Zunge um so leichter das Französische und Deutsche und andere Sprachen zu gründen, und der Beitritt Mährens und der sehr bedeutenden Theile Ungarns hinsichtlich der angenommenen böhm. Büchersprache ersetzte den Verlust, welcher der Ausbreitung der Sprache in Böhmen selbst in den weiten deutschen Strecken im Wege stand . . .“ Dr. Fr. Sartori's *Historisch-ethnogr. Übersicht der Wissenschaftl. Cultur, Geistesthätigkeit u. Literatur des österr. Kaiserthums*. Wien I. 1830. S. 28—29

⁵⁵⁾ Příčiny, z kterých Nejedlý další vydávání *Hlasatele* Č. r. 1809 zastavil, byly, jakož v předmluvě píše, tyto: Válka ukrutná r. 1809 mezi dvorem rakouským a francouzským vzešlá, nepříznivá změna v penězích r. 1810 zběhlá,

válka opět r. 1812 a 1813 obnovena, pak nesmírná drahota všech věcí a tudíž potřeba velkého nákladu k vytištění spisů všelikých.

⁵⁶⁾ Viz list J. Dobrovského J. Jungmannovi u věci té zaslaný. (V. *Zelený* l. c. st. 178.)

⁵⁷⁾ Data tuto vypsaná sdělili s námi jednak výše jmenovaný Jos. Havelka, spolužák a přítel Hankův, jednak J. Ziegler, V. K. Klicpera a N. Vaněk, veskrz vrstevníci doby oné, s nimiž jsme o věci té nejedenkrát promlouvali.

⁵⁸⁾ Dr. Glückselig píše v biografii V. Hanky v Klárově Libuši r. 1852 obsažené, že Hanka měl tehdy 300 posluchačů, což jest však zjevná nepravda, jakých v biografii té více přichází; pročez V. *Zelený* (l. c. str. 182) ne bez příčiny nazývá ji spisem ošemetným.

⁵⁹⁾ Povídalo se tehdy, že prof. Nejedlý, aby se soka nenáviděného sprostil, při úřadu Hořeňovském, kam Hanka příslušel, o to se ucházel, aby Hanka jako poběhlík na vojnu odveden byl. — Mnoho-li asi pravdivého jest na celé pověsti, jižto předkem sám Hanka rozhlášoval, nesnadno nyní více vyhledati, avšak nelze tu nepřipomenouti, že Hanka nemálo sobě v tom líboval, když mohl léta své mladosti barvami idylicko-romantickými vyličovati, třeba se to s pravdou nesrovnávalo. (Viz *Světlozor* 1871 str. 222.)

⁶⁰⁾ V nadepsané biografii Hankově připomíná Glückselig toto: „Aus dieser persönlichen Fehde erwuchs aber auch eine literarische, indem Hanka zum Andenken an jene unterdrückten Vorträge seine Anstoss erregende Orthografie (*Iravopis Českýj*) herausgab.“

⁶¹⁾ Viz V. *Zelený* l. c. str. 186. 187.

⁶²⁾ Jakož byla předmluva tato hlavní příčinou nepřátelství mezi J. Nejedlým a J. Jungmannem vzešlého a měla tudíž nemalých účinků na obou jich potonmi postavení a snažení, anobrž i na celou literaturu domácí po drahně let, přivádíme ji zde alespoň sumovně, ježto spis, v němž byla vytištěna, nyní již velmi zřídka jest nalézti. — V předmluvě této ukazuje J. Jungmann, kterak germanští národové zřetel svůj obrací k starým památkám literárním, pročez že slušné a užitečné jest, aby také Čechové sobě toho, co se jim na básních z 13. a 14. století zachovalo, od J. Dobrovského shledáno a V. Hankou věrně přepsáno bylo a nyní tiskem u veřejnost se podává, všímali a to čítali. První částka básnických rukopisů těchto že zavírá v sobě: *Prokopa, X. přikázání božích, Zdravas, o bohatci, o smrtelnosti, Alána, Píseň na Vyšehrad, o lišce a džbánku*. Zalíbí-li se tato I. část, že chce Hanka druhou i třetí částkou pokračovati a v nich i staročeskou básně o Alexandrovi obsáhnouti, jakož i vzácnější stará prosaická sepsání u veřejnost podati. Ke konci ukazuje Jungmann ještě, jak důležitý jsou básně tyto v příčině linguistické, a připomíná, že k snadnějšímu jich porozumění i sprostému čtenáři přidána jsou k nim vysvětlení historická a gramatická.

⁶³⁾ Tak prý jmenovitě J. Nejedlý J. Jungmanna veřejně s katedry činil směšným pro slovo: „*Příroda*“ — jež byl on tehdy utvořil a na místo dosavadního *přírození* a *natura* (die Natur) jeho užívati se jal — že prý Jungmann jest Polák a Rus, česky však že neumí; taktéž prý haněl Jungmannovu *Slovesnost* r. 1820 vydanou, pro dobropísemnost a jakoby nečeskou, a vůbec prý hněval se Nejedlý tehdy na všechy, kdož se přidržovali *i* a ne *y*, i kaceřoval je jakožto *novotáře* a *kazičechy*; což prý mělo za účinek, že Jungmann — jakož příteli A. Markovi trpce na to toužil — zůstal jako kůl opuštěný, ježto kromě Fr. Turinského a několika mladíků žádův více k němu nedocházel. (V. *Zelený* l. c. str. 188. 190.)

⁶⁴⁾ Máme toho jistot vědomost, kterak J. L. Ziegler a N. Vaněk, jež — třeba že tehdy stáli k ypsilonu — pokládati sluší za muže rázné a pravdomluvné, nejedenkrát se pronesli v ten rozum: „že by dobropísemnost analogická přes všelikou *autoritu* původce jejího J. Dobrovského, přes *čsl. hubařství* V. Al. Svobody, přese všechna *novinářská bláznovství* J. Hromádky i přes veškeré *agitace* a *titěrky*“) V. Hanky nebyla se na dlouho udržela naproti ortografii bratrské, J. Nejedlým a staršími spisovateli hájené; kdyby se jí nebyl ujal

*) Známot, že V. Hanka spisy své vydával obyčejně ve formě miniaturní; ku př. *pravopis, písně, idylly* Gessnerovy, *Krakoviáky, starobyly skládání* a j. v., kteréž jeho protivníci posměšně *titěrkami* přezdívali.

prof. J. Jungmann a svým vytrvalým a praktickým se zachováním nebyl jí trvalého průchodu zjednat a odpůrce její neškodný učinil.

⁶⁵⁾ V. Zelený podal nám v biografii J. Jungmanna několik zajímavých toho příkladů, zvláště co se týče J. L. Ziegler a Norb. Vaňka (str. 191), k čemuž se tuto táhneme.

⁶⁶⁾ Jmenovitě těžce nesli roztržky a rozbroje tyto D. Kynský, J. Ziegler a M. Sychra, a přimlouvali a psávali strany věci té jotistům i ypsilonistům. Předkem však srdečně a důtklivě promluvil o roztržce této a její škodlivých účincích praktický a vlastnilovný M. Sychra v předmluvě ke své fraseologii r. 1821 vydané, k níž zde ukazujeme.

⁶⁷⁾ Nejednoukrát toužili J. Hýbl a N. Vaněk na to, že V. Hanka a V. Al. Svoboda a jiní přátelé jejich, vyrozuměvše, že by J. Jungmann nebyl neochoten smluviti se s odpůrci svými a podati jim ruku smírnou — obávajíc se, aby se to skutečně nestalo a on nepozbyli tím své jakés takés platnosti —, se zvláštní horlivostí oznamovali J. Jungmannovi vše to, co J. Nejedlý nepřiznivého o něm ve škole nebo sice soukromně byl prý pronesl; jakož i naopak věděli to nastrojiti, že to, co Jungmann a jiní jotisté o ypsilonistech byli pověděli, nebo jim na úkor předsevzítí chtěli, pány Zimmermanny a podobnými ramenáři — a to obyčejně v zpotvořeném a rozhojněném vydání — k uším J. Nejedlého a přátel jeho ještě v čas docházelo a takto obě strany proti sobě dráždilo a popouzelo. — Že J. Jungmann vůbec nebyl neochoten smířiti se s J. Nejedlým, že však veškerá se strany jeho u věci té se poddávání; jakož i všeliké prostředkování přátel z obou stran zůstalo bez účinku, k tomu ukazuje tolikéž V. Zelený l. c. str. 185. 189. — Klevetářství a ramenářství bylo bez pochyby také příčinou, že prý J. Nejedlý jedenkrát (1820) vyhrožoval, že Jungmanna — pro nějakou domnělou urážku? — i soudem stíhati bude; k čemuž však nepřišlo. Neboť byla-li vůbec od dráždilivého Nejedlého taková výhrůžka pronesena, stalo se to zajisté toliko v prvním rozhorlení; jakmile rozčilení takové pominulo a Nejedlý nabytí mysli klidnější, zapomenul na výhrůžku takovou a neobracel k ní více zřetele svého.

⁶⁸⁾ Viz *Osvětu* 1873. II.

⁶⁹⁾ Viz v Homerově *Iliadě*, od J. Nejedlého v Praze 1802 vydané, kus závěreční: „*Pravidla, podle kterých tyto hexametry jsou zdělaný.*“

⁷⁰⁾ Viz jmenovitě list D. Kynského J. Zieglerovi r. 1818 zaslaný, v *Čas. Mus.* 1866 str. 288.

⁷¹⁾ Domnění toto zakládalo se předkem na tom, že J. Jungmann již r. 1804 ve zvláštním spise, jež byl tehda s přáteli svými sdělil, „pánům vlastencům a českého básnictví milovníkům vyložil, že základem veršování českého může toliko býti časomíra.“ V. Zelený l. c. str. 53. a 54.

⁷²⁾ A. Puchmayer byl právě tehdaž své roztroušené práce básnické sebral a s titulem „*Fialky*“ k tisku připravil, přidav k nim obšírnou předmluvu, v níž o prosodii přízvukné mimo jiné připomíná toto: „Největší básní těchto cenu, dá-li se jim jaká, působí lehko plynoucí tok veršování, stej ost a čistota rýmů a kromě světlé srozumitelnosti čirá, žádnými truskami z ruštiny a polštiny (jakž dracoun ten bohužel mnozí za okrasu mají) nezaškrvněná čeština. A právě veršování toto nebude snad vhod těm, kteří posvátnou *Přízvuku* archou opovrhše *Posicí* za modlu k ctění vystavili; ale jest naděje a nesmrtelný Vypatratel přízvuku snad ještě se dočká, že tento nový Dagon, světla pravdy sněsti nemoha, s trůnu se skácí a rozstroskotá; neboť co na písku se staví, sesuje a zboří se. Posicí některým mladým básníkům, příkladem pár slavných jmen svedeným, vrtí mozkem; ale Hněvkovský, zkušený lékař, předpisuje proti tomuto neduhu prospěšné léky, zvláště kdyžby se pro počištění trochu čemeřice vzalo.“ (*Fialky* 1833 str. XLVI. a XLVII.)

⁷³⁾ K historii bývalých hádek prosodických vidí se nám ještě připomenouti, že ihned po vyjití *Počátků* Vojt. Nejedlý, jak se podobá k vyzvání bratra Jana a jiných přízvukníků, zdělal širší báseň v 6 zpěvích s titulem „*Bohyně*“. — V básni této usiluje skladatel způsobem satiricko-allegorickým prosodii přízvuknou naproti časomíře hájiti a přednosti a krásy, kterými onano nad touto vyniká, na oči vystaviti. — Báseň tato, byvši v květnu r. 1819 skončena a r. 1820 k tisku od censury povolena, nevyšla však z příčin nám neznámých u veřejnost. — Nedlouho před svou smrtí odevzdal ji V. Nejedlý s jinými rukopisy p. K. Havlíkovi s tím připomenutím, aby ji buďto spálil, aneb svým časem do Musea Česk. odevzdal.

P. Havlík zapůjčil později rukopis ten řediteli V. Zelenému, aby sobě z něho nějakou část, jež vyjítí měla v „*Národní bibliotéce*“, přepsal, rukopis pak do Č. Musea odevzdal. Kterak V. Zelený u věci té se zachoval, není nám známo. My jsme dostali roku 1876 toliko část prvního zpěvu básně té od dědiců V. Nejedlého k nahlédnutí a sdělujeme tu o obsah jeho s čtenářstvem, aby mohlo vyrozumět, jakým asi způsobem básník úkol svůj chtěl provést. *Zpěv první.*
Obsah:

„Panna Dobrovinka získá krásou a příjemností svou srdce všech lidí. Vida to Králík žehrá, ji zkaziti a svou dceru Časomíru za modlu vystaviti chce. Svolává své učedníky a bouří je proti Dobrovince a jejímu otci Dobrovínu. Učedníci přísahají, že krev za modlu vycedí a rozbíhajíce se divy o nové Bohyni rozhlašují. Zvědavý lid se sbíhá, aby Bohyni spatřil, pacholici připravují triumf prozpěvující; Bohyně v triumfu vykračuje, chce se k nebi vznést, trátí sílu, padá. Posměch lidu. Králík hanbou se skrývá. V tom přichází Dobrovský (sic) s dcerou, radost všeho lidu, panny korunují Dobrovského.“

⁷⁴⁾ Viz širší u věci té promlouvání na str. 35. „*Zlomků*“, jež zároveň jest pomůckou k poznání tehdejších okolností literárních a jmenovitě také panujícího tehdejšího nepotismu vlasteneckého. Ku konci ještě připomínáme, že z tehdejších básníků přízvukných — pokud toho pomníme — *Fr. Raymann*, děkan Častolovický, skladatel básní epických: *Máří Majdalena* a *Poslední soud*, byl snad ten jediný, který po vyjítí *Počátků* naprosto vzdal se přízvuku a oblíbil sobě časomíru tak vysoce, že báseň svou: „*Josef Egyptský*“, kterou byl v hexametrických přízvukných složil a k tisku již připravil, ihned veskrz a to ve verších časoměrných předělal a tak ji r. 1820 v Praze v tiskárně arcibiskupské vytisknouti dal. (Viz čtení hodnou předmluvu, básni té předložnou.)

⁷⁵⁾ Jmenovitě ve své gramatice z r. 1830 tu, kde mluví o prosodii (str. 276 až 293) J. Nejedlý píše takto: „Der Grammatiker Rosa und einige seiner neuesten Nachahmer bemühten sich die Position der Lateiner u. das Zeitmass als Grundlage der böhm. Prosodie aufzustellen. Allein diese knechtische Nachahmung der lateinischen Position ist dem Geiste der böhm. Sprache durchaus zuwider und das Zeitmass nur insofern zu billigen, als es mit unseren, auf den Ton gebanten prosodischen Grundsätzen übereinstimmt. Man lese Hněvkowský's mit vieler Umsicht und mit Gründlichkeit geschriebenes Werk: „*Zlomky o českém básnictví*.“

⁷⁶⁾ Jest to známý vlastenec a hudebník, jenž žil ve Vídni, jsa ctitel a přítel J. Dobrovského, F. Palackého a jiných čelnějších literátů vlastenských; † 1858 (viz *Slov. Nauč.* II. str. 240).

⁷⁷⁾ Širší zprávy o počátcích společnosti této viz u *Zeleného* l. c. str. 127.

⁷⁸⁾ Že by byl J. Nejedlý spis ten tři čtvrti léta nepovšimnutý u sebe ležeti nechal, jak se píše v *Slov. Nauč.* (v článku *Matice Česká*), jest naskrz nepodstatné, jakož to již ukázal V. Zelený l. c. str. 211.

⁷⁹⁾ V. Zelený l. c. str. 212.

⁸⁰⁾ Jmenovitě začal A. Marek pracovati o české logice (Umnici), V. Zahradník o praktické filosofii a Kouble o psychologii a zoologii (zvířectvu), A. Jungmann o anthropologii a j. v.

⁸¹⁾ Nejedlý u věci té píše příteli Hněvkovskému dne 19. ledna 1810 takto: „..... Já míním také jednu klasičskou knihu hospodářskou a historii věcí přirozených asi 60 archů ve velké 8° od Funka a Lipolda r. 1809 vydanou v češtině vydati, aby národ náš také něco z toho umění měl....“

⁸²⁾ Viz *Lehrbuch der böhmischen Sprache für Böhmen* von J. Nejedlý. 4. Aufl. 1830. Fünfter Abschnitt: *Über den Ursprung und die Bildung der böhm. Sprache*. J. 239. *Vor Erinnerung*. — Potřebě rozhojnovati jazyk český novými termíny, vyrozuměvali tolikéž všickni literární přátelé J. Nejedlého, jak to z jejich rozprav a listů vychází; avšak i oni shodovali se s ním v tom, že sluší tu šetřiti analogie a forem biblických. Tak Š. Hněvkovský, oznamuje příteli V. Nejedlému (dne 11. list. 1824) vyjítí české geometrie Sedláčkovy, připomíná toto: „Jestli jeho (Sedláčkova) *fysika* bude vypadati jako *geometrie*, dobře bude; několik nových názvů, kteréž potřebny jsou, nám neškodí, jen ať ve všem jich nenásleduje; dobré znamení jest, že y neopustil.“

⁸³⁾ Tak čteme v *Umnici* čili *Logice* A. Marka, r. 1820 vydané, str. 202–208 seznam nových, v této logice užitých slov, jež svou neobyčejnou formou a ne-

slýchaným dosaváde významem maže, jakož byli Dobrovský, J. Nejedlý, Palkovič, Sychra a j. nemálo překvapily a pobouřily, z nichž tuto jen několik jako na ukázkou přivádíme: *Citnictvo* Esthetik, *citnotný* esthetisch, *umnice* nebo *umovnice* Logik, *umovník* Logiker, *porěštnice* Geschichte, *rozumovstvo* Dialektik, *výkladnice* Hermeneutik, *jástrí* das Ich, *náznamek* Vorkenntniss, *násudek* Vordersatz, *náskytek* Vorkömmniss, *návod* Anleitung, *obhoror* parafrasis, *odlika* disjunctio, *prošlova* Satz, *spůsobovost* Modalität, *sluka* Verknüpfung, *záběha* metabasis, *zádušlivost* Skrupel, *zjednoničiti* individualisiren, *znepravditi*, *pojinačiti* verfälschen, *dosudný* judiziös, *lišný* verschieden, *námyslný* diskursiv, *plodnický* geneticus, *probytečný* pragmatisch, *zámětlmo* modo tollente, *z přezředu* a *posteriori* a j. v. — V *Kroku* kromě nesčíslných z brusů nových slov botanických, mineralogických a zoologických dočítáme se i významů, jakož jsou: *ouzkosrčavost* (Engherzigkeit), *sousmysl* (consensus), *zatravovačnost*, *udalice* (příběh, Geschichte), *maloletnost* (Minderjährigkeit), *lze*, *nelze*, *potah* (Beziehung), *sestává* (besteht) a j. v.

⁸⁴⁾ V tento rozum pronesli se nejednou muži sice snášeliví a nestranní, avšak praktičtí a k potřebám lidu našeho upřímně prohlížející, jakož byli: Sychra, Ziegler a Hýbl. Sychra zdělal i několik k věci té se vztahujících epigramů a průpovědí, z nichž jednu zde opakujeme: „Není *nejedlý* pokrm, jehož nám *Nejedlý* jeden i druhý strojí, nýbrž pro každého češtiny milovníka opravdová pochoutka; za to však jest spisovatelských kuchařů lahodných příjmení síla, jenž čtenářům *nejedlý*mi pokrmy žaludky kazí.“

⁸⁵⁾ Jmenovitě J. Nejedlý toužil na slova a fráse, jakých nyní ještě v českých spisech učených a kratochvilných se dočítáme: *Pojem svědomí*, Begriff des Gewissens, místo: co jest to svědomí, v čem záleží svědomí; *obsah přednášky*, co v sobě zavírá přednáška, o čem se bude přednášeti; *sestojí*, *sestává* z 3 dílů, místo *skládá se* z 3 dílů; „*příroda*“, die Natur; proti slovu tomu Nejedlý namítal že nelze jím vyznačiti to, co se jmenuje *natura* φύσις, die Natur, nýbrž *příroda* že jest to, co se *přírodí*, tak jako *ouroda* to, co se *urodí*, *příhoda*, co se *příhodí*; *návod* že jest Anstiftung a nikoliv Anleitung; *umnice* i *umovnice* Logik že špatně tvořeno, ježto *sednice* jest místo, kde se *sedá*, *kostnice*, kde se *kosti* *schovávají*, *celnice*, kde se *clo* *vybírá*, pročez *umnice* že nemůže znamenati Denklehre; *Horvaté* Kroaten že nečeské, ježto od starodávna u nás užíváno *Charvaté*; *potah* že jest Gespann Ochsen o. Pferde, nikoliv však *Beziehung*; *zábava* že jest Pfandung a nikoliv Unterhaltung, kdež by se nanejvýše s Komenským užití mohlo *zábyvka*.

⁸⁶⁾ Téměř v též rozum pronesl se také jiný klasicista a přítel J. Nejedlého, prof. Palkovič, a to takto: „Leider habe ich vom goldenen Zeitalter und von der Classicität ganz andere Begriffe als H. Jungmann, sage aber itzt nur so viel, dass eine Sprache ausgebildet und klassisch sein auch Klassiker haben kann, ohne etwas von der eigentlichen philosophischen Terminologie im weitesten Sinne, besonders von der neueren deutschen, böhmisch ausgedrückt, aufweisen zu können, und ohne auch nur eine einzige Zeile von der deutschen Universitäts-Gelehrsamkeit zu enthalten.“ *Bestreitung der Neuerungen in der böhm. Orthografie*. Pressburg. 1830.

⁸⁷⁾ Kterak sobě J. Jungmann již r. 1832 u věci té počínal a přátele své. jmenovitě A. Marka a později zvláště J. Kollara, k střízlivosti u tvoření nových slov a k bedlivému šetření dosavadních forem jazykových důtklivě napomínal a při tom na rozkolnictví Žákovo a Trnkovo a na novotářství Liškovo trpce toužil a vše to zavrhoval: o tom viz spis V. *Zeleného* l. c. str. 286—289. — Že pak i jiný, druhdy přehorlivý velebitel všech novot a úhlavní protivník J. Nejedlého, *Fr. L. Čelakovský*, nedlouho na to u věci té nemálo vystřízlivěl a přílišné novoty zamítal a tolikéž k šetření jazyka biblického napomínal, tomu vyrozuměti z hádky r. 1834 a 1835 s J. Tylem vedené, jakož i z jeho *Růže stolité*, kdež (XCVI) v příčině té píše takto:

Zda povděčnost aneb zlostli
Hnula by se v srdci tvém,
Kdyby viděl — aby rostly —!
Kdes na skřípci vědeckém.

Rozpínati oudy zdravé? —
 Zlý by věru byl to lík!
 Nemá obr krásy pravé
 Rovně jako trpaslík!

A jak tělo pěkné, čisté,
 Má i jazyk meze jisté,
 Na to, Amerlingu můj,
 S pány bratry pamatuj!

Taktéž Čelakovský — jako již před tím A. J. Puchmayer — později ústně i písemně toužil na to, kterak naši pp. botanikové nemotorné a bez potřeby nová jména bylin tvoří, od různých prstonárodních významů u věci té lehkovážně odstupujíce. Jmenovitě v Čas. Č. Mus. r 1850 str. 100 („*Nocé kvíti*“) píše Čelakovský v příčině té takto: „Litovati musíme, když pozorujeme, jak někteří páni botanikové od různých jmen bylin, jak v lidu běžné jsou, k vůli snad liché systematické lehkovážně odstupují, pokládajíce své nestvůry za ně, ano i mládeži do hlavy je epouce. Ať z mnohých příkladů jen jeden uvedu: *Faris quadriflora* jest všude známá rostlina jménem *vranní oko*, a kdo ji koliv v jahodu zráti viděl, porozumí hned té krásné národní symbolice, ježto „*vraneec*, *vranovec*“, neb jak to sice ti páni jmenovati ráčí, zajisté ani kusu smyslu nemá.

⁸⁸⁾ O tom, čeho šetřil u překládání tohoto důležitého díla, J. Nejedlý v předmluvě v Praze dne 27. března 1820 psané připomíná toto: „... Toho vznešeného spisu chtěje vzdělaným a učeným pp. vlastencům v jazyku českém poskytnouti, šetřil jsem věrnosti a jadrné krátkosti anglického původu, spolu i srozumitelnosti, libozvučnosti a čistoty jazyka českého, následuje klasiků českých z Rudolfova zlatého věku, dobře věda, když práce podobné překladateli se nezdaří a od pravých, soudných vlastenců v zavržení se pojmu, že to jedině nedostatečnosti nedospělého, avšak mnoho si dověřujícího překladatele přičísti náleží.“

⁸⁹⁾ Viz J. Jungmanna: *Beleuchtung der Streitfrage über die böhm. Orthografie*. 1829 str. 45. a 46. — J. Palkovič ujímaje se přítele svého J. Nejedlého proti výtkám jemu od J. Jungmanna u věci té činěným, píše takto: „Die Übersetzung von Young's Nachtgedanken war ein literarisches Abenteuer, äusserst schwer zu bestehen, und wenn H. Rath Nejedlý vielleicht manchmal strachelte, so ist er zu entschuldigen. Ein anderer hätte es nicht einmal so gut bestanden.“ (*Bestreitung der Neuerungen in der böhm. Sprache*. Prssburg 1830 str. 28.)

⁹⁰⁾ Bylyť to mimo jiné jmenovitě i tyto básně: *Na jazyk český, Píseň na Jana Žižku, Hlas Čecha*.

⁹¹⁾ J. Nejedlý dne 4. března r. 1825 píše u věci té bratrovi Vojtěchovi takto: „... Vašeho Otakara, jak na čisto jej hotového mítí budete, mně zašlete, i dám jej do censury, aby pak ihned se tlačiti mohl; potom bych mínil *Básně Vaše* a pak *Karlu*, aneb jak vůle Vaše bude a což okoličnosti spíše připustí. Čekati se ovšem nesmí, proto že to i pro zvelčení literatury jest, i také časové snad tak brzo se nezmění, nebudou-li horší. Též i Hněvkovský svůj *Děvu* dodělal a snad také s vydáním jeho nebude prodlévati. *Štěpnička* se dostane do Moravy, pravil, že Vám psal i též pobízel, abychom všickni co možná vydávali. Pročež se k tomu mítí musíme ...“

P. S. „Puchmajerovy básně vyjdou i musejí vyjít; kdy by censura té překážky nebyla dělala, již by byly dávno vyšly. Též Vám posílám katalog knih českých, abyste věděl, jak mnoho jich již vyšlo.“

⁹²⁾ V předmluvě k překladu tomu N. píše takto: „Překládaje tyto přetřesené Idylly Gessnerovy, snažil jsem se, aby co nejvěrněji přeložené v čisté, srozumitelné a libě plynoucí češtině i klasické, všeho novotářství prázdné české dobropísemnosti na světlo vyšly, aby cizími, nečeskými a nemotornými slovy ani truskami z ruštiny nebo polštiny (jakž k záhubě jazyka bohužel mnozí nyní činí) poškvrněny a zohyzděny nebyly ...“

⁹³⁾ J. Kamarýt píše dne 7. červ. 1830 Čelakovskému u věci té takto: „... To věřím, že tvé posouzení Nejedlého prohlášení, škaredě's jej pohladil proti srsti a ku konci ještě takový dekret non plus ultra. Ale některá slovíčka jsi mu přede pro potěšení mohl prominouti. Na př. *povídalka* ve Velisku (na

Velešíně v Budějovicích) v obvyčej; *auzkostně* — *těžkostně* arci nemohu říci, ale mohu přece *žalostně* — *milostně*, proč by to nebylo tak velmi proti analogii . . .“

K tomu připomínáme ještě, že slova *zpěvanky* (písně), Čelakovským Nejedlému za nesprávné vytknutého, užívají Slováci moravští a uherští, a slovo *lesoň*, *lesoňka* (Faun, Waldnymf) že vytvořil Nejedlý sám, nýbrž že slova toho užívali tehdy také jiní, a to analogičtí spisovatelé a básníci, jmenovitě Jaroslav Langer, času toho dobrý přítel Fr. Čelakovského.

⁹⁴⁾ V těchto čtyřech kapitolách mluví se: 1. Von der Verwandlung einiger böhm. Buchstaben. 2. Von dem Ursprunge der Sprache und Bildung der Wörter. 3. Von der Bildung der Hauptwörter, Zusammensetzung, Verkleinerung derselben. 4. Von der Bildung der Beiwörter.

⁹⁵⁾ Aby laskavé čtenářstvo šířeji vyrozumělo, jak asi N. v nadepsané předmluvě orthografii bratrskou naproti novotám analogickým hájil a tyto zavrhoval, přivádíme vztahující se k tomu část předmluvy této zde v původním znění: „ . . . Neuerungen in einer Sprache, die bereits den höchsten Grad der grammatischen Ausbildung erreichte, ohne wichtige Gründe vornehmen zu wollen, kann man nicht billigen, daher die Aenderungen, welche einige Neuerer gegen die von unseren besten Schriftstellern im goldenen Zeitalter der böhm. Sprache festgesetzte und seit drei Jahrhunderten allgemein übliche Rechtschreibung seit Kurzem vornehmen, keine Nachahmung verdienen, denn sie erschweren die ohnehin nicht leichte böhm. Rechtschreibung, verwirren die Lernenden und gewähren keinen Nutzen . . . Haben doch bei den Deutschen bei der steigenden Kultur der deutschen Sprache Schriftsteller vom ersten Range, wie Wieland, Klopstock u. A. in der deutschen Rechtschreibung Verbesserungen vornehmen wollen und doch nahm sie die deutsche Nation nicht an. Warum sollten wir Böhmen ohne wichtige Gründe unnütze, die Erlernung erschwerende Aenderungen in unserer bereits seit Jahrhunderten *klassisch* ausgebildeten, reinen und verständlichen Sprache vornehmen und Verwirrungen aus Neuerungssucht verursachen? Jeder von uns und selbst der gemeine Böhme versteht unsere vor 300 Jahren geschriebenen Werke ohne die geringste Schwierigkeit und liest sie mit Vergnügen, *da indessen die Erfinder derlei Neuerungen sich itzt schon in ihren Schriften nicht einmal unter einander verstehen.*“

⁹⁶⁾ Jaká kyselost a rozhořčenost za tou příčinou panovala tehdy u klasicistů proti Hankovi, vychází mimo jiné i z toho, že skládány jsou z jich strany rozličné potupné verše a pamflety, v nichž se Hankovi jeho vychloubání, jeho drzé a nešetrné chování a ledabylost i malkost jeho linguistických vědomostí důtklivě ano jizlivě vytýká a na odiv staví. Některá taková sepsání byla i veřejně tištěna, jiná pak pouze v přepisech po Praze i na venek protivníkům jeho posílána. Viz *Čas. Č. Mus.* 1871 str. 432.

⁹⁷⁾ Jmenovitě Jungmann (str. 44 a 45) ukázal, že jak jotisté tak i ypsilonisté nejsou vždy prosti všelikých pochybení linguistických, anobrž že i sám největší ypsilonista (J. Nejedlý) u věci té není veskrz neomylný, jak to jeho tehdy vydané dílo: „*Youngovo kvílení noční*“ zřejmě vysvědčuje.

⁹⁸⁾ K náležitěmu objasnění věci této připomínáme: Že J. Linda přijal v Nov. Praž. orthografii analogickou, na to nelze zvláštní váhu klásti, ježto byl již od mnoha let přítelem Hankovým. — Co se J. Hýbl týče, tu ukazujeme k tomu, že k orthografii analogické nepřistoupil z přesvědčení, nýbrž *ad mandatum* svých nakladatelů (Pospíšila, Neureutra a Háze); neboť „nekladl zvláštní váhy na ty *titěrky* (i a y), alebrž jenom na to, jestli kniha sepsána jazykem správným a srozumitelným a jestli lidu našemu užitečna.“ — V. Sedláček byl u věci té pravou korouhvičkou a užíval té neb oné dobropísemnosti, jak toho okolnosti a okamžitý prospěch vyhledávaly. — Že Hněvkovského na báseň romantickou předělaný „*Děvín*“ vytištěn byl dobropísem analogickým, stalo se tím, že vyšel tiskem a nákladem tiskárny Vetterlovské, v níž tehdy naprosto již panovala analogie a jota, a tudíž musel Hněvkovský — nemoha a nechťe knihu tu vydati na svůj groš — bezděky státi se analogistou.

⁹⁹⁾ Proč také S. Macháček, jenž byl tehdy sestavil českou chrestomatii k potřebě Němců, chťe ji zjednatí průchod i do škol středních, nucena se viděl užiti v ní orthografie bratrské. Taktéž J. Chmela, obstarav r. 1832 nové vydání Komenského *Orbis pictus* v pěti řečích a chťe nabyti povolení, aby se jí mohlo i ve školách veřejných užívati, jakož i aby prostředkem vikariátů bis-

kupských mohla se rozšiřovati, dal ji tisknouti dobropísemností klasickou. Taktéž se zachoval i V. Sedláček, vydávaje svou Geometrii.

¹⁰⁰⁾ Konsistoř Královéhradecká vydala u věci této dne 22. dubna 1830 č. 273. schol. k vikářům dekret tohoto znění: „Das Consistorium hat in Erfahrung gebracht, dass viele Schullehrer der Diöces sich nicht nur durch die seit einigen Jahren in der böhm. Sprache aufgebrauchten sogenannten analogischen Neuerungen beirren, ja auch diese neue Orthografie in der Schule zu lehren sich verleiten lassen. Da sie ohnehin *zweckwidrig, unnütz*, für die Lernenden *erschwerend* und *abschreckend* ist, so haben die Schuldistriktsämter darüber zu wachen, damit an den böhmischen Schulen die Kinder in der bisher üblichen Orthografie unterrichtet werden.“ — Konsistoř Budějovická vydala v příčině té totéž nařízení, nepřivedla však nových důvodů, táhnouc se toliko k přivedenému právě dekretu konsistoře Královéhradecké.

¹⁰¹⁾ U věci té Palkovič činí tuto zajímavou apostrofu k Dobrovskému: „Hätte der grosse Mann besser erwogen oder vorausgesehen, welche Spaltung er durch sein Beispiel veranlassen und welches Thor auch zu andern unzeitigen Neuerungen er eröffnen werde, so würde er, dächte ich, den Schritt nicht einmal in seinem Lehrgebäude (denn sonst blieb er der allgemein angenommenen Rechtschreibung treu) gethan haben; so aber that er ihn, und ich glaube nicht die Manen des von mir stets verehrten Mannes zu beleidigen, wenn ich sage, dass es ihm erging, wie das wahre Sprichwort sagt: *Moudrý chybí-li, chybí neskoro, ale sporo!*“

¹⁰²⁾ Palkovič, opakuje tu výše přivedené povědění Jungmannovo, volá takto: „Nu at jsou hrozny nezralé! Ale ptám se, jakové jest to rozumování, řici, *c* že jest tvrdé (a za to měli je Králiči), protože má měkké *č*, tak jako *n* má *ň*, *t* má *ť*, *s* má *š*, *z* má *ž*. To není rozumování. A jak dovodí novotáři toho, že jest vždy měkké? Nijakž.“

¹⁰³⁾ A. Uhle byl r. 1812 v Pražském časopise „*Bohemia*“ velmi jizlivě vystoupil proti všelikému usilování vlastenců českých, začož se mu dostalo od Jungmanna v Hromádkových Prvotinách náležitého pokárání. Toto napomenutí vzal sobě Uhle (Bohemarius) upřímně k srdci a myslí a stal se napotom horlivým ctitelem jazyka českého a vzdělavatelem národnosti naší.

¹⁰⁴⁾ Fr. Čelakovský připomíná sám v předmluvě k I. sv. *Slovanských národních písní* r. 1822 vydanému, „že sebrání jeho dobrotivostí p. Hanky podáním jak svých nasklizených tak i z větší sbírky p. Šafaříka vytažených písní se rozhojnilo.“ Když pak později Hanka s Čelakovským se nepohodl, ano v zjevné s ním nepřátelství vešel, vytýkal nejdříve Čelakovskému, že se velmi laskavě k němu (Hankovi) choval, pokud on jemu sdělováním písní, povídek, přísloví a t. p. v pracích jeho raden a pomocen byl; jakmile však Čelakovský od něho čeho více neměl očekávati, že ihned chování své změnil a k němu napotom nepřátelsky se měl. (Viz *Čas. Č. Mus.* 1834 sv. 4. *Květy* 1834 str. 412 a 1835 č. 10.)

¹⁰⁵⁾ Fr. Čelakovský připsal I. svazek *Slovanských národních písní* V. Hankovi na důkaz svého přátelství a pronesl tamtéž v poznamenání na str. 72. nemálo příznivý úsudek o prstonárodních písních Hankových, jakož i ku konci sbírky té vřadil jej vedle Z. Poláka, D. Rettigovy a J. Kamaryta mezi nejlepší prstonárodní básníky české.

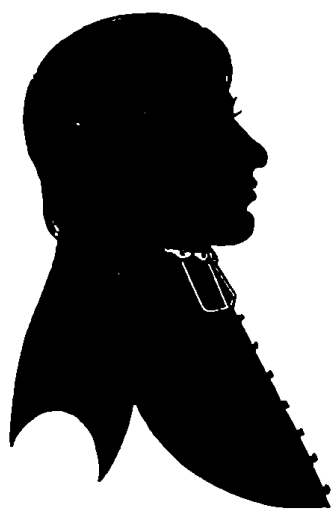
¹⁰⁶⁾ K této psychologické hádance v povaze našeho vůbec originálního, namnoze nevyzpytatelného Čelakovského ukázal též J. Hanuš v jeho biografii v aktech kr. učenou společností vydaných (V. sv. 9.).

¹⁰⁷⁾ Viz Fr. Čelakovského *Ohlas písní českých*, kdež pod č. 43. čteme básničku: „*Poslední vůle*“:

Ach, ach, pane Janku,
V slovutném copánku!
Až někdy umřete,
Komu odkážete
Tu pěknou oháňku?

Ten můj panický cop
Postavte mi na hrob,
Ať tam na mém hrobu
Pro věčnou ozdobu
Stojí jako šilboch!

Na koho písní tou namířeno, nelze nevyrozuměti, jakož pak také sám Čelakovský šířeji k tomu ukazuje v listě svém J. Kamarytovi tehdáž zaslaném. (*Sebr. listy Fr. Čelakovského* 1865. str. 252.)

František Sláma.

¹⁰⁸⁾ Viz Fr. Čelakovského listy seb. str. 122., 123., 124., 125., 153., 165., 212., 301.

¹⁰⁹⁾ Ukazujeme zvláště k listu dne 5. září 1837 zaslanému (str. 301), kdež se dočítáme takových triviálních významů, že bychom toho od našeho sice krasocitného Ladislava nikdy nebyli očekávali.

¹¹⁰⁾ Jedno takové urážlivé setkání se Čelakovského s J. Nejedlým přihodilo se po vyjití brošurky *Widerlegung der orthografischen Neuerungen* v obydlí známého Staročecha rytíře Jeníka z Bratřic, jak tento nejedenkrát v domech jiných o tom vypravoval a jak sám Čelakovský o tom příteli Kamarytovi šířeji psal. (*Sebr. listy* str. 256.)

¹¹¹⁾ Čelakovský dne 1. ledna r. 1829 píše Kamarytovi takto: „Předzvídat jsem, že ti illuminací (Beleuchtung a t. d.) zajisté spůsobí radost a zde ti odesílám žádaných ostatních svíček na Jankův pahrbedíček, který při již těžce stůně! Můj bože! to bude elegií a lékařům zas do pathologie přibude jméno nové nemoci: Ypsilonomania. Teď je již po něm i po jeho slávě zypsilonovatěle!“ — Dne 17. března t. r. Čelakovský psal témuž Kamarytovi takto: „Janek těžce nemocen, stůně-li pro a na y. neví se. Umře-li, ten tam; nebude po Čechách litosti a snad ani kohout mu na brob elegickou nezapěje!“ (*Sebr. listy* str. 235., 238.)

¹¹²⁾ Viz výše přivedenou Čelakovského recenzi Idyl Gessnerových J. Nejedlým r. 1829 přeložených. (*Sebr. listy* str. 273.)

¹¹³⁾ Známo jest, že r. 1832 k vyššímu nařízení jméno *Matice česká* změniti se muselo v název: *Sbor k vydávání knih českých*. Příčina toho byla hanebná denunciacce, že by Matice česká byl spolek nebezpečný, panslavistický. I ukázalo se pak, že denunciantem u věci té byl ošemetný kněz katolický, který bez pochyby již před tím buďto sám aneb prostředkem jiných osob vlastence české u vyšších míst osočoval a udával. (*Sebr. listy* str. 313.)

¹¹⁴⁾ Dobrosrdečný a poctivý N. Vaněk pronesl se tehdy nejednou v ten rozum, že by Čelakovský již hledíc k Jungmannovi měl ve svém mluvení a celém se chování prozřetelnějším býti a již jedenkrát přestati toho starého pána (Nejedlého) tak zjevně a neopatrně urážeti.

¹¹⁵⁾ Jestliže známo a Čelakovský sám dotýká se toho ve svých listech (str. 212), že r. 1828, když Nejedlý vydal svou brošurku: „*Widerlegung*“, posluchačové jeho v přednášce nejprv na to příští namalovali na tabuli šibenici, na níž viselo y!

¹¹⁶⁾ Tak na př. Fr. Sláma dne 29. listopadu 1831 psal K. Vinařickému — odpovídaje k zprávám o J. Nejedlém jemu oznámených —: „Kéž by Bůh muži tomu křivé cesty již jednou tak zatáhnul, aby vlasti alespoň nic zlého nemohl spůsobiti, když již dobrého od něho nadíti se nemůžeme! Však není to jeho největší vina, že dobrým vlastencům všemožné překážky v jich ctném působení staví; větší kletba naň proto zajisté padne, že všechny úřady politické, k nimž zákon zřejmě jazyka českého vyhledává, Nečechy obsazovati pomáhá, uděluje žadatelům za balatku vysvědčení. . .“

¹¹⁷⁾ Mezi posluchači těmito byli jsme také my, pak přátelé naši K. J. Erben a F. J. Rubeš (příbuzný J. Nejedlého); s tímto odbyvali jsme zkoušku z češtiny jednoho dne a v téže hodině.

¹¹⁸⁾ I J. Hanuš v biografii F. L. Čelakovského přivádí, že Čelakovský po smrti J. Nejedlého povolán byl na jeho stolicí učitelskou, což však jest zřejmý omyl, ježto povolání Čelakovského místa mělo teprv v říjnu m. r. 1835, když N. Vaněk, bezprostřední nástupce Nejedlého, pro svou churavost prsní nemohl stolicí tu dále zastávati.

¹¹⁹⁾ Z posluchačů těchto dostalo se roku toho toliko V. Klicperovi a J. Chmelovi vysvědčení z češtiny. Dověděvše se totiž, že J. Nejedlý za jistou příčinou přijel na několik dní do Prahy, užili této příležitosti k tomu, že vymohli sobě toho na Nejedlém, že ~~žádal~~ a jim vysvědčení vydal.

¹²⁰⁾ J. Chmelenský píše u věci té takto: „Divno jest nám, že o našich vlastenských spisovatelích zřídka kdy životopisů se dočkáme. V krátkém po sobě čase umřeli: Cerný, Hýbl, mladý Jos. Jungmann, Kamaryt, Linda, Jan Nejedlý, Pilnáček, Palkovič, Sychra a Štěpnička. — Ani o jediném z nich posud biografie nemáme. Vždyť pak není snad žádného člověka, který by některého důvěrného přítele neměl. Tohoť má býti povinnost svatá o působení svého

zvěčnělého druhu aspoň stručnou zprávu dáti. Byť ji i každý o sobě vydati nemohl, jistě by do každého časopisu ráda přijata i ráda čtena byla.“

¹²¹⁾ Báseň tato jest ponejprv vytištěna v *Květech* r. 1835 č. 30, str. 293., a napotom i v sebraných spisech Rubešových.

¹²²⁾ Pozůstalost J. Nejedlého skládala se z nemalých sum na hotovosti, ze svršků drahocenných, z tištěných knih na skladě pozůstalých a zvláště z dvoru kmecího v Trněném Újezdě, tehdáž na 33.000 zl. k. m. ceněného.

¹²³⁾ Na pomniku tom četli jsme tyto nápisy:

„Jan Nejedlý, císařský královský rada, professor řeči a literatury české na vysokých školách pražských, doktor práv. Narodil se v Žebráce dne 25. dubna 1776, umřel v Praze dne 31. prosince 1834.

Kdo swé neyswětějšj plnj powinnosti,
S radostj za milau wlast se obětuge:
Národ se mu poctau odměňuje,
Bůh ho korunuge na wěčnosti.
Člowěče, ať krásj zlato tě neb sláwa:
Zklesneš w prach a na twém hrobě zroste tráwa,
Pročež žiw gsa pracug, zweleb ducha swého,
Abys w nebi došel wěnce krásywého.

Čechy, wlast swau nade wšeccko zamilowal,
A gi wýbornými spisy oslawowal!“

Vyobrazení pomniku tohoto přiloženo jest k biografii J. Nejedlého při básni „*Václav*“ r. 1837 vytištěné. — Když vyzdvižen a posvěcen byl pomník ten na hrobě J. Nejedlého, oslavil nejstarší tehdáž ještě žijící přítel jeho, Š. Hněvkovský památku krajana svého delší básní: „*Při mohyle Jana Nejedlého*“ nadepsanou, v níž sumovně vyčetl příběhy jeho života i jeho zásluhy vlastenecké. (Viz *Květy* r. 1836. Příl. XVII. str. 68.)

¹²⁴⁾ Viz *Zápisky* č. 26 a 45 a *Zeleného* spis l. c. str. 195—199.

¹²⁵⁾ Fr. Čelakovského *Sebr. listy* str. 122., 124., 301. a 310. ¹

¹²⁶⁾ Viz J. Jungmanna *Beleuchtung der Streitfrage* 1829 str. 79 a Čelakovského *Sebr. listy* str. 256.

¹²⁷⁾ Viz list Slámův ku K. Vinařickému dne 29. listopadu 1831 psaný v Čas. Č. Mus. 1845 str. 209. Pozn. 33.

¹²⁸⁾ *Vzpomínky starého vlastence* 1872 str. 40.

¹²⁹⁾ Přítel náš, V. Zelený, spisuje biografii J. Jungmanna, promlouval a radil se s námi několikráte ústně i písemně strany věci této. I neváhali jsme s ním sděliti všeliké zprávy a data, jezo jsme byli ze spisů rozličných sebrali aneb z úst hodnověrných vrstevníků slyšeli; dali jsme mu také rozličná, k věci té se vztahující pokynutí, jichž on při spisování výtečného díla svého svědomitě užití neopomenul.

¹³⁰⁾ Že času toho v Praze skutečně byla rozhlášena pověst, žeby jotisté byli v tajném spolku s karbonáry, tomu vyznamenati jest tolikéž z listu Š. Hněvkovského příteli V. Nejedlému ze Žebráka dne 11. listopadu 1824 poslaného, kdežto v P. S. připomíná: „že v Praze jsou všickni, kteří se přidržují i, v karbonářské pověsti.“ — Kteroužto zprávu s ním sdělil vracející se z Prahy prof. Sedláček, jenž byl tam delší čas strávil. — Jak asi podivná, ano nemotorná pověst tato tenkrát v Praze vzešla, o tom sdělil s námi v letech třicátých dobrosrdečný a u věci té nestranný děkan Ziegler tuto historii. „Původce analogické orthografie J. Dobrovský byl v mladších svých letech za času císaře Josefa II. s R. Ungarem a jinými ještě literáty členem lóže svobodných zedníků (Freimaurerů, maçonů), již předsedal tehdáž tuším hr. Künigl, což vůbec známo bylo. Když r. 1819 a 1820 povstaly ve Vlašech nepokoje, nichžto původci byli tak zvaní karbonáři, obrácena ihned pozornost na bývalé lóže maçonské, poněvadž se za to mělo, že freimaurové jsou v tajném spojení s revolučními karbonáry. Jakož pak karbonáři i svobodní zedníci vůbec mezi sebou se poznávali po jistých umluvených znameních tajných, zpomněli sobě ihned někteří příliš úzkostliví a při tom i zlomyslní lidé, a to zvláště ti, jimž J. Dobrovský pro své svobodomyšlné, josefinské smýšlení byl solí v očích, že on také druhdy býval členem lóže maçonské, a kombinovali ihned, že vynalezl *analogický dobropis předkem*

asi jenom k tomu konci, aby se jím poznávali ti, kdož náležejí aneb náležeti sobě žádají k spolku freimaurerskému. A jakož panovalo domnění, že spolek ten jest ve spojení s karbonáry, nařikání jsou ihned všickni naši analogisté, že by byli karbonáry; žertem-li čili opravdu, sub judice lis est? Ziegler, jež pověst o tom došla do Hradce Králové, byl prý nemálo tomu povděčen, že nestál tehdaž k jotistům, nýbrž že se přidržoval ypsilonu, poněvadž by byl sice mohl přijíti v podobné takové vyšetřování, jaké mu bylo s přítelem Pospíšilem před tím proto podniknouti, že k svému křestnému jménu ještě jiné vlastenecké přijmouti a také své známé přátele k podobnému novokřesťanství pozbuzovati směli.“ — Že v těchto jednak nemotorných, jednak zlomyslných a předkem proti Dobrovskému namířených kombinacích a nářcích J. Nejedlý neměl žádného účastenství, anobrž že jimi tak dobře jako přátelé jeho Hněvkovský, Ziegler a j. byl převšepen a rozhořčen, toho při známé jeho šetrnosti a náklonnosti, kterou přes všechny hádky analogické k Dobrovskému po celý ten čas bez přerušení nesen býval a ji na jevo dával, netřeba tuto tvrditi a šířeji doličovati.

¹³¹⁾ Jmenovitě Fr. Čelakovský přivádí, kterak J. Nejedlému v celém tom boji o ypsilon hlavně činiti bylo o to, by těch 6000 exemplářů 3. vydání své gramatiky, jež měl r. 1829 ještě na skladě, nestalo se veteší. Že však výtkata tato patrně jest přehnaná, vychází mimo jiné i z toho, že Nejedlý záhy na začátku r. 1830 spůsobil nové 4. vydání své gramatiky, k čemuž by se při své známé opatrnosti a spornosti zajisté nebyl odhodlal, kdyby býval měl doma na skladě ještě 6000 exemplářů 3. vydání své gramatiky!

¹³²⁾ Zdařilou podobiznu J. Nejedlého, v oleji A. Machkem malovanou, chová u sebe rodina Nejedlých v Žebráce; dle podobizny této zhotoveno jest několik menších vyobrazení, jmenovitě kamenopisné při básni *Václav* r. 1837 a v dřevě ryté ve *Světozoru* r. 1876 č. 16. u veřejnost podané.

¹³³⁾ Této přátelské ochotnosti a úslužnosti dostalo se od J. Nejedlého nejedenkrát jmenovitě také J. Jungmannovi, pokud se spolu nerozpadli. (Viz *V. Zeleného* spis I. c. 120., 185.) Když *A. J. Puchmajer* na podzim r. 1820 zůstával v Pražské všeobecné nemocnici na léčení, J. Nejedlý navštěvoval jej každého dne a mival i sice srdečné účastenství v jeho trapném položení. Když pak Puchmajer zemřel, Nejedlý obstaral mu slušný pohřeb, oznamil smrt jeho novinami i zvláštními lístky českými všem vlastencům v Praze a na venku přebývajícím poslanými, byl bedlivým vykonavatelem jeho posledního pořízení, zaslazoval se o vydání jeho sebraných básní (*Fialky*) a ujímal se tolikéž jiných jeho záležitostí literárních, jmenovitě vydání jeho gramatiky ruské.

¹³⁴⁾ Tomu na svědomí stůj zde alespoň jeden příběh, jež nám oznamily osoby, které byly očitými svědky jeho. Pražský umělec K. byl obdržel za odměnu své přičinlivosti a důmyslnosti zlatou medaili ztiží 20 dukátů s nápisem: „Vlast ctí českou přičinlivost.“ Upad však později v nouzi, nucen byl peníz ten prodati. Nejedlý dověděl se, s jak těžkým srdcem umělec náš s drahou památkou touto se rozloučil, dal vyhledati a koupiti peníz ten a vrátil jej majiteli původnímu, který se slzícíma očima za vzácný a drahocenný dar ten co nejvroucněji Nejedlému děkoval a sám napotom známým svým o tomto velikomyslném J. Nejedlého se zachování nejedenkrát vypravoval a jemu za to dobrořečoval.

¹³⁵⁾ Viz *V. Zelený* I. c. str. 196., 197.

¹³⁶⁾ Viz *Zápisky* č. 26.

¹³⁷⁾ Naučné a beletristické knihy české kupoval a čítával J. Nejedlý bez rozdílu, ať byly psány a vydány od analogistů nebo klasicistů, třeba že v čteních svých zvláště schvaloval jenom *dobré knihy české* psané latinskou orthografií psané. Takto objednal sobě, a to na krátce před svou smrtí — prostředkem knihkupectví Neurenterova — tolikéž jeden velinový exemplář *Slovníku Jungmannova*.

¹³⁸⁾ Tak J. Nejedlý psal Š. Hněvkovskému dne 15. února r. 1825: „Almanah dramatický V. Klicpery jsem tyto dny obdržel a přáti by bylo, aby on své spisy vydával. Tenť cizím dramatikům se vyrovná a mnohého převyší. Shakespearův duch nejvíce v něm panuje, ač nikdy neodloží pana profesora. — Čtu též J. Kollara *Slávy dceru*; výborný to básník. Ti dva slávu české literatury rozšíří. Kollarovi vadí to, že některé rýmy chybné má, jakož: *krásné* a *jasné*; což ovšem maličností, ale právě v znělkách by se jí vystříhati měl; myšlenky, verše má výborné, přednesení živé.“ — Dne 19. července 1826 psal témuž:

„Odesílám Vám *Calderona*, který se mně nelíbí. Jest stejného bezchutného ducha, jako všechny básně téhož času, jen že vyššího ducha jeví. Jaký to rozdíl mezi ním a Shakespearem! Ten co bůh divy tvoří a nejinnocentnější genius jest. Proč se Calderon Němcům tak líbí, nevím, alespoň z těch děl to nepoznávám.“ — V listě svém dne 10. května 1828 psaném pronáší zdání své o Grillparzerově Ottakaru takto: „Četl jsem Grillparzerova Ottakara; jest to bídná práce již jako drama a ještě bídnější v ní smýšlení. V štěstí jest Ottakar hrubý, pyšný pacholek, na konci pak plačtivá baba. Záviš jest zohyzdělý charakter. Všechno historii napříč — a psáno jen, aby se to nejsprostší luze zalíbilo...“

¹³⁹⁾ Z velmožů těchto sluší předkem jmenovati *Adama knížete Czartoryského*, slavného tehdáž mecenáše polského (jehož jeden zajímavý, J. Nejedlému r. 1812 poslaný list čteme v biografii jeho při básni *Václav* r. 1837 vytištěné), pak učené biskupy polské *Kosakowského* a hr. *Woronícze*.

¹⁴⁰⁾ Tak na př. jmenovaly Nejedlého r. 1817 Petrohradská akademie lékařsko-chirurgická a r. 1820 cis. akademie ruská svými členy čestnými.

JOSEF LIBOSLAV ZIEGLER.

KNĚZ, PROFESSOR A SPISOVATEL. *)

Jméno muže tohoto každému Čechoslovanu nejinak nežli s největší úctou vzpomínati sluší. Neboť v první čtvrti století přítomného byl on jedním z nejhorlivějších vzdělavatelů literatury domácí a z nejčinnějších buditelů národnosti naší, zvelebují a podporují slovy, skutky a spisy svými onu i tuto a rozsévají široko daleko lásku k vlasti a jazyku českému ve všech třídách obyvatelstva domácího. Pročež vypíšeme zde tuto literární činnost Zieglerovu poněkud šířeji, chtějíce tím zároveň přispěti k poznání příčin a příběhů, jimiž národ náš z dlouhého svého spánku duševního byl probuzen a k poznání sebe samého i potřeb svých a tudíž i k novému životu přiveden, a to v té míře, že zaujímá nyní zase ne poslední místo mezi národy vzdělanými.

Josef Liboslav Ziegler narodil se v Hradci Králové dne 10. července r. 1782 z rodičů stavu vojenského, jsa takto nejmladším členem výše připomenutého trojlístku vlastenského. Ztrativ záhy otce svého, který byl desátníkem v c. k. vojskě, přišel s chudobnou matkou svou r. 1792 do Chrudimě, kdež se ona podruhé provdala za tamního souseda a mistra hrnčířského Stiglitze. Devítiletý Josef Z. poslán nyní do školy městské, aby se tam vycvičil v nejpotřebnějších vědomostech literárních. Jsa již od přirození ducha velmi bystrého a při tom nad míru pilný, vynikal brzo nad spolužáky své, tak že při každé zkoušce býval zapsán na prvním místě v knize čestné a knížkami i jinak obdáván. Když však dvanáctý rok věku svého překročil a ze školy chrudimské vystoupil, byla matka jeho u veliké nesnázi; neboť nezdálo se jí dáti syna svého, až dosaváde tak výborně v umění literárním prospívajícího, na nějaké řemeslo, k tomu však, aby ho mohla oddati vyšším studiím, nedostávalo se jí naprosto prostředků hmotných. V této své ouzkości šla se synem svým k P. *Donulovi Korovi*, exkapucínovi, který času toho úřad katechetský při škole chrudimské zastával a mimo to schopnější žáky předmětům pro nižší třídy gymnasijsní předepsaným vyučoval, dojížděje pak s nimi ke zkoušce do Hradce Králové. Poděkovavši se skličená matka Zieglerova jmenovanému katechetovi za vše, co byl

*) Vytisknuto v Čas. Č. Musea r. 1869 str. 34.

dobrého synu jejímu až dosaváde prokázal, žádala jej za radu, co by nyní měla se synem tímto začít. Utihodný kněz tento odpověděl jí k tomu v ten rozum, že by byla zajisté nemalá škoda, kdyby chlapec tak výbornými schopnostmi nadaný měl dán býti na obyčejné řemeslo, a přimlouval jí, aby mu nechala Josefa svého k posluhování, že jej chce za to stravou opatřovati a při tom s druhými privatisty předmětům gramatikálním vyučovati. I přivolila k tomu starostlivá matka tato ihned s největší radostí, a mladý Ziegler posluhoval od té chvíle panu katechetovi a získal sobě svou ochotností, pilností a mravností den ode dne větší náklonnosti svého nového dobrodince.¹⁾ —

Po celý čas, který Ziegler P. Donulovi posluhoval, staral se tento velmi pečlivě o svého opatrovance, a když on první dvě třídy gramatikální privátně odbyl, prohlížel pečlivý učitel jeho k tomu, aby i dále mohl ve studiích pokračovati. — Byltě totiž tehdejší prefekt gymnasia královéhradeckého velmi dobrý přítel P. Donula, pročez jej tento za to žádal, aby Zieglerovi při jeho výborných schopnostech k studiím dalším byl nápomocen, což prefekt ten učiniti přislíbil a také skutečně učinil. Nebo vyhledal několik dobrodinců, kteří Zieglerovi jednak stravu dávali, jednak příležitosti zjednali, aby vyučováním mladších žákův a posluhováním v biskupském alumnátě toho, čeho potřeboval, sobě mohl vydělati.

R. 1797 odbyl Ziegler v Hradci Králové třetí třídu gramatikální čili syntaxi a r. 1798 a 1799 třídy humanitní, a to tak výborně, že byl vždy mezi nejprvnějšími žáky (*inter praemio donatos*), načež odešel do Prahy, aby se tam oddal vyšším studiím. Zde slyšel od r. 1800 až do r. 1802 vědy filosofické, maje na této pro jinocha nezkušeného velmi kluzké dráze za vůdce muže věhlasné a spanilomyslné, jako: St. Vydra, Meissnera, Pokleta, Schmidta, Cornovu, Mikana. I požíval také náš Ziegler pro svou mravnost, pilnost a ráznost lásky a důvěry všech svých učitelů a představených, předkem pak byl mu nakloněn krajan jeho, staříčkový Vydra, který zvláště když byl r. 1803 oslepnul, velmi důvěrně s ním obcházel, tak že mu Ziegler doma předčítával, korespondence a jiné práce písařské za něho vykonával a vůbec téměř neustále okolo osoby jeho se zdržoval, a zbožné, učené a vlastenecké rozpravy jeho bedlivě poslouchal.²⁾ — Že vše to nezůstalo bez účinku na srdce a mysl mladistvého Zieglera, pro vše dobré a krásné tehdejšího, toho snadno lze se domysleti.

Skončiv s výborným účinkem studie filosofické, hlásil se Ziegler do teologie pro diécesi královéhradeckou a byv do ní přijat, navštěvoval čtení bohovědecká na universitě pražské od r. 1803 až do r. 1806. I tyto studie odbyl tak výborně, že ve všech předmětech vynikal, ačkoliv několik hodin denně soukromým vyučováním strávití musel a kromě toho i nemálo času svému vzdělávání se v jazycích slovanských, románských a semitských obětoval.

Chtěje někdy jako veřejný professor teologie na některé universitě působiti, Ziegler připravoval se již ve studiích svých k přísným zkouškám pro dosažení hodnosti doktora bohomluvectví a odbyl první tři jako posluchač teologie. Byv pak dne 30. srpna r. 1806 od biskupa královéhradeckého Marie Tadyáše hrab. z Trautmannsdorfu, jenž mu byl

tolikéž ve studiích penězi a jinak nápomocen, na kněžství vysvěcen, slavil dne 4. září t. r. své kněžské prvotiny v kapli sv. Josefa v Hradci Králové, načež poslán ihned za kaplana do města Dobrušky v Kralo-
hradecku.

Sedmiletí, jež Ziegler v Praze strávil, náleželo k nejdůležitějším a nejzajímavějším dobám celého života jeho, jakož to sám, a to ještě ve starších svých letech vždy s jakýms nadšením a jinošským ohněm vypravoval. Neboť otevřena mu tehdaž brána k svatyni národnosti naší, téměř po dvoustoletí k novému životu zase procitující, a uveden jest v ni, aby co důstojný a neunavný zasvěcenec její pomáhal rozžehati a udržovati plamen vlastenecký v srdcích krajanů svých a aby pracoval pilně a platně vedle jiných spanilomyslných mužů na národní roli dědičné! — Jakož pak byl již od přirození všeho dobrého a krásného nemálo čitelný, nebylo potřebí velikých pohnutek k tomu, aby se probudil v něm cit ze všech nejušlechtilejší, cit lásky k vlasti a národu svému. Obíral se již jako gymnasista velmi rád čítáním kronik českých a jiných spisů k historii domácí se vztahujících a již tehda zamiloval sobě největšího hrdinu času svého, slavného Jiřího z Poděbrad, o Hradec Králové vysoce zasloužilého, pokládaje jej i napotom vždy za pravzor bohatýra a vlastence slovanského. Přišed pak do Prahy, seznámil se tam s pracemi našich staročeských spisovatelů, z nichž některé péčí a nákladem Fr. Pelcla, Fr. Tomsy a předkem Faust. Procházky a Václ. M. Krameriusa právě tenkrát znova tiskem vycházely; čítával také důkladná pojednání Dobrovského, R. Ungra, Ad. Voigta, Fr. Pelcla a j. k příčinám národním se vztahující, jakož i vydanou tehdaž A. J. Puchmírem sbírku básní a zpěvů českých a žasnul „nad medovou lahodností a jemností“ obsažených v ní prací Puchmírových, Hněvkovského, bratří Nejedlých a j. i sbáněl se nyní tím horlivěji po jiných tenkrát vycházejících knihách českých. Vše to učinilo na mladíka ohnivého účinek dosaváde necitěný a vzbudilo v něm myšlenku, aby také on vzdělal se důkladně v jazyku mateřském a mohl takto dle příkladů mužů nadepsaných pracovati na roli národní; i neustával dříve, pokud by jim nemohl po bok postaven býti. Pročež navštěvoval pilně čtení professorů řeči české Fr. M. Pelcla a po něm mladistvého a horlivého tehdaž Jana Nejedlého, čítal pilně staré knihy české a činil sobě z nich výtahy a poznamenání, předkem pak hleděl k tomu, aby se seznámil osobně nebo dopisováním s muži, pro své vlastenecké smýšlení a působení tehdaž na slovo branými. U věci té pomáhalo mu velice to, že se stal domácím učitelem dítek V. M. Krameriusa, muže o pozdvižení a zvelcbení jazyka a literatury české v době novější nejzasloužilejšího, jehož knihosklad a expedice novinářská byla tehda střediskem starších i mladších literátů vlastenských a vůbec všech přátel řeči a národnosti českoslovanské.³⁾

Jakož výše řečeno, Ziegler cvičil se času toho také v řeči francouzské a vlašské, chtěje dle příkladu A. Puchmíra a bratří Nejedlých časem svým literaturu domácí rozhojnití překlady děl klassických v jazycích těchto sepsaných. Nabyv pak neunavnou pilností a bedlivým cvičením se v krátkém čase důkladné známosti řeči těchto, hleděl seznámiti se ještě také s jinými jazyky slovanskými — polským, ruským

a staroslovanským — a to jednak pomocí gramatik a slovníků, jednak důvěrným obcováním s Poláky a kněží a vojáky rusínskými, s nimiž v tehdejších bězích válečných v Praze i na venku častěji se potkával, a prospěl již r. 1804 v polštině a ruštině v té míře, že nejen spisům v jazycích těchto vzdělaným dobře rozuměl, anobř polsky a rusky také již mluvit mohl. Tenkrát pokusil se tolikéž o některé překlady z latinského a řeckého na jazyk český, vyvoliv sobě k tomu několik rozprav Lukiánových a satyr Horácových, z nichž některé byly vytištěny v I. díle *Hlasatele* r. 1806 vydaného.

Důkladná známost řeči a literatury české a slovanské, jakéž byl Ziegler již tehda nabyt, poskytovala mu nyní nejen vždy nové a zajímavé kratochvíle duševní, anobř přinášela mu i nemalého užitku hmotného. K schválení a přimluvě některých příznivců svých stal se totiž domácím učitelem řeči české v několika domech šlechtických v Praze, kdež mu za každou hodinu, zvláště v domě lantkraběte z Fürstenberku, výborně bylo placeno.⁴⁾ Plat takový obracel Ziegler buďto na svou výživu, aneb na kupování vycházejících knih českých, zvláště gramatik, slovařů, biblí a podobných k tomu spisů slovanských i zahraničních, čímž zjednával sobě prostředků k důkladnějšímu vzdělávání se ve všem tom, co by se k slovanské, románské a orientálské filologii a k studiu biblickému mohlo vztahovati.

Jakož již připomenuto, byl Ziegler dne 10. září r. 1806 dán za kaplana do Dobrušky,⁵⁾ kde zůstal až do 15. října r. 1809, byv jmenován administrátorem v Meziříčí na Opočensku, odkudž se dostal dne 23. prosince r. 1809 za lokalistu do Dobřan na témž panství, kde setrval až do 30. října r. 1817. Po celý ten čas pracoval Ziegler s příkladnou horlivostí na vinici Páně, pečuje co nejúsilovněji o vzdělání svých osadníkův a vydáváje rozličné spisy nábožné a mravné, k věci té se vztahující.⁶⁾ Při tom zanášel se pilně studii bohovědeckými, předkem studováním písem svatých v jazycích orientálských a slovanských, a dopisoval sobě u věci té téměř se všemi tehdáž na slovo branými orientalisty, s Fischerem v Praze a Jahnem ve Vídni, s učeným představeným židovské obce pražské Judou Jeitelesem a j. v., s J. Dobrovským, Rusem Tobačinským a jinými Slavisty. I chtěl tehda také přeložiti celý nový zákon na jazyk hebrejský a počal práci tu již překladem listu sv. Pavla k Židům; upustil však od práce té, a to k domlouvání profesora Jahna, že by práce ta s účelem svým zajisté se minula, poněvadž máme již překlady písem sv. v jazyku hebrejském, jichž však sotva kdo z israelitů až dosaváde byl sobě povšimnul.

Vedle těchto vážných studií Ziegler všecken ostatní čas prázdný obětoval literatuře české, hledaje a nalézaje v ní nejmilejší kratochvíle a oddechu od vážných svých studií teologických a obtížných prací pastýřských. — Spisoval tehdáž rozličné kusy obsahu děje-, národo- a životopisného, překládal satyry a ódy Horácovy a jiné kusy z klassiků latinských do češtiny a podával je do *Prvotín pěkných umění a literárních příloh*,⁷⁾ — kteréž s *Videnskými Novinami* péčí a nákladem J. Hromátky od r. 1813 až do 1817 ve Vídni vycházely, — jakož i do Hýblových *Rozmanitostí* a Krameriusových *Novin vlastenských*. Mimo to dal se také dle příkladu J. Nejedlého, Puchmíra a J. Jungmanna do překládání

většího díla francouzského na jazyk český, totiž *Fenelonova* pověstného pedagogického románu: *Telemach*, jež prvotně překládal v hexametřích; později však zvolil veskrz prósu na místě veršů, aby stačil zasýlati spis censuře, ježto s Novinami Krameriusovými (r. 1814 a 1815) po arších jako příloha každého týdne vycházel. Překlad tento vyšel potom také o sobě ve dvou dílech s titulem: *Příběhové Telemacha, syna Ulyssova*, v české expedici r. 1814 a 1815 v 8°, ježž Ziegler oddal příznivci svému, královéhradeckému biskupovi Alojsiovi Josefovi hraběti Krakovskému z Kolovrat, připojiv k němu hojná poznamenání, k mytologii klassické a k staršímu děje- a zeměpisu se vztahující, aby takto zajímavému a naučnému spisu tomu i méně vzdělaný čtenář dobře mohl vyrozuměti.

Vedle těchto prací spisovatelských Ziegler užíval i všelikých jiných prostředkův, aby lásku k řeči mateřské a vůbec cit národní v okolí tom jak u duchovních spolubratří tak i u všech osadníkův a známých svých probudil, utvrdil a rozhojnil, vyzýváje jich při každé příležitosti k čítání a kupování knih a novin českých, půjčuje a dáváje jim zdarma knihy a spisy české a ukazuje k slavné naší minulosti a zvláště k tomu, jak důležitá, užitečná a potřebná jest každému člověku důkladná známost jazyka mateřského. Vůbec byl Ziegler tehdaž mezi předními buditeli národnosti a nejpilnějšími pěstovateli literatury české, tuto i onu horlivými slovy a platnými skutky vzdělávaje a rozšiřuje. Jsa pak mocen jazyka a znalý literatury domácí jako málo kdo z vrstevníků jeho, stal se svými pracemi, zvláště pak svými svazky přátelskými jedním z předních zástupcův a obhájců národnosti české, rozsévaje lásku k vlasti a řeči české ve všech téměř končinách, kde se tehdaž mluvilo česky.

Této vlastenecké horlivosti Zieglerově dostávalo se brzo také obecného uznání a pochvaly, a to nejen od přátel a známých jeho, alebrž od každého vlastimila. Ukazují k tomu hojně básně, dopisy a zprávy ku chvále a poctivosti Zieglerově v tehdejších časopisech českých obsažené jakož i o sobě vydané. I sám J. Dobrovský, posílaje Zieglerovi svého Slavína, Glagolitu a Ludmilu, psal mu v listě dne 17. května r. 1808 zaslaném, „že z jeho — Zieglerova — užitečného, chvalitebného, mnohonásobného působení pro obecný užitek, jenž z toho vyplývá, se velice těší a jemu chuti a času i příležitosti k tomu přeje.“ Neméně chvalitebně zmiňovali se o Zieglerovi tehda v dopisech soukromých a listech veřejných jiní mladší a starší spisovatelé z Čech, Moravy a Slovenska a ucházeli se o přátelství jeho, na př. Kynský, Sedláček, Kauble, Neděle, A. Marek, Tablic, Štěpnička, K. A. Šneider, manželé Rettigovi, Patrčka, M. Z. Polák, J. M. Král, J. Hýbl, Fr. Hek, M. Sychra a j. v. Tím také přišlo, že Dobřany v letech oněch (roku 1810—1818) byly jako střediskem všech tehdejších vlastimilů a pěstitelů ožilé národnosti české,⁸⁾ ježto tito, a to předkem kněží, kteří ve východních Čechách přebývali, čas od času osobně s Zieglerem se scházivali, ti pak, kteří ve vzdálenějších krajinách nebo na Moravě a na Slovensku se zdržovali, s ním sobě zhusta o věcech vlastenských dopisovali a knihy i časopisy sobě na vzájem posílali, jsouce s ním takto v nepřerušném spojení literárním.

I vidí se nám zde tolikéž připomenouti, že právě tehdaž zvláště působením a k domlouvání Zieglerovu čeští spisovatelé a vlastencové začali užívatí vedle svých křestných také ještě jiných, jednak starších jednak znova tvořených jmen českých. Neboť času toho nejen u Němců, nýbrž také u Čechů a to i u obyvatelstva nižších tříd byl vzešel obyčej, na místě obvyklých až dosaváde jmen křestných: Janů, Václavů, Jiříků, Kateřin, Elizbět, Magdalen a t. p. užívatí jmen neznámých, novětvorených, divoromantických: Roderichů, Fridolinů, Adelstanů, Valdemírů, Vendelínů, Rosamund, Florentin, Leokadií a j. v. Na takovouto pošetilost Ziegler byl dávno již zanevřel a o tom přemýšlel, jak by se jí mělo v cestu kročiti.

Jedenkrátě bylo několik přátel a dobrých známých u něho shromážděno a mluveno tu horlivě o věcech literatury a národnosti naší se týkajících. Uživ této příležitosti, Ziegler promluvil důtklivě a jadrně o věci výše připomenuté, ukázav, kterak každá v cizozemských spůsobech sobě libující pošetilost nemálo jest na újmu citu a vědomí národnímu a kterak právě předkové naši rázněji a národněji si počínali, pokud libovali sobě v obyčejích, kroji a jmenech domácích a vlasteneckých: Vratislavech, Bořivojích, Soběslavech, Libuších, Boženách, Ludmilách a t. p. I povzbuzoval přítomné tu přátele své, aby jeden každý z nich pro zdárnější oživení citu vlastenského působil také k užívání a rozšiřování jmen národních na místě dosavadních u nás oblíbených jmen cizích a neznámých. Jakož pak Ziegler již před tím k svému jménu křestnému druhé české jméno „*Liboslav*“ byl přivzal, přimlouval nyní také přítomným hostům, aby taktéž se zachovali, čehož oni uposlechnuvše, nazývali se potom: Jaroslavy, Zdirady, Sudipravy, Sudimíry, Mírovíty, Silorady, Hostivity, Lidurady, Dobromilami, Boženami, Vlastami a t. p. Věci této dostalo se později nemalé pochvaly a takového účastenství, že téměř každý spisovatel a vlastimil český k svému jménu křestnému jiné české jméno připojil. Avšak jakož tehdejší příliš úzkostlivá policie všeho nového, dosaváde nebývalého se lekala, obrátila zřetel svůj i na toto novokřesťanství, a obávajíc se, aby v něm nevězel nějaký tajný spolek karbonářský nebo freimaurerský, nařídila úřadům politickým, aby věc tu bedlivě vyšetřily. Pročež byl Ziegler jakožto původce všeho toho a několik jeho novokřtěných přátel (jmenovitě zvláště také královéhradecký knihtiskař Jan Hostivit Pospíšil) k úřadu krajskému předvoláno a tam vyslýcháno. Když však z vyhledávání toho se ukázalo, že takovéto užívání jmen českých nemá naprosto nijakého nebezpečného významu politického do sebe, upuštěno od dalšího vyšetřování a užívání jmen takových dáno volného průchodu.⁹⁾

Ježto se Ziegler o nějakou professuru teologickou ucházeti a k tomu konci hodnosti doktora písem svatých dosíci chtěl, odbyl dne 2. listopadu r. 1814 čtvrtou přísnou zkoušku z bohomluvectví mravního a pastýřského, načež dne 12. prosince t. r. skrze děkana fakulty filosofické dra. Frant. Krabatha povýšen jest na hodnost bakaláře bohomluvectví. Dosáhnuv hodnosti té podnikl ihned dne 14. prosince t. r. konkurs k dosažení professury bohomluvectví pastýřského na pražské universitě a neobdržev ji, hlásil se již v měsíci březnu 1815 o tutéž professuru na universitě lvovské. Když však místo to, třeba že professoři

vídeňští o Zieglerovi velmi chvalitebně se prohlásili, dostalo se jinému kompetentovi, ucházel se o jednu z professor tebdáž na teologickém, učilišti litoměřickém uprázdněných, avšak i tu nemohlo se vyhověti žádosti jeho, poněvadž kapitola tamní již před tím obě místa jiným kandidátům propůjčila.

Vida se v naději své, dosíci nějaké professury teologické, docela sklamána, Ziegler chtěl se odebrati s rodinou barona Kollera do Neapole a tudíž dosti učiniti alespoň jinému horoucímu přání svému, spatřiti totiž krajiny italské, o nichž byl tak mnoho krásného slyšel a čítal, a právě nyní k očitému ohledání překrásné a pamětihodné země této vybízen byl přítelem svým M. Zd. Polákem, kterýž se tam již od r. 1814 zdržoval a v listech svých čarovné Benátky, nádhernou Florencii, světovládný Řím, divokrásnou Neapoli, klassické zříceniny Pompejské a jiné vlašské znamenitosti a krásy obšírně vypisoval.

Avšak někteří příznivci Zieglerovi, zvláště kanovník královéhradecký Wurda, zrazovali jej z cesty takové a domlouvali mu, aby se ucházel o professuru bohomluvectví pastýřského a literatury české, jež jsouce prázdný na ústavě teologickém v Králové Hradci, měly právě tehdež obsazeny býti. Byloť také obecné přání, aby se professury tyto dostaly našemu Zieglerovi, ježto času toho v celé diécesi sotva bylo muže k nim spůsobilejšího nad našeho Zieglera. Neboť obíraje se již od mladosti své studiemi řeči slovanských, nabyt tím úplné vědomosti jazyka a literatury české, a pracovav výše desíti let s neunavnou horlivostí na vinici Páně, seznámil se s pravidly duchovní správy a opatrnosti a nabyt všelikých známostí praktických, kterých professoru pastýřského bohomluvectví, chce-li posluchačstvu svému skutečně užitečným býti, jest nevyhnutelně potřebí. — K takovému domlouvání přátel svých Ziegler upustil od cesty do Italie, ačkoliv již k ní činil přípravy a měl od barona Kollera již také potřebnou k tomu sumu peněz ve Vídni vykázánu. Nedlouho potom, a to nejvyšším rozhodnutím dne 17. května r. 1816 a dekretem dvorským dne 20. pros. t. r. vyšlým, propůjčeny jsou obě nadepsané professury Zieglerovi, který na to dne 1. listopadu r. 1817 pastýřskému bohomluvectví a literatuře české na teologickém ústavě v Hradci Králové vyučovati začal.¹⁰⁾

Vyrozuměv tomu, že bez důkladné známosti jazyka mateřského nelze pastýři duchovnímu, aby vznešenému a těžkému postavení svému zadost činil, Ziegler, jakmile v nový svůj úřad učitelský se uvázal, obrátil přední zřetel svůj k professuře řeči české a jmenovitě k tomu, aby posluchačové teologie takovéto dokonalé známosti jazyka českého nabýli. K tomu konci spořádal a rozmnožil hodiny k přednáškám gramatiky a literatury české vyměřené, taktéž sestavil k potřebě svých posluchačů deklinace a konjugace české u velkou praktickou tabulku — která r. 1818 s titulem „*Böhmische Biegungen*“ v Hradci Králové tiskem vyšla — a aby své posluchače k větší horlivosti a k jakés takés řevnivosti u cvičení se v jazyku českém povzbudil, zřizoval čas od času veřejné přednášky a deklamace, kdež oni u přítomnosti svých profesorův a představených, jakož i jiných vzácných hostí světských a duchovních, schvalně k tomu pozvaných, důkazy svého prospěchu v české výmluvnosti na jevo dávali.¹¹⁾ Vůbec Ziegler u věci té počínal

sobě s takovou horlivostí, praktičností, anobř s takovým vlasteneckým nadšením, že o jeho přednáškách vůbec šel hlas ten: „že vanul líbý duch pravočeský z každého slova jeho!“ Pročež také posluchačové jeho — jichž se tehdaž sto až sto čtyřicet počítalo — a to Čechové i rození Němci, vol nevol zamilovali sobě jazyk český v té míře, že mnozí z nich stali se napotom i platnými dělníky na poli literatury domácí. — Ježto pak času toho nebylo při alumnátě kralohradeckém téměř žádné pořádné a praktické sbírky knih českých, jichžto čítáním by posluchačově češtiny mohli se v jazyku tom vzdělávati, Ziegler ihned po svém uvázání se v professuru českou hleděl při podrektorovi semináře důst. pánu Webrovi toho vymoci, aby nějaká suma peněžitá k zakoupení knih českých se vykazala. Snažení to nebylo bez účinku; nebo ještě v měsíci listopadu r. 1817 obdržel Ziegler od jmenovaného podrektora třicet zlatých r. č. a na to v následujících měsících prosinci a lednu opět tři a padesát zl. a třicet kr. r. č., k nimž spanilomyslný kněz a vlastenec Teichl ještě deset zl. r. č. přidal. Celá tato suma obrácena jest ihned na zakoupení knih českých, nábožných, mluvozpytných a kratochvilných, tak že se ke konci měsíce února r. 1818 v knihovně seminářské počítalo již asi 120 dílů (v 60 svazcích), vše pevně svázaných. Takto pokračováno každého roku a jakož k domlouvání Zieglerovu podrektor, professoři a jiní vlastenci a spisovatelé, taktéž posluchači sami jednak penězi, jednak knihami u věci té pomáhali, vzrůstala a množila se knihovna ta den ode dne, tak že ku konci r. 1825 nebylo novější knihy české, které by tam nebývalo.

Ziegler náš pohlížeje takto k tomu, aby posluchače své přiměl k nabytí důkladné známosti jazyka českého, obracel nemenší péči k druhému předmětu svému, *k bohovědectví pastýřskému*, a zasazoval se se vši bedlivostí a svědomitostí o to, aby posluchačové jeho i v tomto vysoce důležitém odvětví teologickém nabyli náležitého vzdělání a potřebné spůsoblosti, a aby se seznámili s praktickými potřebami a opatrnostmi, jichžto se v úřadě pastýřském a duchovním vyhledává.

Vedle takového horlivého vyplňování svého úřadu učitelského nerozpakoval se Ziegler také kollegy své, kde toho za příčinou nemoci nebo jiného zaneprázdnění jejich potřebí bylo, čas od času v úřadě zastávati, anobř také mimo své dvě professury i jiné stolice učitelské delší čas — ku př. r. 1818 stolicí starého zákona, biblické archaeologie a všech řečí orientálských — prozatím spravovati.

Jakož byl Ziegler již podniknul veškeré přísné zkoušky k dosažení hodnosti doktora písem sv. předepsané, prohlížel, jakmile skončil první rok professury své, ihned k tomu, aby skutečně dosáhl hodnosti té, čímž by se právě také vyplnilo jeho nejvroucnější přání, kterým se po všechem čas studií svých i napotom ještě obíral. Pročež odbyl dne 8. listopadu r. 1818 ve veliké síni Karlově veřejnou disputaci z veškerého bohovědectví,¹²⁾ načež dne 10. listopadu téhož roku tamtéž povýšen jest na hodnost doktorskou za rektora veleslavného dr. Frant. Tietze a děkana fakulty teologické a tolikéž promotora, profesora Max. Mil-lauera, přítele a bývalého spolužáka svého.¹³⁾

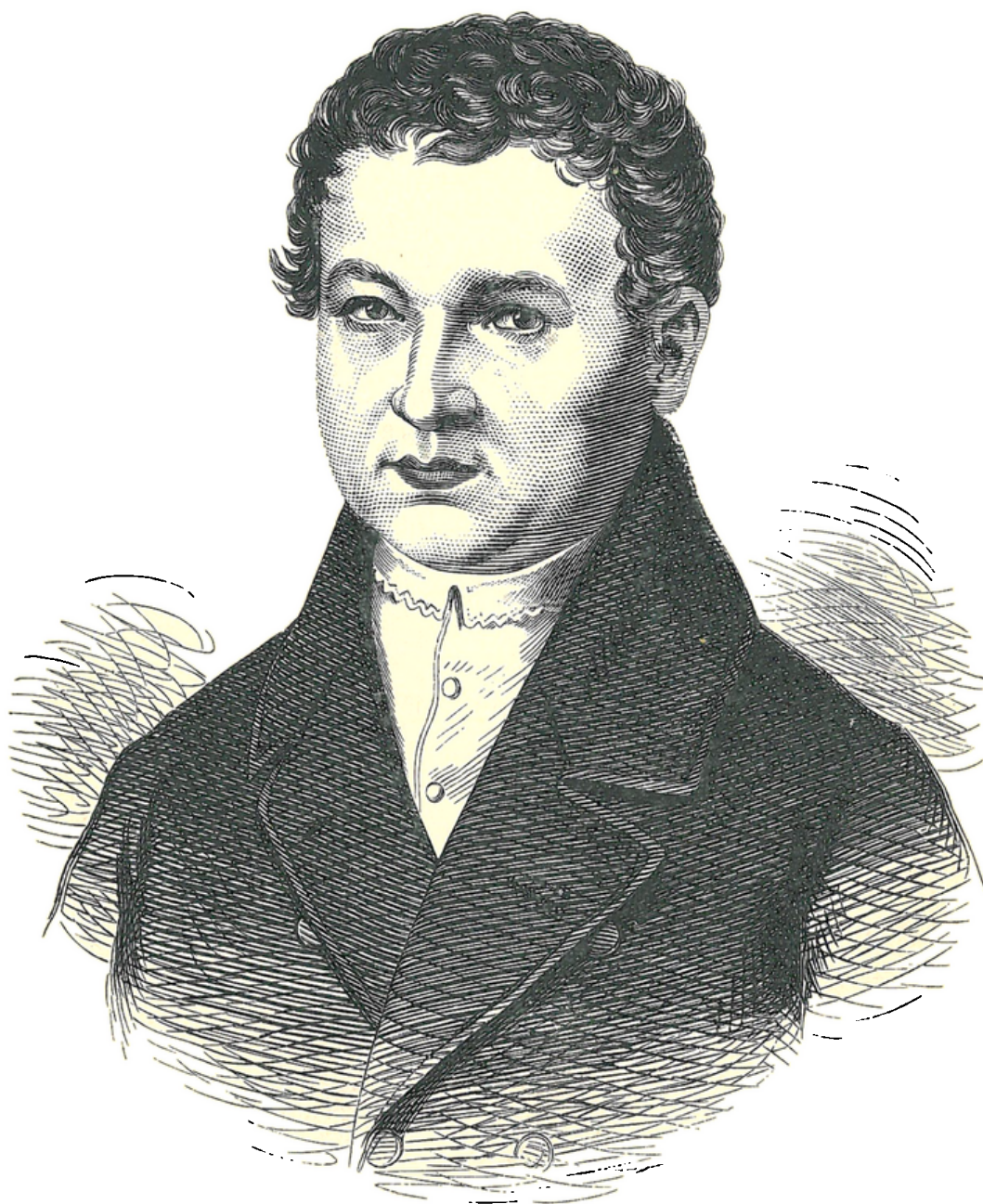
Ziegler byl ovšem již od mladosti sobě vyměřil za hlavní cíl a účel života svého, vzdělávati sebe a jiné v jazyku mateřském a pomáhati co možná nejvíce k oživení národnosti a pozdvižení vlastenského smýšlení a jednání. Od té chvíle však, co se stal professorem v Hradci Králové a jeho působení literárnímu dostalo se tím širšího průchodu, objevila se vroucí jeho láska k národu a upřímná jeho touha, přičiňovati dle vši možnosti k zvelebení obecného dobrého v novém a blahodějném způsobu. — Co byl Ziegler u věci té v příčině stolice české a zřízení knihovny při alumnátě královéhradeckém, jakmile se v professuru tu uvázal, k místu přivedl, o tom jsme již promluvili, a tudíž zbývá nám ještě něco připomenouti o jiném jeho vlasteneckém působení času toho. — Jakož výše řečeno, byl Ziegler již ve studiích svých v přátelském spojení s tehdejšími koryfey literatury naší J. Dobrovským, V. M. Krameriusem, bratřími Nejedlými, Hněvkovským, Tomsou, bratřími Thámy, B. Dlabačem, J. Palkovičem, Pařízkem, Rulíkem, J. Jungmannem, Rautenkrancem a j. v. S muži těmito dopisoval sobě i potom také velmi pilně, s jinými mladšími literáty českými vešel pak později ve spojení a přátelské sobě s nimi dopisování. Svazky tyto hleděl nyní všelijak upevniti a rozšířiti a k dobrému věci národní jich užiti, povzbuzuje totiž starší i mladší přátele a známé své k neunavenému působení všude tu, kde činiti bylo o probuzování, utvrzování a rozšiřování citu a lásky k národu a jazyku našemu. Za příčinou toho podávali přátelé tito našemu Zieglerovi zprávy o svých pracích literárních a jiných předsevzetích vlasteneckých, zasílajíce mu nezřídka také takovéto práce své k posuzování a opravování a žádajíce ho v té neb oné příčině za radu a naučení, k čemuž se on vždy milerád propůjčoval. Taktéž mu oznamovali nesnáze a překážky, s nimiž se jim zde onde bylo potýkati, kdež on — pokud to na něm záleželo — buď sám raden a pomocen býval, aneb u vyšších příznivcův a jiných přátel svých rady a pomoci vyhledávati neváhal. — Ježto pak tehdež řádných českých a vůbec slovanských knihkupectví téměř ani nebylo a spisovatelé obyčejně sami jak o vydávání tak i o rozprodávání prací svých starati se museli, propůjčoval se Ziegler po celý ten čas přátelům svým a jiným českých knih vydavatelům co nejochotněji a nejplacněji, pročež rozšiřoval spisy české, které Nejedlý, Kramerius, Jungmann, Kynský, Pařízek, Sychra, Sedláček a j. tehdež vydávali, dle všeliké možnosti své mezi posluchači a známými svými, jakož i důtklivě domlouval a dopisoval u věci té okolním duchovním, učitelům a jiným obyvatelům, povzbuzuje vůbec jednoho každého z nich k pilnému čítání a horlivému kupování knih a časopisů českých.

Jakož nahoře ukázáno, Ziegler učil se již ve studiích svých vedle jazyka českého také jazykům polskému a ruskému, a známost řečí těchto byla mu potom nejedenkrát v tehdejších bězích válečných, kdežto mnoho ruských i polských vojinů do Čech přicházelo, ve správě duchovní, jakož i v jiných příčinách velmi užitečná a zavedla mu příležitost k seznámení se s ruskými a polskými literáty, velmoži (na př. knížaty Czartoryskými) a jinými osobami vzácnými. — Přesvědčiv se pak již tehda o potřebě všeslovanské vzájemnosti, přemýšlel nyní často-kráte, čeho by bylo u věci té činiti a předkem bylo-li by možné, ně-

jakou *universalem linguam slavicam* alespoň pro vyšší vědy sestaviti. Mluvíval a radíval se nezřídka strany toho s Dobrovským, Puchmírem a jinými slavisty. Puchmírův *rusko-český pravopis* pokládal za první u věci té učiněný krok a Dobrovským r. 1822 vydané *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris* povzbudily jej k větší ještě horlivosti v tom tak, že se nyní obíral co nejpilněji s hlaholštinou a cyrilštinou a srovnával nářečí slovanská mezi sebou vespolek i s jinými jazyky příbuznými. — Taktéž hleděl při každé se udalé příležitosti seznámiti se s nejnovějšími plody polské a ruské literatury a chtěl k tomu konci odebíratí alespoň jeden ruský a jeden polský časopis obsahu spíše literárního nežli politického i dopisoval sobě také strany toho s několika svými známými — Teichlem, A. Markem a j., — kteří tolikéž potřebu knih polských a ruských tehdaž cítili. Takto chtěl zvláště také obrátiti pozornost krajanů svých k přebohaté literatuře těchto sbratřených s námi kmenů a povzbuzovati je, aby překládali naučné a kratochvilné spisy a pojednání více z ruštiny a polštiny nežli téměř výhradně z němčiny, jakož se to tehda obyčejně dalo a bohužel i nyní ještě nezřídka přihází. Avšak horlivé přání to nevešlo ve skutek, byvši zmařeno bídným způsobem, v jakém bylo času toho české a vůbec veškeré knihkupectví slovanské.¹⁴⁾

Času toho jalo se několik vlasteneckých duchovních o to zaszazovati, aby — dle příkladu Němců a Francouzů — i u nás způsobila se sbírka kázání a řečí duchovních rozličného obsahu, kteréž by mladým kněžím a vůbec začátečníkům v úřadě kazatelském poněkud za rukověť sloužiti mohly. K tomu konci učiněno svolání k duchovním všech českých diécesí strany pomůcek ke sbírce takové. Výbor k tomu sestavený měl pak z podaných sobě kázání a řečí ty nejlepší vybrati, je tu, kde by potřebí bylo, co slohu a jazyka se týče, opravit i v pořádek uvésti. Ziegler vyrozuměv, jak vysoce důležitá a užitečná věc by to bylo, měl nemalé v ní účastenství, takže k jeho vybídnutí A. Puchmír, V. Nejedlý, J. Rautenkraus, Al. Pařízek, M. Sychra, Fr. Vambera, V. Sedláček, Fr. Rayman, V. Zahradník, A. Marek a jiní duchovní řečníci přislíbili pomůcky k sbírce té podávati, anobrž někteří z nich — jmenovitě A. Marek, M. Sychra a j. — je také již Zieglerovi zaslali. A. Marek ukazoval u věci té zvláště k hojně zásobě kázání a řečí duchovních v jazyku polském sepsaných a vydaných, „jichž by kazatel český téměř slovo od slova mohl užiti, a to mnohem bezpečněji, nežli když sobě potřebu svou z německých kazatelů vybírá.“ — Bohužel však že překážkami, vycházejícími nejvíce od osob, kteréž by dle postavení a povolání svého věci té byly měly co nejplatněji pomáhati, v skutek uvedení předsevzetí tak důležitého a praktického na zmar přišlo.¹⁵⁾

Za to dostalo se Zieglerově vlastenské horlivosti na jiném poli náležitého průchodu a platného působení. Příčiněním tehdejšího nejvyššího purkrabí pražského Frant. Ant. hraběte Kolovrata Libšteinského, pak hrabat Františka a Kašpara ze Šternberku a jiných vzácných a vlastimilovných osob založeno jest r. 1818 *národní museum české*. Již první zpráva o tom, že se jedná o zřízení ústavu toho, skrze A. Marka Zieglerovi podaná, naplnila jej radostí velikou. Pokládal museum

Josef Vojtěch Sedláček.

takové za důležitý prostředek jak ku probuzování a utužování citu vlastenského, tak i k uvědomění národnímu, jakož i za středisko vyššího snažení vědeckého a vzdělávání se v duchu vlasteneckém, vůbec pak za pravou *literární pokladnici národní*. Pročež také nemálo toužil na J. Nejedlého, o němž mu psáno bylo, že v skutek uvedení věci té jaksi zdržuje, anobrž i překážky jí v cestu klásti se zdá. Jakmile pak národní ústav ten v život vešel, přihlásil se Ziegler ihned jakožto člen sbírající a vyzýval a povzbuzoval mimo to i své přátely a známé, aby totéž činili, a podporoval napotom po celý čas ústav ten s neobyčejnou horlivostí, obětavostí a vytrvalostí.¹⁶⁾

Jiné neméně důležité předsevzetí literární z času toho (r. 1818 až 1820) vidí se nám tolikéž zde připomenouti, ježto i při něm ucházeno se o spolupůsobení Zieglerovo. — Professor *J. S. Presl* chtěl vydávati tehda *českou encyklopedii*, která se měla skládati z několika svazků, a to tak, aby jeden každý o jisté vědě nebo jistém umění pojednával, činil celek o sobě. Presl sám chtěl pracovati o přírodopise a jmenovitě o rostlinářství; *J. Jungmann* o slovesnosti; *Kauble* tolikéž o přírodopise a předkem o ssavectví, pak o polním hospodářství; *A. Marek* o theoretické filosofii a nejprve o umnici čili logice; *V. Al. Svoboda* o krasořečnictví a poetice; *V. Sedláček* o mathematice a jiní o jiných ještě vědomostech. — Ziegler pracoval tehdaž na opravování díla: „*Umění lesní*“ od V. V. Havelky dle Hartla šepsaného, kteráž napotom r. 1823 v Praze ve třech dílech bylo vytištěno. K tomu konci sebral s velikou pilností názvy v lesnictví u nás užívané a tu, kde jich nebylo, tvořil dle analogie nová slova technická, prohlížeje vůbec k tomu, aby jazyk v díle tom byl správný a terminologie srozumitelná a pravidelná. Ježto práce ta — hledíc k okolnostem tehdejší — pokládati se mohla za nemálo zdařilou, přáli sobě vlastenečtí literátové na nadepsané encyklopedii pracující, aby také Ziegler u věci té, a to zvláště při sestavování terminologie vědecké, jim byl raden a pomocen, k čemuž se milerád propůjčiti přislíbil.¹⁷⁾ Jak dalece veledůležité předsevzetí toto tehda ve skutek vešlo, netřeba tuto připomínati, ježto z Jungmannovy historie literatury české lze vyrozuměti, která z výše připomenutých děl encyklopedických napotom skutečně tiskem vyšla.

Při tom všem Ziegler však zvláště ukazoval také k tomu, že by bylo naší literatuře velmi prospěšné, kdyby vedle vydávání encyklopedie nadepsané pokračovalo se tolikéž u *vydávání starých klassiků českých*, Procházkou, Tomsou a Krameriusem ke konci minulého století započatém. Ziegler sám chtěl se postarati o nové, času přiměřené vydání *Evzebiovy historie církevní*, o vydání *spisů Petrarkových*, Řehořem z Jeleního na česko vyložených, o vydání několika *menších spisů Velešlavinových*, zvláště pak také o vydání některých dosaváde netištěných *prací Komenského*. Z vydání Evzebiovy historie sešlo pro její obšírnost hned z počátku, avšak k vydávání druhých děl činěny jsou ihned přípravy. Ale sotva že rukopisy podány byly k cenzuře, činila tato rozličné námítky proti jich vytištění a také jiné osoby duchovní i světské kladly rozličné překážky věci té v cestu, tak že toliko jedinému z oněch spisů, totiž Komenského „*Umění kazatelskému*,“ a to ještě teprv po několik letech a s přivolením samé c. k. dvorské censury vídeňské (r. 1823)

poštětilo se spatřiti světlo denní. Spisem tímto, k němuž Ziegler přidal širší biografii Komenského a kšaft jednoty umírající, zavlččil se nemálo obecenstvu, zvláště evangelickému, tak že několik kazatelův a učitelův i jiných osob vyznání toho z Čech, Moravy a Slovenska písemně a ústně mu za to díky vzdávali a aby jiné ještě práce Komenského a staročeské spisy bratrské znovu vydal, za to snažně ho žádali. Přání tomu byl by Ziegler milerád vyhověl, kdyby nebyl vyrozuměl, že by vydávání děl takových mnohému příliš pravověřícímu ku pohoršení a vydavateli samému na škodu býti mohlo.

Vyrozuměv, kterak až dosaváde každý národ, který se jakés takés vzdělanosti a literatury domohl, zření své obracel k dílům klassiků řeckých a latinských a hleděl pravdy a krásy v nich obsažené vykládáním jich na jazyk domácí učiniti sobě přístupnější: Ziegler náš měl ihned v mladších letech svých za to, že by se také u nás k literatuře klassické více mělo prolížeti, nežli se to až dosaváde dalo. Od té chvíle však, co seděl na učitelské stoličce jazyka českého, nabyl tím většího přesvědčení, že by se dobrými překlady starých klassiků do češtiny řeč i literatura naše, co formy i věci se týče, nemálo vzdělávaly a rozhojňovaly. Ježto bylo tenkrát právě vyšlo několik příznivých nařízení strany vyučování jazyku českému na gymnasiích, Ziegler učinil ihned ještě r. 1818 zvláštní vyzvání k přátelům svým a ke všem vlastenským spisovatelům, aby se jeden každý z nich dal do překládání toho aneb onoho klassika nebo některého spisu jeho a oznámil to veřejně, by jiní dle toho mohli se zachovati.

Vyzvání toto nezůstalo bez účinku, ježto nemalá část tehdejších vlastenců Zieglerovi u věci té pomocnou býti přislíbila, oznamující mu zároveň, že jednak mají překlad toho aneb onoho klassika již hotový, aneb že se ihned dáti chtějí do překládání takového. Z dopisů Zieglera tehdáž došlých vyrozumíváme, že professor *D. Kynský* měl přeloženu celou *Batrachomyomachii* a všechny *ódy Horácovy*, *Jan Miller*, farář žehunský, že překládal Lukánovu *Farsalii*, prof. *Hájek* rozpravy *Lukiána Samosatenského* a *J. Rettig* některé kusy filosofové ze *Seneky*. Mimo to pracoval prof. *F. Šir* na překládání děl *Tacitových* a *eklog Virgilových*, kanovník *Teichl* překládal *veselohry Plautovy*, *N. Vaněk* hist. spisy *Sallustovy*, prof. *Chmela* zanášel se překládáním *Aur. Viktora* a mladistvý *S. Macháček* pokoušel se již tehdáž o překládání *Pindara* a *Horácovy* epištoly k *Pisonům*, konečně chtěl také *J. Palkovič* své překlady z *Cicerona* a *Xenofonta*, na nichž již za svých studií v Jeně i později ještě byl pracoval, u veřejnost podati. Ziegler pak sám dal se do překládání *Virgilovy Eneidy* a *Florových letopisů římských*.

I nelze pochybovati, že by se bylo překlady těmito, kdyby byly jen poněkud správné bývaly, tehdejší literatuře domácí nemálo pomohlo. Bohužel však nedospělo veledůležité předsevzetí toto k takovému konci, jak toho Ziegler a ostatní spolupůlčící sobě byli žádali. Které z překladů nadepsaných přišly k místu a byly vytištěny, tomu vyrozuměti jest z Jungmannovy historie literatury české. My zde toliko připomínáme, že *Millerův* časoměrný překlad Lukánovy *Farsalie* byl odevzdán *J. Dobrovskému*, u něhož prý se však ztratil. *Teichl* odevzdal

svůj překlad Plautovy veselohry „*Poklad*“ J. Hyblovi, jež on vytiskl v Hyllosu; J. Palkovič vydal později v Tatrance několik svých překladů z latiny a řečtiny. Kynského a Rettigovy práce přeložené zůstaly však v rukopise, jakož i ty kusy, které byl Ziegler sám z Florových letopisů a z Virgilovy Eneidy na jazyk český vyložil.¹⁸⁾

Lépe nežli ve právě vyčtených předsevzetích vedlo se Zieglerovi při jiném neméně důležitém a praktickém podniknutí, k němuž při své neunavitelné činnosti a horlivosti mezi tím pozornost svou obrátil. — Nebyloť totiž času toho v literatuře naší periodického spisu, jehož účelem by bylo poučování s vyšší zábavou spojené. Hromádkovy *Noviny české* ve Vídni od r. 1812 vycházející podávaly ve svých *Prvotínách* a *literárních Přílohách* času svého ovšem mnoho zajímavých kusů naučných a kratochvilných; avšak zanikly již r. 1816 nepořádností a nemotorností vydavatelovou. Palkovičův *Týdeník*, v Prešpurku od r. 1812 vydávaný, přestal vycházeti koncem r. 1818 a české *Noviny Pražské*, jsouce i s přílohami svými příliš matné, nečinily zadost potřebám a okolnostem tehdejšímu. Pročež Ziegler již r. 1818 jal se zasazovati o vydávání spisu, který by měl zřetel k vyšší zábavě a k vzdělávání lidu našeho, a tak aby alespoň poněkud pokračoval s duchem a potřebami časovými a zavíral v sobě netoliko práce starších literátů, anobrž zvláště také podával příležitost mladším spisovatelům, zkoušeti síly své a vzdělávati se v písemnictví národním.

Ziegler náš oznámil toto předsevzetí několika přátelům svým, J. Jungmannovi, M. Sychrovi, V. Nejedlému, Kynskému a jiným, kteří je veskrz schvalovali a jej, aby jenom rychle k vydávání spisu toho přikročil, zároveň povzbuzovali. Toliko J. Nejedlý jej z toho jaksi zrazoval tím, že on sám chce u vydávání *Hlasatele Č.* pokračovati a takto nadepsané potřebě vyhověti. Jakož pak r. 1818 skutečně čtyři svazky spisu právě jmenovaného vyšly u veřejnost, upustil Ziegler na tu chvíli od předsevzetí svého. Když však Nejedlý napotom u vydávání *Hlasatele* dále nepokračoval, Ziegler s tím větší horlivostí přistoupil k předešlému předsevzetí svému a vydal r. 1820 v pražské arcibiskupské tiskárně první svazek periodického spisu svého, jež ku poctivosti a na památku domnělého zakladatele rodiště svého „*Dobroslavem*“ nazval a tamějšímu hejtmanu krajskému a příznivci svému Bern. Ledvinkovi z Adlersfelsu připsal, přidada k němu čtení hodnou předmluvu. — Ještě téhož roku vyšlo několik svazků spisu toho, jemuž hnedle z počátku dostávalo se nemalého účastenství se strany čtenářstva českého. Neboť obsahoval v sobě mnoho věcí naučných, kratochvilných a vůbec zajímavých, vynikal vnější úpravou nad podobné spisy domácí a při tom všem psán byl jazykem čistým a srozumitelným, což předkem bylo zásluhou vydavatele samého, který práce mu zasláné tu, kde toho bylo potřebí, co se gramatiky i prozodie týkalo, opravoval a piloval.¹⁹⁾ Pohříchu viděl se však Ziegler již r. 1822 nucena s 12. svazkem čili III. dílem u vydávání časopisu toho přestati, k čemuž příčinu zavdala jednak mnohá nedorozumění, která byla mezi ním a tiskárnou v příčině tisku a rytin vzešla, jednak neobyčejné týrání se strany tehdejší *censury*²⁰⁾ a zvláště také to, že naň doléháno, aby se uvázal v redakci jiného, neméně důležitého časopisu. Pozůstalou zásobu prací k Dobroslavu již připravených

vydal napotom s některými jinými kusy r. 1824 ve spise *Milozor* a r. 1825 v Novoročence „*Milina*“, v Hradci Králové u Pospíšila vytištěných.²¹⁾

Mnoholetou zkušeností Ziegler přesvědčil se o bídém způsobu našeho školnictví venkovského, a to co se týče materiálního opatření a výchování učitelstva, tak i duševní jeho vzdělanosti a pedagogické působivosti. Nebyloť tehdaž u nás ani náležitě zřízeného ústavu k vyššímu vzdělávání se učitelů pro školy národní, aniž jakéhos periodického časopisu pedagogického, v němžto by ti, kdož s mládeží činiti mají, rady a naučení hledati a najíti mohli. Aby se alespoň poněkud nedostatkům těmto pomohlo, Ziegler předsevzal sobě, že zarazí *časopis učitelský*, který by byl takřka literární pokladnici, v níž by učitelstvo naše při svém zajisté nesnadném postavení potřebné rady a naučení najíti mohlo, nad to pak měl se také čistý užitek z něho vycházející obrátiti k dobrému vdov a sirotek učitelských. Všickni, jimž Ziegler úmysl svůj oznámil, schvalovali jej, kromě jediného profesora Millauera, který se s ním neshodoval, ukazuje na překážky časopisu takovému u nás v cestě stojící a na smutný konec, s jakým se podobný německý časopis „*Schulfreund*“ tehdaž byl potkal. Nic však méně nedal se Ziegler od svého úmyslu odvrátiti, anobrž ucházel se prostředkem konsistoře královéhradecké u řízení zemského o povolení k vydávání časopisu jmenovaného, který s titulem: „*Přítel mládeže*“ pod dohlídkou vrchního dozorce školního v čtvrtletních svazcích měl vycházeti, obsahuje v sobě zásobu kusů ku prospěchu a potěšení učitelův a vychovatelův určenou. Přivlivši řízení zemské k žádosti té, vyměřilo tolikéž, aby se časopis ten tiskl nákladem fondu školního a Ziegler sám aby jej redigoval, v kteroužto práci se on — ježto tu nebylo žádného působivějšího — milerád také uvázal. — Jakož byli téměř všickni spisovatelé a pedagogové vlastenští (J. Jungmann, V. Sedláček, V. Nejedlý, Fr. Vacek, Vindyš, A. Marek, J. Javornický, M. Sychra, Fr. Štěpnička, M. Patrčka, J. Král, M. Retigova a j.) ke spisu tomu pracemi svými přispívati slíbili, bylo se nadíti, že dílo to, jež r. 1823 vycházeti začalo, k osvětlení rozumu, ošlechtnění srdce a probuzení a otužení citu národního u učitelstva našeho zdárně bude pomáhati.^{21a)} — Mimo časopis ten vydal Ziegler roku na to jdoucího (1824) u Pospíšila v Hradci Králové pomocí výše jmenovaných přátel svých ještě jiný, k vychovatelství se vztahující spis ve dvou svazcích, obsahu naučného a kratochvilného s titulem: „*Věrný raditel rodičů, dítek, pěstounů a učitelů.*“²²⁾

Neunavená horlivost a všestranná činnost Zieglerova u věcech národnosti naší se týkajících působily, že pochvalná pověst o něm i přes hranice vlasti naší se rozšířila a pozornost tamních učenců a spisovatelů i spolků literárních na něho se obrátila. Dostávalť nyní zhusta dopisy od vzácných a vzdělaných mužů z cizozemska, jakož i od rozličných učených a humanitných spolků domácích a venkovských, nad to jmenovala jej také *Slovenská učená společnost baňského okolí* v Uhrách, ve shromáždění dne 20. září r. 1821 konaném, svým spoluúdem, kterážto věc přiměla jej ihned k nové činnosti. *Boh. Tablic*, přední zakladatel společnosti této, chtěl totiž vydávati jakýsi časopis učený s titulem: „*Spisové literární společnosti baňského okolí,*“ ku kterémuž konci dal se do překládání nejstarších písemných památek ruských,

jimiž spis ten měl se začíti. K časopisu tomu Ziegler chtěl i přispívat a pracoval na několika kusech, týkajících se staroslovanské filologie a liturgie, a sepsal předkem také několik kritických pojednání o blaholštěnině; že však z časopisu toho sešlo, podal napotom práce ty do jiných domácích děl periodických.

Mimo to sbíral Ziegler již po delší čas materiálie k slovníku českoslovanských vlastních jmen osob, míst, řek, hor a t. p., poněvadž se jména ta v tehdejších knihách a novinách českých zhusta velmi chybně psala a vykládala, jakož i bedlivě shledával pomůcky k bibliografii a historii literatury české. I měltě již nemalou zásobu vztahujícího se k tomu materiálu místopisného a bibliografického před rukama, což zavadlo Dobrovskému příčinu, že dne 13. března r. 1824 Zieglerovi poslal list, v němž psal takto: „Dodávám Vám list, kterýž do Prahy poslán z oumyslu, aby se kdo vynašel, jenž by panu Eichhornovi mohl a chtěl nápomocen býti v spisování naší literatury. Kdyby se Vám to líbilo a čas Vám postačoval, rádi bychom to viděli. Posavad se žádný do toho pustiti nechtěl“ Jakkoliv by se byl Ziegler milerád v důležité příčině této p. Eichhornovi propůjčil, nemohl se na tu chvíli v práci tu uvázati, ježto mu v tom bránila mnohonásobná jiná zaneprázdnění, jichž mu jakožto professorovi, redaktorovi a právě také překladateli několika drobnějších spisů bylo podnikati, a mimo to nebyly jeho literární sbírky a pomůcky tehda ještě spořádány, aniž se mu zdály býti již dosti úplné a vytríbené. Sešlo tudíž z předsevzetí toho, čehož ovšem snadno bylo oželeť, ježto již roku na to příštího vyšla *historie řeči a literatury české* J. Jungmannem vzdělaná. Jakmile obšírné a důležité dílo toto dostalo se do rukou Zieglerových, přečetl a porovnal je ihned co nejbedlivěji se svými materiáliemi, a přesvědčiv se o jeho důkladnosti a užitečnosti, užil ho ihned při svých přednáškách a schválil je svým posluchačům a známým tak důtklivě, že v krátkém čase všechny exempláře důležitého spisu toho, které mu Jungmann poslal, byly rozprodány, při čemž však sluší připomenouti, že spanilomyslný pan spisovatel k většímu a snadnějšímu rozšíření knihy té mezi studujícími, jim ji toliko po 4 zl. v. č. prodával, tak že mu při této skrovné ceně sotva útraty na vydání učiněné byly zaplacený. — Jakož pak Ziegler v knize této leccos pohřešoval, co ve svých zápiskách bibliografických měl zaznamenáno, neváhal ihned odeslati dodavky tyto Jungmannovi, který mu z toho v listech svých z Prahy dne 13. prosince r. 1825 a 13. února r. 1826 poslaných vděčně děkoval a dodavků těch v novém vydání historie nadepsané užiti napotom neopomenul.

Času toho Ziegler často dojížděl do Prahy, a to zvláště o prázdninách, kdež se obyčejně scházival s přáteli a známými svými a promlouval a radíval se s nimi o věcech literatury a národnosti naší se týkajících.

V srpnu r. 1824 odebral se k vyzvání přátel těchto z Prahy do Teplic a navštívil při tom celé tamní čarokrásné okolí, město Děčín, saské Švýcarsko a město Drážďany; vrátiv se pak do Prahy, seznámil se tu s několika mladšími vlastenci a také s *Marií Antonii*, jeptiškou v klášteře alžbětinském, známou tehdaž — pod jménem *Dobrovlastky* —

spisovatelkou českou. Nábožná a spanilomyslná panna tato psávala napotom častěji Zieglerovi, který jí navzájem zase půjčoval i darem posílal knihy a časopisy české. — O prázdninách r. 1825 Ziegler mimo Prahu navštívil také Vídeň, Prešpurk, Pešť a Budín, jednak aby tu jednal o rozličných svých potřebách soukromých, jednak aby ohledal znamenitá a dosavad neviděná města tato a navštívil při tom taktéž žijící tam literáty slovanské. — Přišel přes Jihlavu a Znojmo dne 16. září r. 1825 do Vídně, byl tam téměř ode všech profesorů theologických, jež byla chvalná pověst o jeho zásluhách literárních a učitelských již před tím došla, jakož i od dvorského referenta theologického co nejvládněji přijat a uvítán. Tamtéž seznámil se tehdaž také osobně s pověstným slavistou Kopitárem, který byl již před tím skrze Dobrovského na Zieglera pozorna učiněn a pročez se měl k němu s nevšední šetrností a rozmlouval několikráte s ním o literatuře staroslovanské a jmenovitě hlaholské. — V Prešpurce Ziegler navštívil starého přítele svého prof. J. Palkoviče a byl tam přítomen také při korunování císařovny Karoliny Augusty, jakožto králové uherské, s velikou slávou dne 25. září t. r. tam konaném. — V Pešti a Budíně seznámil se s žijícími tam mecenáši a literáty slovenskými a srbskými, s advokátem *Soltiszem*, jenž byl času toho hlavním zástupcem Slováků peštských a jako hlavou tamní evangelické církve slovenské, s advokátem *J. Herklem*, Oravčanem, tehda vychovatelem v domě barona Wenkheima a spisovatelem díla: *Principia universalis linguae slavicae e vivis dialectis eruta et ad logicae regulas exarata*, s dr. *Hamuljákem*, s p. *Mikulášem Jan-kovičem z Vadasu a Jesenic*, přisedlícím několika soudů stoličných, mužem učeným a majitelem veliké knihovny a sbírky důležitých listin a starožitností, a s jinými ještě slovenskými a srbskými velmoži a vlastenci. — Koupiv v Pešti všechny v letech právě minulých na Slovensku vydané knihy pro knihovnu královéhradeckou, Ziegler dne 7. října t. r. odebral se přes město Ráb do Vídně a odtud přes Brno do Hradce Králové, strávil téměř dva měsíce na zajímavé pouti této. — Na všech cestách svých vedl Ziegler obšírný denník, v němž vše, co se mu kde pamětihodného přihodilo a při tom zvláště také pravá jména vesnic, samot, městysů, měst, potoků, řek, vrchů a pohoří, jež na cestě této projel nebo viděl, v jazyku českém, německém, latinském a maďarském, jakož i mnoho jiných místních, historických a jiných památností podrobně sobě poznamenával. Ježto v zápiskách těchto obsaženy byly mnohé zajímavé, až dosavade neznámé zprávy, jest litovati, že nám nestavil z nich úplný cestopis, jak to snad prvotně učiniti chtěl.

Již r. 1822 Ziegler ucházel se o místo kanovníka a kazatele českého při hlavním chrámě sv. Víta na hradě pražském a r. 1824 o kanovníctví při kapitole vyšehradské; neobdržel však tohoto ani onoho, bylať místa ta propůjčena mužům, Zieglera byt i ne spůsobilejším, ovšem však starším. — Když na to r. 1825 v městě Chrudimi úmrtím P. Frant. Urbana tamní děkanství se uprázdnilo, Ziegler žádal také za beneficium to; a byv u vyšších i nejvyšších míst uznán za nejhodnějšího mezi ostatními kandidáty, jmenován jest rozhodnutím J. M. císařovny Karoliny Augusty, jakožto králové a paní věnných měst českých, dne 23. listopadu r. 1825 děkanem chrudimským, načež dne 1. ledna

r. 1826 skrze královéhradeckého děkana kapitolního Fr. Vurdu hodností tou jest investován.

Toto povýšení Zieglerovo způsobilo přátelům jeho nemalé radosti; avšak nicméně obávali se někteří z nich, že přeložením jeho do Chrudimě ztráty veliké utrpí stolice česká v Hradci Králové a že snad Ziegler sám, jsa pracemi děkanskými příliš zahrnut, méně nežli dosaváde literatury naší bude moci pílén býti. Avšak Ziegler byl sobě pevně předsevzal, že v novém svém postavení nejen neustane ve své dosavadní horlivosti vlastenecké, anobrž že svého nového úřadu a spojených s ním větších příjmův užije k rozsáhlejšímu a platnějšímu působení v příčině národní a neopomenul to také oznámiti přátelům svým na projevené se strany jejich u věci té se obávání.²³⁾ V novou hodnost děkanskou Ziegler uvázal se dne 17. března r. 1826, byv přijat s nevšední poctivostí od obyvatelstva chrudimského, načež dne 6. srpna t. r. u výroční pouti chrudimské v beneficium své slavně jest uveden skrze samého tehdejšího biskupa královéhradeckého a příznivce svého Al. Jos. hraběte Krakovského z Kolovrat u přítomnosti téměř všech kanovníkův a theologických profesorů královéhradeckých, pak četného kněžstva okolního, veškerého c. k. krajského úřadu a magistrátu chrudimského, jakož i nescíslného množství lidu venkovského, za příčinou pouti salvátorské tam přibylého. Kázání instalační při slavnosti té měli dva staří přátelé Zieglerovi: při ranní mši sv. kázal totiž P. Jos. Hajislav Vindyš, farář Nechanický, a při velkých službách božích P. Frant. Vacek, děkan kopidlanský.

Že Zieglerovi v novém jeho úřadě nemalých prací a obtížností bylo podnikati, toho při rozsáhlosti osady chrudimské snadno jest se domysleti; nic však méně neustal přece pracovati na poli literatury vlastenské. Pokračoval v redigování časopisu „*Přítel mládeže*,“ podával důležitá pojednání do „*Časopisu pro kat. duch.*“ (na př.: *O staroslovanském přeložení Písma sv. I. Roč.; Počátek a výklad písma hlaholského. III. Roč. Opatrnost pastýře duchovního vzhledem poslední vůle umírajícího. V. Roč. Důkladná známost jazyka českého duchovenstvu potřebna. VI. Roč. a v. j.*) a spisoval *gramatiku českou a německo-českou*, onu k potřebě českých, tuto k užívání ve smíšených aneb pouze německých školách národních. K práci této byl Ziegler od c. k. dvorské komise studijní nařízením dne 3. září r. 1824 č. 4262 vydaným zvláště vybídnut, pročež byly také hotové rukopisy gramatik těch J. M. císařské předloženy, načež nejvyšším rozhodnutím dne 24. října r. 1833 vyšlým a dekretem c. k. komise studijní, jehož datum dne 3. list. r. 1833 č. 6452, jest nařízeno, aby gramatiky tyto v českých a německých školách národních za knihy školní vůbec byly uvedeny; proč se to však tehdy v skutek neuvedlo, o tom nemáme zpráv dostatečných.²⁴⁾

Mimo to Ziegler povzbuzoval jak místní tak i okolní duchovenstvo i sousedstvo chrudimské k čtení a kupování knih a časopisů českých, jakož i neustal ve své horlivosti u sbírání příspěvků musejních; vzácné staré knihy, listiny, mince a peněžitě pomůcky, které v Chrudimi a okolí tamním vyhledal, skupoval a do Museum národního posílal, svědčí o jeho u věci té na jevo dávané horlivosti neunavené. Taktéž poučoval veřejně a soukromně, ústně i písemně osadníky své o užitečnosti spořitelny,

ústavů pojišťovacích proti ohni, a ústavu zaopatřovacího s vídeňskou spořitelnou spojeného, jakož pak všeliký ústav vzdělávací a milosrdný ve vlasti naší platně podporoval a také jiné k podobnému působení vybízel a povzbuzoval. Pročež jmenován jest r. 1827 čestným kurátorem spořitelny vídeňské, r. 1835 čestným členem opatrovny plzeňské, r. 1838 opatrovny kutnohorské a konečně r. 1837 také údem pražského spolku k zvelebení hudby církevní. Neméně horlivým osvědčil se Ziegler v záležitostech *Matice České* a *Dědictví Sv. Janského*, přihlásiv se k nim oběma nejen sám ihned po jich založení, anobrž získav také domlouváním a povzbuzováním svým oběma ústavům těmto nemálo členů mezi kněžstvem a obyvatelstvem chrudimským a okolním.

R. 1832 svěřen jest Zieglerovi úřad vikáře a vrchního dozorce školního v obširném okršlku chrudimském, čímž dosáhnul rozsáhlejšího působení u věcech školních, jehož zvláště užiti hleděl k tomu, aby vyučování ve školách obecných vikariátu toho, nemálo tehdež zanedbané, k lepšímu způsobu přivedeno bylo. — I začal nejprve s městskou školou chrudimskou, jež byla času toho velmi bídne zřízena. Učitelové tamní, jsouce mizerně placeni, hleděli vedlejším vyučováním čili kondicemi příjmy své rozhojiti, pročež pokládajice veřejné hodiny školní pouze za jakés takés odpočinutí a zotavení se od svých prací a vyučování soukromých, trávili je z větší části řezáním per, přepisováním not, diktováním německých *Redeübungů* a podobnými tretkami. Ziegler spozorovav tyto nepořádky, hleděl je odvarovati a tudíž domlouval zhusta učitelům strany toho; ale tito zabředše již příliš hluboko do svého šlendriánu a nevyrozumívajice sami velké platnosti a důležitosti svého povolání vychovatelského, nevšimli sobě daných jim důtek a zůstávali při svém nechvalitebném způsobu, anobrž zanevřeli ještě nemálo na děkana, který „neslýchané a nepotřebné novoty“ zaváděl a ve svém novotářství tak daleko jíti směl, že zapověděl, aby školní mládež chrudimská na budoucno nikoliv více — jak se to až dosaváde dalo — při službách božích *německých písní nezpívala*, anobrž i nařídil, aby se tu pak naskrz jenom *českých zpěvů* užívalo!“ — Za to však nezůstalo Zieglerovo u věci té usilování při učitelích jiných škol vikariátu toho bez účinku, ježto alespoň mladší z nich rady a domluvy vikáře svého sobě všimli a k důkladnějšímu sama sebe i žáků svých vzdělávání a vyučování svědomitěji a platněji nežli dosaváde přihlíželi. U věci té zvláště dobře působily zavedené porady učitelské, ježto uloženými, od vikáře úkoly k historii, místopisu, vychovatelsství, gramatice, počtářství a t. p. předmětům se vztahujícími alespoň mladší část učitelů venkovských příležitosti nabyta, anobrž nucenou se viděla o úlohách těchto přemýšleti, časopisy a knihy, jich se týkající, čítati a takto v jednom každém předmětu důkladněji se vzdělávati.

Avšak bohužel, že spojené s úřadem tím mnohostranné, často velmi nepříjemné a obtížné práce a pojíždky a mimo to i povinnosti, jež mu jakožto místnímu pastýři duchovnímu vykonávati bylo, téměř všecken čas a síly jeho zaujímaly. Kromě toho začala tehdež také rada a obec města Chrudimi osobovati sobě rozličných prav strany správy a dohlídky k tak zvanému dvoru Talackovskému, náležejícímu k děkanství chrudimskému, z čehož vzešla dlouholetá rozepře, která

Zieglerovi mnoho psaní, výloh, zaneprázdnění a nesnází působila. Mimo to bylo mu ještě jinou neméně obtížnou rozepří právní podniknouti, a to o jednu louku na panství pardubském ležící a neprávě již od drahně let od děkanství chrudimského odcizenou. Obě tyto rozepře byly však — ovšem po dlouhém vyjednávání a usilování při neunavené horlivosti a neoblomné vytrvalosti Zieglerově — od nejvyšších míst k dobrému děkanství chrudimského rozhodnuty. Mnohonásobná zaneprázdnění tato byla však příčinou, že se Ziegler nyní méně nežli před tím a nežli sám sobě toho žádal, obíratí mohl pracemi literárními, zvláště pak redakcí „*Přítele mládeže*“, jsa také již po delší čas téměř ode všech dosavadních spolupodnikův opuštěn a takřka sám sobě zůstaven a tudíž přinucen časopis ten nezřídká pracemi vyplňovati, do spisu pedagogického vlastně a právě se nehodícími. Vše to pohnulo jej k tomu, že — jakmile přijal k sobě úřad vikářský — při konsistoři královéhradecké toho vyhledával, aby redakce časopisu řečeného na někoho jiného byla vložena; avšak teprve dne 11. prosince r. 1835 prohlásila konsistoř, že redakci tu od začátku r. 1836 sama na sebe přijímá, načež Ziegler přestal míti účastenství v časopise tom, jejž byl redigoval po deset let.

Nic však méně neutuchla láska a horlivost Zieglerova u věci národní; neboť mívál i napotom ještě platné účastenství ve všelikém vlasteneckém podniknutí, zvláště pak kupoval a čítal bedlivě i nyní, když mívál prázdné chvílky, nové knihy a časopisy české a všeliká díla literární v jiných jazycích psaná, pokud se týkala literatur a záležitostí slovanských. Taktéž radoval se velice z docházejících jej zpráv o zmáhání se národnosti naší v Čechách, na Moravě a na Slovensku, zvláště pak těšil se z čilého rozvíjení se společenského života národního v Praze a jiných větších i menších městech venkovských. Chtěje sám ještě jedenkrát „staroslavnou Prahu a chované v ní drahocenné ano svaté památky národní“ navštívití a ohledati, jakož i s některými starými přátely se shledati a s mladšími literáty osobně se seznámiti, odebral se v dubnu měsíci r. 1846 do Prahy k odbývanému tam právě výročnímu shromáždění údu musejních. Jsa téměř nejstarším mezi přítomnými tu členy, byl přijat od celého sboru jakož i ode všech pražských vlastencův a spisovatelů s velikou radostí; taktéž uveden jest slavně do besedy měšťanské a jmenován údem jejím, jakož pak i jiných ještě jest mu tam prokazováno poctivostí. Úcastenství a poctění toto dojalo Zieglera hluboce a naplnilo radostí převelikou, tak že nežádal sobě nyní již ničeho více se dočkati, leč aby ještě ve školách a úřadech potřeb národních náležitě bylo šetřeno a slovu i písmu, policii a censurou tehdejší stíženému, volnějšího průchodu bylo popřáno! Bohužel nedostalo se mu však té radosti, aby byl uviděl tato svá vroucí přání v skutek uvedena; nebo ještě téhož roku zalíbilo se Prozřetelnosti věčné povolati jej tam, kdež všeliké šlechetnosti a spanilomyslnosti a pročež i také lásce k vlasti a národu svému zasloužené dostává se odměny!

Dne 15. května r. 1846 společně ke čtvrté hodině pracuje při stole svém byl Ziegler přepaden mdlobou a spadl se stoličky na zemi, kdež zůstal bez sebe ležeti. Zotaviv se poněkud konal ještě druhý den na to — dne 16. května u výroční svátek sv. Jana Nep., patrona

českého — třeba že mu v tom lékař zbraňoval, velké služby boží. Bylo to však naposledy, co konal veřejně oběť mše svaté; neboť přišed z chrámu Páně musel ulehnutí na lůžko, z něhož více nepovstal. Vida pak, že co den síly mu ubývá, dal se opatřiti svátostmi umírajících a porídil kšaftem o statku svém, v němž vyměřil znamenité odkazy na penězích a věcech všem svým služebným, poručil jistou sumu na zřízení jedné fundace žakovské, odkázal bohatou knihovnu svou k děkanské a městské knihovně v Chrudimi a to tak, aby knihy theologické zůstaly při děkanství, všechny ostatní však vydány byly knihovně městské, dvě pak veliké v oleji malované podobizny Jiřího Poděbradského a krížete fridlandského aby se odevzdaly do městské střelnice, dědicem pak všelikého jiného jmění jmenoval děkanský chrám Páně chrudimský. Zůstav až do poslední chvíle při dobré paměti a úplné čistosti ducha svého, odebral se dne 23. května t. r. o 11. hodině u večer v 64. roce věku svého na věčnost, byv churav již delší čas neduhem krčním a souchotinami a pracovav výše třiceti let jako bedlivý pastýř a neunavný dělník na vinici Páně, jakož i působiv horlivě výše čtrnácti let jakožto professor bohomluvectví k vzdělávání svých posluchačů. — Mrtvé tělo zesnulého vyneseno jest u slavném průvodu, jež vedl královéhradecký kanovník a děkan a bývalý kolega jeho vele důstojný P. Václav Valenta, dne 26. května r. 1846 na hřbitov při chrámu sv. Michala v Chrudimi a tam poctivě pochováno.

Vypsaliť jsme takto šířeji vnější příběhy života Zieglerova, a to proto, že jsme poznali v něm muže nevšedně nadaného a co se týče vzdělávání jazyka a zvelebování literatury naší za jejího znovuzrození tak pilného a horlivého, že ve východních Čechách u věci té neměl tehleď sobě rovna. — Pročež přidáváme ještě několik dat k vyličení povahy a k lepšímu ocenění vlastenského působení jeho se hodících.

Ziegler byl muž vysoce a všestranně vzdělaný, osvícený a svobodomyšlný. Neboť znal se výborně ve vychovatelství a školnictví v celém jeho rozměru, jakož i ve všech částech bohovědectví theoretického i praktického a byl všelikých nařízení a zákonů politických k správě pastýřské a školnictví se vztahujících v té míře znalý, že sami úředníci veřejní tomu se divili a zhusta teprv Zieglerem na ten neb onen zákon a pravý jeho rozum pozorna učinění byli. — Mimo to znal se také dobře v jiných vyšších vědomostech, filosofických, historických, přírodních a hospodářských; předkem však sobě liboval v historii a místopisu, pokud se k Slovanstvu vztahovaly, a vzdělával se ve vědách těchto s nevšední horlivostí proto, poněvadž důkladnou známost slovanské vlasti a slavné někdy její minulosti pokládal za nejplatnější prostředky k jejímu znovuzrození a k oživení citu národního. Nad to byl Ziegler také zběhlý v jazycích orientálských a klassických, jakož i v slovanských a jiných novějších nářečích; zvláště pak byl výborně znalý jazyka českého, co se týče jeho gramatického a syntaktického způsobu i jeho genetického a historického vyvinutí, pročež vynikají také české práce jeho neobyčejnou na onen čas ryzostí, srozumitelností a jadrností. O jeho důkladné známosti jazykův a literatur slovanských dávají také svědectví mužové,

u věci té na slovo brání: Dobrovský, J. Jungmann, J. Palkovič, J. Nejedlý, D. Kynský, A. Marek a j., kteří jej pokládali u věci té za nevšední autoritu a tudíž také často ústně a písemně s ním se radili a na jeho úsudku konečně přestávali.²⁵⁾ K tomu ukazují také dopisy mladších spisovatelů našich Zieglerovi tehdy posílané, kteří jej v nich za radu a naučení žádali a práce své, aby jich opravil, jemu podávali a jinak k němu své zření mívali.²⁶⁾

Při tom při všem byl Z. muž rázný, osvícený, pokroku milovný, nad obyčejné předsudky a všední malichernosti vyvýšený; pročež nekaceřoval a nestíhal naprosto někoho pouze proto, že by se s ním nesrovnával ve smýšlení o té aneb oné věci, ať se to týkalo vědy, víry, obřadů nebo hmotných záležitostí; z té příčiny obcoval také bez velikého ostýchání tak dobře s katolíky jako s pravoslavnými, s evangelíky, židy a mahomedány, byli-li jenom lidé poctiví, rázní a učení; ano šlechtetný a vzdělaný jinověrec byl mu milejším společníkem, nežli přepjatý, nesnášlivý aneb licoměrný katolík. Ovšem že takováto Zieglerova snášlivost mnohemu přehorlivému katolíkovu a pobožnůstkáři byla na urážku a k pohoršení a pokládala se za náboženský indiferentismus a přílišné hovnění reformátorským ideám Josefským; avšak neprávě. Nebo Z. vážil sobě ovšem vysoce nesmrtelných zásluh císaře Josefa II.²⁷⁾ o člověčenstvo, osvětu a svobodu; avšak neschvaloval slepě vše to, co za jeho času a pod záštitou jména jeho ve věcech náboženských a politických bylo se stalo, uvedlo neb změnilo, anobrž uměl nestranuě oceniti tak zvanou „*dobu Josefskou*,“ znaje dobře její stkvělé i temné stránky, jakož i její dobré i škodlivé účinky. Taktéž zůstávala jeho svobodomyšlnost vždy v mezích rozumu a zákona, nepřecházejíc aniž — co víry a náboženství se týče — v indiferentismus a nevěru, aniž — hledíc k životu společenskému a materiálnímu — v nekázanost a nemírnost.²⁸⁾ — K tomu, co poznal býti pravé a poctivé, Ziegler stál pevně a vytrvale a nedal se lichými pohnutkami od toho odvrátiti; avšak nicméně nestál tvrdošijně na svém mínění, aniž stíhal jinak smýšlející, anobrž jakmile vyrozuměl, že to, k čemu se dosaváde znal, bylo nepodstatné, vzdal se toho a přidal se k tomu, co uznal býti lepší a pravější. — Tak se i zachoval ve sporu neblahé paměti o dobropis a prozodii českou v první čtvrti století přítomného u nás vzešlém. Stálťe dralně let ke straně bratrské, Nejedlým, Hněvkovským a Palkovičem vedené; avšak neschvaloval jich vášnivě a nerozumně u věci té se chování, anobrž trval bez přerušení v přátelském spojení s J. Jungmannem, A. Markem a jinými tak zvanými „*novotáři*.“ Přesvědčiv se pak po bedlivém a zdravém uvážení, že pravda u věci té jest na straně novotářů, přistoupil napotom sám k nim a užíval v posledních letech ve svých pracích literárních tolikéž ortografie analogické.

Ve svém obcování s jinými Ziegler byl přímý, nenucený, beze vsí licoměrnosti a přetvářky, mívaje — jak se říká — co na srdci, to na jazyku; při tom byl muž dobrosrdečný, ochotný, hostinný a společenský, jenž s přátely, známými a vůbec osobami stejného s ním smýšlení velmi rád se bavival, a o věcech národních a domácích důvěrně s nimi promlouval. Taktéž mívával rád účastenství ve veřejných kratochvilích, divadlech, akademiích k účelům dobročinným dávaných,

jakož i v takovýchto soukromých zábavách, při čemž, jak říkáme, z plných plic se smával a z plného srdce vesel býval. Zvláště pak pokládal to sobě za nemalé potěšení, mohl-li některého vlastence z Prahy neb odjinud příslého, nebo některou vzácnou a vyšší osobu, o naši národnost zasloužilou, hojně vyčastovati a stkvěle uctiti.

V domácnosti své Ziegler co nejvíce hleděl k pořádku, slušnosti a čistotě a žádal také, aby všickni domácí a podřízení jeho taktéž se zachovali; že se však těmto nezdálo vždy všeho toho šetřiti, a že mnozí jeho srdečnosti a upřímnosti nemálo zneužívali, měl se potom často k tomu neb onomu příkřeji a přísněji, což mu pak mnozí — a to nezřídka ti, kteří svým neslušným chováním příčiny k tomu zavdali — na zlou stranu vykládali, ovšem i jiné jeho slabší stránky — kterých jako každý jiný člověk do sebe měl — znamenitě nadsazovali a jej bez podstatné příčiny vůbec zlehčovali.

U vykonávání povinnosti úřadu svého byl Ziegler vždy bedlivý ano příkladný. — Takto přihlížel jakožto professor pastýřského bohomluvectví vždy k praktické jeho stránce a k opatrnostem, kterých každému duchovnímu v jeho úřadě pastýřském věděti jest potřebí; pročež jsa nepřítel všeho pedantství, nenáviděl také holých frází a jalových teorií i slepého dokládání se té aneb oné autority tu, kde toliko praktická zkušenost platně může rozhodovati. Měl-li tudíž nějaké pochybnosti o tom neb onom zákonu a pravidlu a jeho praktickém užívání a provádění, hleděl poraditi se s muži u věci té na slovo branými a zkušenými, s Dietrichem, Jahnem, Faulhubrem, Millaurem, Nedělem a jinými svými na vinici Páně pracujícími přátely. — Taktéž horlivý a neunavený byl Ziegler v úřadě pastýřském jako lokalista dobránský a napotom jako děkan a vikář chrudimský. Všelike na něho náležející obřady církevní, práce pastýřské, cesty úřední a podobné k tomu úkoly konal co nejbedlivěji, jakož i to, co mu bylo od úřadu politického v příčině správy duchovní a školní uloženo, a přihlížel k tomu, aby také podřízení mu duchovní, učitelé a osadníci taktéž se zachovali, což mu ovšem zhusta nemalých nesnází a mrzutostí způsobilo. — Neméně bedlivým byl u vykonávání jiných povinností občanských a povzbuzoval tolikéž své osadníky a podřízené k podobnému se zachování, jakož pak vždy předcházal je svým příkladem, když se jednalo o to, aby lid venkovský vyrozuměl užitečnosti a potřebě toho neb onoho nového zřízení, opatření neb ústavu veřejného nebo soukromého.²⁹⁾ — Rovněž rázně a svědomitě hájil všeliká práva hmotná i formální se svým úřadem pastýřským a beneficiem duchovním spojená, nešetře tu nižádných prací, nákladů, pocházek a nesnází. — Jakož vůbec v domácnosti své liboval sobě v pořádku, tak přihlížel zvláště také k tomu, aby v chrámu Páně správě jeho svěřeném, panovaly čistota a náležitá úprava, a aby se služby boží konaly vždy s náležitou slávou, slušností a okázalostí. V mladších svých letech byl Ziegler také horlivým a dobrým kazatelem; řeči a kázání jeho bývaly ovšem prosty všelikého jalového šperku řečnického, za to však jadrné, stručné, srozumitelné, k věci a slavnosti vždy dobře se hodící; pročež býval často zván a brán za kazatele a řečníka při slavnostech církevních a světských;³⁰⁾

u vyšším stáří kázával však již zřídka jenom, ježto mu v tom choroba krční a slabost prsní byly na překážku.

Co se týče spisovatelské činnosti Zieglerovy, tuť ovšem nelze tajiti, že nevynikal hojností prací původních, ani básnických, ani prosaických, poněvadž jeho díla literární u větší části jsou jednak toliko přeložena z jazyků cizích, jednak zavírají v sobě jenom sbírky prací jiných spisovatelů, jež Ziegler toliko sestavil, opravil a u veřejnost podal. Avšak přes to přese všechno měla jeho činnost spisovatelská do sebe nemalé podstaty a platnosti; ježto takovými překlady a sbírkami prací cizích přičinil k vzdělání jazyka i lidu našeho a k rozhojnění literatury domácí platněji a trvaleji, nežli kdokoliv jiný celou řadou spisků původních a o sobě vydaných. Neboť Ziegler vykládal jednak užitečné, naučné nebo jinak zajímavé spisy z cizích na český jazyk řečí čistou a jadrnou, přidávaje k nim ku snadnějšímu jich vyrozumění sprostšímu čtenáři českému potřebných připomenutí a důkladných vysvětlení,³¹⁾ jednak hleděl důležité a užitečné vědomosti, o nichž u nás až dosaváde nebylo psáno, užitím učených spisů cizích lidu našemu podávati v způsobu jemu pochopitelném a přístupném.³²⁾ Zvláště shledával a sestavoval slavné a zajímavé děje z historie vlastenecké a životopisy domácích mužů učeností, hrdinstvím nebo sice proslavených a podával je ve sbírkách svých k tomu konci u veřejnost, aby lid náš příkladem mužů těchto k podobným skutkům byl povzbuzován, jakož i aby se památkou bývalé slávy české v lásce k jazyku a národnosti své posiloval a utvrzoval. Nad to Ziegler zvláště velmi dobře uměl vybízeti, povzbuzovati, anobrž i donucovati přátely, známé a jiné osoby k pracem literárním a staral se pak, aby takové jich zkoušky a díla buď o sobě aneb ve sbírkách od něho vydávaných byly u veřejnost podány.

Takto stal se — jakož výše připomenuto — jako původcem a střediskem spolku spisovatelského, jenž v první čtvrti přítomného století ve východních Čechách kvetl a v němž měli tehdaž účastenství: F. Raymann, manželé Rettigovi, M. Sychra, Fr. Vacek, K. A. Schneider, F. Ileš, M. Patrčka, Z. M. Polák, J. Král, J. Kaun, J. Ludvík, F. Vambera, J. Devoty, J. Vindyš, Fr. Vetešník a j. I směje tvrditi, že by mnohé důležité, naučné, zajímavé a času svého velmi platné a potřebné dílo básnické i prosaické nebylo k místu přišlo, aneb ve stolku spisovatelově ležeti zůstalo, kdyby tu nebývalo Zieglera. Tak bychom jmenovitě sotva byli čítali *Polákovu* naučnou a zajímavou „*Cestu do Italie*“ a výtečnou jeho „*Vznešenost přírody*“, prostomilé písně a tklivé balády *Schneiderovy*, humoristické a poučné básně a povídky *Patrčkovy* a j., kdyby se byl Ziegler záhy s osobami těmito neseznámil, k činnosti na poli domácí literatury je nevybídнул, práce jejich neopravoval a o jich vytištění se byl nepostaral; totéž platí také o literárních pracech *Magdaleny Rettigovy*, která nejednoukrát vyznala, že zvláště k vybídnutí a domlouvání Zieglerovu péra se chopila a českou spisovatelkou se stala.³³⁾

Vše toto Ziegler činil předkem proto, poněvadž vůbec pokládal mezi nejpodstatnější prostředky k oživení a vyzdvižení literatury a národnosti domácí: „aby spisovatelů duchem Dalimilovým, Všehrdovým, Žerotinovým a Veleslavínovým roznícených co den přibývalo, aby oni hřívnou od Boha sobě svěřenou věrně těžili, uměním a zkušením svým

s vlastenci svými v jazyku toliko přirozeném k obecnému všech porozumění užitečně se sdíleli a lid, milé a mravné jich knihy pozorlivě čítaje, aby u vzdělanosti prospíval, svou důmyslnost opravoval a známost řeči mateřské rozšiřoval a vědomosti užitečné s větším účinkem v paměť a srdce vkládal.“ — Vyrozumívaje pak, že u věci té zvláště duchovenstvo na lid venkovský platně může působiti, Z. věnoval, pokud byl profesorem na theologickém ústavě královéhradeckém, nemalou péči především tamní stolici české, vymohl toho při tehdejších biskupovi a příznivci svém Al. hr. Kolovratovi, že všickni tamní posluchači theologie bez rozdílu národnosti v gramatice a řeči české museli se cvičiti,³⁴⁾ a vůbec počínal sobě u věci té tak, že o jeho horlivosti u vyučování a výborném prospěchu posluchačů jeho v jazyku českém tehdejší vůbec jeden pochvalný hlas šel,³⁵⁾ jakož pak i tito ještě v pozdějších letech při rozličných příležitostech jemu za to díky a šetrnost svou na jevo dávali.³⁶⁾ Taktéž Ziegler neopomenul každé jiné v soukromém i veřejném životě jeho události se příležitosti při svých posluchačích, osadnících, známých a podřízených užiti k rozžehnutí lásky k jazyku a národu a k oživení památky slavné jeho minulosti. Pročež brával k deklamacím, které jakožto professor řeči české v semináři královéhradeckém čas od času zřizoval, zvláště básně obsahu vlasteneckého, k titulům literárních sbírek svých užíval jmen k minulosti české se vztahujících, ku př. *Dobroslav*, *Milina*, za motta v knihách užíval vždy trefných vlasteneckých propovědění mužů slavných, nebo částky básní, lásky k vlasti a jazyka se týkajících;³⁷⁾ taktéž užíval k diktování při zkouškách posluchačů svých a později při vizitacích vikářských trefných průpovědí, jimiž ukazoval k potřebě a důležitosti, vzdělávati se v jazyku mateřském, a t. p.³⁸⁾ Neméně hleděl také při kázáních a řečech slavnostních, kdykoliv se příležitost udála, vztahovati se k domácí historii církevní a politické a dával při ohlašování svátků, mší fundačních, sňatků, ježto se času nedělního po kázání lidu předčítají, vždy také oznamovati důležité historické příběhy místní nebo zemské, jichž památka právě v ten týden připadala.

Podobnou horlivost o zvelebení jazyka a vyzdvižení národnosti Ziegler na jevo dával i tehda, kdykoliv bylo činiti o zaražení nějakého časopisu, nebo o založení a zvelebení některého vědeckého, uměleckého aneb milosrdného ústavu vlasteneckého. Zvláště pak platné a vydatné bylo jeho působení při zřizování a zvelebování musea národního, ježto je pokládal za ústav a středisko, kteréž vysocce bude přičiňovati k probuzení a oživení citu a vědomí vlasteneckého. Tudíž neznal ve své horlivosti u sbírání pomůcek k ústavu tomu — totiž knih, listin, starožitností a peněžitých příspěvků — téměř ani mezi nějakých, aniž šetřil jakých výloh, nesnází a obtížností u věci té jemu v cestu kladených. Při tom nevztahovalo se působení jeho pouze na tamní okolí, anobrž dopisoval v záležitostech musejních až do Moravy, Slezska a na Slovensko, vešel ve spojení se všemi tak zvanými *písmáky* a osobami,³⁹⁾ o nichž jej došla zpráva, že by měli staré knihy, rukopisy, mince a jiné starožitnosti, a dověděl-li se o nějakém takovém knihovním nebo jiném antikvářském pokladu, neustal dříve, až jej „buď vyloudil, nebo vyžebbral, buďto vyměnil aneb odkoupil.“ Takto přivedl na světlo nejen

důležitý spis a zachoval mnohou zajímavou a vzácnou starožitnost před záhubou.⁴⁰⁾ Co Ziegler na knihách, listinách, mincích, starožitnostech a peněžitých pomůckách k museu národnímu obětoval, toho nelze zde vyčítati a ukazujeme toliko k oznámením o musejních příspěvcích každého roku vydaným, ku př. k zprávě v č. 817 *něm. Nov. Pr.* dne 28. list. 1821 a v č. 2. *Čechoslava* dne 11. led. 1822 vytištěné a v musejní instrukci r. 1824 vydané a k pochvalným připomenutím tehdejších jednatelů musejních Millauera a Steinmanna při ročních shromážděních o neunaveném působení Zieglerově činěném. Jmenovitě přivádí výbor musejní v připomenuté instrukci professory Sedláčka a Zieglera za příklad, kterak horlivá činnost sběratelů k zvelebení musea přispěti může; neboť sebralo se prý v Plzeňsku a Hradecku, kdež oni působili, na penězích více nežli ve všech ostatních krajích dohromady. Jestli tudíž kdo, zajisté Ziegler náš zasloužil vším právem jméno „*činného a sbírajícího úda musejního*“, — byv opravdovou „*včelou musejní*“, jak jej jedenkrát v žertu kdosi pojmenoval.⁴¹⁾

Tato nevšední láska k jazyku a toto horlivé účastenství ve všem, co se týkalo vlasti a národnosti naší, neutuchla v Zieglerovi ani v pozdějších letech jeho, anobrž i u vyšším stáří svém, třeba že za příčinou choroby plicní sil tělesných den ode dne mu ubývalo, nepozbyl duch jeho té ohnivosti a pružnosti, kterouž byl jako jinoch a muž chvalitebně vynikal. Třeba že zanešen byl pracemi úředními, nicméně čítával pilně časopisy české a knihy slovanské, jakož i všeliké jiné k národnosti české a k Slovanstvu vůbec se vztahující spisy a pojednání, a vypisoval a znamenal sobě z nich vše, co se mu zdálo býti důležité a povšimnutí hodné. Všelike vlastenecké předsevzetí, každý ústav národní, každá důležitější kniha česká, ovšem každé horlivé a rázné slovo u veřejných listech nebo shromážděních k obraně jazyka a národnosti naší proti jizlivým útržkám a nespravedlivému jich osočování pronešené, patrné pokroky, jakých snažení národní v časech posledních přes všeliké v cestu mu kladené překážky činilo, a platné jeho účinky, neočekávané horlivé účastenství lidu našeho v Matici České a Dědictví sv. Janském, zřizování čítáren a besed na venku, den ode dne množící se počet mladých dělníků „na národu roli dědičné“ (z nichž někteří přišedše na svých cestách do Chrudimě také Zieglera navštívili a od něho co nejlaskavěji přijati byli): vše to naplňovalo ducha jeho radostí velikou a přetvořovalo starce šedesátiletého v jinocha bujarého! Vlastenecký duch neopustil jej ani v posledních okamžicích života jeho, ježto i tu bavit se ještě věcmi vlastenskými a cítě blížit se již poslední svou hodinu, nařídil, aby oznámení smrti jeho vydalo se „*toliko v jazyku českém*.“

Uvážíme-li, že působení Zieglerovo na poli literatury domácí připadá v dobu, kdež těm, již upřímně se hlásili k jazyku a národu svému, téměř nižádných výhod a užitků hmotných nebo formálních se nedostávalo, anobrž že takové vlastenecké sobě počínání v jejich úředním i soukromém postavení zhusta jim bývalo na újmu a jim toliko úsměšků, nesnází a příkoří rozličných působilo; přivedeme-li sobě k mysli, že Ziegler přes to přese všechno po celý čas života svého upřímně a zřejmě k tomu přihlížel, aby úplně dostál heslu svému:

„Boha, vlast a národnost
milovat, jest povinnost:

nelze nám jinak, nežli pokládati jej vším právem mezi muže, jichž památku nám zvláště sluší chovati u vděčné mysli a v trvalé paměti! ⁴²⁾ — Bohužel však jest hrob jeho až po tu chvíli na sv. Michalském hřbitově chrudimském nepovšimnut, zanedbán ano zapomenut!

Ke konci ještě připomínáme, že byl Ziegler člověk malé postavy, při tom však silného a složitého těla; velikou hlavu jeho pokrývaly černé vlasy kudrnaté, pod vysokým čelem zářilo z hustého obočí dvě černých pronikavých očí, uprostřed plných červených tváří táhl se pravidelný nos, celým pak obličejem zdál se téměř neustále zahrávati lehký úsměv; hlas jeho byl zvukný a řeč jadrná a toliko při horlivějším rozmlouvání poněkud spěšná, chůze pak a celý spůsob zevnější vážný avšak nenucený. Zdařilou podobiznu Zieglerovu vymaloval v oleji vlastenský umělec náš Ant. Machek, dle níž přičiněním děkana F. Devotyho zhotoven byl v Praze v ústavu Fr. Šíra i kamenopisný obraz Zieglerův.

PŘIPOMENUTÍ. *)

¹⁾ I přihodilo se jedenkrát, že tehdejší děkan chrudimský P. Jos. Schütz požádal P. Donula, aby mu ponechal Josefa svého (Zieglera) na nějaký čas k posluhování při tabuli děkanské, k čemuž onen milerád přivoliil. Mladý Ziegler počínal sobě po celý čas, co byl na děkanství, tak slušně a obratně, a měl se ku každému tak ochotně, že všickni na děkanství s ním byli úplně spokojeni. I stal se také jedenkrát, že Ziegler při posluhování při jedné velké hostině velmi dobře se zachoval, pročež zavolał jej p. děkan k sobě a zaklepav mu pochvalně na rameno, promluvil k němu v žertu takto: „Josefe, budeš-li se vždy tak dobře chovati, jako jsi se až dosaváde zachoval, staneš se někdy „*chrudimským děkanem*!“ — kteréžto žertovné proroctví se později ovšem vyplnilo.

²⁾ Takto St. Vydra diktoval také svou českou aritmetiku Zieglerovi do péra, kterou později professor Jandera, tolikéž vychovanec Vydrův a spolužák Zieglerův, s titulem: *Počátkové aritmetiky* r. 1806 k tisku připravil. (Viz předmluvu ke spisu tomu.)

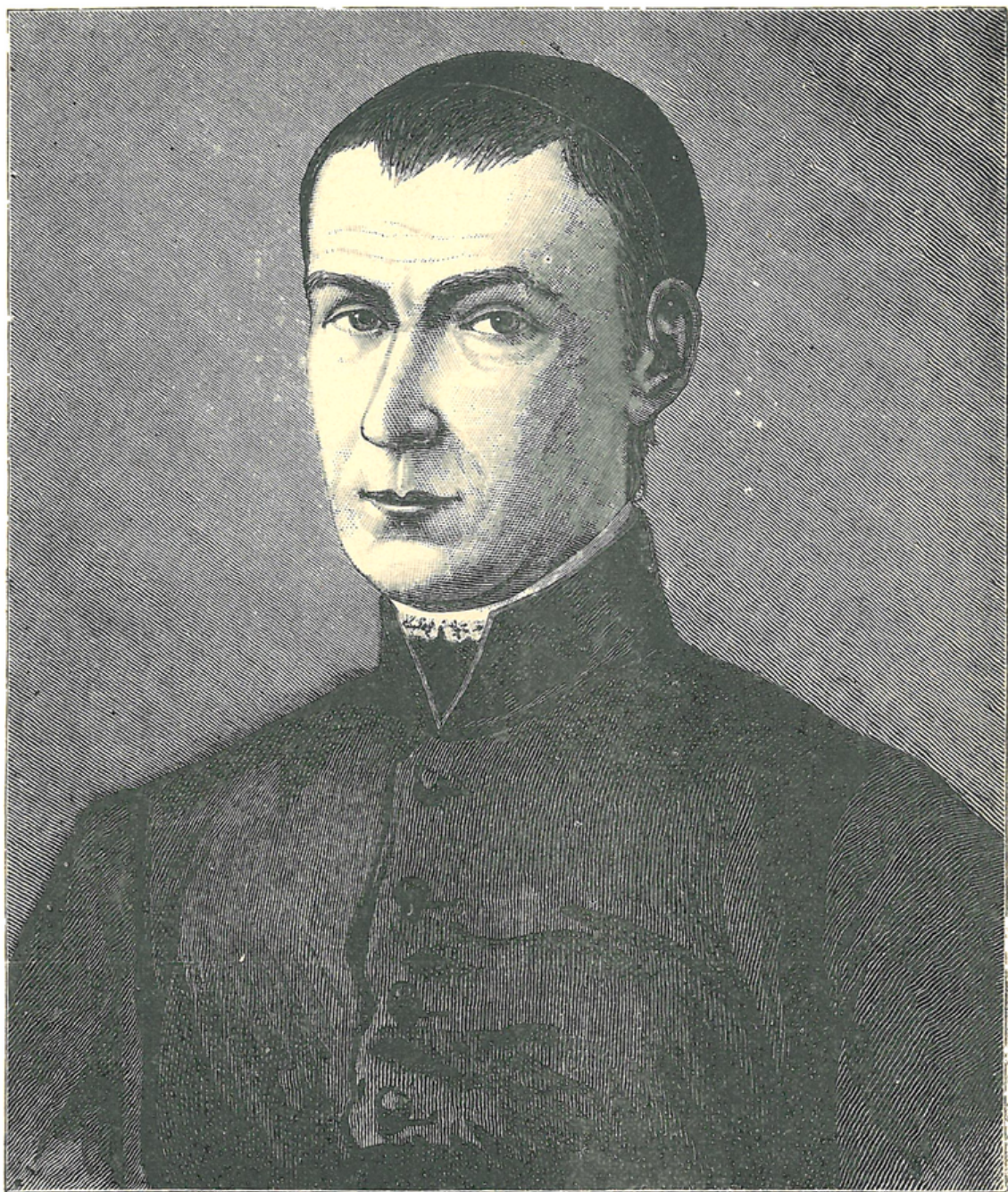
³⁾ Viz spisek náš: „*Život a působení V. M. Krameriusa*.“ V Praze. 1859, pak str. 9—39 biografii těchto.

⁴⁾ Při tomto vyučování bylo se Zieglerovi několikrát nemile setkati s jinými vychovateli a úředníky v domech těchto. — Hanobívaliť totiž, jak to bylo tenkrát vůbec v obyčeji, často u jeho přítomnosti jazyk český, vytýkajíce mimo jiné i to, že nemáme jiné leč „löschpapírové literatury.“ Ačkoliv knihy české tehdaž na světlo vycházející, co se vnější úpravy týče, téměř naskrze pozadu zůstávaly za souvěkými spisy německými a francouzskými, nicméně hleděli tehdejší nakladatelé a spisovatelé: Kramerius, J. Nejedlý, Puchmír, Hněvkovský k tomu, aby vždy alespoň několik exemplářů díl jejich bylo vytištěno na pevném bílém — velinovém — papíře. Ziegler náš předsevzav sobě, že jmenované hanobitele a odrodilce zahanbí a ze lži pokará, zjednal sobě takovéto exempláře knih českých na pevném bílém papíře tištěných, jakož byly: *Krameriusovy* povídky, *Robinson*, *Zrcadlo šlechtivosti*, *Nejedlého* překlady z Gessnera, Floriána, Homera, *Hněvkovského* Děvin, *Puchmírovo*: Sebrání básní a j. v. a dala je

*) Při spisování přítomné biografie užili jsme předkem zpráv J. L. Zieglerem samým s námi sdělených, pak jeho četných korespondencí a prací literárních.

Jos. L. Ziegler.

Matěj Josef Sychra.

ozdobně svázati, nosíval je potom s sebou do hodiny české k čtení se žáky svými. Spatřivše pak nadepsaní tupitelé knihy tyto, jež co do vnější úpravy rovnaly se dílům vycházejícím ze slavných tehdejších tiskáren Schraemblovy, Degenovy a j., zastyděli se a nemluvili více o *löschpapirové* literatuře české.

⁵⁾ V Dobrušce žil tehdejší známý vlastimil a literát *Fr. Hek*, s nímž Ziegler ihned vešel v přátelský svazek, v kterémž setrval napotom po celý čas života svého.

⁶⁾ Ziegler sepsal a vydal tehda: *Církevní pobožnost na křížové dni* (1812), *Píseň ke mši sv.*, *Křížová cesta* (1816), tuto tolikéž německy: *Neuer Kreuzweg* (1816). *Církevní pobožnost na slavnost B. Těla* (1817). *Církevní modlitby při zaopatřování nemocných* (1817). Mimo to vzdělal také: *Agenda seu Rituale minus bohemicum, et germanicum. In usum quotidianum venerabilis cleri curati*; pak pracoval na knize *modlitebni ku potřebě panen českých* dle Lavatrových: *Morgen- und Abendgebete auf alle Tage der Woche*, kteréžto dva spisy však nevyšly tiskem u veřejnost.

⁷⁾ Jmenovitě obsaženy jsou v *Prvotinách pěkných umění* na r. 1813 a 1814 kromě rozličných drobných kousků historických, biografických, přírodopisných a epigramatických také některé větší práce Zieglerovy, jako: *Překlady Satyr Horácových* (z I. a II. knihy) veršem přízvukným, pak pojednání astronomická a zeměpisná: *Nebe se svými davy*; *Kalendář se svým významem*; *Změny země naší*. Taktéž čteme v literární příloze novin vídeňských na r. 1815 některé drobnější práce Zieglerovy a mezi nimi zvláště české překlady písní církevních: *Dies irae*, *Lauda Sion*, *Pange lingua*, jež k tomu konci učinil, aby se jich na místo dosavadních, lidu nesrozumitelných textů latinských na venku při službách božích užívat mohlo.

⁸⁾ Bylyť tehdejší *Dobřany* takřka jakés Týsclum české, jež téměř všickni tehdejší vlastenci a spisovatelé, ve východních Čechách a na Moravě přebývající, navštěvovali, bavíce se tam příjemně a užitečně se spanilomyslným hostitelem; a nejedni z nich (M. Z. Polák, J. Král, S. Patřka, J. Rettig a j.) kladli na to nemalou váhu, když mohli připojiti k práci své: *Dabam Dobřano, psáno v Dobřanech, spisováno v Dobřanech*, — jakož to vychází z listů, básní a jiných sepsání času toho tam složených aneb odtamtud vyslaných.

⁹⁾ Tuto klademe seznam tehdejších vlasteneckých novokřtěnců: *Čelakovský* Fr. Ladislav, *Dostál* Jos. Bořita, *Hek* Frant. Vladislav, *Hekova* Vlasta a Ludmila, *Chmclenský* Jos. Krásoslav, *Kamaryt* Jos. Vlastimil, *Kaun* Jos. Polemír, *Kerner* Jos. Libomír, *Korab* Fr. Lékoslav, *Král* Jos. Mirovit, *Kramerius* Václ. Radomil, *Ludvik* Jos. Myslimír, *Padour* Jan Domoslav, *Patřka* Mich. Silorád, *Polák* Mat. Milota Zdirad, *Pešina* Václ. Čechorod, *Plánek* Jan Vlastislav, *Pospíšil* Jan Hostivít, *Presl* Jan Svatopluk, *Presl* Karel Bořivoj, *Rautenkranz* (Rautovský) Jos. Miloslav, *Rettig* Jan Sudiprav, *Rettigová* Magd. Dobromila, *Šneider* Karel Sudimír, *Štěpnička* Fr. Bohumír, *Tomsa* Fr. Bohumil, *Trnka* Fr. Dobromysl, *Vambra* Fr. Lidurád, *Veverka* Jos. Budislav, *Vindyš* Jos. Hájislav, *Ziegler* Jos. Liboslav.

¹⁰⁾ Při této příležitosti sepsal *Fr. Štěpnička* k vyzvání přátel Zieglerových zajímavou báseň, již čteme v jeho: *„Hlasu liry České“* I. str. 288: *Óda na vysoce učeného a důstojného p. p. Jos. I. Zieglera při jeho nastoupení auřadu profes. pastorálnj theologie a literatury české na ustavu theol. v Hradecy Král.* 1817. K téže příležitosti sepsali také básně *J. M. Král*, tehdejší kaplan na Hrádku, a *Fr. D. Trnka*, jež jsou vytištěny v *Rozmanilostech* sv. J. Toto povýšení J. Zieglera na stolicí učitelskou potkalo se tehdejší s obecným účastenstvím všech vlastenců, jakož k tomu ukazují listy a přání J. Zieglerovi času toho zasílané, z nichž tuto přivádíme toliko na ukázkou část listu, jež byl *A. Marek* dne 26. ledna 1818 Zieglerovi v příčině té zaslal: „... V devatenáctém tomto století jasněji se v literatuře naší dniti počalo a to tím světlem, kteréž jste Vy, jsouce jedna z předních našich hvězd, vydávali ze sebe. Jestli jednak puze jsem osvědčiti tuto zásluhu Vaši, tedy i to potichu u sebe tajiti nemohu, že nyní na takový stupeň jste vystoupili, na němž ještě větších zásluh o náš národ dobývati se Vám udává, sednuvšimu totiž na stolicí profesorskou. Ó by v naší vlasti mužům Vám podobným do rukou dostala se přední místa, kteráž posud osobami vlasti nesklonnými zaměstnána jsou!...“

¹¹⁾ Velmi zajímavou a k poznání učitelské činnosti Zieglerovy charakteristickou zprávu o takové zkoušce veřejné čteme v Palkovičově *Týdenníku* na r. 1818 st. 249 takto: „V Král. Hradci dne 1. máje 1818 dávali posluchači bohomluvectví veřejné důkazy prospěchu svého v české výmluvnosti u přítomnosti p. krajského Bernarda Ledvinky z Adlerfelsu, komendanta pevnosti hradecké, celé konsistoře, všech professorů theologických a jiných hostů vzácných. Předkem promluvil prof. J. L. Ziegler k panu krajskému, děkuje mu za ochranu, kterou jazyku mateřskému poskytuje, a podal mu báseň od faráře J. M. Krále složenou, kterou na to posluchačové theol. při zvuku trub a kotlů zpívali. Na to bylo 12 kusů deklamováno. Přednášeli totiž: *J. Müller*: Jaroslava od Nejedlého; *Jan Dvořák*: Ódu na Žízku od Puchmíra; *Karel Horský* a *Jan Dvořák*: Obohacený partikář (MSC.); *Dvořák* a *Pečirek*: Míchance od Patrčky; *Kolarský*: J. Nejedlého Ódu na Čechy; *J. Müller*: báseň na faifku od Pleskota; *Fr. Zrémčina*: Sedláčkovu ódu na Plzeň; *Fr. Wambera*: báseň na pikslu, a mezi tím hrál *J. Šváb* na piáně. — Posluchačů řeči české v semináři hrad. bylo tehdy z I. roku 34, z II. roku 27, z III. r. 49 a ze IV. roku 45, dohromady 155 a to téměř veskrz velmi horlivých, ježto sami na skupování českých knih roku toho složili 93 zl. 30 kr. Dle nařízení biskupského byli všickni posluchači theol. vázáni navštěvovati české přednášky.“

¹²⁾ Jakož Ziegler všude, kde se to dalo činiti, k vlastenským dějinám a důležitostem přihlížel, učinil taktéž ve svých thesích disputačních, mezi nimiž čteme i tyto: 4. *Ritus Slavognaecus in confinibus Bohemiae Bavariam versus nunquam introductus est.* 5. *It post Bořinogii baptizimum in meditatio regni nunquam fuit dioecesanus.* 8. *Rex Georgius Poděbradus etsi calicis usum conservare studuerit, professus ante fata poenitentiam in communione ecclesiae catholicae obiit,* z nichž zvláště tato poslední tehdy pozornost vlastenců na sebe obrátila.

¹³⁾ K slavnosti té složil nadepsaný *Fr. Štěpnička* báseň, již čteme ve sbírce básní jeho II. d. na str. 317: „Čest.“ *K J. L. Zieglerovi při jeho promocy na doktorství bohomluvectví na universitě pražské (dne 8. list. 1819).* Vyličiv básník, v čem záleží klamná a v čem pravá čest, končí zpěv svůj takto:

O blaze tobě, Liboslave,
Ty po cestě se béřeš pravé,
Již posvětila sobě ctnost.
Vstup tedy směle ve chrám svatý,
Ty's zasloužil ten řetěz zlatý,
Ať ozdobuje prsy Tvé!
Ty právem klobouk šarlatový
A prsten přijmeš démantový,
Ó nos jej k slávě vlasti své.

¹⁴⁾ Pišeť u věci té *A. Marek* v listě svém k Zieglerovi dne 25. dubna 1818 zaslaném o věci té takto: „K nesnázi našim patří také ta nepřístupnost jihoslovanských literatur; naše knihkupectva za mák nestojí; ničehož, čehož do Lipska na trh přinešeno nebylo, v nich se nelze dopídití a kromě některých slovařů a gramatik s tíží bude dostati ve vlasti naší knih ruských nebo polských.“

¹⁵⁾ V literární pozůstalosti Zieglerově byly dva svazky kázání na neděle a svátky po celý rok; větší část kázání těchto zdělal a přednesl Ziegler sám (od r. 1807—1844). Toliko některé byly mu od jiných kazatelů a jmenovitě *A. Marka* zaslány. Jak se podobá, chtěl je později Ziegler sám přece vydati, avšak nedospěl více k tomu.

¹⁶⁾ O přehorlivém působení Zieglerově hledíc k museu českému promluvíme níže šířeji.

¹⁷⁾ Psalť *A. Marek* tenkrátě našemu Zieglerovi o věci té takto: „... *P. Kauble* miní k sv. Duchu (r. 1818) jednu částku své přírodopisné práce a to o ssavých zvířatech vydati. — Což ráčíte o mém předsevzetí souditi, že jsem se do české logiky (umnice) pustil? Také-li v čas čili v nevčas té věci se ujímám a jaké by zvláště namíření slušelo míti, aby se cos chvalitebného vyvedlo? Z ohledu nových názvů jest ta věc nesnadná, ale i ta se musí jednou ochoditi, má-li se jaké trvanlivější stavení na nich stavěti...“ — V jednom pozdějším

listě píše týž Marek takto: „... K své umnici přisedávám kdy mohu, abych ji přepsal; usnesou-li se ostatní pracovníci, tedy bude částka té encyklopedie, po které mnozí a zvláště p. Pressl baží...“ — Prof. Kauble poslav Zieglerovi list z Litoměřic dne 1. ledna 1818 dokládá v něm takto: „Právě nyní mně Marek názvy své z Logiky, kterouž v češtině vyhotovil, zaslal, abych mu své zdání o nich dal. *Ecce quantu augmenta nostra literarum incrementa capiunt!*“

¹⁸⁾ Na ukázkou, jak asi Ziegler se vyznal v překládání veršů latinských do češtiny, klademe zde úvod z Eneidy od něho z části přízvukně přeložený:

„Zpívám o vojnách a muži, an od Troje první
Do Vlach osudem prch, se k Lavinským pomořím dostal,
Velice byl zmitán rek na pevné zemi a moři.
Božstvím, pro litý hněv a nevoli Joviny mstivé:
Mnoho i ve válkách jest trpěl, až vystavěv město,
V Latii uvedl čest Bohů: odtud latinský národ,
Otcové Albanští a znik zdi starého Říma.“

¹⁹⁾ Dobroslav zavíral v sobě větší a menší básně vážné a žertovné, hry divadelní, povídky, cestopisy, kusy historické, životopisy znamenitých osob, vypsání starožitností domácích a t. p. práce, jež tam podali: Branžovský, F. Čelakovský, Čermák, Dlabač, F. B. Dostál, Žofie Jandova, F. Jungmann, J. V. Kamaryt, J. Kerner, V. Klicpera, J. Kollar, Koun, Král, Kubišta, Lehký, Libecký, J. Marek, Marchal, M. Millaner, Mlynovský, M. Patřka, M. Z. Polák, Raymann, Reil, manželé Rettigovi, V. Sedláček, Seidl, Semonský, M. Sychra, Schiessler, K. Schneider, Špinka, Štěpnička, Truka, Tůma, Wambera, J. Ziegler a Žitek. Mimo to obsahoval Dobroslav také písně a skladby hudební od Švaba, Hniličky, Lemocha, J. E. Doležálka, Sychry. Patřky a j. zdělané a byl ozdoben pěkně vyrytými obrazy měst, krajin, starožitných předmětů a t. p. Ziegler podal do časopisu toho biografie znamenitých Čechů: Jar. ze Sternberku, V. Plácela, V. K. z Všehrd, V. Slavaty, R. Mnišovského, V. Pešiny, M. Cernobýla, V. Budovce, F. Durycha a F. M. Pělela; mimo to opravil Polákovu: *Cestu do Italie* co se jazyka týče, dříve nežli ji dal tisknouti, a připojil k ní hojná vysvětlení a připomenutí historická, filologická, zeměpisná a mytologická.

²⁰⁾ K dějepisu tehdejší literatury české a libovůle censorské klademe zde několik příběhů, kteréž Ziegler sám druhdy s námi sdělil. M. Sychra poslal Zieglerovi do Dobroslava povídku humoristickou s titulem: *Hloupým štěstí přeje*. Pražský censor ji však zavrhl docela za příčinou titule jejího. Ziegler nechav rukopis nějaký čas ležeti a změniv pak předešlý titul takto: *Komu štěstí přeje?* podal povídku tu znovu do censure, kteráž na to ihned dala své „*Imprimatur*“, načež také v Dobroslavu byla vytištěna. — J. Rettig složil veselohru: *Topič v ouřední autorizaci*, která byvši od vídeňské dvorské censure schválena, měla v Dobroslavu tiskem vyjít. Ze však censorské „*admittitur*“ tehda platilo jenom na jistý čas a nyní se ukázalo, že vyměřená tato lhůta před vyjitím veselohry byla již prošla, musel Ziegler všechny již vytištěné archy veselohry té zničiti a na jich místě jiné dáti vytisknouti. — F. Štěpnička sepsal do Dobroslava kus: „*Vidění a posouzení přízvuku a časomíry J. E. Doležálkovy*“ a přidal k němu také několik bájek satyrických, na tehdejší hádky a boje prosodické se vztahujících. Censor zavrhnuv — z příčin neznámých — pojednání to, připustil nicméně k tisku bájku onu, úzce s ním souvisící (neporozuměv jak se zdá významu její). — Ziegler, podávaje v každém svazku Dobroslava životopis některého učeného Čecha nebo Moravana, sepsal do 12. svazku biografii J. A. Komenského, v níž vyčetl bedlivě všechny tehdaž známé učené práce a spisy jeho a ukazoval — ovšem dosti střízlivě a opatrně — k velikým zásluhám arcipaedagoga tohoto. Avšak pražský censor zavrhl naprosto celou biografii tuto, *ježto prý* — jakož se Ziegler později dověděl — *není radno i nesluší se o sektářích mnoho veřejně promlouvat, tím méně pak je vychvalovati!* Ziegler jsa tehda nejhorlivějším ctitelem Komenského a téhož času i nejdůkladnějším znatelem spisů a života jeho, byl takovýmto nepodstatným kaceřováním miláčka svého tak rozhořčen, že vydal 12. sv. Dobroslava bez všeliké biografie a vzdal se dalšího jeho vydávání. — Nicméně byl životopis ten přece později vytištěn; vydávaje Ziegler totiž J. A. Komenského *Umění kazatelské* připojil k němu týž životopis a *poslední vůli* Komenského, avšak podal vše to přímo k c. k. vídeňské censure

dvorské, kteráž — jsouc méně úzkostlivá — bez všelikých překážek spisy ty k tisku povolila.

^{21a)} Nevšední blahodárné působení J. L. Zieglera na poli vychovatelství domácího, — při čemž mu bývalo základním pravidlem: „*Mládež vzdělávána budiž jazykem mateřským*,“ — vypsal šířeji a ocenil náležitě p. Voj. Kryšpín v *Besedě učitelské* 1877 č. 14 a násl., k čemuž tuto ukazujeme.

²¹⁾ *Milozor a Milina* rovnaly se náučným a kratochvilným obsahem svým Dobroslavu; v onom čteme práce Čelakovského, Dostála, Kynského, Kubišty, Marchala, *M. Patrčky*, manželů Rettigových, *M. Sychry*, Šepse, K. Schneidra, Vambery a Zieglera, v této pak M. Millauera, Patrčky, *Foláka*, manželů Rettigových, K. Schneidra a Zieglera.

²²⁾ *Věrný Raditel* obsahoval v sobě pojednání o hodnosti a důležitosti úřadu učitelského, o vedení dítek k nábožnosti, naučení, jak učitel při písmenkování, slabikování a čtení má před se jíti, kázání školní, aforismy paedagogické, promluveni žáků při veřejných zkouškách, mravná naučení žákům, povídky, hry divadelní, básně, písně řemeslnické, průpovědi, pamětnosti řecké, přání a t. p. od Dlabáče, Dostála, Fišera, Ludvíka, V. Nejedlého, Pačoura, Patrčky, Magd. Rettigové, M. Sychry, Štěpničky, Vindyše a Zieglera sepsané nebo přeložené.

²³⁾ Sám J. Jungmann psal v příčině té dne 19. ledna r. 1826 Zieglerovi takto: „Z podpisu Vašnostina listu ode dne 18. t. m. vidím, že zpráva a pověst o povýšení Vašnosti na děkanství chrudimské pravdiva byla, z čehož srdečnou radost mám a přeji, aby Bůh Vašnost dlouho na zdraví zachoval a požívati dal štěstí, kterého Vaše šlechtná a vlastenská mysl v plné míře zasluhuje. Jakož ale s Vašností se raduji, tak s professurou Vaší smutním nebo raději bojím se, aby s Vámi všechna láska k vlasti a literatuře české ze semenistě hradeckého neodešla! . . .“ Když však Ziegler na to Jungmannovi přislíbil, že i na budoucno neustane ve své horlivosti vlastenecké, odpověděl mu Jungmann v listě svém dne 13. února r. 1826 zaslaném mimo jiné takto: „ . . . Že mi ráčíte dělati naději svého budoucně i co děkan chvalého pokračování v literatuře české, potěšilo mne velice, neboť vyznávám se, že jsem něčeho jiného bál se. Jsme tedy jedné v tom myslí, i já v jakýchkoli měl bych postaven býti okolnostech co mravenec snášeti drásky nepřestanu . . .“

²⁴⁾ Gramatiky tyto vyšly později nákladem knihkupce V. Waši takto: *Mluvnice česká*, kterouž ku prospěchu české mládeže složil a vydal J. L. Ziegler. V Čáslavi 1842 8° str. 175 a podruhé v Hradci Kr. 1850 str. 158, jakož i výňatek z ní s titulem: *Nejkratší způsob české dobropísemnosti se naučiti*. V Čáslavi 1842 str. 34 — pak *Deutsch-böhm. Sprachlehre zum Gebrauche der Schulljugend verfasst von J. L. Ziegler*. Čáslau 1845 8° str. 193. — Mimo to Ziegler sepsal a vydal ještě tyto drobnější spisy: *Pobožnost milostivého léta*, od J. Svat. Papežské Lva XII. na rok 1826 rozepsaného. V Chrudimi 1826. — *Výtah ze statutů první rak. vid. společnosti, pojišťující náhradu za pohorelost*. 1826. — *Pomůcka novému žákovi latině se učícímu*. V Praze (bez roku). — *Píseň národní na den narození císaře Františka I.* dne 19. února 1827. — *Píseň národní na den narození císaře Ferdinanda I.* dne 19. dubna 1835. — *Radostní citové chrudimských*, an Leopold hr. ze Štollberku za kraj. hejtmana ustanoven byl. 1829. — *Pobožnost milostivého léta* od Pia VIII. r. 1830 rozepsaného; — pak několik písní nábožných a modliteb ke mši sv., při křížové cestě a t. p. — *Pořádek k hašení ohně v kr. v. městě Chrudimi* 1832. — Vše to bylo vytištěno v Chrudimi u J. Košiny.

²⁵⁾ Na vědomí tomu, co jsme právě pronesli, přivádíme zvláště některá místa z dopisů, jež J. Jungmann Zieglerovi poslal. V listě, jehož datum dne 13. prosince r. 1825, píše Jungmann takto: „Vyznávám se, že mne Vašnostina spokojenost s „literaturou“ srdečně těší; nebo hlas jednoho moudrého jest mi důležitější nežli celého zástupu jiných. Bez velikých nedostatkův nemohlo se tedy vydati, ale lepší něco nežli nic, a dá Bůh pomocí mých přátel a vlastenců, Vašnosti podobných, něco dokonalého způsobím . . .“ V jiném, dne 13. února r. 1826 Zieglerovi zaslaném listě praví Jungmann takto: „Mám dosti, když mne jen jeden moudrý a Vaší Důstojnosti podobný neodsoudí, třeba ne všechněm vhod učiniti mohl. P. Št., jehož zásluhy já zajisté vysoce cením, uražen prý jest, že jsem jej v „literatuře“ dosti neschválil; ale to neměla býti chvála, nýbrž jen katalog soustavný; pan N. odsoudil mne jako lehkověrného

Mat. Jos. Sychra.
(Dle staré perokresby.)

a nic nového nemajícího; avšak ničehož netvrdím, co bych dokázati nemohl nebo nedokázal, své pak osobní domysly střídlně jsem pronesl . . . Z toho ráčíte viděti, že mne jakás takás spokojenost s mým dílem velmi těšiti musí, *an sobě na Vašnostiném soudu více zakládám než na soudu těchto pánů.*"

²⁶⁾ Vše to jmenovitě platí o pracích Polákových, jež Ziegler dříve nežli u veřejnost vešly, vždy co se týče gramatického i metrického způsobu opravoval i piloval. Tak píše Polák z Pompeji dne 17. srpna 1815 Zieglerovi o věci té takto: „Dnes jsem pátý zpěv přirozenosti začal, ale nevydám ani slova, dokudžby od Vás vše přehlédnuté a opravené nebylo.“ — V listu z Neapole dne 5. října 1815 zaslaném dokládá Polák takto: „... šestý skončil jsem zpěv přirozenosti a následující počal . . . dokud vše nedokonám, dokud Vaše péro *fiat* nepodepsalo, ani slova vydati nemíním;“ a konečně v listu z Nov. Města dne 15. dubna r. 1828 Zieglerovi psaném, v kterém jej žádá, aby mu zaslal zanechané u něho rukopisy, připomíná také, „že mnohý z těch nedokonalých plodů jeho (Ziglerovou) péčí opravených a okrášených v rozličných spisech četl.“

²⁷⁾ Povšimnutí hodný vidí se nám u věci té býti „*epigram*“, ježž Ziegler podal do Prv. pěk. umění (r. 1813 č. XXXIV.) v tento rozum:

Pod obrazem císaře Josefa II.

Málo kdo je mu roven, mnozí ho neznali, všickni Jemu se obdivují, nikdo ho nepřevýšil!

²⁸⁾ Na čem Ziegler zakládal pravou svobodu, tomu jest vyrozuměti z básně, již podal do Prv. pěk. umění 1818 č. XII.

Kdo jest svoboden?

Nikoli ten, kdož nad otroky si upevnil vládu,
Kdo se vysmívá vši spravedlnosti a právu,
Ne, kdož ve svobodném zůstává statku a se vši
Prací a toužebností se shání po zlaté kleci;
Ne, kdož poslouchá svou chválu v pochlebných písničkách,
Jehož uplacený dost oslavit nemůže básník,
Ne, kdož důstojenství dosáhnout se přičiní, v kterých
S obdivením a užasnutím lidu na něho hledí,
Ne ten, do pustiny kdož zajde a lidem se vyhne,
Kamž ho nenávidí a nesrovnalivost žene;
Ne, kdož ukazuje pronárodům okovy strašné
Kterých rozlámat a zničit se neopovází;
Nikoli! — Nýbrž ten, kdož umí nad sebou samým
Vždycky panovat, kdož zná *dobře vládnouti s sebou*,
Nechť buď kraluje neb ať v chatrné chaloupce bydlí,
Tento toliko jest a zůstane *svobodný člověk!*"

²⁹⁾ Tak na př., aby ukázal užitek a potřebu *očkovaní* dítek kravskými neštovicemi, na začátku přítomného století uvedeného, proti němuž tehda u lidu venkovského nemalý panoval odpor, Ziegler dal se sám, jsa již lokalistou v Dobřanech, dne 13. července r. 1815 skrze tamního ranhojiče panského očkovati, a takto zachoval se i při jiných od vlády světské neb duchovní uváděných ústavech a zřízeních.

³⁰⁾ Ukazujíc k tomu kázání a řeči Zieglerovy tiskem vydané a v rukopise pozůstalé; na př. *Řeč installační Tobiáše Čecha*, faráře v Bystrém dne 28. srpna r. 1814; *Řeč školní*, činěná na den sv. Václava r. 1823 v chrámu Páně Chotusickém; *Řeč dne 12. srpna* r. 1836 při *svěcení praporu* chrudimského sboru střeleckého přednesená, pak řeč dne 24. srpna t. r. u přítomnosti J. M. cis. Ferdinanda I. při *svěcení základního kamene* ku koncím kladrubským učiněná a j. v.

³¹⁾ Viz *Příběhové Telemachovi*; J. Hartika *Umění lesnické*; Poláková *Cesta do Italie*.

³²⁾ Viz: *Nebe se svými divy*, *Kalendář s svým významem*, *změny země naší* a j. v. v Prv. pěk. umění 1813 a j.

³³⁾ Pročež mohl také Ziegler nejen v žertu, auo v pravdě tvrditi, „že — jakož Čelakovský poněkud uštěpačně píše — ročně vydává sedm knih, kdež jiný sotva jednu k místu přivede!“ (*Čelakovského sebrané listy str. 193.*) Za

tou příčinou máme také za to, že není podstatné, co Čelakovský na jiném místě o Zieglerovi píše: „že ten p. professor po samých časopisech jezdí a sám ne-píše ničeho.“ (*Tamtéž* str. 153.)

³⁴⁾ Důležité a nyní ještě povšimnutí hodné vidí se nám býti nařízení o věci té, dne 7. listopadu r. 1818 z kanceláře biskupské vyšlé, pročež je zde klademe dle celého znění: „Cum clericis, quibus cura animarum comissa est, non exiguae cedat ignominiae, leges praeceptaque ejus linguae, in qua verbum Dei concredito sibi gregi praedicant, juventutem instituunt, sacramentaque administrant, non nosse et in recte loquendo ac scribendo a primo quovis egregio scholiarcha superari, id quod intuitu linguae cum primis bohemicae non raro accidere solet, cujus studium jam inde a plurimis annis non modo a literarum in regno Bohemiae studiosis, verum etiam ab ipsis animarum pastoribus haud exiguo religionis damno negligitur; imo cum stationum germanicarum in dioecesi Reginaehradensis penuria ipsis etiam germanis combibendae linguae Čechicae imponat necessitatem: ideo studium linguae Čechicae omnibus Institutu Theologici Reginaehradensis maximo commendatur opere.

Leges instituti theologici dioec. Reginaehrad. D. Chrastii die 7. Novb. 1818.

Aloisius Josephus Krakovský m. p.

Comes a Kolovrat, Episcopus.

³⁵⁾ Viz mimo jiné v tehdejších časopisech o tom obsažené zprávy, zvláště také *Palkovičův Týdeník* r. 1818 str. 249.

³⁶⁾ Tomu na svědomí podáváme zde část listu, jehož dátum dne 2. ledna 1825, kterýmž farář J. M. Král spisek svůj: „*Slávové, praotcové Čechů*“ Zieglerovi oddává; kdež píše mimo jiné takto: „Třetí příčina, která mne k složení spisku toho polnula, jest: aby Vaší Důstojnosti svou hlubokou uctivost, vážnost s vděčností pronesl, Vám, jenžto jste v temnosti mého srdce jiskru, která v plamen lásky k vlasti se vzněla, rozkřesal, Vám, jenžto neunavnou snážností na spustlém a dosaváde mnohým ostím porostlém poli jazyka i národa Českého dnem i nocí pracujete, novými a novými hlubokého umění svého plody vlast ozdobujete a ze svatého, vlastenským Muzám posvěceného, Vám svěřeného chrámu vždy více a více pracovitých dělníků na pole vlasti vyvádíte!“

³⁷⁾ Na př.: Ctěte vlast a jazyk vlastní Češi,

Tentě vlasti základ, hájce, sloup atd.

(*Hněvkovského* drobné básně 1820 str. 20.)

Mocni byli rekové, Slavní čeští mečové, A strašlivé jejich blesky, Čech dokud mluvil česky.

(*Štěpničky*: Hlas lry Č. 1818 str. 272.)

³⁸⁾ Takto Ziegler brával k diktování velmi často klassické propovědní *Pavla Ještna*, v jeho předmluvě ke kronice boleslavské: „Kdokoli milovník jest země české, v ní přebýváti, v ní zvolněji než kde jinde se živiti chce atd.“ nebo ne méně významná slova *Jahnova o národnosti*: „V svém jazyku ctí se každý národ. v pokladu jazyka paměť vzdělání jeho složena“ atd.

³⁹⁾ Přední místo mezi osobami těmito zaujímal *Vojtěch Kotara*, známý samouk a rychtář Prosečský, a J. *Opočenský*, evang. kazatel na Opočensku.

⁴⁰⁾ Viz také: V. Nebeského: *Dějiny Musea král. Č.* V Praze 1868 str. 17, 63 a 207, k čemuž toliko přidáváme, že Ziegler roku 1820 a 1821 kromě drahocenných knih a materiálů na sbírkách penězích zaslal *hotových 900 zl.* do Musea Českého. (Viz list jeho r. 1822 v únoru V. Hankovi psaný, kdež mimo jiné píše: „Jen ať Museum české knihy rozšiřuje a podporuje; z toho ohledu každý tam peníze posílá, aby tím literatura česká stálého prospěchu získala!“)

⁴¹⁾ Připomínáme zde toliko, že Zieglerovi máme děkovati, že kromě mnoha jiných knih, rukopisův a starožitností zvláště *Nudožerynův časoměrný překlad Žalmův*, pak velkdůležitý rukopis: *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova* (viz Památky staré literatury České, č. 5. v Praze 1878.) a *starožitná litina r. 1817 u Hradce Kr. nalezená* (popsaná a vyobrazená v Dobroslavu sv. 7. str. 127) dostaly se do Musea Českého.

⁴²⁾ Viz také: Sebrané spisy J. M. *Zd. Poláka* I. str. 320 a násl., kde trefnými slovy ukázáno k Zieglerovým nesmrtelným zásluhám o vzdělání novější literatury české, jakož i zprávy o úmrtí Zieglerově v *Květech a Poutníku* r. 1846 str. 250 a 96 obsažené.

MATĚJ JOSEF SYCHRA.

KNĚZ KATOLICKÝ A SPISOVATEL. *)

Matěj Jos. Sychra ¹⁾ narodil se dne 21. prosince r. 1776 v domě č. 7. tehdaž znamenáném v městě Ústí nad Orlicí z otce Matěje Sychry, ²⁾ písaře městského tamtéž, a manželky jeho Anny rozené Andrsovy. Byltě třetí ze čtyř bratrů, ³⁾ jimžto v domě otcovském dostalo se pečlivého a vychování ve škole tamní základního literního vzdělání, jakož i důkladného vycvičení ve zpěvu a hudbě instrumentální. ⁴⁾ Třeba že rodičové jejich neměli dostatečných k tomu prostředků, aby je byli mohli dáti na vyšší studie, nicméně že všickni vynikali nevšedním důvtipem a zvláštní chápavostí, dostalo se jim ve V. Faltisovi, řediteli kůru u sv. Trojice v Praze, upřímného a bedlivého příznivce, který jim zjednal přístup do německých škol pražských a ježto otec jejich nedlouho na to zemřel, jmění dostačitelného jim nezanechav, staral se napotom o ně, ačkoliv sám mnoho nazbyt neměl, jako otec opravdový, anobrž jsa bezdětek a bez bližších přátel krevních, jmenoval je později i dědici svými. Příčiněním jeho dostalo se také bratřím těmto zpěvackých fundací v několika chrámech pražských, tak že zpíváním a mimo to i vyučováním menších žáků zjednávali sobě potřebných prostředků k své výživě a dalšímu se vzdělávání.

Jmenovitě *Matěj Josef Sychra*, který byl r. 1789 co jedenáctiletý chlapec do Prahy přišel, vynikaje příjemným hlasem a nevšední spůsobilostí v hudbě instrumentální, jakož i svou ušlechtilou povahou a neobyčejnou pilností, věděl zvláště získati sobě přízeň nadepsaného V. Faltise a stal se takto fundatistou při chrámu P. sv. Trojice v Praze.

Času toho Sychra po dvě léta (r. 1789—1790) navštěvoval školu normální a na to po pět let (r. 1791—1795) třídy gymnasijsní na Novém Městě Pražském, kdež vyučovali kněží řádu pobožných škol, a to již od nejnižších tříd veskrze po německu, tak že náš Sychra neměl tam naprosto příležitosti, aby byl mohl nabyti nějaké vědomosti gramatiky a literatury české. Za to obeznámil se tím důkladněji s rozkvétající právě literaturou německou a jazyky klassickými, jmenovitě latinským, v němž větší a menší básně, předkem epigramy, libitě a trefně uměl skládati.

Skončiv studie gymnasijsní Sychra po tři léta (r. 1796—1798) slyšel filosofické přednášky na universitě pražské, kdež vedle jiných

*) Vytisťeno v *Osvětě* 1876 str. 20 a násl.

professorů tehdaž vyučovali vážený staroček St. Vydra mathematice, horlivý Cornova všeobecné historii a známý belletrista Meissner esthetice, jichžto bedlivým byl posluchačem a vroucím ctitelem. — Na to oddal se stavu duchovnímu, k němuž v sobě cítil zvláštní povolání, a navštěvoval po tři roky (r. 1799—1801) čtení theologická na téže universitě, vynikaje při tom po všechna léta svých studií neobyčejnou pilností, vzornou mravností a nevšední spanilomyslností, tak že požíval po celý čas nejen přízně svých učitelů a představených, anobrž i lásky a šetrnosti svých spolužáků v plné míře.

Obdržev v prodlení svých studií theologických již nižší řády kněžské skrze svétícího biskupa pražského Václ. Leop. Chlumčanského z Přestavlk, Sychra po skončeném běhu školním dne 18. září r. 1804 od biskupa kralohradeckého M. Tadyáše hrab. z Trautsmansdorfu v kapli biskupské v Chrasti vysvěcen jest s jinými ještě čekanci theologickými na kněžství, mezi nimiž byl tehdaž také Václav Valenta, později kanovník a děkan kralohradecký († 1859).

Nově vysvěcený kněz Sychra dán jest za kaplana nejprv do Sebranic na Litomyšlsku, kdež strávil tři léta velmi příjemně, jsa pro svou horlivost a spanilomyslnost vůbec ctěn a milován. Odtud přišel r. 1804 na výnosnější kaplanství do městečka Bystrého, kde však pobyl sotva jeden rok, byv zřízen v prosinci r. 1805 za administrátora do Německé Běly v Chrudimsku. — Osada tato byla nemálo rozsáhlá a lidnatá i skládala se z obyvatelstva českého a německého, kteréž při konsistoři hradecké toho sobě vymohlo, že služby boží každou neděli a každý svátek ve farním chrámu P. Bělském v jazyku německém a mimo to ve filiálním kostele ve Vítězovsi, tři čtvrti hodiny cesty od N. Běly vzdáleném, v jazyku českém se konaly. Svým veškerým, nemálo obtížným povinnostem pastýřským Sychra hleděl — třeba že byl těla slabého — s největší bedlivostí zadosť činiti, nedada se žádnými obtížemi a překážkami u věci té odstrašiti. Anobrž když za příčinou vzešlých v celém okolí nemocí nakažlivých — jmenovitě hlavničky (tyfusu) — osadníkům jeho útěchy a posily duchovní tím více bylo zapotřebí, neustal ve své pastýřské horlivosti, až se sám na tutéž nemoc tak nebezpečně roznemohl, že lékařové o jeho pozdravení se již pochybovali. Avšak vyležev čtvrt léta na lůžku nemocných, zotavil se k nemalé radosti svých osadníků a vykonával jako před tím všeliké povinnosti úřadu svého co nejbedlivěji. — Bohužel však netrvalo to dlouho a Sychra nucen se viděl ulehnouti opět na lože nemocné. Jeda totiž dne jednoho ještě před chorobou onou — jak to sám zaznamenal — domů od nemocného, spadl za příčinou neschůdné cesty s koně a poranil se nemálo pod žebrami; avšak nedbal na to při svých velikých pracích tehdejších. Ale když se začal po přestálé hlavničce zotavovati, objevily se najednou následky onoho nepovšimnutého úrazu; uvnitř pod žebrami utvořila se totiž hlíza (Abscess), a to tak nebezpečná, že Sychra za příčinou toho devatenácte měsíců na loži vyležeti a několika bolestným operacím, Imramovským lékařem Schleiferem vykonaným, podrobiti se musel. Všim tím zeslábl a schudnul na těle v té míře, že se kostlivci podobal a od té doby úplného zdraví více nepožíval.

R. 1808 byla fara v Imramově na pomezí moravském uprázdňena,

o niž vedle jiných kandidátů i náš Sychra se ucházel, a obdržev faru tu, jest na ni od konsistoře brněnské dne 1. června r. 1808 investován, byv takto přeložen z české dicése Královéhradecké do moravské dicése Brněnské.

V Imramově Sychra setrval až do r. 1821, plných to 16 let, kteréž byly také, co se týče pastýřské i literární činnosti, v životě jeho nejplatnější, avšak i nejobtížnější. — V Imramově, jakož níže širěji ukážeme, podnikl totiž své nejdůležitější práce literární, vzdělavatelné, jazykové i kratochvilné, a tamtéž pracoval také na vinici páně s vytrvalostí podivu hodnou a účinky nevšedními. Lžišed tu do osady, která pohodlností a netečností předchůdců nemálo ve všelikém způsobu byla zanedbána, a skládala se z vyznavačů katolických a helvetských, před tím zhusta proti sobě drážděných a popuzovaných, Sychra musel tu ve svém úřadě pastýřském zápasiti nejen s nevšedními překážkami a obtížemi, i se zastaralými předsudky a zlořády, anobrž býval při svých nejlepších úmyslech a lidumilných předsevzetích nejedenkrát trpce dotýkán, podezříván i stíhán, a to zhusta od těch, kteří právě v jeho pastýřském povolání měli mu účinnivě radni a pomocni býti, tak že nelze se diviti, že Sychra v pokročilejším věku a při vznáhající se churavosti tělesné pokojnějšího a příjemnějšího postavení vřele sobě žádal. Pročž také když r. 1824 fara v předklášteří Žďárském (Vorkloster Saar), jejížto dotace byla pouze v hotových penězích (400 zl. stř.) vyměřena, přeložením tamního správce duchovního Josefa Linka na faru Radostinskou u V. Mezeříčí byla prázdná, Sychra ucházel se o beneficium to, a obdržev je přestěhoval se v m. červnu t. r. z Imramova do jmenovaného Předklášteří.

V příjemné krajině Žďárské Sychra okřál poněkud na těle i na duši a věnoval se s celou duší a veškerými silami svému povolání pastýřskému i pracem literárním. Zvláště staral se o zvelebení svého chrámu farního, jenž byl druhdy chrámem klášterním a náleží k největším církevním budovám na Moravě; nad to obracel i zřetel svůj k zachování a obnovení kaple poutnické na tak zvané *zelelé hoře* ke cti sv. Jana Nep. založené. Kaple tato byla r. 1784 po shoření kláštera Žďárského působením P. Boniface Procházky, řeholníka cisterciáckého, znova vyzdvižena a zvelebena; když však r. 1826 panství předklásterské, dosavade fondu kamerálnímu náležité, bylo prodáno Jos. hrab. Vratislavovi z Mitrovic, chtěli úředníci jeho kapli tu zrušiti a ovčín z ní zdělati. Zpráva ta pobouřila veškeré okolní obyvatelstvo katolické co nejvíce a Sychra sám ujal se věci té co nejhorlivěji a vymohl i způsob to, že kaple ta byla nejen svému původnímu účelu zachována, anobrž i důkladně opravena a slušně ozdobena.⁵⁾ Z toho radovali se vysoce veškeří katoličtí osadníci předklásterští, velebíce za to Sychru co nejvíce a milující jej nyní tím srdečněji a horlivěji, v jejichžto středu on také napotom až do své smrti setrval.

Matěj Josef Sychra byl v první čtvrti století přítomného jedním z nejbedlivějších a nejčinnějších strážců Sionu i Parnassu domácího a měl o naši národní ožilost zásluhy znamenité, anobrž téměř neocen-

tedlné, jakcz i po celý čas svého života kněžského svědomitě a platně pracoval na vinici Páně, o čemž tuto poněkud šířeji chceme promluvit.

Hledíc k působení našeho Sychry v *úřadě pastýřském* sluší připomenouti, že byl dobrým pastýřem a věrným strážcem stáda sobě svěřeného a tak bedlivým plnitelem všelikých svých sebe obtížnějších povinností kněžských, že míval málo sobě u věci té rovných spolubratří duchovních, jsa rádcem, přítelem i dobrodincem, ano opravdovým otcem svých osadníků. Neboť nejen v chrámu Páně, na kazatelně a ve zpovědnici, anobř i mimo chrám Páně na procházkách, při návštěvách a jiných příležitostech Sychra přiblížil ku vzdělávání a ošlechťování stáde svého, obraceje při tom zřetel svůj nejen ku věcem, ježto se vztahovaly k víře a náboženství, anobř i k těm, kteréž se týkaly potřeb hmotných, zdraví tělesného, hospodářství venkovského, živností domácích a t. p.; tak že pastýřská péče Sychrova směřovala jak k duševnímu dobrému tak i k tělesnému prospěchu svěřených jemu osadníků, při čemž mu ovšem z počátku nemálo bylo se potýkati s panujícími předsudky, nepořádky, zlozvyky i zlomyslnostmi. Avšak u věci té nedal se odstrašiti nižádnými překážkami, anobř pokračoval rázně, svědomitě a neunavitedlně k účelu sobě vytknutému.

Sychra znaje zevrubně všeliké dobré i nechvalitebné stránky svých osadníků, uměl ve svých kázáních, řečech a cvičeních veřejných, jakož i v rozprávkách soukromých dotýkati se vždy té pravé stránky neduživé a vadné a udělovati vhodné rady i podávati náležitých prostředků k vyhojení ran mravních i nedostatků hmotných, ježto byl v osadě své vůbec i v jedné každé rodině spozoroval a vyhledal. — Tomu na svědomí ukazujeme jednak k jeho výborným kázáním a řečem duchovním,⁶⁾ jednak k jeho naučnému spisu populárnímu „*Veleslavín*.“⁷⁾

Především však kdekoliv Sychrovi bylo pracovati na vinici Páně, obracel pozornost svou ke škole a k dobrému vychovávání mládeže, maje je za základ všelikého zduření a prospívání v dobrém jedné každé osady. — Nucen jsa již téměř od dětinství za příčinou své výživy obírat se vyučováním mládeže v předmětech literárních a hudebních, přilnul k tomuto povolání vychovatelskému se vší duší a myslí a pečoval co nejupřímněji o literární a mravní vzdělání svých vychovanců, kteří jej také co svého bratra, dobrodince ano otce milovali, ctili a ve všech příležitostech k němu své zření měli.⁸⁾ — Přesed pak k úřadu pastýřskému Sychra nepřestával býti milovníkem dítek, anobř navštěvoval školy místní a filiální — pokud to vetché zdraví jeho a počasí dovoľovalo — několikráte v témdni a vyučoval tam mládež v náboženství a jiných vědomostech a to tak pochopitelně a prostomile, že se i tu stal miláčkem maličkých, kteří se vždy na jeho příchod těšili a přednášky jeho s nemalou pozorností poslouchali. Uměltě při každém přednášení vypravovati příklady z písma sv., z historie domácí nebo ze života společenského, k vysvětlení přednesené pravdy směřující, a to tak stručně, jadrně a srozumitelně, že dítky vše to snadno mohly pochopiti a sobě v paměť vštípit, při čemž vždy také přiváděl trefné průpovědky, mravné bájky a běžná přísloví, kteráž příhodnými příklady a příběhy šířeji vysvětloval. — Avšak Sychra nemíval zřetelce toliko

k dítkám školním a menším, nýbrž všimal sobě s touže horlivostí a vytrvalostí tolikéž dospělejší mládeže, jižto každou neděli a každý svátek před odpoledními službami božími shromažďoval do kostela, kde s ní opakoval a na paměť jí přiváděl mravní naučení i pravdy náboženské, kteréž byla druhdy ve škole slyšela, jakož i důtklivě k tomu přihlížel, aby tato mládež obojího pohlaví bedlivě navštěvovala hodiny opakovací, do nichž sám pilně přicházel, přednášeje tu zvláště naučení k praktickému životu se vztahující.⁹⁾

Hledíc k činnosti našeho Sychry na poli *domácí světské literatury*, sluší připomenouti, že zaujímá přední místo mezi muži, kteří na začátku století přítomného o pozdvižení jazyka národního a vzdělávání lidu našeho úsilovně se zasazovali, anobrž v příčině té co do věci a způsobu, jakým to činíval, dobře našemu nesmrtelnému V. M. Krameriusovi po bok postaven býti může. — Sychra působil času svého ústně i písemně zvláště k tomu, aby hluboko pokleslý, cizími živly prosáklý a vůbec opovrhovaný jazyk český všelikých nekalých přísad očištěn a vytríben, k své prvotní čistotě a jadrnosti zase přiveden, dle potřeby rozhojněn, ošlechtěn i vybroušen a vůbec ze svého ponížení vycněn a k náležité platnosti zase přiveden byl. V tomto svém usilování počínal pak sobě náš Sychra tak rázně, vytrvale a platně, že se stal jedním z nejpopulárnějších spisovatelů a nejvytrvalejších básníků na poli tehdejší literatury české.

Sychra studoval drahně let pod piaristy na Nov. M. Praž., kdež se dle tehdejšího plánu studijního i v nejnižších třídách všelikým předmětům vyučovalo toliko jazykem německým nebo latinským, nemajíc při tom pražádného zřetele na jazyk domácí, anobrž opovrhujíc jím jako sprostáckým a již odumřelým a kaceřujíc a hanobíc vůbec vše, co bylo české. Ježto Sychra času toho byl nad to i zaměstnán pracemi vychovatelskými u bohatších rodin Pražských, v nichž tehda tolikéž převládala samospasitelná němčina, neměl takto v mladších svých letech příležitosti, obeznámiti se důkladněji s ožilou časou toho literaturou českou a vážit si sobě jazyka mateřského tak, jak by to sice bylo slušelo, anobrž — jak sám v pozdějších letech nejedenkrát vypravoval — pokládal také on, dle panujícího tenkrát domnění, řeč českou za sprostou a úplně nevzdělanou, jejíž celá literatura kromě několika starších knih nábožných, skládá se toliko z kalendářů a nemotorných kronik o Enšpiglovi, Majoleně, Bruncvíkovi a t. p. — Když se však po svém na kněžství vysvěcení dostal na venek do správy duchovní mezi obyvatelstvo ryze české, vyrozuměl v krátkém čase, jak nevyhnutelně potřebí jest každému pastýři duchovnímu, ač chce-li těžkému úřadu svému náležitě dostáti, důkladné známosti toho jazyka, jímžto mluví jeho osadníci. Pročež pykal nyní své dosavadní u věci té netečnosti a nevědomosti a jal se zároveň s nevšední horlivostí a vytrvalostí doháněti to, co byl dosavade proměškal a opomenul. Studovalť horlivě českou gramatiku, čítal pilně ve starých knihách českých, jmenovitě v biblí, právech městských, v bylináři, v kronikách Hájkově a Beckovského i v jiných starších spisech českých, kterých u tamních osadníků — zvláště u tak zvaných „čtenářů“ a „písmáků“ — tenkrát ještě v nemalém počtu bylo nalézti. Také zjednával sobě vycházející knihy české, V. Krameriusem, F. Tomsou a

J. Nejedlým času toho vydávané a čítal v nich (zvláště v Nejedlého Hlasateli) co nejbedlivěji, obcovať s lidem venkovským, českého jazyka němčinou a latinou nepokaženého užívajícím, jakož i rozmlouval s řemeslníky, rolníky, ano i čeledíny domácím o rozdílných věcech a pozoroval i vyptával se, kterak oni tu aneb onu věc v řemeslech a hospodářství domácím užívanou vlastně jmenují, jakých přísloví a pořekadel užívají, kterak u věci té jazyk český od německého a latinského se různí a jak vůbec prostý, „němčinou neprosáklý“ Čech tu aneb onu frázi německou po česku vyjadřuje.¹⁰⁾ — Takto Sychra vzdělával se v jazyku českém v té míře, že v prodlení několika let vše to, co byl až dosavad zanedbal, nejen dohonil, anobř nabyt tím tak důkladných vědomostí jazykových i literárních, jakými se tehda málo kdo z jeho okolních spolubratří duchovních a vůbec krajanů českých mohl honositi a prokázati.

Chtěje pak takovýto pravý způsob mluvení u nepokažených, „němčinou neprosáklých“ Čechů a Moravanů obyčejný, nebo v dobrých českých spisech přicházející všem milovníkům jazyka mateřského a zvláště mládeži studující v lepší známost uvésti, Sychra náš pokusil se o vzdělání první české *fraseologie* čili *sbírky způsobů mluvení, přísloví a pořekadel*, jež vybral ze svých zápisek a k snadnějšímu vyhledání spořádal v abecední pořádek. Spisem tímto Sychra chtěl — dokud by v literatuře naší nebylo slovníku česko-německého, na němž tehdaž prof. J. Jungmann neunavitedlně pracoval — nejen začátečníkům anobř i osobám v češtině zběhlejším, kteří chuti a času nemají ve spisech starších klopotně způsobu jadrného a vlastního mluvení českého vyhledávati, prospěti a k důkladné známosti jazyka našeho platnou pomůcku zjednatí. — Práce tato vyšla pak v Brně r. 1820/21 tiskem a nákladem knihkupectví J. J. Trasslera s tímto titulem: *Versuch einer böhmischen Phraseologie durch kurze, alphabetisch geordnete, den echten Geist der böhmischen Sprache aussprechende und der grösseren Gemeinnützigkeit wegen verdeutschte Sätze, vorgetragen von Mathias Joseph Sychra, Pfarrer. I. Abtheilung A—L. Brünn 1821. II. Abtheilung M—Z. ebenda 1822.* K dílu tomuto — jež připsal: „Allen Gönnern und Freunden der böhm. Literatur ohne Rücksicht, welcher Rechtschreibung sie huldigen, und daher Itisten oder Ypsilonisten sein mögen,“ — přidal Sychra toto motto:

Čta rozuměj, rozuměje rozvažuj, rozvažuje rozsuzuj, rozsuzuje nehaněj a neplundruj, ale uniš-li, lepší udělej: a my budeme tebe chváliti.

Sixt z Ottersdorfu.

La critique est aisée mais l'art est difficile!

pak dvě předmluvy, *německou* (na str. I—XXXIII.) a *českou* (na str. XXXIV.—XXXIX.), a to obě nemálo zajímavé a čtení hodné, v nichžto ukazuje k příčinám, kteréž jej k vydání díla toho přiměly, připomínaje při tom, proč je sepsal orthografií bratrskou. — Fraseologie tato, byvši tehdaž jenom ve skrovném počtu exemplářů vydána, jest dávno již rozebrána, a nyní méně, nežli by přáti bylo, již známa, ježto až podnes má do sebe cenu nejen historicko-literární, anobř i skutečně praktickou. — Nemobouze zde šířeji o této zajímavé a důležité knize promlouvati, připomínáme toliko, že větší část frází v ní obsažených náš patriarcha

J. Jungmann přijal do svého arcidíla lexikálního a že také jiní, věci té znali mužové: J. Nejedlý, Hněvkovský, Ziegler, Kynský, Vaněk a j. času svého o spise tomto pochvalně se pronesli a jeho bedlivě užívatí se nezpěchovali.

Jakož pak Sychrovi upřímně činiti bylo o skutečné a všestranné vyzdvižení národnosti naší, toho však nelze dosíci pouhým vydáváním gramatik, slovařů a knih nábožných, anobrž potřebí k tomu, aby lid přicházel k poznání sebe samého, aby se mravně i reálně vzdělával a ze svých dosavadních předsudků a nechvalitebných zvyklostí vyzouval: Sychra prohlížel nyní především také k mravnímu vzdělávání a praktickému poučování lidu našeho. Svým mnoholetým v úřadě pastýřském obcováním s lidem venkovským Sychra vyrozuměl, že takovému vyučování nelze zjednatí platného průchodu pouhým theoretickým kázáním, suchoparným napomináním a přísným kantorováním, anobrž že u věci té potřebí užití jakési lahodnější metody a příjemnějšího způsobu. Jmenovitě pak, jakož lid náš rád čítá, měl za to, že by se u věci té slušelo zřetel obracet k vypravování rozličných příběhů vážných i kratochvilných, v nichž by se jak dobré tak i nechvalitebné stránky života lidského na odiv stavěly, onyho velebily, tyto pak dle zásluhy káraly a směšny činily; vůbec že by příhodno bylo u věci té šetřiti starého přísloví: *Ludendo doceas, ut ridendo discant!* Za tou příčinou Sychra se uvázal ve sbírání takovýchto příběhů a vypravování naučných a kratochvilných, delších i kratších, a vydával je jednak ve sbírkách zvláštních, jednak podával je do rozličných tehdaž vycházejících časopisů domácích.

Takto vyšel tiskem prací Sychrovou: *Povídatel, nebo sbírka rozmanitých pamětihodných příběhů, povídek, důvtipných nápadů a průpovědí, k poučení a obveselení*. Svazek 1. r. 1815 str. 183. Svazek 2. r. 1815 str. 237 a svazek 3. r. 1817 str. 200, vše v 8° v Brně a Olomúci nákladem Gastlovým. K prvnímu svazku Sychra přidal velmi zajímavou předmluvu, v níž ukazuje, jak důležité a potřebné jsou lidu našemu spisy kratochvilné a zároveň poučující.¹⁾

Za příčinou nastalé tehdaž drahoty a jiných nepříznivých okolností přestal *Povídatel* po třetím svazku dále vycházeti. Jakmile se však okolnosti tyto změnily, přikročil neunavitedlný Sychra ihned k vydávání podobné sbírky s titulem: *Kratochvilník*, jehož vyšly dva svazky v Brně u Jiř. Trasslera a to sv. 1. r. 1819 (str. 152 8°) a svazek 2. r. 1820 (str. 142 8°) — a později *Kratochvilná včelička* r. 1827. (str. 160 8°) tamtéž vydaná, kteréžto obě sbírky zavíraly v sobě — tak jako před tím *Povídatel* — povídky, příběhy, divadla, rozprávky, průpovědi a nápisy obsahu naučného i kratochvilného, a to „z vlastní i z cizí zahrádky.“

Mimo povídky a průpovědi ve sbírkách těchto obsažené Sychra vzdělal ještě mnoho jiných povídek, jež podal do rozličných časopisů českých, ku př.: Z mrtvých vstání, Zehytralá hadačka, Drobový ples, Ludvík Potink, S chutí do toho, Komu štěstí přeje (do Dobroslavu); Po účinku zlá rada (do Věrn. Raditele); S poctivostí nejdál dojdeš, Tři přátelé (do Milozora). Taktéž přeložil několik her divadelních do češtiny, z nichž: *Přestrojování*, veselohra z Kocebue, vyšla v Dobroslavu

(sv. X.) a *Náhrada dobrého srdce* v Milíně; *Dobře zvedené dítky rodičů největší poklad*, *Přirozené kouzelnictví* v Povídateli; *Bratrská láska* v Kratochvilníku, vše to hry dětské z Weisse, *Bezděčný lékař* z Moliéra svobodně přeložený vydán jest o sobě v Hradci Kr. r. 1824. Kromě tuto přivedených větších, prosou sepsaných kusů Sychra složil také mnoho průpovědí, nápisů, drobnůstek a vtipných nápadů v řeči vázané a vydal je jednak po různu v časopisech (v Přílohách k Hromádkovým Víd. Novinám, v Dobroslavu, v Raditeli, Milozoru a Čechoslavu), jednak ve zvláštní sbírce, která s titulem: *Maličkosti* r. 1823 (ve 12° v Hradci Kr.) byla vytištěna.¹²⁾

Mimo tyto tiskem vydané práce Sychra vzdělal ještě více jiných nábožných i kratochvilných sepsání, kteráž však zůstala v rukopise. — Taktéž složil některé kusy hudební a jmenovitě nápěvy k několika českým písním nábožným i světským, jsa — jakož výše připomenuto — dobrým hudebníkem i kontrapunktistou. Ze skladeb těchto přišlo však jenom málo u veřejnost.¹³⁾

Ze všeho, co jsme tuto o literární činnosti našeho Sychry připomenuli, jest zřejmě viděti, jak bedlivým a pilným, anobrž neunavitelným byl dělníkem na poli domácí literatury, tak že času toho málo kdo u věci té k němu mohl býti přirovnán. Byloť také vždy jeho heslem: „*Pracujmež v potu tváří v okršlku nám k působení vykázaném, abychom obžínky jestli ne v stáří alespoň na věčnosti slavili!*“ — Ovšem že mnozí duchovní spolubratři Sychrovi, jimž džbánec, karty a vůbec klassické: *dolce far niente* bylo vrchem všeliké blaženosti lidské a předkem kněžské, nad tím se pozastavovali a za hřích mu to vykládali, že se na spisování kratochvilných knížek vydává a „takovými titěrkami sama sebe i celý stav duchovní v lehkost uvádí.“ Avšak Sychra nedal se tím mýlití, ukázav trefně a důtklivě v předmluvě k Povídateli a Včeličce, proč to činí, jmenovitě proto, „že lidu našemu netoliko tím platně posloužíme, když mu kázání a postily aneb jiné knížky nábožné podáváme, anobrž zvláště také tím, když se mu do rukou dostane nějaký lehce srozumitelný spis, v němž by čítaje se obveselil a na své skormoucející starosti a trampoty alespoň na chvílku zapomenul.“

Promluvivše o pastýřské a literární činnosti Sychrově, pokusíme se ještě stručně vylíčiti jeho povahu mravní a spůsoby osobní. — Co *mravní povahy* se týče, sluší připomenouti, že Sychra byl muž vůbec cti-hodný, který, jsa prost všeliké nevčasné a náruživé horlivosti a podlého sobectví, s nevšední dobrosrdečností, laskavostí a upřímností spojoval rozšafnost, ráznost, spanilomyslnost a neobyčejnou bedlivost u vykonávání svých povinností. Jednou z předních ctností a chvalitebných vlastností Sychrových byla však jeho vroucí láska k národu a jazyku vlastenskému, jakož i jeho neunavitedlné usilování o duševní ošlechtění a materialní vyzdvižení a vzdělání svých osadníků. Jsa skutečně *dobrým pastýřem* stáda sobě svěřeného a při tom i opravdovým lidomilem, nešetřil u věci té žádných prací, obětí, překážek a obtíží, jakož se i nerozpakoval každému, domácímu i cizímu, dle sil svých býti raden a pomocen. Tudiž býval také snášlivý a shovívavý k těm, kdož byli jiného vyznání a mínění, a nekaceřoval i nestíhal žádného za tou příčinou, nýbrž zacházel přátelsky a důvěrně tak dobře s katolíky jako s evan-

gelíky (helvety), kteří v osadě Imramovské v nemalém počtu přebývali.¹⁴⁾ Vůbec jsa muž opravdově nábožný a při tom i osvícený a všestranně vzdělaný, dalek byl všelikého náboženského indiferentismu a moderního mudrlantství, jakož i naopak nenáviděl z celé duše své všeliké liché pobožnůstkářství, přepjaté zelotství a licoměrné farizejství, pokládaje účinnou lásku k bližnímu za jednu z předních povinností každého člověka, předkem pak kněze katolického.

Ovšem takováto snášlivost Sychrova nebyla po chuti nejednomu z jeho duchovních spolubratří a jmenovitě některým tehdejšími pány konsistoriánům Brněnským, kteří ji Sychrovi ve zlou stranu vykládali a nejdennkrát mu i zřejmě na srozuměnou dali, „že jest to věc neslušná ano pohoršlivá, když *kněz katolický* důvěrně obchází s *berany* a bratříčkuje se s jich *predikanty*!“ Avšak Sychra, „maje u věci té dobré svědomí“, nevšímal sobě toho, anobř — ukazuje k tomu, kterak sám Spasitel náš raději obcovał s publikány a samaritány nežli s licoměrnými farizeji a zatvrzelými zákoníky a kterak přikazoval, abychom milovali každého člověka a dobře činili bližnímu svému — zacházel důvěrně i napotom nejen se svými osadníky katolickými, anobř také s evangelíky, pokud jenom byli to lidé mravní, správní a rozšafní.

Ale nejen ve věcech náboženských anobř i v jiných případech Sychra býval mírný, shovívavý a vůbec praktický. Pročež také v panujících tehdejších rozmlískách literárních, týkajících se dobropísemnosti a prosodie (jimiž spisovatelstvo vlastenské na dva nepřátelské tábory bylo rozděleno), nenadržoval žádné straně, anobř kráčel cestou prostřední. Ačkoliv držel se dobropísemnosti bratrské a prosodie přízvučné, nicméně nekaceřoval a nestíhal těch, kdož se přiznávali k ortografii analogické a k prosodii časoměrné, maje za to, „že všeliké v příčině té násilné sobě počínání a vtírání jest nemístné, anobř naší ožité právě literatuře na nejvýše škodlivé, a že u věci této na ten čas postačuje střídme a mírně přivést důvody z té i oné strany a zůstaviti to pak vůli obecnstva samého, ku které z nich by se přidali a pokud by místo bachratého *y* zakrnělého *i* užívati a dvojhlásku *au* tak, jak se vyslovuje, psáti chtělo?“¹⁵⁾

Pro takovouto svou ušlechtilou, lidomilovnou a ráznou povahu Sychra požíval také upřímné lásky a úplné důvěry svých osadníků a okolních obyvatelů všelikého stavu a vyznání, jakož i nevšední šetrnosti mužů vzácných a vlastimilovných, kteří sobě nemálo na tom zakládali, že se mohli nazývati přáteli a důvěrníky Sychrovými¹⁶⁾ a milerádi přátelsky s ním obcházeli, a to nejen písemně anobř i osobně. Neboť nebyl-li Sychra churavostí svou poután k lůžku nemocnému, býval i velmi společenský, přívětivý, prostosrdečný a joviální a věděl své milé hosti příjemně vyřádeti a s nimi se bavit. Sluší také připomenouti, že mezi důvěrnými ctiteli a přáteli Sychrovými potkáváme se s muži vzácnými a času onoho na slovo branými, jakož byli: Bernard Bolzano, J. Jungmann, bratři Nejedlí, B. Dlabač, J. L. Ziegler, Dom. Kynský¹⁷⁾ Václ. Pešina, J. N. Sedláček z Harkenfelda, Fr. Štěpnička, manželé Rettigovi, Fr. Turinský, J. H. Pospíšil, J. Hromadko a j. v. — Co se domácnosti týče, tuť Sychra bedlivě prohlížel k pořádku, slušnosti a dobré kázni, staraje se při tom zároveň, aby žádný z domácích netrpěl nedostatků

věcí potřebných. Pročež také, ačkoliv za příčinou své churavosti žil velmi střídmě a skrovně, nicméně hleděl vždy k tomu, aby kuchyň náležitě byla opatřena a jmenovitě aby přátelé a hosté jej navštěvující dobře byli častováni a chováni.

Jsa již od mládí zdraví vetchého, po čas svého úřadu pastýřského Sychra seslabil je nemálo neunaveným vykonáváním svých povinností a jmenovitě nemírným seděním při stole psacím a častým bděním nočním, tak že napotom zbusta trpíval závratí a spojenými s tím těžkostmi v životě a nezáživností žaludku. Churavost tato dosáhla později nejedenkrátě takové míry, že lékaři a přátelé o jeho pozdravení již pochybovali (ku př. 1818, 1822 a j.). Nic však méně zotavil se vždy zase poněkud a dal se opět do práce, a to obyčejně horlivěji nežli před tím, chtěje takto dohoniti a napravití, co byl nemocí svou zameškal. Tím však horšil se den ode dne způsob jeho bez toho již velice chatrného zdraví a nezažíváním vzešlé obtíže žaludeční trápivaly jej pak častěji a poutaly k lůžku nemocnému. — Dne 16. května r. 1829, kteréhož kaple Zelenohorská znovu vysvěcena byla, Sychra zpovídal od rána až do poledne, při čemž tak se nastudil, že již druhého dne na to nemálo onemocněl, načež v m. listopadu na dobro na lůžko vlehnutí nucen se viděl. V m. únoru r. 1830 pohoršila se nemoc ta v té míře, že se dal opatřiti svátostmi umírajících a jsa úplně oddán do vůle boží hleděl již tehdež vstříc své blízké smrti. Dne 19. března 1830 dal se dovésti k stolku a napsal tam list Matějovi, synu po bratru Václavovi zůstalému svědčící; avšak v tom začal silně plivati krev a nežli jej donesli do postele, vypustil svého šlechtického ducha! Zeněleť ctihodný muž a vzácný vlastenec tento v 54. roce svého činného života a to, jakož se tehdejší lékaři pronesli: „hmožním vrhnutím kve, jež bylo účinkem překaženého oběhu jejího v následku přílišného sedění, jinžto přítoky krevní seslably a se zacpaly.“ —

Mrtvé tělo Sychrovo pohřbeno jest na hřbitově Zelenohorském za velikého účastenství osadníků, jakož i z blízka a z dále příšlých přátel a ctitelů jeho všelikých stavů, stáří a vyznání, a to v hrobě, v němž dosaváde spočívaly tělesné pozůstatky nadepsaného P. Bonifáce Procháčky, prvního obnovitele kaple Zelenohorské.¹⁸⁾

M. J. Sychra zůstavil po sobě hojnou a vzácnou bibliothéku, která celý pokoj zauíímala a mnoho peněz jej stála, jakož i rozličné práce literární v rukopise. Vše to bylo však po jeho smrti rozebráno a rozptýleno, tak že při faře předklášterské nepozůstalo ničehož z knih a spisů těchto. Knihy pozůstalé byly prý dány věřitelům na splacení sumy (170 zl. čínici), kterou Sychra za opravování kaple často jmenované byl jim povinen, jež oni pak pustili v téže sumě tehdejšímu kaplanu klášterskému. Rukopisy pozůstalé odevzdala Sychrova švakrová farář Borovskému, Krombholcovi, aby je prohlédl a vydal tiskem, což prý on učiniti přislíbil.

M. J. Sychra by' postavy vysoké a štíhlé a — v obleku kněžském — zevnějšku (ať tak díme) imposantního, nosívaje však blavu poněkud skloněnu. V pozdějších letech byl krátkozraký, těla velmi schudlého a obličej vpadlého, z něhož nicméně zářilo dvě přívětivých a bystrých očí; jeho duhdy příjemný a zvučný hlas seslabl taktéž a nevystačoval

pro obšírnou farní svatyni předklásterskou. — Zdařilou, v oleji malovanou podobiznu Sychrovu chová jeho neť, paní vdova Jahodová, dle kteréž zhotovena jsou xylografická vyobrazení, přiložená k *Pomněnkovému Vínku* a k *Životopisu a spisům M. J. Sychry*, péčí V. Kryšpína r. 1876 v Praze vydaným. Předčasnou smrtí Sychrovou ztratila vlast naše jednoho z nejvěrnějších synův a národnost česká jednoho z nejhorlivějších pěstitelův a vzdělavatelů svých. Neboť Sychra — ať zde ještě jedenkrát, ovšem již toliko sumovně vyličíme povahu jeho — byl *vzorný kněz, jadrný a poctivý staroček, upřímný a obětovný vlastenec a neunavitelný dělník jak na vinici Páně, tak i na národu roli dědičné*. — Bohužel přišla památka vzácného vlastence a zasloužilého lidomila tohoto jak ve vlasti naší, tak i u jeho nástupcův a osadníků brzo téměř v úplné zapomenutí a teprv r. 1874 usilováním nynějšího správce duchovního v Předklášteří, důst. p. Fr. Vlčka, bylo alespoň vyhledáno a působením Žďárského faráře důst. p. Fr. Šrámka kamennou, do zdi vloženou tabulí vyznačeno místo, kde na hřbitově zelenohorském odpočívají tělesné pozůstatky jeho, s tímto nápisem: „*Z mrtvých vstání zde očekávají: P. Matěj Sychra, farář † 1830 a Bonifác Procházka † 1813.*“

Kdo i v nouzi s vlastní krácel,
Snáše s ní vši nehodu,
Slaven, slaven bude, věčně
Žije v ústech národu!“

Taktéž obnovena jest památka M. J. Sychry v rodišti jeho, Ústí nad Orlicí, r. 1876, kdež za příčinou stoletých narozenin jeho dne 21. a 22. srpna t. r. konala se slavnost zvláštní a velikolepá. Při tom odhalena jest také deska památní na domě, v němž M. J. Sychra dne 21. prosince r. 1776 spatřil světlo vzdejší, při čemž tamní lékař městský, Med. dokt. Matoušek, měl řeč velmi ráznou a ohnivou, v níž zevrubně vyličil vlastenské působení a nevšední Sychrovy zásluhy o naše národní probuzení a oživení i o vzdělání a vyzdvižení literatury domácí.

PŘIPOMENUTÍ.

¹⁾ Pomůcky, jichžto jsme při sepsání tomto užili, jsou jednak ústní a písemné zprávy, které nás o Sychrovi od bývalých jeho přátel a ctitelů došly, a výpisky z pamětní knihy Předklásterské, jež s námi laskavě sdělil důst. p. Fr. Vlček, jednak dáta, která o Sychrovi s námi sdělili jeho bývalí osadníci, a konečně vědomosti, jichž jsme u věci té nabyli z jeho hojných prací literárních, o sobě i v časopisech rozličných porůznu vytištěných. — Viz také: *Slovník Nauč.* Díl VIII. str. 1182; *biografii Sychrovu* V. S. Štulcem sepsanou a při Sychrově spisu: „*Veleslavín*“ vytištěnou; Michlův *Literární Letopis* a J. Jungmanna *Hist. lit. české* r. 1825 a 1849 vydanou, a *Matěje Jos. Sychry život a spisy vybrané*, vydané Vojt. Kryšpínem. V Praze 1877 (dílo to důkladné a čtení hodné).

²⁾ Píšeme *Sychra* a nikoli *Sichra*, jakož někteří novější činí, a to proto, že on sám se tak vždy psával i od svých vrstevníků (ať si již užívali dobropísemnosti bratrské nebo analogické — Jungmanna, Kynského, Zieglera, Hanky, Pešíny, Štěpničky a j.) psán býval. — Při tom připomínáme, že Sychrové jsou rodina v Ústí nad O. a okolí jejím nad paměť lidskou usedlá, která přichází v knihách tamních již okolo r. 1600.

3) Nejstarší bratr *Václav* vyučil se tkalcovství a byl napotom písařem městským v Brandýse n. Orlicí; druhý *Vojtěch* vystudovav práva zemřel r. 1828 jako justiciář v Konopišti; čtvrtý bratr *František* byl kapelníkem v Praze; jediná sestra *Anna* zemřela již v 19. roce věku svého.

4) Času toho i dlouho ještě potom byla škola Ústecká (jejímžto správcem byl tehdaž *Josef Jahoda*) nemálo pověstna v celém okolí zvláště tím, že se v ní mládež mimo jiné co nejbedlivěji cvičila také ve zpěvu a hudbě instrumentální, tak že mezi tamními obyvateli nebylo téměř žádného, jenž by se nebyl znal ve zpěvu a hudbě a tytýž i v kontrapunktu. Vyšlo také z Ústí nemálo umělců hudebních, z nichž někteří ještě za naší paměti jména slavného požívali i na slovo bráni byli, na př. Leopold Jansa.

5) O zachování a obnovení zelenohorské kaple poutnické Sychra měl největších zásluh, ačkoliv se sám o tom nikdy nezmiňoval a nikde toho nezaznamenal. Neboť nejen že důtklivým svým domlouváním pohnul hr. Vratislava k tomu, aby zavrhl návrh od úředníků jeho na zrušení kaple té jemu činěný a aby učinil pomoc na penězích i stavivu k obnovení kaple té, zapůjčil sám svou celou uspořenou sumu peněžitou k účelu tomu, přiměl osadníky své k hojným příspěvkům a pracím stavebním, i dohlížel po tři léta sám a sám k všelikým pracím stavitelským, docházeje přes všelikou svou churavost téměř každodenně několikrát na Zelenou horu a neustával v tomto svém usilování, až kaple ta novou střechou byla pokryta a veskrz, uvnitř i vně, důkladně opravena a slušně ozdobena.

6) První sbírka kázání Sychrových vyšla s titulem: *Kázání na všechny neděle celého roku*. K tisku podal Dom. Kynský. Dva díly, I. str. 393, II. str. 357 8° v Brně 1814. — D. Kynský podává kázání ta do tisku, připomíná o nich v předmluvě, že mu to k obzvláštnímu potěšení sloužilo, že mohl k vydání takových kázání nápomocen býti, v nichž nábožné smýšlení našich osvěcenějších spoluvěkůh a výmluvný a libozvučný i ohebný jazyk vážných předků našich ušlechtil se druží. — Jakož pak kázání tato vedle pravd dogmatických pojednávají o naučeních mravních a skutečných potřebách života vezdejšího a jsou vůbec jadrně, krátce a dobře česky psána, přišla tehdaž mnohým duchovním velmi vhod a byla od nich v jich úřadě pastýřském s dobrým účinkem potřebována. Za tou příčinou vydal Sychra k vyzvání přátel a spolubratří duchovních na to i druhou sbírku svých kázání r. 1817 v Chrudimi s titulem: *Kázání na všechny slavnosti a svátky celého roku*. Ve sbírce této čteme 22 kázání na svátky a dni výroční a jmenovitě na svátky všech patronův a dědiců českých a moravských, jež věnoval tehdejšímu arcibiskupovi Pražskému, Václ. Leop. sv. p. Chlumčanskému z Přestavlk, a to „na důkaz své šetrnosti a vděčnosti, že on jej před mnoha lety v Praze studujícího svátostí břimování u víře utvrditi a napotom udělením nižších řádů kněžských jemu přístup k stavu duchovnímu otevřít ráčil.“ — Ke konci přidán jest na 14 str. slovníček nebo vysvětlení některých méně obvyklých slov, jichžto užito v kázáních nedělních a svátečních.

7) Hledíc k populárnímu spisu „*Veleslavínu*“ připomínáme, že týž vytištěn byl v Praze r. 1847 nákladem dědictví sv.-Jansk. (8°, str. 623) a že obsahuje v sobě 21 pojednání naučných, k rozličným stavům, příležitostem a potřebám života vezdejšího se vztahujících; totiž: O některých povinnostech manželských, o vychování dítek, o domácím pořádku a čistotě, o vrchnostech, o daních, o zdraví duchovním a tělesném, o mrzácích, o zadušení, o koupání, o utopených, o psí vzteklíně, o ohni, o stavu selském, o rolnictví, o chování hovězího dobytka, o dobytčím moru, o včelařství, o vozotajství, o stavu vojenském, o náboženské snášlivosti. — Vše to psáno jest veskrz srozumitelně, jadrně a prostosrdečně, a litovati jest, že Sychra knihy té neukončil a sám k tisku neupravil, byv při jejím spisování předčasnou smrtí zachvácen.

8) Na této dráze vychovatelské potkali se bylo Sychrovi s rodiči a vychovanci rozličného způsobu a smýšlení a činiti hojných, zhusta trpkých zkušeností, o nichž v pozdějších svých letech přátelům a známým svým nejednou — tu žertovně, tu s bolestnou upomínkou — vypravoval. Zvláště často opakoval jeden příběh, který také ve svém *Veleslavínu* (str. 71., tu, kde mluví o vychovávání dítek) zaznamenal a který jest v nejednom způsobu zajímavý a povšimnutí hodný, pročť jej tuto sumovně opakujeme. Sychra dostal se za vychovatele do domu jednoho měšťana pražského, jenž byl sice muž správný a přičinlivý,

avšak měl tu nectnost do sebe, že dětem svým nikdy tváře přívětivé neukazoval, aby prý jej nevzaly sobě v obyčej a lehkost, zřídka kdy s nimi stoloval, vždy jenom přísné rozkazy jim dával a když děti něco zavinily, je ne ihned za to káral, anobrž trestem vyhrožoval, říkáje: „Máš u mě navroubeno, až jen po chvíli bude, liskovkou budeme vrub sřezovati!“ — vykonání trestu však na jinou dobu odkládal. Tu pak teprv za nějaký čas v dětské světnici nenadále s pružinou v ruce se objevil, volaje: „Dnes přivedeme účty v pořádek!“ nebo: „Dnes přicházíme s vrubem!“ Na to muse! provinilec sám sobě stolicí přinést, na ni se položit a rány rukou otcovskou mu vyměřené vytrpět. Nejednou pak se stalo, že také ostatním dětem, třeba nebyly pro tentokrát něčeho zavinily, na stolicí se klásti rozkázal, nedbaje na jich úpěnlivé prosby a vylouvání, že něčehož neprovinily, jak jim to sám p. učitel může vysvědčiti. „Jen se polož,“ osopil se pak na uděšené dítě, „však se tobě křivda neděje, pamatuji se, že jsem i tobě vyflákati přislíbil, jenom že již nevím, kdy a proč!“ — Čtítí zastávati aneb vylouvat ubohé trýzněné, bylo jakoby olej do ohně liti: „Dnes jsem sobě umínil vrub sřezati a pořádnost domácí udělati,“ bývala jeho úšklebná odpověď, „pročež mne nemeškejte, když chci jednomu každému za spravedlivé učiniti a zastaralé dluhy vypláceti, nebo kdo ví, kdy k tomu zase budu čas miti!“ — Že v takovém domě ten kousek chleba vychovatelského velmi trpce našemu Sychrovi chutnával, netřeba šíře ukazovati, a byl by také nejednou místo to opustil, kdyby se mu vždy při tom nebylo zželelo ubobých dětí, které by byly pozbyly tím svého jediného zástupce a nejpřírodnějšího přítele; to bylo také příčinou, že přese všeliké nepříjemnosti po tři léta v domě tom vytrval.

⁹⁾ Nemalá část literární činnosti Sychrovy vztahuje se tudíž také ke spisování a vydávání knížek k poučení, vzdělávání a vyrazení menší i odrostlejší mládeže dobře se hodících a zdělaných jak ve verších tak i v řeči nevázané. Vydalťe Sychra u věci té o sobě: *Původní rozmlouvání a povídky*, k vysvětlení mravních českých přísloví, k prospěchu mládeži. 2 díly 12° v Praze, 1882. — *Vázaného mravně a pilné mládeži školní*. V Hradci Kr. 12°. 1824. — *Mravně a krátké povídky a podobenství na obdarování školní mládeže*. Tamtéž. 12°. 1824. — *Přípodobnění*, jimiž mnohou spásitelnou pravdu dospělejší mládeži přednáší... Tamtéž. 12°. 1825. — Mimo to čteme podobné, k poučení a obveselení mládeže směřující práce Sychrovy — mravné povídky, rozmlouvání naučná, podobenství, allegorie, vysvětlená přísloví, bajky, propovídky, dětské hry divadelní a t. p. — také roztroušené v rozličných souvěkých časopisech českých, a to: V liter. Příl. k Hromádkovým Novinám Víd. (r. 1814—1816) a v jeho Přemyslu (r. 1817), v Zieglerově Dobroslavu (r. 1820—1822), v Příteli mládeže, (Co se Příteli mládeže týče, sluší zvláště připomenouti, že hnedle od počátku (1822) Sychra byl jedním z nejpilnějších a nejplatnějších jeho spoludělníků, ježto není ročníku, v kterém bychom se nedočítali důkladných prací jeho (básní, bajek, povídek, rozprav, nápisů, her dětských a t. p.), v Čechoslavu (r. 1821—1824), ve Věrn. Raditeli (r. 1824), v Milozoru (r. 1824), v Milíně (r. 1825) a v Čas. Č. Mus. (r. 1827). — Na ukázkou, jak srdečně a prostomile Sychra s mládeží promlouvati uměl, klademe tuto slova, jimiž knížечku svou: „*Vázaného*“ mládeži vlastenecké podává: „Rád bych tobě, jsi-li rádná, něčím potěšení způsobil. Ale čím? Stříbra a zlata rovněž jako sv. Petr nemám, a kdybych měl, s těžkem bych tebe jím podělil, abys se na marnost neodдалa. Ale co mám, to tobě dávám, z lásky zhotovené kratičké povídačky, průpovědi a podobenství. — Kým mé rady uposlechněš, která záleží v tom, abys v této knížечce často, třeba jenom chvílkami čítala, čeho se dočteš, na sebe obracela a mravné propovídky v paměť sobě vtiskla, by tobě výstrahou a jako andělem strážcem byly, když bys se na zlou cestu uchýlovala! — V Jimramově dne 28. pros. 1821.“ — *Allegorie* Sychrovy jsou i nyní ještě čtení hodny, z nichž zvláště připomínáme: *Čtnost světem putující* (Přemysl r. 1817), *Ptáček a kámen* a *Tři přítelkyně* (Čas. Mus. 1807.). — Co se pak týče *mravních propovídek*, přivádíme jich tuto několik na ukázkou: „Hospodářství kyne v smutném zmatku, kde se práce koná bez pořádku. — Pomoc, jež se dlouhou prosbou vynutí, tak nám milá, jako krmě bez chuti. — Není v celém světě záhubnější zvíře nad člověka, jenž se rouhá pravé víře. — Hrdinou všech hrdin nazvi toho muže, jehož žádná náruživost nepřemůže. — Na krátké časy vydáš se v kvasy, pak přijde chudoba, dobrý ti kus chleba.“

¹⁰⁾ I v pozdějších letech Sychra míval v obyčejí, že literární práce své, k poučení a vyrazení lidu venkovského směřující — chtěje se přesvědčiti, jsou-li srozumitelně a vskutku prostonárodně sepsány — obyčejně předčítal osobám, němčiny docela neznalým, a opravoval je pak dle jich připomenutí dotud, pokud se nepřesvědčil, že v nich užito jazyka skutečně prostonárodního, vůbec srozumitelného, opravdově českého.

¹¹⁾ Sychra, podávaje v Hromádkových Nov. Víd. (lit. př. 1815. č. 46.) návštěví o spise tom, mluví tu o nevšední platnosti a potřebě dobrých spisů kratochvilných tak trefně a důkladně, že neváháme toto jeho promluvení, ježto i nyní ještě jest čtení hodné, dle celého znění opakovati. „Máme ovšem v mateřském jazyku znamenitou zásobu v nábožných a zvláště v modlitebních knížkách; spisů však, jež by k vyjasnění mysli truchlivé a k nevinnému obveselení, spolu však i k nenucenému naučení přispívaly, těch málo posavad, jakož povědomo, počítáme. Jsou-li pak tito spisové zbyteční? Nikoliv, ano za našich bouřlivých časů, v nichž neustálé těžkosti a trudné starosti na ubohé lidi naléhají, jsouť velice potřební, v čem mně, jak doufám, každý přítel lidu milerád přisvědčí. Roznášejí se ovšem od jarmarečníků a knihářských překupníků rozličné knihy pro obveselení mysli; přál by však každý moudrý člověk, aby jich nebylo; nebo sotva z desíti jedna čeho k vzdělání a k prospěšnému naučení v sobě obsahuje, ba bohužel mdlého rozumu čtenářovi (a těch je zhruba) vrtochů v hlavě nadělá, nové pověry a předsudky v něm vhnízdí, tak že od toho nezáživného, ba škodlivého jídla lačnější povstane, nežli k němu přisedl. Ze všech těch blivatin budiž jmenována toliko ona zamilovaná, vůbec co hmyz rozplemeněná knížka o *Eylenšpiglovi*, jejížto obsah což jiného jest, nežli *nemotorné šprýmy, nestydaté propovídky a co nejhoršího i chvalořeč na šejdiřství*. Kým by se někdo o to pokusil, aby něco chutnějšího v češtině pro ukrácení mrzuté chvíle vyhotovil, když ten výborný český „*Hlasatel*“, umkám a všem češtiny milovníkům k zármutku, oněměl —‘ nejednou jsem zvolal, vida s mrzutostí a útrpností, kterak mnohý čeledín, maje po chvíli, čtením podobné jalové žvanice oči si kazí a nové hlouposti do sebe láká. Že se však za drahý již čas žádný k tomu neměl, dal jsem se sám do té práce s celou chutí a poštěstilo se mně, že sbírka rozličných pamětihodných příběhů, povídek, důvtipných nápadů a průpovědí znamenitě vzrostla, kteroužto se doufám krajanům svým zavděčiti. První svazek pod jménem: *Povídatele* již u nakladatele J. F. Gastla v Brně a Holomouci na světlo vyšel. — V Jimramově, 23. června 1815. Sychra, farář.“

¹²⁾ K *Maličkostem* těmto Sychra přidal zvláštní předmluvu, v nížto přivádí příčiny: „proč básní v pozdním věku?“ a to takové: „že — nemoha pro churavost tělesnou většími pracemi se zanáseti, avšak nechtěje i naprosto zahálet — dal se do skládání epigramů a důvtipných nápisů, jakých lid náš nemálo milovný jest.“ — Veršované tyto drobnůstky postrádají ovšem vyšší ceny básnické, pokulhávajíce co formy i věci se týče; avšak nezdá se nám přece je naprosto zavrhovati, ježto času svého dostávalo se jim nemalého oblíbení a to proto, že bývaly z větší části *ex improviso* skládány a přednášeny i vztahovaly se obyčejně k osobám a příčinám tehdaž dobře známým, nám však nyní již cizím a nás více již nezajímajícím. Toliko co ukázkou epigramatické musy Sychrovy přivádíme zde několik takových jeho nápisů:

Na odrodilého zemana N.

Obdržel jsi po svých předcích všeho dosti,
rodu, erbu, slávy, drahé majetnosti;
něco jen ti schází — jsouť to maličkosti —
stojí-li to za řeč? — *jejich vzácné ctnosti!*

O českých spisovatelích.

Vlastenská Literatura má tu vadu,
že nic neposkytne k nasycení hladu.
Mají býti čeští spisovatelé
bez vezdejších potřeb jako andělé.

Spisovatelova stížnost.

Věř, že mnoho odporného onen zkusí,
který živnosti své hledá brkem z husy

Vejděleček na obživu bývá kusý.
starosti však srdce jako můra dusí.

Sám na sebe.

Jestli si kdo provádí,
hned mne Momus navádí:
Vezmi ostré péro
a co můžeš per ho!

Taktéž.

Pérem nehne co živ bude Sychra více,
trápí-li vás, kdo ho čtete, sychravice.

Jakož výše připomenuto, Sychra skládal za své mladosti také dosti trefné verše latinské. V tomto latinském veršování pokračoval i v dospělejším věku a některé z jeho latinských drobnůstek veršovaných čteme i v Dobroslavu; větší jich však část zůstala v rukopise.

¹³⁾ Z českých písní, Sychrou v hudbu uvedených, známe: *Jablíčka*, píseň Magd. Rettikovy v Dobroslavu sv. 7. *Píseň pohřební* a *Na den dušiček*, složené od Dostála v Raditeli sv. II. *Povzbuzení ke ctnosti* od J. M. Krále a *Nevinná dívka* od Trnky, obě v Hylosu 1821.

¹⁴⁾ Sychra zacházel po celý čas svého přebývání v Jimramově zvláště důvěrně s evangelickou rodinou *Karafiátovou*, v celém okolí tehdejší známou a pro svou vzdělanost a nábožnost vůbec váženou. Ukazujeme k ní zde proto, že se někteří členové její připomínají také v historii naší národní ožlosti; na př. *Jan Karafiát*, obchodník v Brně, který v prvních desíletích přítomného století velikých obětí peněžitých přinášel na vydávání a rozšiřování knih českých. — *Václav K.*, farář v Telecím, jenž v letech 1820—1830 vydal několik spisů českých: *Tabule Kebesa Tebánského*, 1825, *Nábožné Modlitby*, 1835 a j. v., a *Josef K.* v Jimramově, který měl vzácnou sbírku starších a novějších knih českých i cizojazyčných, jichž náš Sychra volně mohl užívatí a také při svých pracích literárních v plné míře užíval.

¹⁵⁾ V příčině této Sychra pronesl v německé i české předmluvě ku své fraseologii velmi trefná a důtklivá slova, jež tuto opakujeme, majíce za to, že by i nyní ještě jistí pánové mohli a měli jich sobě povšimnouti a je bedlivě k mysli a srdci sobě přivést. — Píseň totiž Sychra v německé předmluvě takto: „Laecherlich ist es beim ersten Anblicke, wenn man zusieht, wie Maenner von nicht gemeinen Kenntnissen und die ihren am Geiste aermern Brüdern zur Mutter sein sollten, sich katzbalgen und einander beleidigende Fehdebriefe wie auf Leben und Tod zuschicken. Und weswegen? Weil der Eine das winzige kruppelhafte *i* öfter setzt und das *au* so schreibt, wie es ausgesprochen wird; der Andere aber in dem Wahne steht, er würde sich an den Manen seiner Uraeltern versündigen, wenn er das grossbartige *y* von dem zwergartigen *i* auch da, wo es nach der Analogie geschehen sollte, verdraengen und auch die unbedeutendste Veraenderung in der durch Verjaehrung geheiligten Rechtschreibung ungeahndet vornehmen liesse. — Müssen da nicht dem parteilosen Beobachter dieser abderitischen Zwistigkeiten die zwei Nachtwaechter aus Gellerts Erzehlungen und das alte Sprichwort: „*de lana caprina contendere*“ — unwillkürlich beifallen? Doch demjenigen, der sich über das unerwartet schnelle Aufblühen unserer kaum von Todten auferstandenen Literatur freut, muss das Herz wehe thun, wenn er mit Aerger wahrnimmt, dass gerade diejenigen einander in den Haaren liegen, die sich das alte böhmische Sprichwort zum Losungsworte machen und tief ins Gedaechniss einpraegen sollten: *Stůjmež všickni za jednoho a jeden za všeky!*“ — V české předmluvě připomíná Sychra toto: „Nemám žádné o tom pochybnosti, že se vynasnažení naše — aby se totiž vlast česká větším počtem jadrných a užitečných spisů honositi mohla — podaří a umělost česká vynikne i krásně, jako za časů Karla IV., pokvete, jestli jenom starý kvas předsudků proti literatuře české bojujících vypudíme, přátelsky se srovnávati a vespolek sobě pomáhati budeme. Veta však po všem a hanbu na sebe i na milou vlast uvalíme, jestli se pro daremnosti, neznamenité proměny v dobropisemnosti hašteriti, kaceřovati a jeden druhému překážeti budeme, nebo tuť k zármutku sami

na sobě shledáme, jak pravdivě řekl Ježíš Kristus: „*Každé království samo v sobě rozdělené zpusťne a dům na dům padne.*“ (Lukáš 11. 17.)

¹⁶⁾ Přátelé a ctitelé tito oslavovali také nejedenkrátě našeho Sychru básněmi, přáními a chvalořečmi soukromými i veřejnými, jež tuto nehodláme šířeji vyčítati, anobrž ukazujeme toliko k jedné takové, nemálo charakteristické básni (óde), kterou ku poctivosti Sychrově sepsal a vydal *Fr. Hříb* r. 1817. (Viz Hromádkova Přemysla r. 1817 č. 1.)

¹⁷⁾ *J. L. Zieglera a Dom. Kynského* sluší pokládati mezi nejupřímnější přátele a nejhorlivější ctitele našeho Sychry, jakožto z jich vzájemného sobě dopisování a jiných případností na jevo vychází. Vzdělání a vlastimilovní mužové tito navštěvovali sebe také častěji, v Brně, Jimramově, Hradci Kr., v Chrudimi a jinde; bavívali se při tom co nejsrdečněji a mívali vůbec upřímné a účinné úcastenství ve všech příjemných i trapných příhodách, s kterými se jim v životě svém bývalo potkávat. Co se týče slavného Bolzana připomínáme, že mu Sychra ve svých „*Maličkostech*“ oddal tento epigram:

„Zlato, stříbro,
chudý Sychro!
nebylo ti dáno;
za to přítel,
věrný ctitel;
moc ti bylo přáno!“

¹⁸⁾ Hledíc k mladším spisovatelům českým a ctitelům Sychrovým, přidáváme, že náš vůbec vážený prostonárodní spisovatel dr. *Filip Kodým*, byv tázán, kde by se byl naučil tak srozumitelně a jadrně česky psáti, nejedenkrátě vyznati se nerozpakoval, že mu u věci té bedlivé čítání populárních spisů Sychrových nemálo přispělo a posloužilo.

¹⁹⁾ Viz širší zprávu o smrti Sychrově, kterou podal do Rozl. Pr. Nov. (š. 28. r. 1830) *Fr. Fiedler*, farář ve Velké Losenici, přítel a soused jeho.

DOMINIK FRANT. KYNSKÝ (KINSKÝ).

KNĚZ, PROFESSOR A SPISOVATEL.*)

Když na začátku století přítomného národ náš, byv probuzen ze svého téměř dvoustoletého spánku k novému životu, působením spanilomyslných mužů k dědictví od praotců mu zůstavenému, k řeči a národnosti své, jal se přihlašovati a památky literatury domácí z rumu zapomenutí na světlo vynášeti a ji opět vzdělávati: byl tolikéž *Dominik Frant. Kynský* jedním z předních dělníkův a účastníků, kteří k dílu tomu ruky své přičiňovali a „na národu roli dědičné“ horlivě a platně pracovali neváhali. Pročež také toho zasluhuje, aby památka jeho vedle jiných vlasteneckých vrstevníků potomkům byla zachována.

Dominik František Kynský (Kinský) narodil se z otce *Františka Kynského* a matky *Josefy* v městě Slaném na den sv. Františka Ser., t. j. dne 4. m. října r. 1777, pročež mu také na křtu sv. dáno jméno světce tohoto. Prvních známostí literárních nabyl na triviální škole Slanské, načež chodil do tamní hlavní školy piaristické. Aby se utvrdil v jazyku německém, poslán na gymnasium Mostecké (Brüx), odkudž, když tam odbyl nižší třídy, přišel do Prahy na gymnasium Novoměstské. Zde se oddal se zvláštní láskou a horlivostí studiím starých klasiků, tak že již jako humanista vynikal u věci té mezi spolužáky svými a jakož se byl již v nižších třídách cvičil v rýsování a malování, pokračoval nyní tolikéž v umění tomto.

Cítě v sobě zvláštní povolání k stavu učitelskému a chtěje se docela oddati krásným uměním a vyšším vědám humanitním, r. 1797 v sedmnáctém roce stáří svého K. vstoupil do řádu kněží pobožných škol, obdržev při tom jméno klášterní „*Dominik*.“ Odbyv za rok zkoušku řeholní čili noviciát, študoval filosofii a theologii soukromě v klášterích řádu svého v Kroměříži a v Mikulově na Moravě, vyučuje při tom mládež v nižších třídách a seznámiv se také s naším J. Purkyněm, který tehdaž

*) (Vytisknuto v Čas. Česk. Mus. r. 1866 str. 284.) — Spisující biografii přítomnou užili jsme při tom všelikých prací literárních D. Kynského, pak jeho dopisů (k Zieglerovi, Sychrovi, Hankovi a j.), jakož i dát a zpráv, kterýchž jsme se jednak sami o něm dověděli, aneb ježto J. Ziegler, V. Pešina, V. Šembera, Fr. Sušil a jiní jeho známí a přátelé s námi sdělili.

byl v Mikulově taktéž klerikem řádu piaristického. Po všecken ten čas cvičil se Kynský vedle svých studií a prací učitelských v jazycích novějších, zvláště v jazyku francouzském a vlašském, a hleděl náležitě seznámiti se s přebohatou literaturou jejich, jakož se i zdokonaloval v rýsování a malování, nabyv takto tu i tam důkladných známostí a nevšední spůsobilosti.

Po skončených studiích theologických Kynský r. 1801 vysvěcen jest na kněžství a učiniv slib řeholní ve svém rodišti, městě Slaném, vyučoval v třídách gramatikálních na gymnasiu tamtéž. Pobyt tu dvě léta, přeložen jest r. 1803 do Prahy, kdež vyučoval na Novoměstské hlavní škole piaristické až do r. 1805.¹⁾ Odtud přeložen jest za profesora tříd humanitních na gymnasium v Mladé Boleslavi, kdež zůstal až do podzimku r. 1806. Čas, jež Kynský strávil na učilišti tomto, připomínal sobě napotom vždy s nemalým potěšením, jakož i jeho tehdejšími žákům zůstala léta pod jeho vedením strávená vždy u vděčné paměti. Neboť Kynský byl nejen jich bedlivým učitelem, anobř i srdečným přítelem, ano pečlivým otcem, který jedině k tomu přihlížel, aby v útlých srdcích žáků svých lásku ku všemu dobrému a krásnému probudil a utvrdil, cit a smysl jich k přírodě a nekonečným půvabům jejím obrátil, ducha jejich k pravé humanitě spůsobilým učinil a je takto vůbec opravdově vzdělal a ušlechtil. Pročež nepřestával v obcování se žáky svými pouze na vyměřených hodinách školních, alebrž čítal s nimi také mimo školu starší a novější klassiky, cvičil je v řečnování a kreslení a konal s nimi procházky v okolí tamním, obětuje takto všecken čas svůj vyučování a vzdělávání mládeže sobě svěřené. Na podzim r. 1806 povolán jest za prefekta humanistů do šlechtického ústavu (Terezianum) do Vídně, kdež byl pak roku na to příštího (1808) professorem tříd humanitních. Roku 1809 Kynský opustil Vídeň, byv jmenován professorem všeobecné historie a literatury řecké na ústavu filosofickém v Brně, tehdáž znovu zřízeném.²⁾ Úřad tento spravoval pak bez přerušení až do roku 1820, kteroužto dobu, hledíc k tehdejšímu znovuzrození národnosti a literatury naší, v životě Kynského sluší pokládati za nejdůležitější a nejplatnější.

Jsa narozen v městě ryze českém, Kynský cítil již od dětinství lásku a náklonnost k jazyku a historii národa svého; když však po svém na kněžství vysvěcení přeložen byl do Prahy a seznámil se tam s vycházejícími tehdáž knihami českými a jich spisovateli a vydavateli: J. Nejedlým, Hněvkovským, Puchmírem, Tomson, Krameriusem a jinými, oddal se důkladnému studiu řeči a literatury vlastenské a čítal pilně staré knihy české, zvláště biblí, spisy Veleslavínovy a Komenského, zřízení zemská a práva městská a jiné staročeské památky nábožné, historické a právnické. Takovýmto bedlivým čítáním vyrozuměl, jak bohatý, jadrný a ohebný jest jazyk český a tudíž jak i spůsobilý k vykládání starých klassiků, pročež že nemálo litovati jest, že národní role dědičná nyní vůbec a předkem na Moravě tak zanedbána jest. Seznámiv se mezi tím s patriarchou slavistiky J. Dobrovským a jinými mladšími literáty, J. Jungmannem, Hromádkou, Zieglerem, Palkovičem, A. Markem a j., cítil se příkladem a slovy jich povzbu-

zena, aby i sám svědomitě a platně se přičiňoval k pozdvižení národnosti a literatury domácí.

Byv pak přeložen do Brna, jal se tu s takovou horlivostí přikládati ruky své k dílu národnímu, že v krátkém čase byl nejen jedním z nejpilnějších dělníků na poli literatury domácí a jedním z nejhorlivějších pěstitelů jazyka českého, anobrž že stal se i jedním z nejráznějších obhájců národnosti naší proti zlomyslným utrhačům a nepřátelům jejím.

Činnost k pozdvižení české literatury a národnosti na Moravě započal tím, že se předkem zasazoval o rozšiřování knih a časopisů českých mezi obyvateli tamními. K tomu konci vešel v přátelské spojení se všemi žijícími tam vlastenci, jakož byli professor F. Neděle, farář Sychra, J. Galaš, gub. rada J. Sedláček (z Harkenfeldu) a j.; dal se pak i sám do spisování rozličných prací literárních větších a menších, původních a přeložených, jimiž zvláště také pozornost svěřeně sobě mládeže studující k jazyku a literatuře domácí obrátiti chtěl. Prvním literárním pokusem Kynského bylo několik původních a přeložených básní, jakož i několik kusů historických a biografických a některé překlady z latiny a řečtiny, kteréž u větší části podal do „*Literních příloh*“ Novin českých, jež professor Hromádka r. 1813—1817 ve Vídni vydával.³⁾

Srovnáváje se docela s Nejedlým, Jungmannem, Tablicem, Zieglerem a j. v tom, že jest věci velmi žádoucí, aby se — pokud nebudeme míti důkladných prací původních — alespoň překládaly starší i novější spisy jinojazyčné do češtiny, čím by se jednak vzdělával jazyk domácí, jednak rozhojňoval počet českých knih užitečných, Kynský sám se také nyní uvázel v podobné vykládání větších děl literárních z latinského, řeckého, francouzského a německého jazyka do českého. Takto přeložil již r. 1812 všechny ódy Horácovy veršem přízvukným do češtiny a zaslal je jednomu z přátel svých k přehlédnutí a posouzení, jakož i Theokrytovy idylly, z kterýchžto překladů podal několik na ukázkou do výše jmenovaných literních příloh Hromádkových.

Na to vyložil srozumitelně, správně a plyně do češtiny *Lessingovy bajky*, a vydal je s textem německým a podobiznou básníkovou v Brně u Gastla r. 1816 v 8° s tímto titulem: „*G. Ephr. Lessing's Fabeln. Drei Bücher. G. E. Lessinga bajky. Knihy tři. Přeložením Dom. Kinského, professora historie všeobecné a literatury řecké. Nákladem vydavatelovým.*“ Překlad tento připsal hrab. Eduardovi Lambergovi a jeho příteli a pěstounovi Antonínu Schindlerovi, připojiv k němu důležitou a čtení hodnou předmluvu.⁴⁾ — Potom dal se do překládání *Batrachomyomachie* čili *Žabomyšovátky* z řečtiny na česko a opatřil k snadnějšímu vyrozumění básně té překlad svůj úplným slovníkem těžších slov ku prospěchu mládeže studující. Nebo i ve škole při vykládání klasiků řeckých povzbuzoval posluchače své ke studiu řeči české, srovnáváje v přednáškách svých staré jazyky s českým a ukazuje k obapolné jich příbuznosti, zvláště k ohebnosti a jadrnosti řeči české; dáváje pak také vykládati od svých žáků ve škole z jazyka řeckého na český, přeložil tolikéž k jich potřebě a cvičení-se několik

zpěvů z Iliady Homérovy do češtiny, jež však nepodal tiskem u veřejnost.

Kromě toho sepsal a přeložil tehdáž ještě několik drobnějších prací literárních, písní, řečí, kázání a t. p.;⁵⁾ taktéž byl svým přátelům Sychrovi, Nedělovi a j. při vydávání jejich prací raden a pomocen a jmenovitě připravil k tisku *M. J. Sychry kázání na všechny neděle celého roku*, v Brně ve 2 dílech r. 1814 vytištěné.⁶⁾

Toho času Kynský také zasedl k většímu překladu z jazyka francouzského na český, totiž k vykládání směšnohrdinské básně *Gressetovy: Vertvert* čili *Papoušek* ve čtyřech zpěvích. Utěšenou a vtipnou báseň tuto vydal r. 1817 v Brně u Gastla zároveň v české a francouzské řeči svým nákladem, kteréž přeložení — hledíc k tehdejšímu okolnostem a k tehdejšímu způsobu jazyka a básnictví českého — sluší pokládati za dosti zdařilé.⁷⁾ V rozmíškách a hádkách neblahé paměti, kteréž nedlouho na to za příčinou užívání ortografie bratrské a analogické, jakož i časoměry a přízvuku mezi spisovateli českými vzešly, Kynský hleděl držeti se cesty prostřední. Přesvědčiv se, že opravy ortografické, patriarchou Dobrovským navržené, jsou podstatné, přijal a užil jich ihned ve spisech svých; avšak nedával se v jalové hádky s těmi, kdož zůstávali věrni ortografii bratrské, aniž opovrhoval proto jediné jejich pracemi. — Heslem a pravidlem u věci té — „čili pokojnou omluvou způsobu psaní jeho“ — byla slova epigramatisty *Owena*:

Non ego sum veterum, non assecla Paule novorum:
Seu vetus est, verum diligo, sive novum!

Taktéž choval se v příčině užívání časoměry a přízvuku. Vyrozuměv totiž z vyšlého v Prešpurku (r. 1818) pojednání: „*Počátkové českého básnictví, zvláště prosodie*“, že se k vykládání básníků řeckých a latinských do češtiny zvláště hodí verš časoměrný, předělal ihned dle pravidel časoměry svůj přízvukný překlad *Batrachomyomachie*, jakož i několika zpěvů z Iliady, jež byl před tím k prospěchu žáků svých přeložil do češtiny. Avšak přihlížeje vždy více „*k jádru a věci, nežli k skořepině a liché formě*“, nezavrhoval naprosto přízvuku, aniž vychvaloval výhradně časoměru, jako by se hodila k všelikému básnění českému a pročež že by výhradně měla v něm průchod míti. Zajímavý, ano důležitý k poznání praktického, bystrého a při tom snáselivého smýšlení Kynského zdá se nám býti úsudek jeho, který v listě svému příteli Zieglerovi r. 1818 zaslaném o věci té pronesl takto: „... Nevěřte, že bych byl spokojen se vším, co ta knížka (*Počátkové*), kteráž ovšem krásně vzdělaného ducha spisovatelova pronáší, v sobě obsahuje; některého svárlivého a jizlivého slova mohlo se uskrovniti, básnířských letů sem a tam se vynechati, za to však vlastní theorie více přidati. Však co pan Š. nastínil, *Svoboda*, přítel a bývalý žák můj, v *Rhetorice* své snad vymaluje. Verše dle časoměry jsou ovšem trudnější, ale i zvučnější. Nebudu však nikdy zavrhovati veršů přízvukných, bude-li jejich obsah výtečný, jakož mi verše z básnířství českého v novém rouše, byť i v nejpracnější časoměře, avšak s hekáním se vláčely, vždy solí v očích budou. Taktéž smýšlím o novějším způsobu psaní dle Dobrovského. Nepřítel jsa všeho škodlivého rozhořčení, přeji *literární svobodě*, zvláště má-li základu.“

Ačkoliv, jakož právě ukázáno, co formy básnické se týče, Kynský nebyval příliš přísným censorem, nic však méně — znaje důkladně bohatost, ohebnost a libozvučnost jazyka českého — toužil vždy na nejapnost a nevšímavost několika tehdejších tak zvaných *básníků*, kteří svými jalovými a drsnatými rýmy poctivé ucho české uráželi. Píšeť o věci té v předmluvě k svému překladu *Papouška Gressetova* takto: „Velice se mně zprotivují někteří novější rýmovníci, kteříž (ó by se lepší a češtiny nehyzdili!) při hojnosti nejzvučnějších a nejrozmanitějších rýmů českých přece v té věci tak nepilni jsou! . . . Proč nepíší čistou prosou, jakož můj milý neunavený přítel *Sychra* k radosti všech vlastenců činí? Jestliže Komenskému rýmy našich předkův se nelíbily, což řeknou naši potomci, jenž — majíce přísná, však důkladná pravidla o rýmu vtipného Puchmayera před sebou a vidíce je v básních Jungmanna, Nejedlého, Marka, Hanky, Rautenkrance, Šimka, Šafaříka a jiných zachovávána — takové nerýmy podle těchto pravidel posuzovati budou? . . .“

Když r. 1816 a 1818 několik vyšších nařízení strany vyučování jazyku českému ve školách veřejných vydáno bylo, Kynský náš, jsa toho mínění, „že, kolik jest nyní milovníků řeči národní, tolik že tu bude napotom podpor jejích i tolik vzdělavatelů vychování národního,“ chtěl se podle příkladu professorů Jungmanna v Praze a Sedláčka v Plzni beze všelikého platu uvázati v úřad veřejného učitele řeči a literatury české na lyceu Brněnském. Avšak nepřišlo k tomu; neboť jakož toužil v listech u věci té přátelům svým poslaných, „nemohl tehdejší pan gubernátor, zanešen jsa prý přemnohými důležitostmi, žádosti té náležitě se ujíti, ostatní pak pánové, jichž slovo u věci té bylo by platilo, byli pouzí Němci, aneb, což horšího, poněmčili Čechové, jimž sláva národní málo na srdci ležela.“ — Taktéž nevešlo tehda ve skutek jiné ještě přání Kynského a jeho přátel v Praze a jinde se zdržujících, aby totiž v Brně vycházely *Noviny* v jazyku českém. Proč se však Kynský horlivěji toho neujímal, toho příčiny byly ty, jednak že vyrozuměl, že by řízení zemské stěží k tomu bylo přivolilo, jednak že nebylo se nadíti dostatečného počtu odběratelů, poněvadž lid moravský tenkrát ještě málo četl, a že tu také nebylo spoludělníků, ježto kromě jediného Sychry, „*tohoto obratného a rychlého pracovníka a jadrného Čecha*,“ který však přebýval vzdálen od Brna v Jimramově, nebylo tehdáž na Moravě mužů k vedení *Novin* spůsobilých.

Obíraje se celý rok školní bedlivě a svědomitě vyučováním mládeže, Kynský prázdnin školních užíval po všecken ten čas buďto k cestám po Čechách a Moravě a k navštěvování přátel svých, aneb trávil je na hradě Veveršském u svého vychovance a přítele, spanilomyslného barona Jana z Mundi, kdež i sepsal a dokončil leckteré dílo své, na př. překlad *Gressetova Papouška* a j.

Když roku 1820 vyučování mládeže na brněnském ústavu filosofickém odevzdáno bylo řeholníkům kláštera Rajhradského, Starobrněnského a Novoříšského, Kynský vzdal se své dosavadní professury na ústavu tom, kterou byl od r. 1809 bez přerušení spravoval, jakož se pak vůbec vzdal úřadu učitelského, uvázav se v české translátorství při guberniu moravském a v jednatelství provinciála řádu svého tamtéž.

Od té chvíle byl však bohužel i také již méně činným na poli literatury domácí, veda život tichý, skromný a rozjímavý a libuje sobě více ve čtení, nežli ve spisování knih českých. Nebo zdělal napotom již jenom několik básní příležitostných⁹⁾ a podával čas od času články menší do některých časopisů: Milozora, Čas. Musejního a Katolického, nebyv, ať tak díme, napotom již více producentem, alebrž toliko — ovšem že tím pilnějším — konsumentem literárním. Neboť i nyní kupoval *každou novou knihu českou* a odbíral všeliké časopisy vlastenské, říkávaje, „že jedenkaždý spisovatel český pomoci potřebuje,“ a že se jenom tehdáž rozmnoží počet spisovatelů, když všickni vzdělaní Čechové kupovati budou knihy české. Pročež nebylo také novější knihy české (kromě kolkovaných Novin, jichž, jsa úhlavním nepřítelem všelikého poplatku kolkového, nekupoval), které by byl neměl ve své knihovně.

Taktéž Kynský i napotom dopisoval čas od času starým přátelům svým ve příčině literatury domácí a propůjčoval se jim (ku př. Jungmannovi, Sychrovi, Zieglerovi a j.) tolikéž k prodávání a rozšiřování spisův a knih od nich vydaných. Neméně byl i horlivým podporovatelem národního Musea Českého, a to ihned od jeho založení, o něž získal sobě takových zásluh, že byl proto jmenován jeho členem čestným. Taktéž byl nejen mezi prvními zakladateli Matice České, alebrž přilhlížel také k tomu, aby jí získal nových údů na Moravě. Vůbec mívál i napotom ještě platné účastenství ve všem, co se týkalo zvelebení národnosti a vzdělávání jazyka domácího, tak že nebylo ústavu, zřízení, předsevzetí vlastenského, k jehož vzdělání a provedení nebyl by pomáhal a přispíval.⁹⁾ Pročež zvláště upřímně těšil se tomu, když po dlouholetém vyjednávání konečně r. 1834 zřízena byla stolice řeči a literatury české na stavovské akademii v Olomúci, kdež mu zároveň od vyšších míst uloženo bylo, aby sepsal otázky, k nimž měli odpověditi kandidáti o stolicí tu se ucházející.

Rozmluvy o historii, řeči a literatuře domácí s přátely svými: Sychrou, Pešinou, Štěpničkou, Bočkem, Sušilem, Žákem, Šemberou a j. bývaly mu pak nejmilejším vyražením; předkem však — jakož častěji psával — pokládal chvíle, „kteréž s J. Dobrovským v přátelském a učeném rozmlouvání strávil,“ za nejpříjemnější ve svém živobytí. Byltě také tento náš patriarcha Kynskému zvláštní přízní a důvěrou oddán, tak že k povzbuzení a žádosti jeho v posledních letech života svého předsevzal sobě, „že zanechaje již trudných recensí a půtek, vypíše běh života svého, v kterémžto vypsání složití chtěl všeliká poznamenání svého zkoumání, jakož i věnce pocty od přátel mu činěné . . .“, čehož v skutek uvedení bohužel převčasná a nenadálá smrt Dobrovského († 1829) překazila. — I nyní Kynský nemívál většího a srdečnějšího potěšení, jako když mohl psáti přátelům svým, že se objevil na Moravě nějaký nový básník nebo spisovatel, aneb když se dověděl, že se tomu neb onomu příteli nebo spisovateli vlastenskému dostalo nějakého důstojenství nebo vyznamenání. Naopak však nemívál většího zármutku, jako když jej došla zpráva o nějaké nehodě, nemoci neb úmrtí některého přítele nebo vlastence horlivého.¹⁰⁾

Jsa vůbec důkladný filolog a výborný znatel veškeré literatury domácí, Kynský vybíral nyní také pilně ze starých českých památek

písemných pomůcky k slovníku českoněmeckému, jakož i k bibliografii a historii literatury české a sdílel ochotně materialie tyto s přítelem svým J. Jungmannem, který jich vděčně užil jak ve svém slovníku českoněmeckém (jakož k tomu ukazují hojné citáty v něm „*Kynský*“), tak i ve své historii literatury české. K vydání svého překladu *Batrachomyomachie* jakož i *ódy Horácových* nepřikročil však více; zůstaly práce ty v rukopise, ačkoliv byl častěji od přátel svých povzbuzován, aby je dal do tisku. — Převraty politickými r. 1848 vzešlými Kynský viděl dvě svých druhdy nejvroucnějších přání v skutek vcházeti, aby totiž jazyku národnímu ve školách zjednáno byl průchod, a aby na Moravě vycházely noviny politické v jazyku českém. Avšak nebylo mu přáno dočkati se dalších účinků těchto dvou důležitostí. Neboť dne 15. prosince téhož roku (1848) z rána nalezen jest mrtev ve sklepě obydlí svého, kam byl den před tím u večer před osmou hodinou šel dle obyčeje svého pro víno. Z počátku mělo se za to, že by býval úkladně zavražděn; avšak při soudní obdukcí shledalo se, že rány na mrtvole objevené nebyly násilně zasazeny, nýbrž pádem se schodů způsobeny, tak že Kynský, byv při tom mrtvicí raněn, skonil následkem pádu toho.¹¹⁾ Dne 18. prosince t. r. pochováno jest mrtvé tělo Kynského na hřbitově starobruňském, kdež mu pak bývalý žák a přítel jeho svob. pán Jan z Mundi postaviti dal pomník, kříž železný s nápisem v řeči české, latinské, řecké a německé.¹²⁾

Dominik František Kynský, jakož výše ukázáno, byl jedním z nejčinnějších pěstitelův a nejhrořlivějších obhájců jazyka českého, a to v době nejkritičtější, kdež se obyčejně jenom posměchu a hany dostávalo těm, kdož se ujímali řeči a národnosti české.¹³⁾ Ve všem, co se vztahovalo k obohacení literatury domácí i k vzdělávání a vyzdvižení národnosti naší, míval Kynský nejhrořlivější úcastenství a radoval se srdečně každému pokroku u věci té v národu našem spozorovanému. Jsa muž důvtipný, všestranně vzdělaný a zkušený, věděl také lépe nežli který z jeho vrstevníkův oceniti a uvážiti ducha a směr jednoho každého spisovatele a platnost a váhu všelikých nových výjevů literárních a kulturních.¹⁴⁾ Při tom neobětoval věci národní jen síly ducha svého, alebrž přinášel jí také znamenitých obětí peněžitých. Ježto tehdáž vůbec a na Moravě zvláště těžko bylo nalézti nakladatele na vydávání knih českých, Kynský nepodával ničehož z větších prací svých k tisku, leč měl ze svých skrovných příjmů tolik uspořeno, že mohl připsati k tomu „*nákladem spisovatelovým*.“ Taktéž přihlížel vždy k tomu, aby knihy jeho ve slušné, ano na ouen čas ozdobné způsobě vnější byly vytištěny, tak aby i v této příčině učinil se pokrok k lepšímu, těžce to vždy nesa, že větší část vycházejících tehda knih českých „na pravých hadřích byla vytištěna.“¹⁵⁾ Že mu pak při takovém vydávání spisů jeho nebylo činiti o užitek a zisk vlastní, alebrž toliko o rozhojnění literatury domácí a že byl prost vady, kterou tak vysoce pokládal tehdejšími knihtlačiteli a nakladateli, totiž špinavé zistnosti: tomu lze zřejmě vyrozuměti z toho, že knihy nákladem svým vytištěné nejen zdarma rozdával chudším svým posluchačům, anobrž že je posýlal darem aneb

výměnou za jiné knihy české přátelům a známým svým, těm pak, kdož se obírali vyučováním mládeže vlastenské, ku př. Jungmannovi, Sedláčkovi, Zieglerovi a j., posílal vždy několik exemplářů zdarma, aby jimi podělovali chudé posluchače své, knihkupcům pak dával knihy své za cenu velmi levnou a tu ještě nežádal obyčejně peněz hotových, alebrž toliko knih znovu vyšlých, „kteréž mu bývaly vždy, jenom když je dostal brzo a úplně, nad všeliké peníze milejší.“

Že Kynský byl důkladným znatelem řeči české a organického jejího způsobu a vyvinování-se, k tomu ukazují ústní jeho o věci té rozmlouvání s přátely svými, jakož i listy k nim psané a knihy české jím vydané, zvláště pak jeho horlivé usilování o zachování přesnosti a čistoty jazyka českého. Pročež také když v letech čtyřicátých někteří spisovatelé a gramatikáři moravští a slovenští ve spisech svých jali se uchylovati od jazyka biblického (z nichž někteří přílišnými a neobyčejnými nestvůrami jej hyzdili a sprzňovali, jiní zase — odchýlivše se od dosavadních forem gramatických — způsobu mluvení obecného zde onde na Moravě a Slovensku užívané v písmo uváděti směli), Kynský byl co nejvíce takovýmito nepodstatným novotám na odpor a ukazoval důtklivě k jich škodlivým účinkům. Nic však méně, věren jsa výše přivedenému heslu svému, naprosto nezavrhoval všeliké novoty gramatické a ortografické, alebrž přál jim, pokud je uznal býti dobré a podstatné, a milerád je přijímal a jimi se spravoval, a to ještě u vyšším stáří, ovšem i v posledních letech života svého.¹⁶⁾

Byltě však náš Kynský nejen upřímným vlastencem a národovcem, alebrž také opravdovým lidomilem, jenž svou přívětivostí, ochotností, dobrosrdečností a obětovností věděl sobě získati přízeň všech, kdož s ním měli co činiti.¹⁷⁾ Neméně výtečným byl Kynský jako učitel a vychovatel, tak že se jeho způsob vyučování vším právem příkladným, on sám pak pravdivým mentorem mládeže sobě k vyučování svěřené nazývati mohl. Hleděltě nejen ducha žáků svých vzdělávati, anobrž i srdce jejich ošlechtiti a tak církvi správných pastýřů duchovních, státu hodných občanův a vlasti vděčných synův odchovati. Platné svědomí u věci té vydává nejvýtečnější žák jeho V. Al. Svoboda Navarovský ve znělce *ku poctě svého druhdy laskavého učitele* sepsané, kdež píše takto:

„V mém jinošském duchu mnohé moci,
vlohy, zárody se rojily,
ale vše to ještě temně, matně;
Tvé nauky z neladu a noci,
mistře! v lad a svit je pudily,
bych stál k cnotě, vlasti, víře statně.“¹⁸⁾

Jakož Kynský mimo vše to byl také muž klassicky vzdělaný, umění krásných důkladně znalý a vůbec osvícený, při tom však i skromný, dobrosrdečný a všeliké licoměrnosti a přetvářky prostý, požíval důvěry a šetrnosti jak svých bratří řeholních, tak i jiných mužů, důstojenstvím a učeností výtečných, ku př. Václ. Urbana ze Štufleru, biskupa brněnského, hrab. A. Fr. Mitrovského, gubernátora mor., provinciála Prosp. Husáka, opatů Schlossara a Nappa, slavisty J. Dobrovského, guber. rady Sedláčka, sekr. Cerroniho a j. v. Jak Kynský byl vůbec vážen

a oblíben, ukázalo se zvláště také při pohřbu jeho, kdež nepřehledné množství osob všelikého stavu, řádu, povolání a stáří mrtvolu jeho k hrobu doprovázelo.

Abychom konečně také něco připomenuli o domácnosti Kynského, přidáváme tuto, že bydlel v Brně až do r. 1830 v klášteře minoritském, od toho času však až do své smrti v domě nadepsaného svob. pána J. z Mundi za Veselou branou na „Kiosku“. Tu i tam míval zahrádku před okny obydlí svého, kterouž od jara až do zimy sám bedlivě vzdělával, sedávaje tam za příznivého počasí pod modrým bezem a čítaje pilně knihy české a jiné. V příbytku svém, jenž se skládal ze dvou pokojů, míval vždy několik ptáků zpěvných a vedle nich štíblou veverku, kterýchžto společníků svých pilně si hledíval, bavě se jejich zpěvem příjemným a skoky veselými. Jizby své měl ozdobeny podobiznami spisovatelů vlastenských a pěknými obrazy v oleji malovanými, z nichž některé sám byl zhotovil. Mimo to měl tam přehojnou sbírku starých i nových knih českých a jiných rozličného obsahu, kteréžto knihy, rukopisy a obrazy připadly po jeho smrti českomoravskému řádu piaristickému, podobizna jeho dostala se však jeho příbuzným do Slaného, podle níž zhotoveno bylo xylografické vyobrazení, jež se spatřuje ve „Světozoru“ r. 1869, čís. 33., str. 265.

Ke konci budiž ještě připomenuto, že dne 28. září r. 1877 město Slané oslavilo stoleté narozeniny Dom. Kynského odhalením památné desky na rodném domě jeho čís. 115. v Poštovské ulici. — V předvečer dne sv. Václava (dne 27. září 1877) procházel se při střelbě z hmoždířů slavný průvod s hudbou městem Slaným, prapory v barvách národních ozdobeným. Druhého dne hnul se o 10. hodině dopoledne týž průvod ze střelnice k rodnému domku Kynského, kdež A. Ptáček šíře vylíčil zásluhy oslavencovy o národnost naši, načež deska památní jest odhalena; slavnost pak skončila skvělou hostinou a koncertem.

PŘIPOMENUTÍ.

¹⁾ Toho času vyložil Kynský jednu německou knížku modlitební na jazyk latinský, která napotom ve Vídni tiskem vyšla takto: *Libellus precum per G. K. Zappe concinatus ad usum studiosae juventutis latine redditus*. Viena. 1808. 12°.

²⁾ Zároveň s Kynským byli povoláni na ústav filosofický do Brna tito kněží piaristé za professory, a to: Anselm Wirkner náboženství, Jos. Kal. Likavec filosofie, Ambrož Khom matematiky a Kasian Halaška fysiky. — Přišel do Brna, měl Kynský velmi ohnivou a vlasteneckou řeč ke zřízenému tehdaž sboru zemských obranců (Landwehre), která tolikéž tiskem vyšla s tímto titulem: *Rede an die Landwehre*. Brünn. 1809.

³⁾ Z básní, kteréž Kynský vzdělal nebo přeložil, čteme v literních přílohách Hromádkových novin vídeňských tyto: *Kovadlina a perlík* (1814); *Píseň o včelíci* (z vlašského); *Stromček, Láska a udatnost* (z franc.); *České pange lingua: Do modlitební knihy mé sestry* (1815); *Cisáři Františkovi, králi Českému; Píseň národní; Homér*, dythyramba J. Nejedlému, českému překladateli Homéra. *Skalní proud; Zpomenutí na ráj; Na smrt mého kanárka* (1816). Z prosaických sepsání Kynského jsou tam vytištěny: *Bertrand du Guesdin; Hynek Krasický*, básník polský (1815). *Některé obzvláštnosti ze života Lud-*

víka XI., krále francouzského; *Láska bratrská* (1816). — Z jeho latinských a řeckých překladů jsou tamtéž obsaženy: *Horácova óda na Dellia* (II. 2.) (1813); *IX. a XXI. idylla Theokritova* (1815 a 1816); *Tyrtaeova píseň válečná* a několik *rozmlouvání Lukianových* (1815). K Tyrtaeově písni Kynský přidal také krátké, avšak zajímavé pojednání o „*důležitosti válečných písní vůbec*“, v němž vytisknouti dal i domnělou husitskou: *Kdož jste boží bojovníci*, a kdež mimo jiné také píše, že „hledíc k tomu, kterak Novofrankové zpěvem Marseilským k vítězství krvavému se povzbuzovali, na čase jest, aby i mezi národy slovanskými nějaký Denis, Körner a Kollin povstal a bojovníky slovanské, z nichž větší část vojska rakouského se skládá, písněmi vlastenskými proti zpuštělým Frankům povzbuzoval, k čemuž že by nejlépe se hodil náš *M. Zd. Polák*, pobočník podmaršálka Kollera.“ — Proč Kynský latinské *pange lingua* do češtiny přeložil, toho příčinu uvádí takto: „V mnohých českých místech zpívá se latinsky *pange lingua* nejen na kruchtě ale i od sprostého lidu; někdy, dokud se ještě latině umíráčkem neodzvonilo, jakož se to žel nyní i v latinských školách pomalounku stává, dokud ještě skoro každý řemeslník jakž takž ji hovořil, prošlo to. Ale nyní kdož se nezlobí aneb nesměje, slyše tu starodávní píseň církevní v nelatinských ústech tak divně přežvykovati!? Nebylo by lépe, abychom místo té zmochlaniny v českých chrámech Páně ji česky zpívali?“

4) Příčiny toho, proč se Kynský uvázal v překládání klassických bajek Lessingových na jazyk český, přivádí v předmluvě k této, nyní již velmi zřídka přicházející knižce přidané, jižto zde klademe dle celého znění, poněvadž nad to zdá se nám býti důležitou pomůckou k seznámení-se s tehdejšími okolnostmi literatury domácí, jakož i k poznání vlasteneckého a při tom rázného, obětovného a praktického smýšlení našeho Kynského, jenž píše o věci té takto: „Co hlubocí řeči zpytatelé výborné vlastnosti jazyka slovanského vůbec odclonili a k zachování zvláště jazyka českého veřejné stolice učitelské ve Vídni, v Praze, v Prešpurku, kteréž šťastným osudem horlivým vlastencům *Zlobickému, Pelcovi, Nejedlému, Palkovičovi, Hromádkovi* svěřeny byly a jsou, se zarazily, pak česko-slovácká učená společnost v Uhřích k tomu konci zaměřujíc se sjednotila: jazyk ten ze spravedlivějšího uvážení se nyní raduje. Muži ouřadem a rodem důstojní, přesvědčivše se o potřebě a užitku domácí řeči, byvše vnitřní její cenou navazeni a spanilým vlastenectvím svých přesrdnatých otců nadšení, trvalých památek slávy sobě pozůstávají, veřejně o její zvelebení horlíce. Spisovatelé ochotně k tomu konci pracují. Jich počet a činnost více by se však rozmáhaly, kdyby netoliko znatele za své vážitelé ale i větší díl vzdělaných Čechů za své čtenáře měli. Nebo toliko tenkrát mohou se pokusiti s plody ducha svého na světlo vyjítí, když nechtíce sice zbohatnouti, alespoň při znamenitých výlohách tisku škody se co obávají nemají. Ta příčina zarazí mne u vydávání metrického přeložení Horácových ód, které již dávno hotovo jest a ku kterémuž bych nějaká pojednání a vysvětlení připojil. Ale pohříchu! čeští spisovatelé nenalézají ještě tak hojných čtenářů. I nemohlo by jich býti? Ba ovšem, kdyby v městských školách, gymnasiích, filosofických ústavech česky mluvících měst tolik se pro vlastenskou řeč dalo, co v Uhřích pro magyarskou, v Prusích pro polskou a v pouze českých městech pro německou řeč se činí. Čechové milují svůj jazyk, nemajíce žádné příčiny, za něj se stydět. Ale (buď to vlasti žalováno!) přemnozí od dětinství příkladem některých odrodilých vlasti své synů, jenž i na své někdy poctivé! české jméno nevrazejíce, divně je přetvořují, zvětřeni; jiní opět poštilým a hanlivým předsudkem, jako by naše řeč jenom sprostákům se hodila, oslepení a jejím dalším vzdělání k nenabytné své škodě a neplatnosti svého povolání tak odcizeni bývají, že v dospělém věku, majíce jiným uměním se obírat, nemohou co pronedbali, tak vynahraditi, aby ve svém mateřském jazyku se náležitě vyjádřiti a v něm dobře psané knihy čísti mohli. Jak mnoho tím ztratí ouředník, právník, lékař, duchovní, vojenský důstojník, pán statku?! Abych obzvláště těmto učením té potřebné a samé v sobě výborné řeči usnadnil, spolu i přemilostný literatury německé kvítek (byť i jak růže sem a tam pichlavý byl) do naší volné půdy přesadil, dal jsem se do toho přeložení. Dal jsem původní text přitisknouti, aby se mrzutého vyhledávání významu v slovářích uskrovnilo a srovnání obojí řeči snadněji se dovésti mohlo. O kž přeložení ne tuze daleko za původním textem nepozůstane! Krátkostí alespoň jej patrně předčí. Ze sebe vymyšlených slov jsem se varoval (vyjma

jedno aneb druhé lehce srozumitelné), raději jsem někde užíval nových, šťastně od jiných vynalezených, ale nejraději slov našich klasiků a — obecného lidu. *Horatius* mi neustále zdál se pošeptávati své zlaté pravidlo (2. epišt. 2. 115.):

Dlouho zatemnělých slov snažný vybude básník,
Na světlo ozdobné daje významy, ježto již známy
Dávným Dalemilům byly, Hájkům, Veleslavínům,
Teď však je ohyzdná kryje plíseň, sešlost i pustá.
Přidá novějších, jichž poskytne obyčej plodný.

⁵⁾ Mimo jiné drobnější práce Kynský vydal tehdaž tyto spisky: *Příjemnosti a břemena stavu kněžského*, kázání k slavnosti prvotin vysoce učeného P. Fr. Eberle. V Brně 1815. Jestliže to řeč, co rázného obsahu a správného jazyka se týče, povšimnutí hodná. — *Píseň ke mši svaté* (k Haydenovu nápěvu) s přidáním českého *Pange lingua* a pozdravení Mariánského; v Brně 1816. — *Václava Urbana, rytíře z Štufeln*, biskupa brněnského, *list pastýřský* př. D. Kynský v Brně 1817. — *Cyril a Metoděj, zur Feier ihres Andenkens*. Eine Rede. Brünn 1817. 2. Aufl. — R. Andree: *Krátce obsažené naučení o chování ovčích dobytka* pro ovčácké mistry, vydané od sjednocení přátel a znatelů ovčáctví. D. Kynský. V Brně 1818.

⁶⁾ V předmluvě ku kázáním těmto praví Kynský, „že mu k obzvláštnímu potěšení sloužilo, že se mu dostalo příležitosti k vydávání takových kázání nápomocnu býti, v nichž nábožná smýšlení osvěcenějších našich spoluvěkých mužů, a výmluvný, libozvučný a ohebný jazyk vážených předků našich uslechtil se druží.“

⁷⁾ Proč v práci tu se uvázal, toho příčinu přivádí v předmluvě takto: „Aby předkem nedostatku v této vábné třídě českého básnictví nějakým způsobem uhájil, nemaje ze svého ničehož tak libostného co dáti, potom aby se pokusil seč čeština neb raději jeho (překladatelova) obmezenost býti může; že pak k českému překladu připojil zároveň text francouzský, omlouvá tím, že bude snad mnohemu, jenž o té veleslavné básni slyšel, milo ji tu čísti, mnohý pak jsa v Čechách výborný Francouz, ale chatrný Čech, ba i krutý Protičech, zvědavostí puzen, jak asi to aneb ono místo v češtině se vykroutilo nebo překroutilo, a vida, že řeč naše tak cikánská není, aby se myšlenky švarného Francouze v ní vyjádřiti nemohly, od svého hanebného předsudku že snad upustí.“

⁸⁾ Složil a vydal tehdaž: *Vitání J. Kr. Vyrojení P. P. Alberta, revody Saso-Těšínského* při slavném nastoupení panství židlochovického od Jeho poddaných Blučinských. V Brně 1820. — *Vitání Cís. Vyrojení arciknížete Karla a Henriety manželky Jeho*, roz. kněžny z Nasavy, v Brně 1823. — *Výjev úcty a radosti, když J. Exc. vys. ur. p. Ant. Frant. hr. Mitrovský z Nemysle* panství Židlochovické v srpnu r. 1824 navštívil. V Brně 1824.

⁹⁾ Tak na př. když se r. 1835 o to jednalo, aby podobizna J. Jungmanna J. Döblerem v mědi byla vyryta a k I. dílu jeho Slovníku přiložena. D. Kynský byl jedním z prvních, který dne 12. května t. r. V. Hankovi, věc tu na péči majícímu, peněžitou pomůcku poslal s těmito slovy: „Přiložené dva dukáty milerád obětuje na důkaz úcty vlastimila Jungmanna, prosím jenom o jeden výtisk na velikém papíru.“ (Viz V. Zeleného: *Životopis J. Jungmanna str. 313*). Kynský měl taktéž platné účastenství ve slavnosti, kterou Čechoslované v Brně r. 1838 J. Šafaříkovi tam přibylému na poděkování za *Starožitnosti slovanské* uspořádali, a na poděkování za arcidílo toto skvostný koflík stříbrný mu podali.

¹⁰⁾ Ať o jiných příbězích pomlčíme, připomínáme toliko, kterak Kynský, když mu r. 1823 mladistvý tehdaž *Fr. Sušil* podal k svátku několik básní časoměrných, ihned o tom psal přátelům svým do Hradce Král. a do Plzně, raduje se z toho, „že také na neourodné dosavadě Moravě vyskytl se básník, o kterém se nadíti lze, že časem svým bude okrasou Parnasu českého.“ — Tak naopak byl Kynský velice dojat nehodami a nemocí, kteréž r. 1822 potkaly přítele jeho M. Sychru, jemuž *co obratnému a rychlému pracovníku a jadrnému Čechu* zvláště stálého zdraví přival, zpráva pak o jeho r. 1830 se událé náhlé smrti naplnila jej trpkým hořem a hlubokou žalostí. Jak vysoce skormoucen byl neočekávanou smrtí J. Dobrovského (1829), tomu lze vyrozuměti z listu

v Čas. Mus. vytištěného, ježž dne 7. ledna 1829 příteli svému V. Hankovi u věci té byl zaslal.

¹¹⁾ Viz *Mor. Orlice* č. 219 r. 1877.

¹²⁾ Mrtvola Kynského pohřbena jest na druhém oddělení městského hřbitova brněnského u cesty prostřední v druhé části oddělení toho č. 1286. Na pomníku tom postaveném bylo čísti tyto charakteristické nápisy:

Na přední severní straně do Čech obrácené:

Dominyk Frant. Kynský, narozen v Slaném 4. října 1777, úd řádu pobožných škol od r. 1784, dokonil svůj tichý život v Brně dne 15. pros. 1848. Přátelům, řádu, vlasti věrný, bohdějž i milý.

Na straně východní:

I. Iter Is art Ib Vs q Ve Vi Vens. he V! Morte De Let Vr Inc X sp Li Cab I Li.

Na straně západní:

Μεταβιβηκεν εκ του θανάτου εις την ζωην.

(Přešel ze smrti do života), a

na straně jižní ku městu obrácené:

Schnell entschlummertest Du dem trauernden Schüler u. Freunde.

Doch durch Liebe und Treu' lebest du ewig in ihm.

Hrobu Kynského na hřbitově nadepsaném však již více nepozůstává. Po dvaceti letech bylo místo to koupeno od spolku „Pietact“ a zdělán v něm hrob pro obchodníka Krika, při čemž kříž železný odstraněn a za staré železo prodán, ježto tu nebylo, kdo by se byl postaral o zachování hrobu i pomníku toho. (Viz *Mor. Orl.* 1. c)

¹³⁾ Podáváme zde souvěkou báseň k věci té se vztahující, jižto byl F. B. Štěpnička ku počtě D. Kynského sepsal:

O užitečnosti řeči české.

Co jest záře přejasného
slunce proti pochodni,
co jest krůpěj úrodného
deště proti povodni,
proti mědi zlato ryzí:
to jest proti řeči cizí
národům řeč národní.
Pročez Čech jenž jak vos lltá,
leze jako mračenec,
na keř každý, kde se kmitá,
cizí jako pupenec,
své však vlastní nezná řeči,
nemá o vznik její péči, —
není pravý vlastenec.
Toť ty Kynský nejlip víš,
an tak pilně o ni bdíš.

Hlas lyry České sv. I.

¹⁴⁾ Tomu na svědomí podáváme dva výpisky z listů D. Kynského, V. Hankovi psaných. Nabyv vědomosti o nalezení Rukopisu Kralodvorského, Kynský psal Hankovi ihned z Brna dne 28. prosince 1817 široký list o věci té, z něhož vyjímáme toto místo: „ Radost, — píše K. — již vysloviti nelze, jste mi spůsobil svým návštěvám o šťastně nalezeném *Rukopisu*. Na setkání každému Čechu a Němci o tom vypravuji. Moji posluchači, mezi nimiž někteří zdární jinoši se nacházejí, stejnou radostí pojeti byli. I až k hádkám mezi Čechy a Němci přišlo. Zlobiví závistníci (kž na vás bratr Žizka!) nemohše zapřítí prostolíbosti obsahu a skladnosti veršův, pokoutně se prohlásili, že to všechno jen tak vymyšleno jest! O těch bláhových a nedorostlých Hardionův! O kéž ten nad zlato vzácnější klenot tištěný vidím! “

O *Palackého* vystoupení na pole literatury České psal r. 1824 témuž Hankovi mimo jiné takto: „ Nemohu Vám dosti vyjádřiti, jakého potěšení jsem nabyl, seznaje se s výtečným našim Palackým. Teď právě čtu jeho pojednání ve 4. sv. Kroka 1823. Což se mu podivuji?! Škoda, že tak na krátko zde byl, že mi dopřáno nebylo, déle rozmluv jeho užiti. Nestydím se upřímně vyznati, že nám starším jest čemu se naučiti ze spisů takových mužů, jako on a spoludělníci v Kroku jsou “

¹⁵⁾ Nikoliv nezajímavé k poznání tehdejší miserie spisovatelů českých zdá se nám býti, co Kynský psal příteli svému J. Zieglerovi, když jej tento vybízel, aby již déle neodkládal s vydáváním svého překladu *Batrachomyomachie* a jiných prací svých; píšeť z Brna dne 31. května r. 1819 mimo jiné takto:

„*Batrachomyomachie*, dávno již hotová, ještě světla božího nevidí. Mámť tu vadu do sebe, že když vajíčko vysedím, rovněž co pštros o jeho vylihnutí se starám. Mám-li tolik peněz pohromadě, že mohu slovíčko „*Nákladem spisovatelovým*“ připsati, milerád je vlasti obětuji; ale než bych čeho tiskaři dal, raději bych to na pranýř přibyl. Druhdy bývali tiskaři ctižádostiví umělci, teď jsou větším dílem jenom řemeslníci výdělkáři, jimžto herež o to, co se o jejich špinavých tiskárnách řekne, jen když jim pečínka a víno chutná. Není-li to hanba, že výborné spisy, jako Dobrovského „*Skład učenosti slávské*“, Jungmannův mistrně přeložený „*Ráj*“, Váš učeně vypracovaný „*Telemach*“ a t. j. v. na pravých hadřích vytištěny jsou, že se oko pořádného člověka jich leká? Jejich zlaté slovíčko jesti: „*Lucri bonus est odor ex re qualibet*“ (jenom výdělek)! O kým nový Juvenal vám kůži vypráší! A jak ještě na pána hrají, ráčí-li český spis, jemuž obyčejné nerozumějí, na své útraty vydati?! Děkujž spisovatel, dostane-li se mu kůstky ne docela ohlodané z pečínky, kterouž těm hrdopýškům připravil . . .“

¹⁶⁾ Povšimnutí hodná vidí se nám býti slova, která Kynský již r. 1817 za tou příčinou pronesl, že ve svém překladě *Gressetova Papouška* užil některých starších, poněkud již v zapomenutí vešlých, avšak ryzích a jadrných slov českých. Pravíť takto: — „Lehká věc byla by mně byla, některá starodávná slova, jež náhodou času některým novějším Čechům v nezasloužené zapomenutí přišla, za obvyčejnější směniti. Ale kam by se čeština naposledy poděla, kdyby se jedno slovo za druhým vyvrhovati mělo, poněvadž se tomu a onomu Čechu, té a oné krajině (při tom bývalém nečeském vychování našem) nepovědomé stalo? Kdož by potom rozuměl spisům našich otců? *Rozšiřovati*, ne však *súžovati* sluší mezuic řeči naší. Jen i zde, jakož všude, *šetříme slušnosti a mírnosti*, nechceme-li více pokaziti nežli opravit, aby se nám pak a snad právem nereklo: „*Čeho mnoho, toho přitlíš!*“ — Bohdejž by i nynější spisovatelé a překladatelé naši povšimnuli sobě důležitých a vzácných slov těchto! — Taktéž trefné a podstatné jest, co Kynský na jiném místě o věci té promluvil. Uživ totiž ve svém překladu IX. idylly Theokrytovy k vyznačení řeckého *σχομβος* (*concha*) — na místě tehdáž obvyčejného *šiltkruta* a M. Šimkem nemotorně znovu ukovaného *štillice* — slova *želva*, utvořeného dle staroslovanského *želv*, polského *żółwa* a charvátského *želva*, připomíná, že „toliko“ když ani stará Slovančina, ani rozmanitá novější nářečí slovanská pro nové a nepoznamenané tvary slov nám neposkytují, tuť nových *vtipně*, *důkladně* a *libozvučně* ze slovanského kořene vydobytých užívati sluší.“ (*Vid. lit. přil.* 1815 č. 2.)

¹⁷⁾ Slyšeli jsme nemálo zajímavých anekdot z mladších i starších let Kynského, vztahujících se k jeho nevšední ráznosti, ochotnosti, srdečnosti a spanilomyslnosti, z nichž jedna — zvláště charakteristická a zajímavá — obsažena jest i v *Koledě* r. 1857. Taktéž charakteristické bylo chování se našeho Kynského k příteli svému V. Žákoví, jež netoliko jakožto učeného theologa, výborného pedagoga a zasloužilého ředitele hlavní školy brněnské, anobrž předkem jako neunaveného obrance jazyka národního a pilného vzdělavatele literatury české na Moravě vysoce pokládal a jediné s různěním se Žakovým od obecného jazyka spisovného se nesnášel. Aby tedy přátelská láska mezi nimi újmy netrpěla — jakož se to bylo tehdáž nejméně jednou za příčinou *i* a *y* událo —, zavázal sebe i Žáka slibem, že ve společnostech, při stole hostinském a t. p. příležitostech nikdy nebudou mluvit o *gravatice*, čemuž i věrně dostál.

¹⁸⁾ Viz *Slovesnost Jungmannovu* 1845 str. 516. Ukazují k tomu také hojně básně příležitostné ku počtivosti Kynského vydané, jakož i pochvalné úsudky o jeho působení a pracech literárních, obsažené v časopisech a knihách tehda vycházejících. Tak na př. zpívá D. Hříb v básni dne 4. srpna r. 1815 Kynskému podané takto:

On české símě v tichosti rozsívá,
uvadlý jazyk rosí a zahrívá,
by se všim jeho občerstvil Slovan,
Čech i Moravan

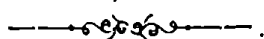
a W. Z. končí své přání r. 1816: *K jmeninám důst., vys. učeného p. D. Kynského, překladatele bájek Lessingových, ód Horácových a mnohých jiných spisů znamenitých spisovatelů* takto:

„Kýž Tvá leta tak ti libě minou
v nikdy nerušené blahosti,
jak Tvé české spisy jemně plynou
vlastencům všem k radosti!“

a skladatel básně k jmeninám vysoce učeného a důstojného kněze D. Kynského atd. ke dni 4. srpna 1817 volá:

„ . . . vysoký vtip, výborný sloh češtiny
z úst i písem Tvých, ó mistře, jdoucí! . . . “

Viz tolikéž znělku Magd. Dobr. Rettigovy: „*Drahému příteli, Dominikovi Kynskému*“ v Čas. Mus. 1828. I. sv. str. 73. — Stručně, avšak velmi trefně vy-
líčil zácnou povahu našeho Kynského p. bibl. A. Vrtátka, podáváje korespon-
denci jeho s V. Hankou v Č. Č. Mus. 1881 u veřejnost, takto: „Byltě (Dom.
Kynský) muž ve svém oboru důkladně vzdělaný a zároveň s živým účastenstvím
všeliké hnutí na poli literatury domácí sledující. Starobylé památky písemnictví
českého byly mu nade všecko. Povahy živé a energické, myslí veselé a k humoru
se klonící, byl nepřítelem všeho rozkolnictví, nepřestávaje vyzývati k snášlivosti,
svornosti a jednotě. Soud jeho byl bystrý, mysl krasocitná; přítelem byltě
věrným nezištným a za všelikou ochotu uznalým i vděčným a rádcem velice
praktickým. Sám skromný s velikou úctou hleděl k přednímu dělníkům na poli
literatury domácí, s obdivem zejména k Dobrovskému.“

Obsah dílu prvního.

	Strana
Předmluva	3
Úvod.	5
* * *	
<i>Václav Matěj Kramerius</i> , spisovatel a kněhtiskař	9
<i>Stanislav Vydra</i> , spisovatel a professor umění matematického (s podobiznou)	40
<i>Josef Miloslav Rautenkranz</i> , kněz a spisovatel vlastenský	66
<i>Jan Nep. Nejedlý</i> , právník a spisovatel český	88
<i>Josef Liboslav Ziegler</i> , kněz, professor a spisovatel (s podobiznou).	167
<i>Matěj Josef Sychra</i> , kněz katolický a spisovatel (s podobiznou)	199
<i>Dominik František Kynský</i> , kněz, professor a spisovatel (s podobiznou)	215